

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HONORE DE BALZAC

ESRARLI BİR
VAKA

Çeviren
Yaşar Nabi Nayır

FRANSIZ KLÁSİKLERİ : 160

ESRARLI BİR VAKA

H. de BALZAC

ESRARLI BİR VAKA

(Une ténébreuse affaire)

Bu eseri Yaşar Nabi NAYIR dilimize çevirmiştir.

Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetiştirmiş olanlardan beklemek, tabû yoldur. Bu sebeple tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz.

1-8-1941

İSMET İNÖNÜ

ÖNSÖZ

Honoré de Balzac, *Une Ténébreuse Affaire*'i 1831 de yani otuz iki yaşında yazdı. *Père Goriot* veya *Eugénie Grandet* derecesinde bir şöhreti olmamakla beraber, başlıca eserleri arasında yer alan bu romanında, şaheserlerini birbiri ardından sıraladığı olgunluk çağının bütün ustalık ve tecrübesi göze çarpar.

Balzac, *Esrarlı Bir Vaka*'da birkaç roman nev'ini bir arada toplayıp kaynaştırmak gibi güç bir işi az kalem ustasına nasibolan bir başarı ile yapmıştır. Bir kere vakasının küfruluğu bakımından burada en cazip ve hareketli bir macera romaniyle karşılaşırız. Merakımızı kitabın sonuna kadar sürükliyerek orada açılan esrar perdesi, hattâ, bu esere bir zabıta romanı çeşnisi bile verir. Gene aynı eserde kuvvetli bir örf ve âdet romanı buluyoruz. Bir yandan Fransa'nın şeref duygusuna ve kiralığa sıkı sıkıya bağlı eski kışızade ailelerinin yaşayış ve zihniyetleri canlandırılırken öte yandan da bunlar karşısında Fransız İhtilâl'i'nin sivrilttiği halktan insanların yüksek mevkilere, servet ve itibara erişmek için her vasıtayı mübah gören haris mücadeleleri ve bu uğurda göze aldıkları entrikalar gösteriliyor. Balzac, İhtilâl'e de, İmparatorluğa da taraftar olamamış, meşru kiralık dâvasına gönülünden bağlı kalmıştır. Büyük İhtilâl'in birbirine düşürdüğü cemiyet sınıfları içinde kışızadeler tarafını tuttuğu, daha başka eserlerinde olduğu gibi bu romanında da göze çarpacak kadar bârizdir.

Esrarlı Bir Vaka, aynı zamanda tarihî bir romandır. Balzac, o kendine has ustalığıyla, muhayyel bir vaka etrafında **Consulat ve İmparatorluk devirlerinde** şöhret

almış birçok siyasi şahsiyetleri toplıyarak eserine, "Acaba bu vakalar hakikaten olmuş mudur?" dedirtecek kadar kuvvetli bir realite hissi vermeye muvaffak olmuştur. Hayal ve hakikat bu romanda, birbirine zarar vermeden, yanyana ve elele yürümektedir.

Eşsiz bir tasvirici olan Balzac, bu romanında da ele aldığı muhitlerin insanlarını, manzaralarını o kılı kırk yaran tetkikından geçirerek bütün hususiyetleriyle inceden inceye gözümüzün önünde canladırır. Tasvirler, romanda, okuyucuyu daima sıkır. Balzac'sa tasviri, eserlerinde aşırılığa vardi racak kadar bol kullanır. Çünkü o, eserinin zamanındaki cemiyete bir ayna vazifesi görmesine, devrinin canlı bir tarihi olmasına çok önem verir. Fakat o, ağır ve gerçekten eşsiz tasvirlerini meraklı vakalarla öylesine içiçe geçirir ki, alâkamızı aksatmadan bize öğretmek istediklerini tam olarak öğretmeye muvaffak olur. Ve okuyucu Balzac'ın bir romanını bitirdiği zaman, yalnız yüksek bir sanat eserinin zevkini tatmış olmakla kalmaz, hiç farkına varmadan bilgi bakımından da zenginleşmiş olur.

Y. Nabi

 SRARLI BİR VAKA

POLİSİN ÜZÜNTÜLERİ

1803 sonbaharı, bu asrın Empire adını verdiğimiz ilk devresinin en güzel sonbaharlarından biri oldu. Ekimde bir iki defa yağan yağmur, çayırları canlandırmıştı, kasım ayının ortalarında ağaçlar hâlâ yeşil ve yapraklıydı. Onun için, o sırada kaydıhayat şartıyla Konsül ilân edilen Bonaparte'la gök arasında bir anlaşma bulunduğuna ve bu adamın, ikbalini buna borçlu olduğuna halkın inanacağı geliyordu; hakikaten gariptir! 1812 de güneşin açmadığı gün, ikbal devresi de sona ermiş oldu. O senenin 15 kasımında, akşamın dördüne doğru güneş, bir şatoya giden uzun yoldaki dört asırlık karaağaçların tepelerine âdeta kızıl bir toz serpiyordu; bir zamanlar toprakların süse kurban edilecek kadar ucuza olduğu yerlerde raslanan o muazzam değirmi meydanlardan birinin kumlariyle ot öbeklerini parlatıyordu. Hava o kadar temiz, o kadar ılıktı ki, bir aile, yazmış gibi serinlemeye çıkmıştı. Yeşil bezden, yeşil düğmeli bir av ceket, aynı kumaştan bir külot giymiş, ayaklarına ince tabanlı kunduralar, dizlerine kadar kalın bezden tozluklar geçirmiş biri, usta avcılarının boş zamanlarında bu

işe gösterdikleri itina ile bir karabinayı siliyordu. Bu adamın yanında ne av çantası vardı, ne vurulmuş hayvan, ava gidişe veya dönüşü delâlet eden hiçbir hazırlık yoktu. Yanıbaşında oturan iki kadın, kendisine bakıyor ve gizliyemedikleri bir korkunun tesiri altında görünüyorlardı. Bir çalılığın arkasına saklanarak, biri bu sahneyi seyretmiş olsaydı, bu adamın karısıyla ihtiyar kaynanası gibi titremekten kendini alamazdı. Muhakkak ki, bir avcı, avlanmak için, bu kadar inceden inceye itina etmez ve Aube vilâyetinde, ağır bir yivli karabina kullanmazdı.

Genç ve güzel karısı, gülümsemeye çalışarak:

— Karaca avına mı çıkacaksın, Michu? dedi.

Michu, cevap vermeden önce köpeğine baktı. Ayaklarını uzatıp, çenesini ayakları üstüne yerleştirmiş vaziyette güneşte yatan köpek, başını kaldırmış, önünde bir kilometre kadar uzanan hıyabanı ve solda meydana açılan bir kestirme yolu nefes nefese kokluyordu.

Michu:

— Hayır, cevabını verdi, hakkında gelmek istediğim bir canavar, bir vaşak avlıyacağım.

Mükemmel bir epanyöl olan, kahverengi benekli beyaz köpek hırladı.

Michu:

— Al sana, dedi, gene hafiyeler! Kaynıyor mübarekler burada.

Madam Michu, üzüntülü bir tavırla gözlerini gökyüzüne kaldırdı. Eyvel zaman heykellerine ben-

ziyen, bu mavî gözlü güzel sarışın kadın, düşünceci ve dalgındı, acı ve derin bir kederin pençesinde kıvrandığı belliydi. Kocanın hali, iki kadının duydukları korkuyu bir dereceye kadar izah edebilirdi. Fizyonomi kanunları, yalnız huy ve mizaçları belirtmek bakımından değil, aynı zamanda insanların kaderi bakımından da doğrudur. İstikbali haber veren yüzler vardır. İdam sehpasında can verenlerin kendilerine tıpkı tıpkısına benziyen birer resimleri elde bulunsaydı (ki, bu canlı istatistik, cemiyet için pek lüzumludur) Lavater'le Gall'in ilmi, bütün insanların, hattâ mâsumlarının bile başlarında, garip işaretler bulunduğunu ispat ederdi. Evet, herhangi bir şekilde ecelleriyle ölmeyecek olanların yüzüne kader, damgasını vurur! Erbabının gözünden kaçmıyan bu damga, karabinalı adamın mânalı çehresinde de vardı. Bodur ve şişman, sakın tabiatlı olmasına rağmen, bir maymun kadar atik ve çevik bir adam olan Michu'nün, Kalmuklarınkı gibi tıknaz, pembebeyaz bir yüzü vardı, kızıl, kıvrırcık saçları bu yüze meşum bir ifade veriyordu. Sarımtırak ve berrak gözlerinin içinde, kaplan gözleri gibi öyle bir derinlik vardı ki, kendisini tetkik edenin bakışları, burada ne bir harekete, ne de bir sıcaklığa raslamazdı. Sabit, aydınlık ve katı olan bu gözler, insanı nihayet dehşete düşürürdü. Gözlerin sabitliğiyle vücudun canlılığı arasındaki devamlı tezat, Michu'nün ilk bakışta insana aşıladığı soğuk tesiri daha da arttırırdı. Nasıl, hayvanlarda hayat bir düşünceye bağlı olmadan içgüdü'nün emrinde bulunursa, bu ada-

mın âni hareketleri de herhalde tek bir düşünce-ya tâbi idi. Kızıl sakalını 1793 ten beri yelpaze şeklinde keserdi. Terreur [1] devrinde bir Jacobin'ler [2] kulübünün reisliğini etmiş olmasaydı bile yüzünün bu hususiyeti, tek başına, ona korkunç bir manzara vermeye yeterdi. Bu, basık burunlu, Sokrates'vâri yüzün üstünde çok güzel bir alın vardı, fakat alını o kadar fırlaktı ki, âdetâ yüzünde bir çıkıntı teşkil ediyordu. Yüzüne yapışık olmıyan kulakları, daima tetik duran vahşi hayvanlardaki gibi, kımıldıyor sanırdınız. Köylülerde çokluk görülen bir alışkanlıkla aralık duran ağzında kuvvetli ve kar gibi beyaz, fakat intizamsız dişler görölüyordu. Kalın ve parlak favoriler, bu beyaz ve yer yer morumsu yüzü çevreliyordu. Önde dipten, şakakların üstünde ve ensede uzun kesilmiş olan saçları, kızıl rengiyle bu yüzdeki garip ve şeametli tarafları büsbütün belirtiyordu. Kısa ve kalın koynu kanunun bıçağını imrendirecek gibiydi. O anda, bu insanlara yandan vuran güneş, köpeğin zaman zaman baktığı bu üç başı tamamiyle aydınlatıyordu. Bu meydana, Fransa'nın en zengin topraklarından biri, ve muhakkak ki, Aube vilâyetinin en güzel malikânesi olan Gondreville parkının nihayetindedir: iki yanına karaağaçlar sıralanmış muhteşem hıyabanlar, Mansard'ın plânlarına göre inşa edilmiş şato,

[1] Fransız İhtilâlinin 31 mayıs 1793 ten 27 temmuz 1794 e kadar süren en kanlı devri.

[2] Fransız İhtilâlinde aşırılığı ile tanınmış siyasi kulüp mensupları. Kulüpleri 1794 te kapatılmıştır.

etrafı duvarla çevrili bin beş yüz **arpent**'lık ^[1] bahçe, dokuz büyük çiftlik, bir orman, değirmenler ve çayırılar. Bu şahane malikâne, Büyük İhtilâl'den önce Simeuse'lerindi. Ximeuse, Lorraine'de bir tımarın adıydı. İsmi Simeuse telâffuz ederlerdi; sonunda, okunduğu gibi yazmaya başlamışlardı.

Bourgogne hanedanına bağlı beyler olan Simeuse'lerin ikbali Guise'lerin Valois'ları tehdidetdikleri zamanlara raslar. Evvelâ Richelieu, sonra da XIV. Louis, Simeuse'lerin âsi Lorraine hanedanına sadık kaldıklarını hatırlıyarak onlara yüz çevirmişlerdi. Bourgogne hanedanına, Guise dukasına taraftarlık etmiş, Ligue ve Fronde ayaklanmalarına katılmış olan o zamanki Simeuse markisi (asılzadelerin kiralığa karşı dört büyük hıncını tevarüs etmişti) gelip Cinq-Cygne'e yerleşmişti. Louvre sarayından uzaklaştırılan bu saray mensubu, Cinq-Cygne kontunun dul karisiyle evlenmişti. Cinq-Cygne'ler, eski Champagne kontluğunun en meşhur kişizadelerinden olan Chargeboeuf hanedanının küçük koluydu ama, sonradan onun kadar şöhret bulmuş ve servet itibariyle onu geride bırakmıştı. Devrinin en zengin adamlarından biri olan marki, sarayda kalıp servetini tüketeceğine, Gondreville şatosunu yaptırdı, arazisini satın aldı ve malikânesine sırf avlanmak için arazi kattı. Troyes'da Cinq-Cygne'lerin konağına yakın olan Simeuse'ler konağını da inşa etti. Bu iki eski bina ile piskoposluk, uzun müddet Troyes'mn yegâne taşın binaları olarak kaldı.

[1] Ücretli bir ölçü. Kitap Arşivi: <https://kitaparsivi.org> ölçüsü.

Marki, Simeuse'ü Lorraine dukasına sattı. Oğlu, biriktirdiği paralarıyla bu büyük servetin bir kısmını XV. Louis devrinde yedi; fakat bu oğul evvelâ filo komutanı, sonra da vis amiral oldu, gençliğinin çılgınlıklarını parlak hizmetlerle telâfi etti. Bu denizcinin oğlu olan Simeuse markisi, Troyes'da siyasetgâhta can vermiş, ardında bıraktığı ikiz oğulları memleketten kaçmışlardı, Condé hanedanının kaderini paylaşarak şimdi gurbet elde yaşıyorlardı.

Bu meydan, vaktiyle Büyük-Marki'nin av için buluşma yeri idi. Aile arasında, Gondreville'i inşa eden Simeuse'ü böyle anarlardı. Bahçenin iç tarafında olan, XIV. Louis zamanında inşa edilen ve Cinq-Cygne köşkü diye anılan bu binada 1789 dan beri Michu otururdu. Cinq-Cygne köyü Noddesme (Notre-Dame'ın bozulmuş şekli) ormanının bir ucundadır. Couraut'nun hafiyelerin kokusunu aldığı dört sıra karaağaç dizili hıyaban da oraya çıkar. Büyük-Marki'nin ölümünden beri, bu köşk tamamıyla ihmal edilmişti. Vis amiral, Champagne'dan ziyade sarayda ve denizlerde bulunmuş, oğlu da bu harabolmuş köşkü, oturması için Michu'ye vermişti.

Bu asıl bina tuğladandır, köşeler, kapılar ve pencereler yontma taşlarla süslüdür. Her iki yanda çok güzel işlenmiş, fakat pasın kemirdiği parmaklıklılı birer demir kapı vardır. Kapıdan sonra, içinden gürbüz ağaçların yükseldiği geniş, derin bir hendek uzanır, korkulukların üst kısımların-

daki demir arabeskler, kötü niyetli insanlara karşı sayısız mızraklarını uzatırlar.

Bahçe duvarları, meydanı teşkil eden dai-
renin ancak öte yanında başlar. Dışarıda setler
üzerine dikilmiş karaağaçlar nefîs bir yarımdaire
çizer, bahçenin içinde onun mütenazır şekli olan
yarımdaire ise, uzak memleketler ağaçlarından
mürekkeptir. Böylece köşk, bu iki at nalının çiz-
diği yuvarlak meydanın ortasında bulunmaktadır.
Michu, zemin kattaki eski divanhaneleri bir ahır,
bir ağıl, bir mutfak ve bir odunluk haline koymuş-
tu. Binanın eski ihtişamından artakalan tek iz, ak
ve kara mermerden damalı bir sofadır. Buraya,
bahçe tarafından, küçük küçük dörtköşe cam-
ları olan bir camlı kapıdan girilir. Louis-Philippe,
Versailles sarayını Fransız kahramanları için bir
hastane haline getirmeden önce, bu türlü camlı
kapılar orada hâlâ mevcuttu. İçerden bu köşkü
bölen, tahtaları kurt yeniği, fakat çok hususiyeti
olan bir merdivenden, birinci kata çıkılır. Orada ta-
vanı biraz alçakça beş oda vardır, daha üstte de
geniş bir tavan arası. İnsana saygı hissi telkin
eden bu bina, dört satırlı büyük bir çatıyla örtü-
lüydü. Mahyası kurşundan iki sorguçla süslenen
ve dört tarafından birer yuvarlak pencere açılan
bu türlü çatıları mimar Mansard haklı olarak se-
verdi; çünkü Fransa'da **attique** çatılar ve İtal-
yan tarzı düz damlar, ıklime uymıyan mânasızlık-
lardır. Michu, ot ve samanlarını bu tavan arasına
doldururdu. Bu eski köşkü çevreliyen bahçe kıs-
mı, İngiliz tarzı bir edebiyatın - edebiyatıy. Yüz adım

ötede, şimdi balığı bol bir su birikintisi haline gelmiş olan eski bir göl, gün batarken ağaçlar üzerinde peyda olan hafif bir sisle, bir de binlerce kurbağa ve benzeri geveze mahlûkun çığrışmalarıyla yerini belli eder. Her şeyin eskiliği, koruların derin sessizliği, hıyabanın manzarası, uzaktaki orman, bin bir teferruat, paslanmış demirler, yosundan kadifeleşmiş taş kitleleri, her şey, hâlâ mevcut olan bu yapıya şairane bir hal verir.

Bu hikâyenin başladığı sırada, Michu, yosunlu korkuluklardan birine yaslanmış bulunuyordu. Bu korkuluğun üstünde barut kesesi, kasketi, mendili, bir tornavida, bez parçaları, yani mahiyeti şüpheli işinin gerektirdiği her çeşit şey vardı. Karısının iskemlesi köşkün dış kapısının yanında duvara dayalıydı. Bu kapının üstünde Simeus'lerin arması, şiarlariyle birlikte zengin bir şekilde işlenmişti: **Cy meurs** ^[1]! Köylü kılığında olan annesi, madam Michu, bir çubuğuna ayaklarını dayayıp rutubetten korusun diye iskemlesini onun önüne koymuştu.

Michu karısına sordu:

— Küçük burada mı?

Kaynanası:

— Su kenarında dolaşıyor, kurbağalara, böceklerle bayılıyor, diye cevap verdi.

Michu, insanı titretecek bir kuvvetle ıslık çaldı. Oğlunun hemen koşa koşa gelmesi Gondreville müdürünün ne zorlu bir aile reisi olduğunu

[1] Burada ölü!

gösteriyordu. Michu, 1789 dan, bilhassa 1793 ten beri bu arazinin sahibi gibi bir şeydi. Karısına, kaynanasına, Gaucher adındaki küçük bir uşağa ve Marianne adındaki bir hizmetçi kıza telkin ettiği korkuya bütün civar halkı iştirak ederdi. Bu hissin sebeplerini anlatmayı daha fazla geciktirmek belki de doğru olmaz. Bu suretle Michu'nün portresini mânevi cephesinden tamamlamış oluruz.

İhtiyar Simeuse markisi 1790 da bütün mal ve mülkünü elinden çıkarmıştı; fakat, hâdiseler meydan vermediği için o güzel Gondreville çiftliğini sadık ellere bırakamamıştı. Brunswick dukası ve Cobourg prensiyle mektuplaşmakla itham edilerek Simeuse markisiyle karısı hapse atılmış ve Marthe'in babasının başkanlık ettiği Troyes ihtilâl mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştı. Bu güzel çiftlik de millî emlâk arasında satıldı. Markiyle markizin idamları esnasında, Gondreville çiftliğinin başkâhyasını orada görenler irkilmişlerdi. Arcis'de Jacobin'ler kulübünün başkanı seçilen bu adam, idam hükmünün yerine getirilişinde hazır bulunmak üzere Troyes'ya gelmişti. Basit bir köylü çocuğu olan ve küçük yaşta öksüz kalan, kendisini şatoda büyüttükten sonra, ona çiftliğin başkâhyalığını veren markizden çok iyilik görmüş olan Michu'yü coşkun ihtilâl taraftarları bir Brutus saymışlardı; fakat memlekette bu nankörlük hareketinden sonra herkes onunla selâmı sabahı kesmişti. Çiftliği, Simeuse'lerde kâhyalık etmiş bir adamın torunu olan Arcis'li Marion adında biri satın almıştı. İhtilâlden evvel

ve sonra avukatlık eden bu adam, Michu'den korkmuş, onu üç bin frank aylık ve satışlardan da hisse vererek çiftlik müdürlüğünde bırakmıştı. Şimdiden on bin frank kadar parası olduğu söylenen Michu, ihtilâlcî şöhretinin de yardımıyla, Troyes'da ihtilâl elebaşılığını ve bu şehirde ihtilâl mahkemesi başkanlığı etmiş bir tabağın kızıyla evlenmişti. İman sahibi bir adam olan ve karakter itibariyle Saint-Just'e [1] benzeyen bu tabak, sonradan Babœuf fesadına karıştı ve cezaya çarptılmaktan kurtulmak için kendini öldürdü. Marthe, Troyes'nın en güzel kızıydı. Onun için, sevimli tevazuuna rağmen, haşin babası tarafından bir cumhuriyet merasiminde hürriyet tanrıçasını temsil etmek zorunda kalmıştı. Gondreville'i satın alan adam, yedi sene içinde buraya topu topu üç defa gelmişti. Dedesi Simeuse'lerin kâhyasıydı. Onun için bütün Arcis halkı, Marion'un Simeuse'ler ailesi namına hareket ettiğini sanmıştı. Terreur devri devam ettiği müddetçe, sadık bir ihtilâlcî, Troyes ihtilâl mahkemesi başkanının damadı, Aube vilâyeti mebuslarından biri olan Malin'in himaye ettiği Michu, herkes tarafından sayılır görünüyordu. Fakat Montagne'in [2] yenilmesi üzerine, kaynatası kendini öldürünce, Michu'ye vur abahya ettiler; ona ve kaynatasına bir sürü

[1] Fransız İhtilâlinde, Convention Meclisi ve Halk Kurtuluş Komitesi âzasındandı, Robespierre'le birleşti ve onunla birlikte idam edildi.

[2] Convention Meclisinin en aşırı fikirli âzalarının teşkil ettiği grup.

iftirada bulundular. Kendi hesabına bunlarla hiçbir ilişiği yoktu. Çiftlik müdürü, halkın haksızlığına karşı isyan etti; dikine giderek düşmanca bir tavır takındı. Pervasızca söylenmeye başladı. Halbuki 18 Brumaire'den [1] beri kuvvetli insanların felsefesini teşkil eden o derin sükûtu muhafaza ediyordu; halk efkârına karşı mücadele etmiyor, iş görmekle yetiniyordu; bu akıllıca hareket tarzı, onun sinsi bir adam telâkki edilmesine sebep oldu, çünkü aşaağı yukarı yüz bin frank değerinde arazisi vardı. Evvelâ hiç para sarf etmezdi; sonra da bu servete meşru bir şekilde, kaynatasının mirasıyla vazifesinin aylık ve kâr olarak kendisine getirdiği senede altı bin frank sayesinde sahip olmuştu. On iki seneden beri çiftlik müdürü bulunmasına, tasarrufunu hesabetmek herkes için pek kolay olmasına rağmen, Consulat'nın [2] başlangıcında elli bin franklık bir çiftlik satın alınca eski Montagnard'a [3] karşı ithamlar savruldu, Arcis halkı, büyük bir servet yaparak itibar sahibi olmaya çalıştığını iddia etti. Herkesin kendisini unuttur gibi olduğu bir sırada, ne yazık ki, mânasız bir hâdise, köylülerin dedikodularıyla büsbütün büyütölerek, kalbsiz bir insan olduğu hakkındaki umumi kanaati tekrar canlandırdı.

[1] General Bonaparte'ın, Directoire'ı devirdiği tarih (9 kasım 1799).

[2] Fransız İhtilâlinin başlıca devirlerinden biri. Devlet üç konsül tarafından idare edilirdi. Bonaparte başkonsüldü.

[3] Fransız İhtilâlinde Montagne hareketi mensuplarına verilen ad.

Bir akşam, aralarında Cinq-Cygne çiftçisinin de bulunduğu birkaç köylüyle birlikte Troyes'dan yeni çıkmış bulunurlarken yolda cebinden bir kâğıt düşürmüş; en geriden yürüyen bu çiftçi eğilip kâğıdı almış; Michu, dönmüş, kâğıdı bu adamın elinde görmüş, derhal belinden tabancasını çıkararak doldurmuş ve okuma bilen köylüyü, kâğıdı açacak olursa beynini patlatacağını söyleyerek tehdidetmiş. Michu'nün bu hareketi o kadar süratli, o kadar sert, sesi o kadar korkunç, gözleri öyle parıltılıymış ki, yanındakilerin hepsi korkudan taş kesilmiş. Cinq-Cygne çiftçisi tabîî Michu'nün düşmanıydı. Simeuse'lerin kuzini olan matmazel de Cinq-Cygne'in servet namına artık bir çiftlikten başka bir şeyi kalmamıştı ve sahibi bulunduğu Cinq-Cygne şatosunda oturuyordu. Hayatta tek alâkası, çocukluğunda Troyes'da ve Gondreville'de beraber oynamış oldukları ikiz kuzenleriydi. Biricik kardeşi olan ve Simeus'lerden önce Fransa'dan kaçan Jules de Cinq-Cygne, Mayence önünde can vermişti; fakat ilerde bahsedeceğimiz nadir görülür bir sebep sayesinde Cinq-Cygne adı, erkek evlât yokluğu yüzünden kaybolmuyordu. Michu ile Cinq-Cygne çiftçisi arasındaki bu hâdise, kazada müthiş bir mesele oldu ve Michu'yü örtten esrar perdesini biraz daha kararttı. Fakat bu mesele, onu korkulan bir insan haline koyan tek sebep olmadı.

Bu sahneden birkaç ay sonra, Marion, Ma-lin'le birlikte Gondreville'e geldi. Marion'un, si-

yasi hâdiselerden pek fayda görmüş olan ve 18 Brumaire'deki hizmetlerine mukabil Başkonsül'ün danıştaya âza tâyin ettiği bu adama, Gondreville'i satacağı rivayetleri dolaştı. Arcis kasabasının feraset sahibi insanları o zaman fark ettiler ki, Marion, Simeuse'ler namına değil, Malin namına hareket etmişti. Pek nüfuzlu danıştay üyesi Arcis'nin en büyük şahsiyetiydi. Siyaset arkadaşlarından birini Troyes valiliğine göndermiş, Gondreville çiftçilerinden Beauvisage adında birinin oğlunu askerlik hizmetinden affettirmişti, herkese iyiliklerde bulunuyordu. Şu halde bu mesele, Malin'in hüküm sürmekte olduğu ve hâlâ da sürdüğü memlekette, muhaliflerle karşılaşmıyacaktı. İmparatorluk devri arifesinde bulunuluyordu. Bugün, Fransız İhtilâli tarihlerini okuyanlar, o zamanın birbirine bu derece yakın hâdiseleri arasında halk efkârının ne geniş fasılalar bulduğunu asla anıyamazlar. Şiddetli sarsıntılardan sonra herkesin sulh ve sükûn ihtiyacını duyması, daha evvelki en vahim hâdiselerin tamamiyle unutulmasına sebep oluyordu. Durmadan yepyeni ve şiddetli alâkalarla olgunlaşan tarih, çabucak eskiyordu. Böylece, Michu istisna edilirse, kimse, pek tabiî görülen bu işin mazarını araştırmadı. Vaktiyle Gondreville'i kâğıt parayla altı yüz bin franka almış olan Marion, altın parayla bir milyona sattı; fakat Malin'in ödediği para, topu topu temsil harcından ibaret oldu. Malin'in eski bir kâtip arkadaşı olan Grévin, bu dolabın çevrilmesine tabiatıyla yardım etmişti, danıştay üyesi de onu, Arcis'ye noter tâyin ettirerek

mükâfatlandırdı. Güzel hıyabanın solunda, ormanla bahçe arasındaki bir çiftliğin çiftçisi olan Grouage adında biri bu haberi köşke getirdiği zaman, Michu sarardı ve dışarı çıktı; gidip Marion'u gözetledi, nihayet bahçenin bir yolunda kendisiyle karşılaştı.

— Gondreville'i satıyormuşsunuz, öyle mi efendim?

— Öyle Michu, öyle. Büyük ve nüfuzlu bir adam, efendiniz olacak. Danıştay üyesi, Başkonsül'ün dostudur, bütün bakanlarla sıkı ahbablığı vardır, sizi himaye eder.

— Demek burasını ona devretmek için almıştınız.

— Öyle bir şey demedim. Vaktiyle paramı ne işe yatıracığımı bilemiyordum, emniyetli olsun diye millî emlâkten aldım. Fakat bu arazinin sahibi kalmak pek münasebetli düşmez, çünkü babam burada...

— Uşaklık, kâhyalık etmişti, diye Michu sertçe atıldı. Fakat burayı satmıyacaksınız. Ben almak istiyorum, size bedelini ödiyebilirim.

— Sen mi?

— Evet, ben, ciddî söylüyorum, hem çil altınla ödiyeceğim, sekiz yüz bin frank.

— Sekiz yüz bin frank mı? Nerede buldun bu parayı?

— Orası size ait değil.

Michu, sonra biraz yumuşuyarak alçak sesle ilâve etti:

— Kaynatam birçok kimselerin hayatını kurtarmıştı.

— Geç kaldın, Michu, işi bitirdik.

Müdür, efendisinin elini yakalayıp bir menzene gibi sıkarak:

— Bozarsınız, efendim! dedi. Benden herkes nefret ediyor, zengin ve kudretli olmak istiyorum; bana Gondreville lâzım! İyi bilin canıma düşkün değilim, ya burasını bana satarsınız, yahut beyninizi patlatırım...

— İyi ama Malin'le işi bozmak için bana zaman lâzım, kolay yola gelir insanlardan değildir...

— Size yirmi dört saat mühlet veriyorum. Konuştuklarımızdan bir kelime çıtlatacak olursanız, turp doğrar gibi keserim kafanızı...

Marion'la Malin, gece şatodan ayrıldılar.

Marion'un gözü yıldız ve danıştay üyesine bu tesadüf haber vererek, müdüre göz kulak olmasını söyledi. Marion'un bu araziye, fiilen parasını ödemiş olana iade etmek zaruretinden sıyrılması imkânsızdı, Michu ise böyle bir sebebi ne anlayacak, ne de kabul edecek adama benziyordu. Esasen Marion'un Malin'e yaptığı bu hizmet, kendisiyle kardeşinin siyasi ikballerinin başlangıcı olacaktı ve olmuştu da. Malin, 1806 da avukat Marion'u bir imparatorluk mahkemesinin birinci başkanlığına tâyin ettirmiş ve umumi vergi mültezimlikleri ihdas edilince Aube vilâyeti umumi tahsilâtı işini avukatın kardeşine verdirmişti. Danıştay üyesi Marion'a Paris'te kalmasını söyledi ve em-

niyet bakanına haber vererek çiftlik müdürünü nezaret altına aldırttı. Bununla beraber Michu'yü aşırı hareketlere sevk etmemek ve belki de daha iyi gözetlemek için, Malin, Arcis noterinin murakabesi altında onu çiftlik müdürü olarak bıraktı. O günden sonra, gitgide daha sessiz ve düşünceli bir hal alan Michu'nün, kötü bir harekette bulunabilecek bir adam diye adı çıktı. O sıralarda Başkonsül'ün bakanlık mertebesine eşit kıldığı danıştay üyelerinden ve yeni kanunları kaleme alanlardan biri olan Malin, Paris'te büyük bir rol oynuyordu: Saint-Germain mahallesinin en güzel konaklarından birini satın almış, daha önce de hayli gözden düşmüş zengin bir mütaahhidin kızıyla evlenmiş, kaynatasını da Aube vilâyetinin umumi mültelizimliğinde Marion'a ortak yapmıştı. Onun için Gondreville'e ancak bir defa uğramıştı. Zaten bütün menfaatleri hususunda Grévin'e güveniyordu. Hem, onun gibi Aube vilâyetinin eski bir mebusu, Arcis'nin Jacobin'ler kulübünün eski başkanından ne diye korkacaktı? Bir yandan da, Michu'ye karşı aşağı tabakalarda görülen husumete tabî, zenginler de iştirak etmişti; Marion, Grévin, Malin, bir izahta bulunmaya lüzum görmeden ve kendilerini işe karıştırmadan onu son derece tehlikeli bir adam olarak gösterdiler. Emniyet bakanından çiftlik müdürüne nezaret emrini almış olan hükümet makamları bu kanaate dokunmadılar. Michu'nün mevkiini muhafaza etmesi, nihayet memlekette hayretle karşılanmıştı; fakat bu tavizi telkin ettiği korkuya atfettiler. Bu vaz-

yette Michu'nün karısının ifade ettiği derin hüznü anlamamıya imkân var mıdır?

Evvelâ, Marthe'ı, annesi dinî bir terbiyeyle büyütmüştü. Dini bütün birer Katolik olan ana, kız, tabağın fikirlerinden ve hareketlerinden çok müteessir olmuşlardı. Marthe, Troyes şehrinde tanrıça kılığında dolaştırılmış olduğunu ne zaman hatırlasa yüzü kızarırdı. Babası, onu Michu'ye varmaya mecbur etmişti. Kocasının fena şöhreti gitgide artıyordu, ondan çok korktuğu için hakında bir hüküm vermeye dahi cesaret edemezdi. Bununla beraber, bu kadın sevildiğini hissediyor; ve içinde bu korkulu adama karşı hakiki bir muhabbet besliyordu; onun doğru olmıyan bir şey yaptığını hiç görmemişti, hiç değilse kendisine karşı kaba sözler sarf ettiği asla vâki değildi; sonra da bütün arzularını tahmine çalışırdı. Bu zavallı adam, karısının hoşuna gitmediğini sanarak, hemen daima evden uzak dururdu. Birbirlerinden sakınan Marthe'la Michu, bugünkü tâbirle **silâh barış** halinde yaşarlardı. Kimseyle görüşmiyen Marthe, yedi seneden beri kendisini bir cellâdın kızı, kocasını da bir hain sayan telâkkiyi kendine derdetmişti. Ovada, caddenin sağında bulunan Simeuse'lere bağlı kalmış Beauvisage adında birinin işlettiği Bellache çiftliğinden bazı kimselerin, köşkün önünden geçerken: "İşte Yehuda'ların evi!" [1] dediklerini kaç defa işitmişti.

[1] Yehuda, İsa'yı ele veren on üçüncü havari olduğu için.

Gerçekten, Michu'nün başının on üçüncü havarinin başına garip bir şekilde benzemesi ve kendisinin, bu benzeyişi tamamlamaya çalışır gibi görünmesi memlekette ona bu iğrenç lâkabın takılmasına sebep olmuştu. Bu felâket, ve istikbal hakkında müphem, devamlı endişeler Marthe'ı düşünceli ve çekingen bir hale getirmişti. Haksız ve karşı konulması imkânsız bir fena şöhret kadar insanı üzen bir şey olamaz. Manzaranın umumiyetle hüznü olduğu Champagne eyaletinin en güzel köşelerinden birinde yaşayan bu herkesin iğrendiği aileyi bir ressam ne güzel bir tablo mevzuu yapabılırdı.

Çiftlik müdürü, oğlunu daha hızlandırmak için:

— François! diye haykırdı.

On yaşında bulunan François Michu, keyfi istediği gibi bahçenin, ormanın, tadını çıkarıyor, karışanı, görüşeni olmadan buralarda hüküm sürüyordu; yemişleri yiyor, avlanıyor, hiçbir sıkıntıya, zahmete girmiyordu; ormanla park arasındaki vaziyetiyle münferit bir halde kalan, herkesin husumeti yüzünden mânen de yalnız bulunan bu ailenin tek mesut ferdiydi.

Babası oğluna korkuluğu göstererek:

— Şuradakileri topla da kaldır bakalım. Bana bak! Babanı, anneni seversin değil mi?

Çocuk, kucaklamak için babasına doğru atıldı; fakat Michu, karabinanın yerini değiştirmek için kolunu uzattı ve çocuğu itti.

Bir yaban kedisinin gözleri gibi ürküten gözlerini üzerine dikerek dedi ki:

— Âlâ! Burada olup bitenleri başkalarına yetiştirdiğin olmadı değil... Aklında olsun: burada geçen en küçük bir şeyi Gaucher'ye, Grouage ve Bellanche'ta oturan insanlara, hattâ bizi seven Marianne'a bile açmak babanı öldürmek demektir. Bir daha böyle bir şey yapmaya kalkmazsan dünkü gevezeliklerini affederim.

Çocuk ağlamaya başladı.

— Ağlama, ama sana ne zaman bir şey soracak olsalar, köylüler gibi "Bilmiyorum!" diye cevap ver. Ortalıkta dolaşan ve işime gelmiyen bir takım insanlar var. Git!

Sonra kadınlara döndü:

— Sizler de işittiniz mi? Çenenizi sıkı tutun.

— Efendiciğim, ne yapacaksın?

Bir atımlık barutu dikkatle tartan ve karabinasının namlusuna dolduran Michu, silâhı korkuluğa dayadı ve Marthe'a dedi ki:

— Bende bu karabinanın bulunduğunu kimse bilmez, önünde dur!

Dört ayağı üzerine dikilmiş olan Couraut, dehşetli havlıyordu. Michu:

— Güzel hayvan, zeki hayvan! dedi. Eminim ki, civarda hafiyeler var...

Gözetlendiklerini biliyorlardı. Âdet tek ve aynı canı taşıyan Couraut ile Michu, çölde Arapla atı nasıl yaşarlarsa öyle yaşıyorlardı. Çiftlik müdürü, Couraut'un haylavısındaki türlü incelikleri

ve bunların ifade ettikleri mânaları tanırđı, köpek de efendisinin düşüncesini gözünden anlar ve vücudundan dışarı sızmışçasına duyardı.

Michu, bir yan yolda peyda olan ve meydanlığa doğru ilerliyen iki şüpheli adamı göstererek karısına usulca:

— Ne dersin? dedi.

İhtiyar kadın:

— Ne oluyor buralarda? Bunlar Parisli insanlar değil mi? diye sordu.

Michu:

— Ya! İşte bak! dedi.

Karısının kulağına eğildi:

— Karabinamı sakla, bize doğru geliyorlar.

Yuvarlak meydanı geçen iki Parisli adamın bir ressam için tipik olabilecek yüzleri vardı. Alt dereceden olduğu anlaşılan biri, konçları kıvrık çizme giymişti. Biraz aşağı doğru düşen konçlarından cılız baldırları ve pek temiz görünmeyen alacalı ipek çorapları meydana çıkıyordu. Kavuniçi damalı kumaştan madenî düğmeli külotu fazlaca genişti; bu elbise içinde vücudu rahattı ve eskimiş plilerinin vaziyeti, adamın bir daire memuru olduğunu belli ediyordu. Kabartma işlemeli pike yeğinin, göbek üstünde tek bir düğmesi ilikli olarak açık duruşu, bu adama pek kalender bir hal veriyordu, bhusus lüleli, kıvrıcık siyah saçları da alnını örtüyor ve yanakları boyunca aşağı iniyordu. Çelikten iki saat kösteği külotun üstüne sarkıyordu. Gömleği beyaz ve mavi **camée**'den bir iğneyle süslenmişti. Tarcın rengi ce-

keti, arkadan bakınca tıpkı morina balığı kuyruğuna benzeyen, bu yüzden de morina adı takılmış olan uzun bir kuyrukla tam karikatüristlere göre idi. Morina kuyruklu frak modası on sene, hemen hemen Napoléon devri kadar sürdü. Gevşek ve birçok geniş kıvrımlı kravatı bu adama, yüzünü burnuna kadar içinde gizlemek imkânını veriyordu. Sivilceli yüzü, kiremit rengi iri uzun burnu, kızarmış elmacık kemikleri, dişleri dökülmüş, fakat tehditkâr ve obur ağzı, iri altın halkalarla süslü kulakları, dar alnı, insana gülünç gibi gelen bütün bu teferruat yeri ve biçimi domuz gözlerine benzeyen son derece haris, alaycı, âdeta neşeli bir surette zalim gözleri yüzünden korkunç bir hal alıyordu. Buz gibi soğuk ve donmuş bir mavilikteki bu fıldır fıldır gözler, polisin İhtilâl devrinde icadedilen, müthiş alâmeti o meşhur gözün modeli sayılsa yeri ydi. Siyah ipek eldivenleri ve elinde ince bir bastonu vardı. Herhalde resmî bir memur olmalıydı, çünkü duruşunda, enfiyesini alıp burnuna çekiş tarzında, ikinci dereceden bir memur olan, fakat bol maaş alan ve yukarıdan aldığı emirlere bugünlük ferman kendisinin olan bir adamın kurumlu tavrı vardı.

Kıyafeti aynı zevkte olan, fakat sık ve pek gösterişli bir şekilde giyinmiş, en küçük teferrüata bile itina etmiş olan öteki, vücuda sımsıkı yapışan bir pantolon üstüne çekilmiş Suvarof tarzındaki çizmelerini yürürken

gıcırdatıyordu, frakının üstünde bir spencer ^[1] vardı, Clichy'ciler ^[2] le jeunesse dorée' ^[3] nin benimsemiş olduğu bu aristokratik moda, onlar tarihe karıştığı halde hâlâ devam ediyordu. O zamanlar partilerden daha uzun ömürlü olan modalar vardı, bütün bunlar daha 1830 da görmüş olduğumuz anarşinin alâmetleriydi. Bu kusursuz **muscadin** ^[4] otuz yaşlarında görünüyordu. Tavır ve hareketleri kibarcaydı, üstünde kıymetli mücevherler vardı. Gömleğinin yakası kulakları hizasına kadar geliyordu. Kibirli, âdeta küstahça hali, gizlenmiş bir üstünlüğü meydana vuruyordu; renksiz yüzünde bir damla kan yok gibiydi, ince ve basık burnu bir ölü başı burnunun sırtımasını hatıra getiriyordu, yeşil gözlerine nüfuza imkân yoktu; ince ve kısık ağzı ne kadar ketum olmak lâzımsa bu gözlerin bakışları da o kadar ketumdu. Altın sapı, güneşte parıldayan bir hezaren bastonla havayı kamçılıyan bu kuru ve cılız genç adamın yanında öteki, uysal bir insan gibi kalıyordu. İlki, bir kafayı kendi eliyle kesebilecek bir adamdı, ama ikincisi, mâsumluğu, güzelliği, fazileti iftira ağları içinde kıvrandırmaya, kılı kıpırdamadan boğmaya veya zehirlemeye muktedirdi. Kırmızı yüzlü adam, kurbanını kaba şakalarla teselli edebilirdi; öteki, gülümsemezdi bile. İlki

[1] Spencer, bir nevi kuyruksuz ceket.

[2] Clichy'ciler, Directoire devrinde Clichy'de toplanan kırılcılar cemiyetine verilen ad.

[3] Jeunesse dorée: İhtilâlde rol almış zengin aile çocukları.

[4] Muscadin, bir Zanaifis, <https://www.kutale.org> verilen ad.

kırk beş yaşındaydı, midesine, kadınlara düşkün olsa gerekti. Bu çeşit adamların hepsinde birtakım iptilâlar vardır ki, onları mesleklerinin esiri kılar. Fakat genç adamın ne iptilâları vardı, ne kötü itiyatları. Hafiyelik ediyorsa, diplomasiye mensuptu, sırf sanat zevkı için çalışıyordu. O, düşünüp buluyor, öteki icra ediyordu; işin o, fikri; öteki, şekliydi.

Genç adam:

— Acaba Gondreville'de miyiz, hanımcıgım? dedi.

Michu cevap verdi:

— Burada hanımcıgım denmez. Bizler hâlâ birbirimize vatandaş [1] diye hitabetmek sadeliğini muhafaza ediyoruz.

Genç adam, alınmış görünmeden pek tabii bir eda ile:

— Ya! dedi.

Kumarmazlar, salonlarda, bilhassa *écarté* oyununda, talihleri yolunda giderken karşılarına, tavırları, bakışı, sesi, kâğıtları karıştırış tarzı, yenileceklerini hissettiren bir adam oturunca birden ümitsizliğe düşüverirler. Genç adamı görünce, Michu bu neviden bir kehanet hissi altında ezildi. Bir ölüm önsezisine tutuldu, idam sehpasını görür gibi oldu; içinden bir ses ona bu şık adamın, hiçbir ilişkileri olmamasına rağmen kendisine

[1] Citoyen: Fransız İhtilâli devrinde diğer unvanları kaldırarak halktan insanlar birbirlerine bu sıfatla hitabetmişlerdi.

şeamet getireceğini haykırdı. Onun için sert söylemişti, kaba olmak istemiş ve olmuştu.

İkinci Parisli adam:

— Siz, danıştay üyesi Malin'in adamı değil misiniz? dedi.

Michu:

— Ben kimsenin adamı değilim, cevabını verdi.

Genç adam, pek nazik bir tavır takınarak:

— Hanımlar, yani Gondreville'de mi bulunuyoruz? Mösyö Malin, bizi orada bekliyecekti.

Michu, açık demir kapıyı göstererek:

— İşte bahçesi, dedi.

Genç adamın neşeli arkadaşı, demir kapıdan geçerken tüfeğin namlusunu görmüştü. Marthe'a sordu:

— Bu karabinayı ne diye saklıyorsunuz, yavrum?

Genç adam gülümsiyerek:

— Köyde bile **çalışıyorsun** galiba, dedi.

Birden şüphelenerek geri döndüler. Yüzlerinin sakın olmasına rağmen çiftlik müdürü bu hislerini anladı; Marthe, Couraut'nun havlamaları arasında karabinaya bakmalarına ses çıkarmadı, çünkü Michu'nün fena bir niyeti olduğuna emindi ve yabancı adamların bu uyanıklığından âdet memnun oldu. Michu, karısına öyle bir bakışla baktı ki, kadıncağız titredi; sonra karabinayı aldı ve ne olacaksa olsun diyerek, namluya bir kurşun sürmeye kovuldu; hayata artık kıymet vermez

gibi görünüyordu. Karısı, o zaman meşum kararını iyice anladı.

Genç adam, Michu'ye:

— Demek buralarda kurtlar var, öyle mi? dedi.

Michu alaycı bir tavırla söylendi:

— Koyunun bulunduğu yerde kurt eskik olmaz. Champagne'da bulunuyorsunuz, işte karşınızda bir orman; fakat yabandomuzumuz da vardır, irili ufaklı hayvanlarımız, her çeşit şeyimiz vardır.

İki adamdan yaşlısı, öbürüyle bakıştıktan sonra:

— Corentin, bu adam bizim Michu değilse adam değilim, dedi.

Çiftlik müdürü:

— Birlikte domuz çobanlığı etmedik, dedi.

Yaşlı zevzek cevap verdi:

— Yok ama, Jacobin'lere başkanlık ettik, yurttaş! Siz, Arcis'de, ben başka tarafta. Sen, hâtâ İhtilâl devri nezaketini muhafaza etmişsin; ama bunun modası geçti, yavrum.

Corentin, kesip atıcı bir sesle:

— Bahçe hayli büyüğe benziyor, yolumuzu kaybedebiliriz; siz çiftlik müdürüyseniz, birini bulun da bize şatoya kadar yol göstereyin, dedi.

Michu, oğlunu çağırmak için ıslık çaldı ve kurşununu namluya sürmeye devam etti. Arkadaşı pek hoşlanmış görünürken, Corentin, Marthe'ı kayıtsız bir gözle seyrediyordu, ama kadında karabinadan ürkmüş olan ihtiyar çapkının fark et-

mediği bir derdin izlerini görüyordu. Bu iki ayrı mizaç, bu pek küçük, fakat hakikatte pek büyük şeyde iyice meydana çıkıyordu.

Çiftlik müdürü:

— Ormanın ötesinde biriyle buluşacağım, diyordu; sizi kendim geçiremiyeceğim; oğlum, sizi şatoya kadar götürür. Gondreville'e hangi taraftan geliyorsunuz? Cinq-Cygne'den mi geçtiniz yoksa?

Corentin, alay eder gibi görünmeden:

— Sizin gibi ormanda görülecek işlerimiz vardı da... dedi.

Michu:

— François, diye seslendi, bu bayları, ara yollardan şatoya götür, kimse görmesin, herkesin geçtiği yollardan gitmiyorlar.

İki yabancının, kendilerine arkalarını çevirerek, alçak sesle konuşa konuşa uzaklaştıklarını görünce:

— Evvelâ buraya gel bakayım! dedi.

Michu oğlunu tuttu, âdeta dinî bir hisle ve karısının endişelerini teyideden bir ifadeyle kucakladı: kadının sırtından soğuk bir ürperme geçti ve annesine kuru gözlerle baktı, çünkü ağlıyamıyordu.

Michu:

— Haydi, git, dedi.

Ve ta gözden kayboluncıya kadar ardından baktı. Couraut, Grauoge çiftliği tarafına doğru havladı.

Michu:

— A! Violette geliyor, diye atıldı. Sabahtan beri üçtür geçiyor. Neler oluyor acaba? Yeter, Couraut!

Az sonra bir atın ayak sesleri duyuldu.

Paris civarında çiftçilerin kullandıkları cinsten bir midilliye binmiş olan Violette, geniş kenarlı ve yuvarlak bir şapkanın altında şimdi bütünü kasvetli görünen, renksiz, çok buruşuk yüzünü gösterdi. Külrengi, şirret ve parlak gözleri, nankör ve hain tabiatını gizliyordu. Dize kadar beyaz bezden tozluklara sarılı kuru bacakları, üzengilere geçirilmiş olmadan sarkıyor ve altı çivili kocaman ayakkaplarının ağırlığıyla tespit edilmiş gibi görünüyordu. Mavi çuhadan ceketinin üstüne beyaz ve siyah çizgili bir kebe giymişti. Kır saçları başının arkasına lüle lüle sarkıyordu. Bu kıyafet, kısa, küçük ayaklı kır at, Violette'in bu hayvanın üstünde göbeği önde, gövdesi arkada duruş tarzı, didik didik olmuş köhne bir dizgini tutan toprak rengi, çatlak çatlak iri eli, her hali toprak sahibi olmaya azmetmiş, ne pahasına olursa olsun arazi satın alan cimri ve tamahkâr bir köylü olduğunu belli ediyordu. Sanki bir cerrah neşteriyle yarılmış hissini veren mavimtırak dudaklı ağzı, yüzünün ve alnının sayısız çizgileri, yalnız şekliyle konuşan yüzün ifadelenmesine mâni oluyordu. Şarklılarla vahşilerin hislerini taş gibi bir ciddilik perdesi altında saklamaları kabîlinden hemen bütün köy adamlarının heyecanlariyle hesaplarını altında gizledikleri o boynu bükük hale rağmen bu sert, keskin çizgiler bir teh-

dit ifade ediyor gibiydi. Gündelikçi bir ırgatken durmadan çevirdiği dolaplarla Grouage yarıcısı olmuştu. İlk arzularını aşmış olan bu mevkîe sahip olduktan sonra şimdi aynı yolda devam ediyordu. Herkesin kötülüğünü istiyor ve bunu bütün kalbiyle temenni ediyordu. Bu hususta elinden bir şey gelirse, can ve gönülden yardım ederdi. Violette, açıkça hasetçi bir adamdı; fakat yaptığı kötülüklerde kanunsuz yollara sapmazdı, tıpkı bir parlamento muhalifi gibi. Servetinin başkalarının iflâsına bağlı olduğuna inanırdı, kendinden üstün olan herkes, onun için kendisine karşı her vasıtanın kullanılması caiz olan bir düşmandı. Bu huyda insanlara köylüler arasında çok raslanır. Bugünlük büyük dâvası, sona ermesine ancak altı yıl kalmış olan çiftlik kira mukavelesinin uzatılmasını Malin'den elde etmektir. Müdürün ikbalini kışkandığı için onu yakından gözetlerdi; civar halkı Michu'lerle ahabalık etmesi yüzünden ona kızardı; fakat kurnaz çiftçi, kira mukavelesinin on iki sene daha uzatılmasını elde etmek ümidiyle hükümete veya Michu'den şüphe eden Malin'e bir hizmette bulunmak için fırsat arıyordu. Gondreville'in hususi bekçisi, kır korucusu ve birkaç demet bağlayıcıdan yardım gören Violette, Arcis polis komiserine Michu'nün en küçük hareketlerini haber verirdi. Bu memur, Michu'nün hizmetçisi Marianne'ı elde etmeye çalışmıştı ama, muvaffak olamamıştı; fakat Violette'le adamları Michu'nün sakadatine güvendiği küçük uşak Gaucher'den bütün istediklerini öğreniyorlardı.

Çocuk, yelekler, tokalar, pamuk çoraplar, çerezler gibi küçük hediyeler mukabilinde efendisine ihanet ediyordu. Bu oğlan, zaten gevezeliklerinin ne türlü bir ehemmiyeti olduğunun farkında da değildi.

Violette, Michu'nün bütün hareketlerini kötü gösteriyor, en saçma tahminlerle, bunlara caniyane emeller atfediyordu, müdürün bütün bunlardan haberi yoksa da, çiftçinin, evine kötü maksatlarla geldiğini bilmiyor değildi ve ona muziplik etmekten hoşlanırdı.

Michu:

— Gene geldiğinize göre, Bellache'ta çok işiniz olmalı, dedi.

— Gene! Bu bir sitem sözüdür, mösyö Michu. Böyle bir düdüğü serçelere öttürecek değilsiniz ya! Bu karabinanızı hiç görmemiştim...

Michu:

— Karabina yetiştiren tarlamda bitti, dedi. Bakın, nasıl ekiyorum onları.

Müdür, otuz adım ötedeki bir engerek otuna nişan alarak, bir kurşunda otu kopardı.

— Bu haydut silâhını, efendinizi muhafaza etmek için mi aldınız? Belki de size o hediye etmiştir.

Michu:

— Paris'ten sırf bana bunu getirmek için geldi, cevabını verdi.

— Herhalde herkes onun seyahatinden bahsediyor; kimileri gözden düşmüş, işten çekilecek diyorlar, kimilerine göre de burda neler olup bit-

tiğini anlamaya gelmiş; sahi, neden sanki, tıpkı Başkonsül gibi haber maber vermeden çıkıyor? Geldiğinden haberiniz var mıydı?

— Sırlarını bilecek kadar sıkı fıkı değilizdir.

— Kendisini daha görmediniz mi?

Karabinasını tekrar dolduran Michu izah etti:

— Ormanı dolaşmaya çıkmıştım, geldiğini dönüşümde haber aldım.

Malin'in eski İhtilâl mahkemelerinde üyelik ettiğini bilen Violette:

— Arcis'ye adam gönderip mösyö Grévin'i çağırttı, bir işler karıştıracaklar herhalde... dedi.

Müdür dedi ki:

— Cinq-Cygne tarafına gidiyorsanız beni de alın, oraya gidiyorum.

Violette, Michu gibi kuvvetli bir adamı atının terkisine alamıyacak kadar korkaktı. Atını mahmuzlayıp uzaklaştı. Michu karabinayı omzuna vurdu ve ağaçlı yola daldı.

Marthe annesine:

— Acaba Michu'nün öfkesi kime? diye sordu.

— Mösyö Malin'in geldiğini haber alalı beri pek kasavetlendi. Hava rutubetli, içeri girelim.

İki kadın ocağın yaşmağı altına oturdukları zaman Couraut'nun havladığını işittiler.

Marthe:

— Kocam geldi! dedi,

Gerçekten, Michu merdivenleri çıkıyordu; endişelenen karısı, odalarına koşup onu buldu.

Michu, Marthe'a heyecanlı bir sesle:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

— Bak bakalım, kimse yok mu? dedi.

— Kimse yok: Marianne ineği çayıra götürmüştü, Gaucher de...

— Gaucher nerede?

— Bilmem.

— Bu bacasız kerata benim midemi bulandırıyor; çık tavanarasına, ara her tarafı, köşkün her tarafında ara onu.

Marthe çıkıp gitti; geri döndüğü zaman Michu'yü yere diz çökmüş bir vaziyette dua ederken buldu. Ürkerek:

— Ne oluyorsun canım? dedi.

Müdür, karısını belinden kavradı, kendine çekti, onu alnından öptü ve heyecanlı bir sesle dedi ki:

— Bir daha görüşmemiz nasip olmazsa, iyi bil ki, karıcığım seni çok seviyordum.

Biraz durduktan sonra ona bir ağaç göstererek:

— Şu karaçamın dibinde gömülü bir mektuptaki talimatı harfi harfine yerine getir, bir tenke kutu içindedir. Ben ölmeden mektuba el sürme. Başıma ne gelirse gelsin, insanların hak-sızlıklarına karşı, Allahın adaletine hizmet etmiş olduğumu hatırla.

Gitgide daha çok benzi atan Marthe, kireç gibi bembeyaz oldu; kocasına sabit ve korkudan büyümüş gözlerle bakıyordu; bir şeyler söylemek istedi, boğazı kurumuştu. Michu, bir gölge gibi sıvıstı; Courant'yu karyolasının ayak ucuna bağ-

lamıştı. Hayvancağız, ümitsiz köpeklerin uluduk-ları gibi ulumaya başladı.

Michu'nün Marion'a karşı öfkesinin ciddî sebepleri vardı, ama bu kızgınlığını, nazarında çok daha suçlu olan birine, Malin'e çevirmişti. Danış-tay üyesinin hareketlerini herkesten iyi takdir ede-cek mevkide olan müdür, bu adamın sırlarını keş-fetmişti. Michu'nün kaynatası siyasi bakımdan Malin'in itimadını kazanmıştı. Malin o zamanlar Grévin'in faaliyeti sayesinde Aube vilâyeti me-busluğuna seçilmişti.

Simeuse'lerle Cinq-Cygne'leri Malin'le kar-şılaştıran ve ikiz kardeşlerle matmazel de Cinq-Cygne'in, hele Michu ile Marthe'in âkıbetleri üze-rinde müessir olan hâdiseleri anlatmak belki de faydasız olmayacaktır. Troyes'da Cinq-Cygne'lerin konağı Simeuse konağıyla karşı karşıyaydı. Usta-lıkları nispetinde ihtiyatlı insanlar tarafından kış-kırtılan ayaktakımı halk, Simeuse'lerin konağını yağma ettikten, yabancılarla mektuplaşmakla it-ham edilen markiyle markizi bulup millî muhafız-lara teslim ederek hapisaneye gönderdikten sonra mantıkî seyrini takibederek:

— Cinq-Cygne'lere! diye haykırmıştı.

Simeuse'lerin suçunda Cinq-Cygne'lerin bir dahli olmadığını halkın havsalası almıyordu. Va-kur ve cesur Simeuse markisi, cesaretleri yüzün-den kendilerini ele verebilecek olan on sekiz ya-şındaki iki oğlunu kurtarmak için, fırtınanın kop-masından pek az önce onları halaları Cinq-Cygne kontesine emanet etmişti. Simeuse'lere mensup

iki uşak, delikanlıları kapalı tutuyorlardı. Neslinin tükenmesini istemiyen ihtiyar marki, kendilerine bir hal olursa bunu oğullarından gizli tutmalarını tembih etmişti. O zamanlar on iki yaşında olan Laurence, her iki kardeş tarafından aynı derecede seviliyor, o da ikisini aynı derecede seviyordu. Birçok ikizler gibi bu kardeşler de birbirlerine o kadar benziyorlardı ki, uzun zaman anneleri yanılmamak için onlara ayrı renkte elbiseler giydirmişti. İlk doğanın, büyüğün adı, Paul-Marie, ötekini Marie-Paul'dü. İşin içyüzü kendisine açılmış olan Laurence de Cinq-Cygne, kadınlık rolünü pek güzel oynamıştı; kuzenlerine yalvardı, Cinq-Cygne'lerin konağı halk tarafından sarılıncıya kadar onları oyaladı. İki kardeş, o zaman tehlikeyi aynı anda anladılar ve bir bakışla birbirlerine ifade ettiler. Kararlarını derhal vermiştiler, iki uşaklarını, Cinq-Cygne'lerin uşaklarını silâhlândırdılar, kapının arkasına eşya yığdılar, kepenkleri kapadıktan sonra beş uşak ve Cinq-Cygne'lerin akra-bası olan Abbé d'Hauteserre'le birlikte pencere-lerin önüne geçtiler. Sekiz yiğit adam, bu halk üzerine müthiş bir ateş açtılar. Her kurşun, saldıranlardan birini öldürüyor veya yaralıyordu. Laurence dehşete düşecek yerde, görülmemiş bir soğukkanlılıkla tüfekleri dolduruyor, ihtiyacı olanlara kurşun ve barut yetiştiriyordu. Cinq-Cygne kontesi diz çökmüştü.

Laurence:

— Ne yapıyorsunuz, anneciğim? dedi.

— Dua ediyorum, dedi, hem onlar için, hem sizin için.

İspanyada barışçı kiralın annesi de buna benzer bir halde aynı ulvî sözleri söylemişti. Bir lâhzada on bir kişi öldü ve yerdeki yarahlara karıştı. Bu türlü haller ayaktakımını ya ırkildir, yahut büsbütün coşturur; ya daha büyük bir gayretle ileri atılır, yahut da vazgeçer. En ilerde olanlar ürkerek gerilediler; fakat öldürmeye, çalmaya gelen kalabalık, ölüleri görünce: “Adam öldürüyorlar! Yetişin!” diye bağırmaya başladı. İhtiyatlı kimseler, halk mümessilini çağırmaya gittiler. Günün meşum hâdiseleri kendilerine haber verilen iki kardeş, Convention üyesinin, sülâlelerini mahvetmek istediğinden şüphelendiler, az sonra bu şüpheleri, kanaat haline geldi. İntikam hissiyle coşarak cümle kapısının ardında mevzi aldılar, Malin gelince kendisini öldürmek için silâhlarını doldurdular. Kontes, çılgına dönmüştü, evinin yanıp kül olduğunu, kızının öldürüldüğünü görür gibi oluyor, bir hafta bütün Fransa’da ağızlarda dolaşan kahramanca müdafaalarından dolayı yeğenlerini kabahatli buluyordu.

Malin’in kapıyı açmalarını emretmesi üzerine Laurence kapıyı araladı; onu görünce halk mümessili, telkin ettiği korkuya ve bu kızın zâfına güvenerek içeri girdi.

Bu mukavemetin hesabını sormak için adam ağzını açar açmaz Laurence:

— Nasıl, Mösyö, dedi, siz Fransa’ya hürriyet getirmek iddiasındasınız da evlerinde oturan

insanları himaye etmiyor musunuz? Konağımızı yıkmak, bizi öldürmek istiyorlar, demek kuvvete kuvvetle karşı koymaya hakkımız yok, öyle mi?

Malin olduğu yere çivilenmiş gibi kalakaldı. Marie-Paul atıldı:

— Siz, Büyük Marki'nin, şatosunun inşasında kullandığı bir dülgerin oğlu, bir iftiraya kulak vererek babamızı hapislerde süründürüyorsunuz.

Delikanlıların ellerindeki tüfekleri asabi asabi kımıldatıklarını görünce, mahvolduğunu sanan Malin:

— Kendisi serbest bırakılacaktır, dedi.

Marie-Paul ciddî bir eda ile:

— Hayatınızı bu va'de borçlusunuz, dedi. Fakat bu akşam va'dinizi yerine getirmeyecek olursanız, sizinle tekrar karşılaşmasını biliriz!

Laurence:

— Bu uluyan kalabalığa gelince, onları dağıtmazsanız ilk kurşunu siz yiyeceksiniz. İşte bu kadar, mösyö Malin, çıkınız!

Convention üyesi dışarı çıktı ve kalabalığa hitabederek, evin dokunulmaz kutsiliğinden, **habeas corpus'tan** [1], İngilizlerin mesken telâkkisinden bahsetti. Halkın ve kanunun egemen olduklarını, kanun demek halk demek olduğunu, halkın kanunsuz hareketlerde bulunması doğru olmayacağını, son sözün kanunda olduğunu anlattı. Zoruretle karşısında diline kuvvet gelmişti, nihayet

[1] Kısık hürlüğü.

topluluğu dağıttı. Fakat ne iki kardeşin gözlerinde okuduğu nefret ifadesini, ne de matmazel de Cinq-Cygne'in "Çıkınız!" diye bağırmasını bir daha hiç unutmadı. Onun için, Laurence'in kardeşi Cinq-Cygne kontunun emlâkini millî emval arasında satışa çıkarmak bahis mevzuu olunca taksim pek insafsızca oldu. Mahallî memurlar Laurence'a Cinq-Cygne adıyla anılan şatoyla bahçelerden başka bir şey bırakmadılar. Malin'in verdiği talimat gereğince, memleket dışına kaçan vâris, cumhuriyete karşı silâha da sarılmış olduğu için, bütün hukuku millete kalıyor ve Laurence'a ancak kanunî hissesi veriliyordu. Bu müthiş fırtınalı günün akşamı, Laurence halk mümessilinin ihanetinden ve tuzaklar kurmasından korkarak ikiz kuzenlerine konaktan uzaklaşmaları için o kadar yalvardı ki, onlar da atlara binerek Prusya ordusunun ileri karakollarına ulaştılar. İki kardeşin Gondreville ormanına vardıkları sırada, Cinq-Cygne konağı kuşatıldı; halk mümessili, bizzat ve silâhlı bir müfrezenin başında olarak Simeuse sülâlesinin vârislerini tevkife geliyordu. O sırada yatakta bulunan ve müthiş bir asabi buhran geçiren Cinq-Cygne kontesine ve on iki yaşında bir çocuk olan Laurence'a el sürmeye cesaret edemedi. Cumhuriyetin sillesinden korkarak usaklar ortadan kaybolmuşlardı. Ertesi sabah, iki kardeşin mukavemet ettikleri, sonra da rivayete göre Prusya'ya kaçtıkları haberi civara yayıldı; Cinq-Cygne konağının önüne üç bin kişi toplandı. Üç gün sonra Prusya ordusu bir an önce de tahribe-

dildi. Simeuse konağına götürülen madam de Cinq-Cygne, orada nöbeti tekrarlıyarak can verdi. Michu, siyaset sahnesine bu hâdiselerden sonra çıkmıştı, çünkü markiyle markiz beş ay, kadar hapisanede kalmışlardı. Bu esnada Aube mebusu, bir vazifeyle uzakta bulunuyordu. Fakat mösyö Marion, Gondreville'i Malin'e sattığı ve halkın aşırı hareketlerinden doğan âkıbetler artık unutulmuş olduğu bir sırada Michu, Malin'in ne dolaplar çevirmiş olduğunu iyice anladı. Daha doğrusu anladığını sandı; çünkü Malin, Fouché gibi o kadar çok cepheli ve her cephenin altında o kadar derinlikleri olan bir adamdı ki, bir dolap çevirirken ne yaptığını anlamak imkânsızdı. Bu türlü adamlar yaptıkları işlerin üzerinden çok zaman geçmeden anlaşılamazlar.

Hayatının ehemmiyetli hâdiselerinde Malin, sadık dostu Arcis noteri Grévin'in fikrini almayı asla ihmal etmezdi. Grévin'in uzaktan insanlar ve hâdiseler hakkındaki hükümleri sarih, açık ve katî idi. Bu itiyada akıl ve tedbir derler ve ikinci derece adamların kuvvetini teşkil eder. İmdi 1803 kasımında ahval danıştay üyesi için o kadar vahim bir hal almıştı ki, bir mektup iki dostun durumunu tehlikeye düşürebilirdi. Senatörlüğe tâyinini bekliyen Malin, meseleyi Paris'te açmaktan korktu; konağından çıktı ve Gondreville'e geldi. Başkonsül'e, orada bulunmak iste-
 yişinin sebeplerinden yalnız birini söyledi, böylece Bonaparte'in nazarında hamiyet ve gayret sahibi görünecekti, halbuki hakikatte devletin de-

ğil, yalnız şahsının menfaatleri için gidiyordu. Michu bahçede, vahşiler gibi, intikamını almak için müsait bir fırsat kollarken, hâdiselerden kendi hesabına faydalanmaya alışmış olan Malin, dostunu İngiliz bahçesinin küçük bir çayırına doğru götürüyordu, burası ıssızdı ve gizli bir görüşmeye pek uygun bir yerdi. Bu çayırın ortasında durup, alçak sesle konuştukları takdirde iki ahbabın sözleri kimse tarafından işitilemezdi, biri kendilerini dinlemek için saklanmış olsa da mesafenin uzaklığı duymasına mâniydi, yabancı insanlar çıkagelecek olursa pekâlâ bahsi değiştirebilirlerdi.

Grévin:

— Neden şatonun bir odasında kalmadık? diye sordu.

— Polis müdürünün bize gönderdiği iki adamı görmedin mi?

Piccegru, Georeges, Moreau ve Polignac fesadı esnasında Fouché, Consulat hükümetinin canı mesabesinde bulunmuş olmasına rağmen, emniyet bakanlığını o idare etmiyordu ve o sırada Malin gibi sadece danıştay üyesi bulunuyordu.

— Bu iki adam, Fouché'nin iki koludur. Biri, şu yüzü limonata sürahisine benzeyen, dudaklarında sirke ve gözlerinde koruk suyu olan genç, VII. yılı Batı isyanını on beş gün içinde bastırdı. Öteki de Lenoire'in soyundandır, polisin asıl ana-nelerine sadık kalan yalnız odur. Ben, resmî bir şahıs refakatinde alelâde bir memur istemiş-tim. ^{Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://kntey.org>} Bana bu hermetik yolculuklar. Ah! Grévin,

Fouché herhalde maksatlarımı anlamak istiyor. Onun için bu bayları şatoda sofrada bıraktım; her tarafı gözden geçirsinler, ne XVIII. Louis'yi bulacaklar, ne de en küçük bir iz.

Grévin:

— Ya! dedi, peki ama takibettiğin plân nedir?

— Eh! Dostum, iki taraflı oyun çok tehlikeli bir iştir; fakat Fouché'ye nisbetle bu üç taraflı bir oyundur, o belki de Bourbon hanedanının mutemedi olduğumu hissetmiştir.

— Sen ha!

— Ben.

— Favras'yı unuttun demek?

Bu isim danıştay üyesi üzerinde tesir yaptı.

Grévin bir an durduktan sonra sordu:

— Ne zamandan beri?

— Bonaparte'ın kaydı hayat şartıyla konsül seçilmesinden beri.

— Ortada deliller yok ya?

Malin, başparmağının tırnağını dişinin altında cıtlatarak:

— Nah! dedi.

Malin, birkaç kelimeyle, Boulogne'daki ordunun caneviden tehdidettiği İngiltere'yi Bonaparte'ın ne kadar nazik bir mevkie düşürmüş olduğunu söyleyerek, Fransa'nın ve Avrupa'nın meçhulü kalan, fakat Pitt'in şüphelendiği bu İngiltere seferi, tasavvurunu Grévin'e anlattı; sonra da İngiltere'nin de Bonaparte'ı nasıl nazik bir mevkie düşüreceğini tasvir etti. İngiliz altınıyla besle-

nen Prusya, Avusturya ve Rusya yedi yüz bin kişiyi silâh altına almak üzere büyük bir ittifak meydana getiriyorlardı. Aynı zamanda içerde de muazzam bir fesat hareketi, şebekesini gittikçe genişletiyor; Montagnard'ları, Chouan'ları, kıralcılarını ve prenslerini birleştiriyordu.

Malin dedi ki:

— XVIII. Louis, Fransa'da üç konsül gördüğü müddetçe anarşinin devam ettiğini ve herhangi bir sarsıntı esnasında on üç Vendémiaire ve on sekiz Fructidor günlerinin intikamını alabileceğini sanmıştı; fakat kaydıhayat şartıyla Konsüllük verilmesi Bonaparte'ın maksatlarını açığa vurdu, yakında imparator olacak. Bu eski teğmen bir sülâle kurmak istiyor! Bu sefer onun hayatına kastediyorlar, hem darbe Saint-Nicaise sokağı hareketinden çok daha ustalıkla hazırlanıyor. Pichegrue, Georges, Moreau, Enghien dükası, Polignac ve Artois kontunun iki dostu Polignac'la Rivière de bu harekete dahildirler.

Grévin:

— Ne yamalı bohça! dedi.

— Fransa, alttan alta istilâ ediliyor, umumi bir taarruza geçilmek isteniyor, bu işte her türlüşünü kullanacaklar! Georges'un emrindeki yüz fedai, Konsül'ün muhafızlarıyla Konsül'e saldırarak göğüs göğüse vuruşacaklar.

— Öyleyse haber ver onları!

— İki aydır, Konsül, polis bakanı, polis müdürü ve Fouché bu muazzam fesat hareketinden bazı ip uclarını ele geçirdiler; fakat genişlik

derecesini bilmiyorlar. Her şeyi öğrenmek için, bugün, hemen hemen bütün fesatçılara fırsat veriyorlar.

Noter:

— Hak meselesine gelince, dedi, Bourbon hanedanının Bonaparte'a karşı bir hareket tasarlaması, bunun idare ve icra etmesi Bonaparte'ın on sekiz Brumaire'de velinimeti cumhuriyete karşı ayaklanmasından daha ziyade hakka dayanır; Bonaparte, anasını katlediyordu, ötekilerse sadece kendi evlerine dönmek istiyorlar. Fransa'dan göçenler listesinin kapandığını, tekrar eski itibarlarına kavuşturulanların çoğaldığını, Katolik ibadetinin yeniden ihya edildiğini ve inkılâp aleyhtarı kararların birbirini kovaladıklarını gördükçe prensler, geri dönmelerinin imkânsız değilse bile güç bir hale geldiğini anlamış olsalar gerek. Yurda dönmelerine engel olan bir Bonaparte var, onlar da bu engeli ortadan kaldırmak istiyorlar. Bunda anlamıyacak bir şey yok. Fesatçılar kaybederlerse, haydut sayılacaklar, kazanırlarsa kahraman kesilecekler, onun için kararsız kalışını tabîî buluyorum.

— Convention'un kırılların önüne XVI. Louis'nin kafasını attığı gibi Bonaparte'a da Enghien dukasının başını Bourbon'lara attırmak lâzım, ta ki, o da ihtilâl hareketine bizim kadar kuvvetle bulaşmış olsun; yahut da Fransız milletin bugünkü mâbudunu ve müstakbel imparatorunu devirerek yıkıntıları üzerine asıl tahtı oturtmak lâzım. Bütün istikbalim bir hâdiseye, bir

isabetli kurşuna, Saint-Nicaise sokağındaki gibi, fakat hedefine varacak bir bombaya bağlı. Bana her şeyi söylemediler. Günü gelip çattığı zaman danıştayî dâvaya kazandırmamı, Bourbon'ların tekrar tahta geçmeleri için girişilen meşru hareketi idare etmemi teklif ettiler.

Noter:

— Bekle, diye cevap verdi.

— İmkânı yok! Şu anda mutlaka bir karar vermek zorundayım.

— Sebebi?

— Simeuse kardeşler fesat hareketine dahildirler, ikisi de Fransada'dırlar; ya onları takibettirmeli, kendilerini ele vermelerine ses çıkarmıyarak yok etmeli, yahut da el altından korumalıyım. Küçük memurlar göndermelerini istemiştim, bana en seçme kurtları gönderiyorlar, hem de jandarma kuvvetlerini ellerinde bulundurmak için Troyes'dan geçmişler.

Grévin dedi ki:

— Gondreville senin olmuştur, fesat ise sadece bir ümit. İki ortağından, Fouché ile Talleyrand'dan hiçbirisi bu harekete girmemiş; onlara karşı açık ve samimî davran. Ne demek! XVI. Louis'nin boynunu vurduranların hepsi hükümete dahildirler, Fransa millî emlâk satın almış insanlarla dolu, Gondreville'i senden geri istiyecek olanları Fransa'ya geri getirmeye mi kalkacaksın? Bourbon'lar ahmak değilseler, bütün yaptıklarımızı bir kalemde sileceklerdir. Bonaparte'a haber ver.

Malin atıldı:

— Benim mevkiimde bir adam kalleslik etmez.

Grévin gülümsiyerek:

— Senin mevkiinde mi? dedi.

— Bana adliye bakanlığını teklif ediyorlar.

— Gözlerinin kamaşmasını anlıyorum, onun için bu siyasi karanlıklar içinde ileriye görmek, çıkış kapısını keşfetmek bana düşüyor. Bir general, Bonaparte'ın elinde seksen harb gemisi ve dört yüz bin asker bulunurken Bourbon'ların hangi hal ve şartlar içinde geri dönebileceklerini tahmin etmek müşküldür. Bir bekleyiş siyasetinde en güç şey, sallanan bir hükümetin ne zaman düşeceğini bilmektir; fakat, dostum, Bonaparte'ın ikbali yükseliş devresinde bulunuyor. Sakın Fouché senden yakasını kurtarmak için, ne fikirdedir bakalım diye seni mahsus yoklatmış olmasın?

— Hayır. Vasıttadan eminim. Hem öyle olsaydı Fouché bana kendilerini iyi tanıdığımı ve şüpheleneceğimi pek iyi bildiği bu cinsten iki şebek göndermezdi.

Grévin:

— Bu adamlar beni korkutuyor, dedi. Fouché senden şüphe etmiyor, seni denemek istemiyorsa ne diye gönderiyor bunları? Fouché bir sebep olmadan böyle bir oyun oynamaz.

Malin atıldı:

— Bu hareketi kanaatimi tamamlıyor, bu Simeuse kardeşlerle başım hiç rahat etmiyecek; vaziyetimi bilen Fouché belki de onları elden

kaçırmak istemiyor, onlar vasıtasıyla Condé'lere yaranmak emelindedir.

Grévin:

— Yok, dostum, dedi, Bonaparte devrinde Gondreville'in sahibine kimse yan bakamaz.

Malin, gözlerini kaldırınca iri bir ihlamur ağacının sık yaprakları arasında bir tüfeğin namusunu gördü.

Birdenbire kendini kalın bir ağacın arkasına attı. Dostunun bu âni hareketinden endişelenerek peşinden gelen Grévin'e:

— Yanılmamışım, dedi, doldurulan bir tüfek gürültüsü işitmiştim.

Grévin:

— Michu'dür, dedi, kızıl sakalını görüyorum.

Malin:

— Korkmuş görünmiyelim, diyerek yavaş yavaş uzaklaşırken durmadan: "Bu arazinin sahipleriyle nedir bu adamın alıp veremediği? Sana nişan alıyor değildi tabii. Konuştuklarımızı işittiyse, ona cezasını verdirmeliyim! Keşki bir çayıra gitmiş olsaydık. Yukarıdan da sakınmak lâzım geleceği kimin aklından geçirdi?"

Noter:

— İnsan her gün yeni şeyler öğrenir, dedi; fakat o çok uzaktaydı, biz de pek yavaş konuşuyorduk.

Malin:

— Corentin'e bu hususta bir çift söz söyleyeceğim.

Bundan beş, on dakika sonra Michu, evine uçuk bir beniz ve asık bir yüzle döndü.

Dehşete düşen karısı:

— Nen var? diye sordu.

Violette'i evinde görünce beyninden vurulmuşa dönen Michu:

— Hiç, diye cevap verdi.

Michu bir iskemle aldı, sakın sakın ateşin önüne oturdu ve evraklarını saklamaları için askerlere verilen o uzun teneke kutulara benzeyen bir kutudan çıkardığı bir mektubu ocağa attı. Marthe'a, büyük bir yükü sırtından atmış bir insan gibi geniş bir nefes aldırان bu hareket Violette'in çok merakını muciboldu. Çiftlik müdürü, şaşılacak bir soğukkanlılıkla karabinasını ocağın üstüne bıraktı. Marianne'la Marthe'ın annesi bir lâmbanın ışığında yün eğiriyorlardı.

Babası:

— Hadi, François, dedi, yatma vakti geldi. Uykun var mı?

Oğlunu sertçe belinden kavıyarak dışarı çıkardı.

Merdivene geldikleri zaman kulağına dedi ki:

— Bodruma in, iki şişe Mâcon şarabı al, üçte birini boşaltarak yerine şişelerin rafındaki konyaktan doldur; sonra bir şişe beyaz şaraba yarı yarıya konyak karıştır. Bu işi çok dikkatle yap ve üç şişeyi bodrumun taşılığındaki boş fıçının üstüne koy. Ben pencereyi açtığım zaman

bodrumdan çık, atımı eğerle, üstüne bin, git beni Poteau-des-Gueux'de bekle.

Michu geri dönünce söylendi:

— Bacaksız bir türlü yatmak istemez, büyük insanlara benzemek, her şeyi görmek, her şeyi işitmek, her şeyi bilmek ister. Etrafınızdakileri baştan çıkarıyorsunuz Violette baba.

Violette:

— İşe bak! işe bak! diye atıldı, ne oldu da böyle çözüldü diliniz? Hiç böyle konuşkan değildiniz.

— Hafiyelere farkında olmadan kendimi gözetletir miyim sanırsınız? Yanlış yol tutmuşsunuz, Violette babacığım. Bana hıncı olanlara hizmet edecek yerde benim tarafımı tutsaydınız, kira mukavelenizi yenilemekten çok daha fazlasını yapardım sizin için.

Tamahkâr köylü, gözlerini açarak:

— Daha ne yapardınız? dedi.

— Topraklarımı size ucuza satardım.

— Para verdikten sonra ucuz mucuz boş lâftır.

— Ben memleketten ayrılacağım, Mousseau çiftliğimi, binalarımı, tohumlukları, hayvanları elli bin franka size bırakırım.

— Sahi mi?

— İşinize geliyor mu?

— Vallah! düşünürüz.

— Konuşalım... ama pey isterim.

— Meteliğim yok.

— Lâf.

— İnan olsun!

— Söylesenize bakayım, kim gönderdi sizi buraya?

— Demin gittiğim yerden döndüm, geçen size bir merhaba demek istedim.

— Atını bırakıp da mı döndün? Budala yerine mi koyuyorsun beni? Yalan söylüyorsun, çiftliği vermiyeceğim sana.

— Öyleyse söyliyeyim! Mösyö Grévin yolladı! Bana dedi ki: "Violette, Michu'ye ihtiyacımız var, git getir onu. Evinde değilse bekle..." Anladım ki, bu gece orada kal demek istiyorlar...

— Parisli mendeburlar hâlâ şatoda mıydılar?

— Vallahi! pek bilemiyorum; ama salon-da adamlar vardı.

— Çiftliği vereceğim sana, pazarlığı keselim gel! Karıcığım, git de söz kesme şarabını getir. Halis Roussillon şarabından, sabık markinin şarabından al... Çocuk değiliz biz. Taşlıktaki boş fiçinin üstünde iki şişe, bir şişe de beyaz şarap bulacaksın.

Hiç sarhoş olmıyan Violette:

— Hayhay! dedi. İçelim!

— Odanızın döşeme taşları altında, karyolanın boyunca, elli bin frankınız var, Grévin'de mukaveleyi imzalamamızdan on beş gün sonra bana bu parayı verirsiniz...

Violette gözlerini Michu'ye dikti ve sapsarı kesildi.

— Ne sandın ya! Arcis ocağına başkanlık etmek şerefini kazanmış yaman bir Jacobin'i gözetlemeye geliyorsun da tongaya basar mı sanıyorsun? Gözüm kör değil benim, döşeme taşlarını yeni sıvatmış olduğunu gördüm, bunları altına buğday ekmek için kaldıracak değildin ya. İçelim.

Şaşkına dönen Violette, şarabın cinsine dikkat etmeden bir bardak dolusu içti, korku karnına sanki kızgın bir demir salmış gibiydi; cimrilik, sarhoşluğu bastırmıştı; evine dönüp paracıklarının yerini değiştirebilmek için neler vermezdi. Üç kadın gülümsüyorlardı.

Michu, Violette'in bardağını tekrar doldururken:

— İşinize geliyor mu? dedi.

— Tabîî canım.

— Toprakların kendi malın olacak, koca herif!

Boşalan şarap kadehleri, vaitlerle dolu sözler, itirazlar, — Değil mi ama? — Öyle vallahi! — İnan olsun! — Dedimdi ya! — Dinim hakkı için... —Doğru demedimse şu yediğim ekmek gözüme dizime dursun... gibi sözler arasında köylülerin bir pazarlığı keserken birbirlerine çıkarmak âdetinde oldukları bin bir mânasız güçlükler üzerinde, devir muamelesinin ne zaman olacağı hakkında yarım saat kadar ateşli münakaşalardan sonra Violette, başı dumanlı değil, körkandil bir halde masanın üstüne abandı; Mi-

chu, daha onun gözlerinin bulandığını görür görmez hemen koşup pencereyi açmıştı.

Karısına sordu:

— Şu Gaucher keratası da nerede?

— Yattı.

Çiftlik müdürü, sadık hizmetçisine döndü:

— Marianne, git kapısı önüne otur, onu gözetle. Siz, hanımanne, aşağıda kalın, şu hafiye bekçilik edin. Kulağınız kırıste olsun, François'nın sesini duymadıkça kapıyı açmayın. Bu ölüm kalım meselesidir! diye derinden gelen bir sesle ilâve etti: Çatımın altında bulunan hepinize malûm olsun, bu gece evimden ayrılmadım, başlarınız cellât kütüğü üstüne konsa da aksini söylemeyeceksiniz.

Karısına döndü:

— Haydi, hanım, giy kunduralarını, ört başını, yola düşelim! Bir şey sorma. Ben de geliyorum.

Üç çeyrek saatten beri, bu adamın tavırlarında ve bakışlarında, geniş kalabalıkları aşka getirdikleri savaş meydanlarında büyük generallerin, toplulukları peşlerinden sürükliyen büyük hatiplerin, ve ilâve edelim, cüretli işlere kalkışan büyük canilerin eşsiz kuvvetlerini temin eden ve meçhul, müsterek bir kaynaktan alınmış o karşı durulmaz, müstebit otorite vardı! Bu otorite, sanki başlarından etrafa yayılıyor gibi olur, sözler dayanılmaz bir tesir kazanır, tavırlar adamın iradesini başkalarına aşılar. Üç kadın, müthiş bir buhranın içinde olduklarını anlıyorlardı; böyle

bir şeyden kendilerine bahseden olmamıştı ama, yüzü kıvılcımlar saçan, alnı dile gelen, gözleri o anda yıldızlar gibi parlıyan bu adamın hareketlerindeki süratten bunu seziyorlardı; saçlarının köklerinde ter damlaları görmüşlerdi, sesi kaç defa sabırsızlıktan ve öfkeden titremişti. Onun için Marthe hiç sesini çıkarmadan itaat etti. Dışlerine kadar silâhlanan, karabinasını omuzuna asan Michu sokağa fırladı, karısı da peşinden geliyordu; François'nın çalılıklar arasında saklandığı dört yol ağzına çabucak vardılar.

Michu onu görünce:

— Küçük çok anlayışlı, dedi.

Bu ilk sözü olmuştu. Karısı ile o, oraya kadar hiç ağızlarını açmadan koşmuşlardı.

Oğluna:

— Köşke dön, dedi, en sık yapraklı ağaca çıkıp saklan, kırları, bahçeyi gözetle. Hepimiz yattık, kimseye kapıyı açmıyoruz, büyük annen uyanıktır, senin sesini işitmedikçe yerinden kıpırdamıyacak! Sözlerime iyi dikkat et. Babanın, ananın hayatı tehlikede. Bu geceyi dışarda geçirdiğimizi hükümet haber almıyacak!

Oğlunun kulağına söylediği bu cümlelerden sonra çocuk, bataklık içindeki bir yılan balığı gibi kayıp gitti. Michu karısına dedi ki:

— Ata bin! Allaha dua et, bizi korusun. Sıkı tutun! Hayvan çatlıyabilir.

Bu kelimeler henüz ağzından çıkmıştı ki, karnına iki tekme indirdiği ve kuvvetli bacaklarıyla sıkıldığı hayvan, bir yarış atı hızıyla ileri atıl-

dı; hayvan, efendisinin maksadını anlamış gibiydi, orman on beş dakikada geçildi. Michu, kestirme yoldan, sapmadan, Cinq-Cygne şatosu çatısının ayışığı altında aydınlanmış bir halde görüldüğü bir yere vardı. Atını bir ağaca bağladı ve Cinq-Cygne vâdisine hâkim olan tepeye çabucak tırmandı.

Marthe'la Michu'nün bir an birlikte seyrettikleri şato, civarın manzarası içinde pek şirin bir tesir yapar. Büyüklüğü ve mimarisi bakımından hiçbir ehemmiyeti olmamakla beraber arkeolojik bir kıymeti de yok değildir. On beşinci asırdan kalma, bir tepeciğin üstüne oturtulmuş, geniş ve hâlâ su dolu derin hendeklerle çevrili bu eski bina harca çakıl taşları katılarak yapılmıştır, fakat duvarların kalınlığı yedi ayaktır. Sadeliği, derebeylik devrinin çetin ve savaşçı hayatını hatıra getirir. Gerçekten sâf bir ifadesi olan bu şatonun kızılmıtırak iki kocaman kulesi vardır ve kulelerin arasında asıl bina uzar. Taş çerçeveli pencerelerinin kabaca yontulmuş haçları, bağ çubukları gibi eğri-büğrüdür. Merdiven, dışarda, ortadadır ve ogive şeklinde küçük bir kapısı olan beş köşeli bir kulenin içine yerleştirilmiştir. XIV. Louis devrinde içi modernleştirilmiş olan zemin katla birinci katın üzerini geniş damlar örter ve bu damlarda, beyzi kemerlerinin içleri oymalı pencereler görülür. Şatonun önünde ağaçları yakın zamanda kesilmiş pek geniş bir çimenlik vardır. Giriş kapısının iki yanında bahçıvanların oturduğu iki kulübe vardır. Ve bunların ortasında hususiyeti ol-

mıyan, basit bir demir kapı görülür ki, muhakkak yeni yapılmış olacaktır. Taş döşeli bir şose ile ikiye ayrılan çimenliğin sağında ve solunda, ahırlar, samanlıklar, odunluk, fırın, kümesler, helâlar sıralanır. Bunlar, şüphesiz, bugünkü şatoya benziyen iki kanadın ayakta kalan kısımlarına inşa edilmiştir. Eskiden, bu şato herhalde dört köşeydi ve köşeleri tahkim edilmiş olacaktı, kocaman bir kule tarafından müdafaa ediliyordu ve bu kulenin kemerli methalinin altında, bugünkü demir kapının yerinde, iner kalkar bir köprü vardı. Külâhlı damları yıkılmamış olan iki büyük kuleyle ortadaki kulenin çan kuleciği köye bir şahsiyet veriyorlardı. Kuleler gibi eski zamandan kalma olan kilisenin bu şatonun binalarına uygun düşen sivri çan kulesi, birkaç adım ilerde yükseliyordu. Ay, bu külâh şeklindeki çatıları bütün ihtişamıyla ortaya çıkarıyor ve bunların etrafında ışık oyunları meydana getiriyordu. Michu, bu derebeyler konağına, karısının kanaatini altüst edecek bir bakışla baktı, çünkü sakinleşmiş yüzünde bir ümit ifadesi, âdeta bir gurur vardı. Gözleri, biraz itimatsızlık ifade eden bir bakışla ufku süzdü; etrafı dinledi: saat dokuz olmalıydı, ay, ışığını ormanın kenarına sermişti, hele karşılarındaki bayır çok aydınlanmıştı. Çiftlik müdürü, bu vaziyetini tehlikeli buldu, görülmekten korkuyormuş gibi bir halle atından indi. Halbuki, bu tarafında Nodesme ormanı ile çevrilen güzel vâdinin sükûnetini bozacak hiçbir şüpheli gürültü yoktu. Yorgun bir halde titriyen Marthe, böyle bir yürü-

yüşten sonra bir şeyler olmasını bekliyordu. Bu-
raya ne yapmaya getirilmişti? Hayırlı bir iş mi,
yoksa bir cinayet mi? Tam o sırada Michu, ka-
rısının kulağına eğildi:

— Cinq-Cygne kontesine gideceksin. Ken-
disiyle görüşmek istediğini haber ver; onu gö-
rünce bir kenara çek. Kimsenin duymıyacağı-
na emin olduktan sonra ona de ki: “Matmazel,
kuzenlerinizin hayatı tehlikededir, sebebini size
anlatacak olan kimse sizi bekliyor.” Korkar ve
itimatsızlık gösterirse, ilâve edersin: “Başkonsüle
karşı hazırlanan bir suikaste katılmışlar, suikast
meydana çıkmış.” Kendini tanıtma, bizden çok
şüpheleniyorlar.

Marthe Michu, başını kocasına doğru kal-
dırdı ve dedi ki:

— Demek onlara hizmet ediyorsun?

Michu, bu sözü bir tenkid makamında ala-
rak kaşlarını çatı:

— Evet, daha bir diyeceğin var mı? dedi.

Michu'nün dizlerine düşen Marthe, onun iri
elini alıp göz yaşlarıyla ıslatarak öptü:

— Maksadımı anlamadın, dedi.

Michu, kabaca bir kuvvetle karısını ku-
cakladı:

— Şimdi koş, sonra ağlarsın.

Karısının ayak sesleri duyulmaz olunca, bu
demir iradeli adamın gözleri doldu. Babasının
kanaatlerinden dolayı Marthe'tan sakınmış, haya-
tının sırlarını ondan gizlemişti; fakat karısının

sade karakterinin güzelliğini şimdi birdenbire fark etmişti, nasıl ki, kendi seciyesinin yüksekliğini de karısı yeni anlamıştı. Marthe, adını taşıdığı bir adamın itibarını kaybetmesinden ilerigelen derin utançtan kurtularak, onun şerefli bir insan olduğunu hissetmenin büyük zevkını tadıyordu; hem de bu his değişikliği bir hamlede olmuştu, böyle bir sevinç insanı bayıltabilirdi. Sonradan Michu'ye de anlatmıştı ya, köşkten Cinq-Cygne'e kadar, en büyük endişeler içinde yüreği parçalanarak yürümüş, sonra bir anda sevinçten deliye dönmüştü. Beğenilmediğini hissedenden, karısının kederli ve hüznü halini kendisini sevmeyişine atfeden, eve seyrek uğrıyarak onu hep yalnız bırakan, ve bütün muhabbetini oğluna hasreden Michu, bu kadının göz yaşlarındaki mânayı bir anda anlamıştı: karısı, babasının arzusu ve kendi güzelliği yüzünden oynamaya mecbur kaldığı role lânet ediyordu. Fırtınalı gökte bir şimşek gibi, saadet, onlar için pırıl pırıl parlayıvermişti. Gerçekten bir şimşekti bu! İkisi de birbirini anlamadan geçirmiş oldukları on yılı düşünüyor ve her biri kabahati kendinde buluyordu. Michu, dirseğini karabinasına, çenesini dirseğine dayamış, derin hulyalara dalmış, hareketsiz bir halde ayakta kaldı. Böyle bir an en feci bir mazinin bütün açılarını insana unutturur.

Kocasının düşündüklerine benzer bin bir düşüncenin helecanı içinde bunalan Marthe, o zaman, Simeuse'lerin geçirdikleri tehlikeyi fark

ederek yüreği burkuldu, çünkü her şeyi anlamıştı, hattâ iki Parisli adamın yüzlerindeki mânâyı bile; fakat karabinanın ne işe yarıyacağını bir türlü kestiremiyordu. Dişi bir geyik gibi ileri atılarak şatonun yoluna ulaştı; arkasında bir adamın ayak seslerini duyarak ürktü ve bağırdı, Michu'nün iri eli ağzını kapadı.

— Bayırın üstünden, uzaktan sırmaları parıldıyan şapkalar gördüm! Matmazelin kulesiyle ahırlar arasındaki hendeğin bir gediğinden içeri gir; köpekler sana havlamazlar. Bahçeye geç, genç kontesi pencereden çağır, atını hazırlat, atı hendek içinden sürmesini söyle, ben de, Parislilerin plânlarını gözden geçirdikten ve ellerinden kurtulmak çaresini bulduktan sonra, orada olacağım.

Bir çığ hızıyla yaklaşan ve önlenmesi lâzım gelen bu tehlike Marthe'ı âdeta kanadlandırmıştı.

Cinq-Cygne'lerle Chargebœuf'lerin, Franc'lar zamanından kalma müsterek adları Duineff idi. Bu aileye mensup, hepsi de kar gibi beyaz beş kızın, babaları evde yokken, umulmadık bir kahramanlık göstererek bir şatoyu tek başlarına müdafaa etmeleri üzerine Chargebœuf'lerin küçük koluna Cinq-Cygne [1] adı verilmişti. İlk Champagne kontlarından biri, aile baki kaldıkça bu güzel adla o hâtırayı devam ettirmek istemişti. Bu eşi görülmedik savaş menkıbesinden sonra bu ailenin kızları hep yiğit ve mağrur olmuşlarsa

[1] Beş kuğular.

da belki hepsi beyaz olmamışlardır. Bunların sonuncusu, Laurence, Sala Frankları'nın kanununa [1] aykırı olarak hem aile adının, hem armanın, hem de timar haklarının sahibiydi. Champagne kontunun, bu ailede anneden evlâda asalet ve miras geçebileceği hususundaki yasasını Fransa Kırallı tasdik etmişti. Laurence, Cinq-Cygne Kontesi olduğu için kocası onun adını ve armasını taşıyacaktı. Bu armanın üzerinde, şiar olarak, beş kızdan en büyüğünün şatoyu teslim etmeleri teklif edilince verdiği ulvi cevap okunurdu: Şarkı söyliyerek ölmek! O güzel kahraman kızlara lâyük olan Laurence, talihin tuhaf bir cilvesiyle pek beyazdı. Teninin ince ve sık dokusu altından mavi damarlarının en ince hatları bile görünürdü. Çok güzel bir sarı renkte olan saçları en koyu mavilikte olan gözlerine pek yaraşıyordu. Her tarafı ufak tefekti. İnce beline ve süt beyazı tenine rağmen, narin vücudunda en mert bir adama yaraşır kuvvetli bir irade vardı; ama, o halîm çehresine ve profilden biraz koyun başını andıran yüzüne bakanlar, hattâ yüz ifadesinden anlasalar dahi, bunu tahmin edemezlerdi. Bu aşırı mülâyimlikte, asîl olmakla beraber, bir kuzu sâflığını andıran bir şeyler vardı. Bazan gülümsiyerek: "Hayal kuran bir koyuna benziyorum." dediği olurdu. Az konuşan Laurence, düşünceli değil de uyuşuk gibi görünürdü. Ama ciddî bir hâdise olmayagörsün, onun benli-

---

[1] Sala Franklarının bu kanunu, Fransa tacını kadınların giymesini menederdi.

ğinde gizli kalan Judith [1] hemen ortaya çıkar ve insanı hayran ederdi, bu türlü hâdiseler de ne yazık ki, hayatında eksik olmamıştı. On üç yaşındayken, Laurence, bildiğiniz hâdiselerden sonra, Troyes şehrinde bir gün evvel üzerinde on altıncı asır mimarisinin en dikkate değer evlerinden birinin, Cinq-Cygne konağının yükseldiği meydanın önünde, kendini öksüz buldu. Ak-rabalarından biri, mösyö d'Hauteserre, vasisi olmuş ve ailenin vârisi bulunan Laurence'ı derhal köye götürmüştü. Kardeşi Abbé d'Hauteserre'in, köylü kıyafetinde kaçarken meydanda bir kurşunla vurularak ölmesinden dehşete düşen bu taşra kişizadesi, vesayetini aldığı kızın menfaatlerini koruyacak mevkide değildi: Prensler ordusunda iki oğlu vardı, onun için her gün, en küçük bir gürültü olsa, Arcis zabıtasının kendisini tevkife geldiğini sanırdı. Bir muhasaraya karşı koymuş olmak ve ataları gibi bembeyaz bir tene sahip bulunmakla övünen Laurence, kasırga önünde iki büküm olan ihtiyarın bu akıllıca korkaklığını hor görüyor, şan ve şöhret kazanmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Onun için büyük bir cüret göstererek Cinq-Cygne şatosundaki fakir salonuna, Charlotte Corday'nin [2], meşe yapraklarından örgülerle süslü resmini as-

---

[1] Bethulia şehrini kurtarmak için düşman kumandanı Holopherne'i baştan çıkararak başını kesmiş olan Yahudi kızı.

[2] Fransız İhtilâli kahramanlarından Marat'ı hançerliyerek öldüren kız.

mişti. Kanunun koyduğu ölüm cezasını hiçe sayarak bir haberci vasıtasıyla ikizlerle mektuplaşıyor, bu uğurda kendi canını da tehlikeye koyan haberci, cevapları getiriyordu. Laurence, Troyes'da geçen feci hâdiselerden sonra, kendini kırallık dâvasının zaferine vakfetti. Mösyö ve madam d'Hauteserre'i soğukkanlılıkla tetkik edip dürüst ve şerefli, fakat gayretsiz insanlar olduklarına kanaat getirdikten sonra onları, kendi muhiti dışında bıraktı; Laurence, bu mizaçta insanlar oldukları için onlara kıyamıyacak kadar zeki ve müsamahalıydı; onlara karşı hep iyilikle, nezaket ve muhabbetle davranırdı ama hiçbir sırrını da kendilerine açmamıştı. Aile içinde bir sırrı devamlı surette saklamak insanın ruhunu en çok olgunlaştıran şeydir. Rüştünü ispat ettikten sonra da Laurence, eskisi gibi, işlerini gene mösyö d'Hauteserre'in idaresine bırakmıştı. Tek sevgili kısırağı iyi tımar edilsin, hizmetçisi Catherine, kendi zevkine göre süslensin ve küçük uşağı Gothard, iyi giydirilsin de gerisini pek umursamazdı. Aklı, fikri pek yüksek bir maksada bağlı kaldığı için, başka şartlar içinde şüphesiz hoşuna gidebilecek olan birtakım işlere alâka duyamıyordu. Süslenmeye pek ehemmiyet vermezdi, zaten kuzenleri de yanında değildi. Laurence'ın at gezintileri için camgöbeği bir binici kostümü, yaya yürümek için sırma işlemeli, yensiz, alelâde kumaştan bir robu, ev için de ipekli bir sabahlığı vardı. Hemen bütün vaktini dışarıda geçirirdi, on beş yaşlarında becerikli ve cesur bir çocuk

olan seyisi Gothard, peşinden giderdi. Gondreville arazisinin her tarafında avlanır, ne çiftçiler, ne de Michu buna ses çıkarmazlardı. Ata mükemmel binmesini bilirdi, avcılıktaki ustalığı ise bir hârikaydı. Bütün o civarda, hattâ İhtilâl esnasında bile, kendisini hep Matmazel [1] diye anarlardı.

O güzel **Rob-Roy** romanını okumuş olanlar, Walter Scott'un her zamanki kayıtsız ifadesini bırakarak yarattığı o nadir kadın karakterini, Diana Vernon'u hatırlasalar gerektir. Bu hâtıra Laurence'in anlaşılmasına yardım edebilir. İskoçyalı avcı kadının meziyetlerine Charlotte Corday'nin kapalı coşkunu ilâve eder, fakat Diana'yı pek cazip kılan sevimli canlılığı çıkarırsanız Laurence'ı bulursunuz. Genç kontes annesinin ölümünü, Abbé d'Hauteserre'in vurulduğunu, Simeuse marki ve markizinin siyasetgâhta canverdiklerini görmüştü; tek kardeşi aldığı yaralardan ölmüştü, Condé'nin ordusunda vazife gören iki kuzeni her an ölebilirlerdi, Simeuse'lerle Cinq-Cygne'lerin serveti de, cumhuriyet tarafından kapılmıştı ama cumhuriyete bir faydası da dokunmamıştı. Bütün bunlardan sonra ağırbaşlılığının zâhiren bir uyuşukluk halini almasında anlaşılmiyacak bir taraf yoktur.

Zaten mösyö d'Hauteserre de en dürüst ve en becerikli bir vasi olmuştu. Onun idaresi altın-

---

[1] O zamanlar "Mademoiselle" unvanı asıl ailelerin kızlarına verilen bir sıfattı.

da Cinq-Cygne bir çiftlik halini aldı. Bir şövalyeden ziyade işini bilir bir mal sahibine benzeyen adamcağız, genişliği iki yüz arpent kadar tutan parkla bahçelerden faydalanmayı bilmiş, şato hayvanlariyle adamlarının yiyeceklerini ve yaka-cak odunu buradan temin etmişti. En sıkı bir tasarruf sayesinde, genç kız rüşt yaşına geldiği zaman, devlet tahvillerine yatırılan paralarla, kâfi bir servete sahip bulunuyordu. 1798 de, Laurence'ın devlet tahvillerinden yirmi bin franklık bir iratla (ki, faizi hep tedahülde kalırdı) Cinq-Cygne'den on iki bin franklık bir geliri vardı ve bu kira mukaveleleri oldukça arttırılarak yenilenmişti. Mösyö ve madam Haute-serre, Lafarge **tontine**'lerinden [1] kaydı hayat şartıyla üç bin franklık bir iratla köye çekilmişlerdi: servetlerinde arta kalan bu kırıntıyla Cinq-Cygne'den başka bir yerde yaşayamazlardı; onun için Laurence'ın ilk işi, oturdukları köşkü kaydı hayat şartıyla kendilerine bırakmak olmuştu. Vasisi bulundukları kızın işlerinde olduğu kadar kendi hesaplarında da cimrileşen ve her sene, iki oğullarını düşünerek bin ekülük gelirlerini bir kenara koyan Hauteserre'ler, Laurence'ı yoksulluk içinde yaşıyorlardı. Cinq-Cygne'in bütün masrafı senede beş bin frankı geçmiyordu. Fakat, hiçbir zaman teferruatla uğraşmıyan Laurence, her şeyden memnundu. Vasisiyle karısı,

---

[1] Her ortağın yaşadığı müddetçe sermaye hissesinin faizini aldığı ve ölümünde bu hakkı, diğer ortaklar arasında paylaşılan bir şirket.

en küçük şeylerde bile hiç fark ettirmeden, onları tesiri altında bırakan seciyesi yüzünden, ellerinde büyümüş olan bu kıza hayran olmaktan kendilerini alamadılar; bir insanın, çocukluğunu bildiği bir kimseye karşı böyle bir his duyması nadirdir. Fakat Laurence'ın tavırlarında, boğazdan gelen sesinde, hâkim bakışlarında büyük bir kuvvet vardı. Öyle bir kuvvet ki, sadece görünüşten ibaret olsa dahi gene tesir yapmaktan geri kalmaz, çünkü ahmak insanlar, boşluğu derinlik zannederler. Alelâde insanlar için derinlik anlaşılmaz bir şeydir. Halkın her anlamadığı şeye hayranlık göstermesi de belki bundan ilerigeler. Genç Kontesin daimî sessizliğinin ve yabani tabiatının tesiri altında kalan mösyö ve madam d'Hauteserre, hep büyük bir hâdisenin olmasını beklemekteydiler. Laurence, iyiliğini basiretle kullanarak ve aldatılmasına müsaade etmiyerek, aristokrat olmasına rağmen, köylülerin çok saygısını kazanmıştı. Kız oluşu, ismi, başına gelen felâketler, yaşayışındaki hususiyetler, bütün bunlar Cinq-Cygne vâdisi halkı üzerinde ona nüfuz ve itibar kazandırmıştı. Arasıra Gothard'la birlikte gider ve bir, iki gün dönmezdi; dönüşünde, ne mösyö d'Hauteserre, ne de karısı ona nereye gittiğini sormazlardı. Yalnız şurasına dikkat edin ki, Laurence'ın görünüşünde hiçbir garabet yoktu. Onun mert ve erkek ruhu zâhiren en kadınca ve en zayıf bir şekil altında gizliydi. Kalbi aşırı derecede hassastı ama, kafasında erkekçe bir irade ve pervasız bir azim

vardı. Kuvvetli olan gözleri ağlamasını bilmezdi. Mavi damarları seçilen beyaz ve nazik bileğine bakanlar, onun, en pışkin binicilerin bileğine taş çıkartacağını aklına getiremezdi. O yumuşak narin eli bir tabancayı, bir tüfeği en tecrübeli bir avcı ustalığıyla kullanırdı. Dışarı çıktığı zamanlar hep kadınların ata binmek için giyindikleri gibi, başına kunduz derisinden zarif bir şapkacık geçirerek yeşil tülünü yüzüne indirirdi. Onun için, pek narin yüzü, siyah bir kravatla sarılı beyaz boynu açık havadaki gezintilerden hiçbir zaman müteessir olmamıştı. Directoire devrinde ve Consulat'nın [1] başlangıcında, Laurence, bu şekilde hareket edebilmiş ve kimse onunla meşgul olmamıştı; fakat hükümet istikrar bulmaya başhyalıdan beri, yeni makamlar, Aube valisi, Malin'in dostları, hattâ bizzat Malin, onu gözden düşürmeye çalışıyorlardı. Laurence'in aklı, fikri Bonaparte'ın düşmesindeydi, onun ihtirasları ve muvaffakiyeti, kızı çileden çıkarmıştı, ama bu hesaplı ve soğukkanlı bir öfkeydi. Şan ve şerefe garkolmuş o adamın bu meçhul düşmanı, vâdisinin ve ormanlarının bir ucundan, korkunç bir dikkatle onu gözetliyor, arasına, gidip Saint-Cloud veya Malmaison civarında onu öldürmeyi aklından geçiriyordu. Bu tasavvur, yaşadığı hayat tarzını ve bu türlü idmanlarla uğraşmasını izah ederdi; fakat, 18 Brumaire'i Başkonsüle karşı çevirmeye kalkışmış olan insan-

[1] Fransız İhtilâli devirlerinden ikisi.

ların hazırladıkları gizli hareketten Amiens mü-tarekesinin bozulmasından beri haberdar olduğu için, ilk tasavvurundan vazgeçerek, kuvvet ve kinini, onu devirmek için dışardan ve içerden hazırlanan geniş ve iyi idare edilen plâna bağlamıştı. Dışarda Rusya, Avusturya ve Prusya arasında büyük bir ittifak yapılacaktı, ki Bonaparte, imparator olduktan sonra, bu kuvveti Austerlitz'de yenmişti; içerde ise en zıt kanaat ve fikirde adamlar, müşterek bir kinin tesiri altında birleşeceklerdi, bunların arasında, Laurence gibi, cinayet sözünden perva etmeden bu adamı öldürmeyi kuranlar az değildi. Görünüşte pek narin, kendisini iyi tanıyanların nazarında pek kuvvetli olan bu genç kız, işte o sıralarda, bu esaslı taarruza katılmak üzere Almanya'dan gelen kişizadelerin sadık ve emin kılavuzuydu. Fouché, Enghien dükasını bu fesada buluşturmak için Rhin ötesindeki muhacirlerin bu işbirliğine bel bağlamıştı. Bu Prens, Strasbourg'dan az ötede, Bade eyaletinde bulunuşu da, sonradan bu tahminlerin kuvvetini artırmıştı. Prens, bu teşebbüsü gerçekten biliyor muydu, ve teşebbüs muvaffak olduğu takdirde Fransa'ya gelecek miydi, bu önemli nokta ve daha başka bazı hususlar Bourbon hanedanı prenslerinin en sıkı bir şekilde muhafaza ettikleri sırlardandır. Bu devrin üzerinden zaman geçtikçe, tarafsız tarihçiler, sırrına elbet bütün kiralık ailesinin vâkıf olduğu geniş bir fesadın patlak vereceği sıralarda Prens hududa yaklaşmış olmasını hiç değilse ihtiyatsızlık sayacaklardır. Ma-

lin'in, Grévin'le açıkta ve tenhada görüşmek suretiyle gösterdiği ihtiyatı bu genç kız, en ehemmiyetsiz münasebetlerinde dahi gösterdi. Karşı taraftan gelen elçileri kabul edip görüştüğü yerler ya Nodesme ormanının muhtelif köşeleri, yahut da Cinq-Cygne vâdisinin ötesinde Sézanne'la Brienne arasındaki araziydi. Çok kere, Gothard'la bir hamlede on beş fersah yol alır, Cinq-Cygne'e dönüşünde taze yüzünde en küçük bir yorgunluk veya endişe izi görülmezdi. Gothard'ı dokuz yaşında bir sığırtmaçken tanımıştı; bu çocuğun gözlerinde küçüklerin fevkalâdeliklere karşı gösterdikleri sâf hayranlığı fark etmişti; onu seyisi olarak yanına almış ve ona atları İngilizler gibi dikkat ve itina ile tımar etmesini öğretmişti. İşine meraklı ve zeki olduğunu, içinden pazarlıklı olmadığını gördü; sadakatini tecrübe etti, ve yalnız menfaat uğrunda değil, daha asîl bir duyguyla sadık olduğunu gördü: çocuk, hareketlerinden herhangi bir mükâfat beklemiyordu; bu pek taze ruhu terbiye etti, kendisine iyilikle, büyüklüğe yaraşır bir iyilikle muamele etti, bu yarı yabani tabiatı, sadelik ve tazeliğini bozmadan bizzat yontarak, onunla alâkadar olarak çocuğu kendisine bağladı. Böylece terbiye ettiği çocuğun kendisine karşı âdeta bir köpek kadar sadık olduğunu kâfi derecede tecrübe ettikten sonra, Gothard onun sâf ve zeki suç ortağı oldu. Kimsenin şüphe edemeyeceği küçük köylü, Cinq-Cygne'den Nancy'ye kadar gidiyor ve dönüyordu da oradan ayrıldığını bazan kimsenin ruhu bile duymuyor-

du. Casusların başvurdukları bütün hileleri kullanırdı. Hanımının kendisine telkin ettiği aşırı ihtiyathlık tabiiğine hiç zarar vermiyordu. Hem bir kadın kadar kurnaz, hem bir çocuk kadar sâf, hem de bir gizli ihtilâlcı gibi pürdikkat olan Gothard, bu eşsiz meziyetleri, köylülerde görülen o derin cehalet ve uyuşukluk kisvesi altında saklıyordu. Bu çocukcağız, bön, âciz ve beceriksiz gibi görünürdü ama, bir kere işe koyuldu mu, cıva gibi kayar, köpekler gibi bir bakıştan maksadı anlardı; düşüncenin âdeta kokusunu alırdı. Yuvarlak ve kırmızı, sevimli iri yüzü, uyuklar gibi görünen kestane rengi gözleri, köylüler gibi kesilmiş saçları, giyinişi, yaşına göre bodur kalmış boyu ile, on yaşından fazla göstermezdi. Strasbourg'dan Bar-sur-Aube'a kadar kendilerine nezaret eden kuzinlerinin himayesi altında, Hauteserre'lerin ve Simeuse'lerin oğulları, daha birçok mültecilerle birlikte, Alsace, Lorraine ve Champagne yollarından geldiler, aynı derecede cesur olan daha başka ihtilâlciler de sarp Normandiya kıyılarından Fransa'ya çıktılar. Amele kılığına girmiş olan Hauteserre'lerle Simeuse'ler, ormanları takibederek gelmişler, Laurence'ın üç aydan beri Bourbon'lara en sadık ve kendilerinden en az şüphe edilen kimseler arasından her vilâyetten topladığı insanlar, onlara yakından yakına kılavuzluk etmişti. Mülteciler gündüz uyuyor, gece yola çıkıyorlardı. Her biri beraberinde iki sadık asker getiriyordu, bunlardan biri gözcü sıfatıyla önden gidiyor, öteki de

bir aksilik olursa çekilmesini himaye etmek üzere geriden gidiyordu. Bu askerî tedbirler sayesinde, bu kıymetli müfreze buluşma yeri olarak tâyin edilen Nodesme ormanına kazasız belâsız varmıştı. Diğer yirmi yedi kişizade de İsviçre'den Fransız toprağına girerek, Burgonya'yı geçmiş, aynı ihtiyatla Paris'e doğru kendilerine rehberlik edilmmişti. Mösyö de Rivière, böylece beş yüz kişilik bir kuvvet toplanacağını hesaplıyordu, bunlardan yüz asıl genç bu mukaddes taburun başında subay olarak bulunacaktı. Şef sıfatıyla pek mükemmel davranan mösyö de Polignac'la mösyö de Rivière, sırrı pek iyi saklamasını bildiler ve suç ortakları keşfedilemedi. Onun için Restauration zamanında yapılmış olan ifşaatin da belirttiği gibi, bugün denilebilir ki, nasıl İngiltere, Boulogne karargâhının kendisi için teşkil ettiği büyük tehlikeden haberdar olmamışsa, Bonaparte da o sıralarda karşılaştığı tehlikenin genişliğinden habersiz kalmıştır; halbuki polis, hiçbir zaman o esnada olduğu kadar ustalıkla ve akıllıca idare edilmemiştir. Hiçbir fesat hareketi, iradesi kuvvetli birkaç kişiyle idare edilemez, zayıf iradeli insanlar da işe karışır; işte bu hikâyenin başladığı tarihte, bir kalles, ölümle burun buruna getirilmiş bir fesatçı ifşaatta bulunuyordu; bu ifşaat, hareketin genişliği hususunda çok şükür kifayetsiz olmakla beraber teşebbüsün maksadı hakkında hayli sarihti. Onun için yolis, Malin'in Grévin'e söylediği gibi, hareketin bütün dal budaklarını meydana çıkarmak için gözetlediği fe-

satıcıların hareket serbestilerine dokunmuyordu. Bununla beraber, kendinden başka kimseye tâbi olmıyan ve Başkonsül'e hücum etmek için yirmi beş Chouan'la birlikte Paris'te saklanan Georges Cadoudal, hükümeti âdeta vaktinden evvel icraata geçmek zorunda bıraktı. Laurence'ın kini ve sevgisi aynı düşüncede birleşmişti. Bonaparte'ı yıkmak, Bourbon'ları tekrar Fransa'ya getirmek, Gondreville'e yeniden sahip olmak, kuzenlerini ikbal ve servete kavuşturmak demek değil miydi? Biri ötekinin tamamlayıcısı olan bu iki duygu, hele insan yirmi üç yaşında olursa, bütün ruh melekelerini ve hayat kuvvetlerini harekete geçirmeye kâfidir. Onun için, iki aydan beri Laurence, Cinq-Cygne'dekilere her zamankinden güzel görünüyordu. Yanakları pembeleşmişti, ümit arasına yüzüne bir vakar ifadesi veriyordu; fakat akşamları çıkan *Gazette*'i okurlarken Başkonsül'ün verdiği muhafazakâr kararları işittikçe, Bourbon'ların düşmanı olan bu adamın yakında düşeceği hususundaki tehditkâr kanaati bakışlarından okumasınlar diye gözlerini yere indirirdi. Kontes'in daha bir gece evvel kuzenlerini gördüğü, şatoda kimsenin aklından geçmiyordu. Mösyö ve madam d'Hauteserre'in oğulları, geceyi Kontes'in kendi odasında, babaları ve anneleriyle aynı çatı altında geçirmişlerdi; çünkü Laurence, hiç şüphe uyandırmamak için, gece saat birle iki arasında Hauteserre'leri yatırdıktan sonra, kararlaştıran yerde kuzenleriyle buluşmaya gitti ve onları ormanın ortasına getirerek bir işletme

korucusunun metruk kulübesinde gizledi. Kendilerini tekrar göreceğinden emin olduğu halde en küçük bir sevinç alâmeti göstermedi, bekleyiş heyecanına delâlet edecek hiçbir harekette bulunmadı; onları görmüş olmaktan duyduğu zevkin izlerini yüzünden silmeyi bilmişti, kayıtsız görünüyordu. İkisi de vaziyetten haberdar olan, sütüninesinin kızı güzel Catherine ile Gothard da, tıpkı hanımları gibi davrandılar. Catherine on dokuz yaşındaydı. Bu yaşta Gothard'ın yaşında olduğu gibi, bir genç kız dehşetli mutaassıp olur, başını kesseniz ağzından bir söz alamazsınız. Gothard'a gelince, Kontes'in saçlarına ve elbiselerine sürdüğü kokuyu duymak, bir tek kelime söylemeden en ağır işkencelere katlanması için kâfiydi.

Tehlikenin yakınlığından haberdar edilen Marthe, Michu'nün söylediği gediğe doğru bir gölge hızıyla kayarken, Cinq-Cygne şatosunun salonu tam bir sükûnet içinde bulunuyordu. Oradakiler, üstlerine çökmek üzere bulunan kasırgayı akıllarına getirmekten bile o kadar uzaktılar ki, vaziyetlerini bilen biri bu hallerini görse acıktan kendini alamazdı. Aynasının üstünde kabarıklık fistanlı çoban kızlarını temsil eden kuklaların dans ettiği yüksek şöminede, ancak orman kenarlarındaki şatolarda görülen harlı bir ateş yanıyordu. Bu şöminenin köşesinde, altın yaldızlı tahtadan, üstü yeşil lampas kaplı, dörtköşe kocaman bir berjer-koltukta genç Kontes, tam bir bitkinlik haline delâlet eden bir vaziyette âdeta

uzanmış gibiydi. Dört kişizadenin Paris'e varmadan son molalarını verecekleri sığınağa sağ salim varabilmeleri için önden gidip onlara gözcülük ettikten sonra, ta Brie'nin bir ucundan ancak saat altıda döndüğü zaman mösyö ve madam d'Hauterresre'i sofradan kalkmak üzere bulmuştu. Karnı aç olduğundan, sırtındaki çamurlanmış binici elbisesini ve fotinlerini çıkarmadan sofraya oturmuştu. Yemekten sonra soyunacağı yerde, yorgunluktan bitap düşmüş, kıvrır kıvrır sarı buklelerle kaplı açık başını geniş koltuğun arkalığine dayamış, ayaklarını bir taburenin üstüne uzatmıştı. Ateş, elbisesiyle fotinlerindeki çamurları kurutuyordu. Sığın derisinden eldivenleri, kunduz derisinden şapkacı, yeşil tülü ve kırbacı, attığı yerde, konsolun üstünde duruyordu. Kâh, acaba dört âsi şimdi yatmışlar mıdır, diye, şömine kasası üstünde çiçekli iki şamdan arasındaki Boule'ün eseri antika saate bakıyor; kâh gözleri, şimdi üzerinde mösyö d'Hauterresre'le karısının, Cinq-Cygne papaziyle kızkardeşinin boston oynadıkları oyun masasına gidiyordu.

Bu şahısların anlattığımız dramda esaslı bir rolleri olmasa bile, gene de 1793 yenilgisinden sonra aristokrasinin büründüğü şekillerden birini temsil etmek gibi bir değer taşırlar. Bu bakımdan, Cinq-Cygne salonunun tasvirinde, tarihi, iç çamaşırlarıyla görmenin tadı vardı.

O zaman elli ikisinde olan bu kişizade, uzun boyu, kuru vücudu, kırmızı yüzü ve gürbüz haliyle enerjik bir insan gibi görünürdü ama çini mavisi

iri gözleri son derece safiyet ifade ederdi. Uzun ve kıvrık bir çeneyle sona eren yüzünde, ağziyle burnu arasında, resim kaidelerine aykırı düşecek kadar fazla mesafe vardı ve bu nispetsizlik ona tam mizacına uygun bir uysallık hali veriyor, yüzünün bütün hatları da buna uyuyordu. Meselâ, hemen bütün gün başından çıkarmadığı şapkasiyle örtülen kır saçları, armut biçimi başının şeklini meydana çıkaran bir nevi takke gibi dururdu. Köy hayatının ve daimî kaygıların kırıştırdığı alnı yassı ve ifadesizdi. Koç burnunu andıran kıvrık burnu. yüzünü biraz canladırırdı; tek kuvvet ifadesi, kara rengini muhafaza etmiş gür kaşlariyle teninin canlı rengindeydi; fakat bu ifade sahte değildi; uysal ve sâf olmakla beraber mösyö d'Hauteserre'in kırallığa ve Katolik dinine imanı sağlamdı, hiçbir düşünce onu bu yoldan çeviremezdi. Bu adamcağızı tevkif etmeye kalksalar hiç ses çıkarmaz, jandarmalara silâh çekmez, ve kendi ayakçağıziyle darağacına giderdi. Tek maddi dayanağı, kaydı hayat şartıyla almakta olduğu üç bin franklık gelir, Fransa'dan göçmesine engel olmuştu. İş başında olan hükümete boyun eğiyordu, ama kırallık ailesine bağlı kalmaktan ve tekrar tahta çıkmasını temenni etmekten de geri durmuyordu; bununla beraber Bourbon'lar lehinde bir teşebbüse girişerek kendini tehlikeye koymaya da asla yanaşmazdı. O, yenilmiş ve soyulmuş olduklarını hiçbir zaman unutmayan, o zamandan beri de sessiz, muktesit, hınçlı, uyusuk kalmış, fakat her, hangi bir harekete girişmekten, bir fedakârlıkta,

bulunmaktan âciz olan kıralcılar zümresindendi. Kırallığın zaferini can ve yürekten diler, dini ve papazları severdi, fakat kaderin bütün cilvelerine katlanmaya azmetmişti. Buna artık bir fikre bağlı olmak denemez, olsa olsa inatçılık denir. Çünkü harekete geçmiyen bir taraftarlığın kıymeti kalmaz. Zeki olmamakla beraber dürüst adamdı, bir köylü kadar cimri, bununla beraber asîl tavırlı, emellerinde cesur, fakat söz ve hareketlerinde çekingendi, her şeyden kendine pay çıkarırdı, Cinq-Cygne belediye başkanlığına tâyinine bile razı olacak tıynette olan mösyö d'Hauteserre, Tanrının, alınlarına âcizler sözünü yazdığı, İhtilâl fırtınaları malikâneleriyle başları üzerinden geçip gidinciye kadar sinen, gizlice tasarruf ettikleri paralarla ikinci kırallık zamanında zengin bir halde yenisinden kalkınan, alttan alta kırallığa bağlı kalışlarıyla iftihar eden ve 1830 dan sonra tekrar çiftliklerine çekilen kişizadeler soyundandı. Bu karakterine mükemmel bir şekilde yaraşan elbisesi, kendisini ve devri pek güzel ifadelendiriyordu. Mösyö d'Hauteserre'in sırtında, kestane rengi, küçük yakalı bir **houppelande** [1] vardı. Orléans dukasının, İngiltere'den dönüşünde modasını çıkardığı bu elbise, İhtilâl yıllarında ayaktakımının çirkin kılıklarıyla aristokrasinin pek süslü redingotları arasında âdetâ ara bulucu bir kıyafet olmuştu. Biçimi Robespierre'le Saint-Just'ün yelek-

---

[1] Bir nevi geniş palto.

lerini andıran dilim dilim çiçekli kadife yeleği. gömleğin üstünde ince plili bir dantel göğüslüğün üst kısmını meydanda bırakıyordu. Külottan vazgeçmemişti, fakat külotu kaba mavi çuhadandı ve karartılmış çelikten tokaları vardı. Siyah ipek çorapları ince bacaklarına sımsıkı yapıştırdı, kaba kunduraları siyah çuhadan tozluklarla tutturulurdu. Enseden altın bir tokayla tutturulan sayısız plili müslin ya'ıyı bırakmamıştı. Adamcağız, köylü, ihtilâlcı ve aristokrat giyinişlerini birleştiren bu kılığa girmekle siyasi bir halita yapmayı düşünmemiş, sadece zaman ve şartlara safiyetle uymuştu.

Kırk yaşında olan, fakat geçirdiği heyecanlarla vaktinden önce yıpranan madam d'Hauteserre'in sanki her zaman bir ressama modellik ediyormuş hissini veren hareketsiz ve geçkince bir yüzü vardı; beyaz saten fiyongalarla süslü dantel başlığın ona bu ciddî hali vermekte bilhassa rolü vardı. Kırâliçe Marie Antoinette'in son ve hazin kıyafetini andıran geniş eteklikli, yassı yenli koyu kahverengi ipekli bir rop giymiş, boyuna beyaz bir atkı atmıştı, ama gene de pudra sürmekten geri kalmamıştı. Dar bir burnu, narin bir çenesi, hemen hemen üç köşe bir yüzü ve bu yüzde ağlamış gibi duran gözleri vardı; fakat pek hafifçe sürdüğü allık, külrengi gözlerine biraz canlılık verirdi. Enfiye çeker ve her seferinde eskiden zarafet düşkünü bayanların ifrata vardırıdıkları o güzel ihtimamları eksik etmezdi; enfiye çekmesinde öyle gösterişli hareketleri var-

dı ki, sebebini anlamak için şunu bilmek yeter: güzel elleri vardı.

İkiz Simeuse'lerin eski hocası, Abbé d'Hauteserre'in dostu, Goujet adını taşıyan Minimes papazı, Hauteserre'leri ve küçük kontesi sevdiği için Cinq-Cygne köy papazlığını kabul ederek, dünyadan el etek çekmişti. Yedi yüz franklık bir geliri olan kızkardeşi matmazel Goujet, bu parayı, köy papazlığının küçük maaşına ekliyor ve kardeşinin evini idare ediyordu. Pek para etmedikleri için kilise de, papaz evi de satılmamıştı. Papaz Goujet, şatodan iki adım ötede otururdu, çünkü papaz evinin bahçe duvarıyla şato parkının duvarı, bazı noktalarda müsterekti. Onun için papaz Goujet ile kızkardeşi haftada iki defa akşam yemeğini Cinq-Cygne'de yer, her akşam da Hauteserre'lere oyun arkadaşlığı etmeye gelirlerdi. Laurence, iskambil kâğıtlarını eline bile almazdı. Yaşlı bir kadın gibi beyaz yüzlü, ak saçlı bir ihtiyar olan Abbé Goujet'nin sevimli bir gülüşü, tatlı ve tesirli bir sesi vardı, zekâyâ delâlet eden alnı ve cin gibi gözleri, pek çocukça bir hali olan yüzünün yavanlığını gideriyordu. Orta boylu ve düzgün yapıydı, Fransız usulü siyah bir rahip elbisesi giyiyordu, külotiyle ayakkaplarında gümüş tokalar, ayağında siyah ipekli çoraplar vardı. Kırmalı yakası, siyah yeleşinin üstüne düşüyor, bu da ona, meslekî vakarına dokunmadan bir kibarlık hali veriyordu. İkinci kırallık devrinde Troyes piskoposu olan bu Abbé, eski hayatı dolayısıyla gençleri anlamaya alışmış

olduğundan, Laurence'm ne yüksek bir ruhu olduğunu fark etmiş, ve ilk temaslarından itibaren genç kıza karşı derin bir saygı göstermişti; bu hal genç kızın Cinq-Cygne'de kendi başına buyruk olmasına ve usulen kendilerine itaat etmesi gereken haşin ihtiyar kadınla kocasının, kıza boyun eğmelerine çok yardım etmişti. Altı aydan beri Abbé Goujet, en ferasetli insanlar olan papazlara has bir anlayışla Laurence'ı tetkik ediyordu; ve, bu yirmi yaşındaki kızın zayıf elleri binici elbisesinin bozulmuş bir şeridini düzeltirken zihninin Bonaparte'ı devirmekle meşgul olduğunu aklına bile getirmemekle beraber, büyük bir maksat peşinde koştuğunu tahmin ediyordu.

Matmazel Goujet, hayali en kıt olanların bile iki kelimelik bir tarifile gözlerinin önüne getirebilecekleri kızlardandı. İriyarı, biçimsiz bir şeydi. Çirkin olduğunu bilir, kemikli elleriyle teni gibi sapsarı uzun dişlerini göstererek çirkinliğine herkesten evvel kendi gülerdi. Çok iyi ve neşeli bir kadındı. Eski zamanların o meşhur **casaquin**'ini [1], cepleri anahtarlarla dolu çok bol bir eteklik giyer, başına kurdelâlı bir başlık geçirir ve tepesine bir takma saç simidi oturturdu. Dedğine göre, erkenden kırk yaşına basmıştı ama yirmi seneden beri hep o yaşta kalarak acısını çıkarıyordu. Asîllere saygı gösterir, fakat onlara karşı lâayık oldukları hürmette kusur etmemekle beraber kendi haysiyetini korumasını da bilirdi.

[1] Bir nevi kısa ve kolsuz palto.

Bu kardeşle kızkardeşin Cinq-Cygne'e gelişleri madam d'Hauteserre için pek isabetli olmuştu. Çünkü ne kocası gibi köyde görülecek işleri vardı, ne de Laurence gibi münzevi bir hayatın yükünü hafifleten bir kini. Zaten altı sene-den beri vaziyet de oldukça düzelmişti. Katolik dini serbest bırakıldığı için dinî vazifeleri yerine getirmek mümkündü, ibadetse köylerde her yerden daha büyük bir ehemmiyet alır. Başkonsül'ün muhafazakâr kararlarından cesaret alan mösyö ve madam d'Hauteserre, oğullariyle mektuplaşmış, haberlerini almışlardı. Artık akıbetleri hususunda fazla bir korku duymuyor, aflarını isteyip Fransa'ya dönmeye onları teşvik ediyorlardı. Hazine, tahvillerin tedahülde kalmış faizlerini tasfiye etmiş, şimdi altı aylık taksitleri muntazam ödüyordu. Hauteserre'lerin o sırada üç bin franklık daimî gelirleri dışında sekiz bin frank iratları daha vardı. İhtiyar adam, gösterdiği basiretten pek memnundu, bütün tasarrufunu teşkil eden yirmi bin frankı, Laurence'in paralarıyle birlikte 18 Brumaire'den evvel tahvile yatırmıştı, malûm olduğu gibi bu inkılâptan sonra tahvillerin kıymeti on iki franktan on sekize yükselmişti.

Cinq-Cygne uzun zaman çıplak, boş ve harap bir halde kalmıştı. İhtiyatlı vasi, ihtilâl sarsıntıları arasında buranın halini değiştirmemeyi daha hesaplı bir hareket saymıştı; fakat Amiens mütarekesinden sonra Troyes'ya giderek, yağma edilen iki konağa ait bazı eşya kırıntılarını eskicilerden satın alıp getirmişti. İşte salonu o zaman dö-

semişti. Simeuse konağından gelme yeşil çiçekli beyaz lampastan güzel perdeler, o anda bu şahısların oturdukları salonun altı penceresini süslüyordu. Bu muazzam salonun duvarları, baştan başa panolar halinde bölünmüş tahta kaplamaydı ve panoların etrafı perle çubuklarla çerçevesiydi, köşeler fantezi masklarla süslenmişti. Bütün bu tahta kaplamalar açık ve koyu kurşuniye boyanmıştı. Dört kapının üstlerine XV. Louis zamanında moda olan kabartma taklidi resimler yapılmıştı. Mösyö d'Hauteserre, Troyes'da yaldızlı konsollar, yeşil lampastan bir oda döşemesi, bir kristal avize, oymalı bir oyun masası, Cinq-Cygne'i diriltmeye yarıyacak ne bulduysa getirmişti. 1792 de şatonun bütün eşyası yağma edilmişti; çünkü şehirlerdeki konakların yağması köylerde de taklidedilmişti. İhtiyar adam, Troyes'ya her gittikçe, eski saltanatın bir iki bakıyesiyle gelir, kâh salonn parkesi üstüne serili duran halı gibi bir güzel halı, kâh sofra takımları, Saks ve Sevr işi antika vazolar getirirdi. Ahçının ,Troyes'-nın uzun kenar sokaklarından birindeki evinde yere gömdüğü Cinq-Cygne konağının gümüş takımlarını da bundan altı ay önce gidip çıkarmak cesaretini göstermişti.

Durieu adındaki bu sadık uşakla karısı, genç hanımlarından asla ayrılmamışlardı. Durieu, şatonun kâhyalığını eder, karısı da çamaşırı, bulaşığı yıkardı. Durieu'nün mutfakta yardımcısı Catherine'in kızkardeşiydi, ona sanatını öğretirdi, kız mükemmel bir ahçı yetişiyordu. İhtiyar bir

bahçıvan, karısı, gündelikle çalıştırılan oğlu ve ineklere bakan kızı, şatonun adamlarını tamamlardı. Altı ay önce Durieu'nün karısı, bahçıvanın oğluyla Gothard için Cinq-Cygne hanedanının renkleriyle gizlice birer uşak üniforması yaptırmıştı. Bu ihtiyatsızlığı yüzünden mösyö d'Hauteserre'den azar işitmişti ama, Saint-Laurent günü, yani Laurence'ın isim günü, sofrada âdeta eski zamanlardaki gibi hizmet edildiğini görmek zevkini tatmıştı. Güçlkle ve ağır ağır da olsa her şeyin böyle eski haline dönüşü, mösyö ve madam d'Hauteserre'le Durieu'leri pek sevindiriyordu. Laurence, çocukluk dediği bütün bu şeylere gülerdi. Fakat mösyö d'Hauteserre, daha esaslı işleri de ihmal etmiyor, binaları tamir ettiriyor, duvarları yeniden yapıyor, ağaç dikilmeye elverişli her yere ağaçlar diktiriyor, bir karış toprağı bile boş bırakmıyordu. Cinq-Cygne vâdisi halkı, ziraat bahsinde, ona bir mütehassıs nazariyle bakardı. Sahibi şüpheli kalmış, satılmamış, bucak tarafından kendi arazisine katılmış yüz arpent'lık bir yeri allem edip kallem edip geri almıştı; burayı şatonun hayvanlarını besliyen suni bir çayır haline getirmiş ve çevresine kavaklar dikmişti, altı yıldan beri bu kavaklar mükemmel bir şekilde büyüyorlardı. Bazı tarlaları satın almak, ve şatonun bütün binalarından faydalanmak için ikinci bir çiftlik meydana getirerek bunun idaresini kendi üzerine almak niyetindeydi.

İşte böylece, iki seneden beri, şatoda hayat âdeta mesut bir hal almıştı. Mösyö d'Hauteserre,

daha güneş doğarken dışarı fırlar, işçilerine neza-
ret etmeye giderdi, çünkü her zaman gündelikte
işçiler tutardı; öğle yemeğine gelir, sonra bir
çiftçi midillisine binerek, bir korucu gibi kol gez-
meye çıkardı; nihayet akşam yemeği için şatoya
döner, boston oyunu ile gününü tamamlardı. Bütün
şato halkının kendine göre birer işi vardı,
hayat burada manastırlardaki gibi düzenli geçerdi.
Yalnız Laurence âni seyahatleri, madam d'Hau-
teserre'in "fırar" dediği, ortadan kayboluşlarıyla
bu intizamı bozardı. Ama Cinq-Cygne'de iki ayrı
siyaset ve anlaşmazlıklar vardı. Evvelâ Durieu ile
karısı, şatoda herkesin taptığı genç hanımlarının
mahremiyetine daha çok karışan Gothard ile Ca-
therine'i kıskanırlardı. Sonra Hauteserre'ler, oğul-
larıyla Simeuse ikizlerinin yabancı illerde zah-
met çekeceklerine, geri dönmelerini ve bu sakin
saadete katılmalarını istiyorlar, matmazel Goujet
ile rahip de bu fikirlerine iştirak ediyorlardı.
Laurence, bu çirkin uysallığı büyük bir ayıp sa-
yıyor, mücadelecî, yılmaz, su katılmamış kı-
ralcılığı temsil ediyordu. Bu mesut hayatın
yeniden bozulmasını ve ihtilâlin coşkunu selinden
güç belâ kurtardıkları bu köşeciğin elden gitme-
sini istemiyen bu dört ihtiyar, gerçekten akıllıca
olan görüşlerine Laurence'ı da iştirak ettirmeye
çalışıyorlar ve oğullarıyla Simeuse'lerin Fransa'ya
dönmeye yanaşmamalarında Kontes'in büyük rolü
olduğunu tahmin ediyorlardı. Laurence'ın her şeyi
küçümseyişi, bu insanları dehşete düşürüyor, onun,
kendi tâbirlerince, "bir çılgınlığa" kapılmasından

korkmakta yanılmıyorlardı. Bu ihtilâf, Saint-Nicaise sokağında patlıyan bomba hâdisesinden sonra ortaya çıkmıştı. Bu, Marengo galibinin Bourbon hanedaniyle anlaşmaya yanaşmaması üzerine Bonaparte'a karşı kiralcıların giriştikleri ilk suikastti. Hauteserre'ler, bu suikasti yapanların cumhuriyetçiler olduğunu sanarak Bonaparte'ın tehlikeyi atlatmış olmasına sevindiler. Laurence ise, Başkonsül'ün kurtulduğunu duyunca hırsından ağlamıştı. Duyduğu üzüntü ona her zamanki ihtiyatı unutturdu, Allahı, Saint-Louis'nin oğullarına [1] ihanetle itham etti.

— Ben olsaydım, muvaffak olurdum, dedi ve bu sözün herkesin üzerinde uyandırdığı derin hayreti görünce Abbé Goujet'ye dönerek ilâve etti:

— Başkasının hakkını gaspetmiş bir adama, mümkün olan her vasıtaya başvurarak saldırmak bir hak değil midir?

Abbé Goujet:

— Evlâdım, dedi, gasıpların muvaffak olmak maksadiyle kullandıkları silâhları onlara karşı kullanmanın caiz olduğunu iddia ettiği için, kilise vaktiyle filozoflar tarafından çok hücum ve tenkide uğramıştı; ama bugün kilise, Başkonsül'e çok şey borçlu olduğundan zaten Cizvitlerin koymuş oldukları bu kaideye karşı onu korumak zorundadır.

[1] Yani Fransa kiralalarına.

Laurence kederli bir tavırla:

— Demek kilise bizim tarafımızı tutmuyor! cevabını vermişti.

O günden sonra, dört ihtiyar ne zaman Tanrıya tevekkülden bahsetseler, genç kontes salonundan çıkardı. Bir müddetten beri, mösyö d'Hauteserre'den daha kurnaz olan papaz, prensipleri münakaşa edecek yerde, konsüller hükümetinin sağladığı maddi faydaları sayıp dökmeye başlamıştı. Ama bunu, kontesi elde etmekten ziyade, onun gözlerinde tasavvurlarını meydana vuracak bir ifade yakalamak ümidiyle yapıyordu. Gothard'ın arasına ortadan kayboluşları, Laurence'ın sık sık uzun gezintilere çıkması ve şu son günlerde, yüzündne büsbütün belli olan üzüntülü hali, nihayet, Cinq-Cygne şatosunun sessizliği ve sükûnu içinde gözden kaçmasına, hele Hauteserre'lerle Abbé Goujet'nin ve Durieu'nün endişeli gözlerinden kaçmasına imkân olmıyan bir sürü ufak tefek şey, bütün bunlar, bu baş eğmiş kırılcıların korkularını tazelemişti. Fakat hiçbir hâdise çıkmadığı, ve siyasi havada birkaç günden beri **en mutlak bir sükûn hüküm sürdüğü için** şatonun hayatı yeniden eski huzuruna kavuşmuştu. Herkes Kontes'in gezintilerini ava olan merakına vermişti.

Gecenin saat dokuzunda şu anda, insanlariyle muhitin mükemmel bir şekilde ahenkleştiği, en derin bir huzurun hüküm sürdüğü, yeniden boluğa kavuşulan akıllı ve babacan mösyö d'Hauteserre'in aldığı iyi neticelerin devamıyla Kontes'i

ihtilâlcî fikirlerinden vazgeçireceğini umduğu bu şatonun, parkın, avluların ve dışarının ne derin bir sessizlik içinde bulunduğu tasavvur edilebilir. Bu kıralcılar, Amerika âsileri şerefine icadedilen ve bütün tâbirleri XVI. Louis'nin teşvik ettiği mücadeleleyi hatıra getiren, istiklâl fikirlerini bir fantezi şeklinde bütün Fransa'ya yaymış olan boston oyununu oynamaya devam ediyorlardı. Bir yandan **istiklâller**, **sefaletler** [1] açarlarken, bir yandan da Laurence'ı süzüyorlardı, uykusunu yenemiyen Kontes, az sonra, dudaklarında alaycı bir gülüşle uyuyakalmıştı. Masada oynayanların sakin ve rahat hallerine bakmıştı da, son düşüncesi şu olmuştu: Hauteserre'lere oğullarının dün geceyi bu çatı altında geçirdiğini bildiren iki söz söyleseydi, hepsi ne müthiş bir korkuya kapılacaklardı. Yirmi üç yaşında bir kızın, kaderini kendi eliyle çizdiğini düşünmekten Laurence gibi, gurur duymamasına ve kendinden bu derece aşağı gördüğü insanlara bakarak hallerine acımamasına imkân var mıydı?

Abbé:

— Uyuyor, dedi, onu hiç bu kadar yorgun görmemişim.

Madam d'Hauteserre atıldı:

— Durieu'nün dediğine bakılırsa kısrakı bitkin bir haldeymiş, tüfeği hiç kullanmamış, tertemizmiş, demek ki avlanmamış.

---

[1] Boston oyunu tâbirleri.

Papaz:

— Ne diyorsunuz! dedi, hayra alâmet değil bu!

Matmazel Goujet:

— Adaam! dedi, ben de yirmi üç yaşındayken, kocasız kalacağımı düşündükçe, bambaşka şeyler peşinde koşar, kendimi yorardım. Kontes'in avı mavı düşünmeden dolaşıp durmasında bir tuhaflık bulmuyorum. Kuzenlerini görmiyeli neredeyse on iki sene olacak, onları sever; onun gibi genç ve güzel olsaydım, hiç arkama bakmadan dosdoğru Almanya'ya giderdim! Belki de gönlü kızcağızı hududa çekiyordur.

Papaz gülümsiyerek:

— Pek acelecisiniz, matmazel Goujet, dedi.

— Ne yapayım, yirmi üç yaşında bir kızın dolaşmalarından endişeye düştüğünüzü gördüm de sebebini anlatıyorum.

Mösyö d'Hauteserre:

— Kuzenleri memlekete dönecekler, Kontes zengin olacak, yavaş yavaş yatışacak, dedi.

İhtiyar kadın, Bonaparte'ın kaydıhayat şartıyla konsül seçilmesi üzerine yeniden meydana çıkmış olan altın enfiye kutusunu alarak:

— İnşallah! dedi.

Mösyö d'Hauteserre, papaza:

— Havadisi biliyor musunuz? dedi, Malin dünden beri Gondreville'de.

Bu ismi işitince derin uykusundan uyanan Laurence:

— Malin mi? dedi.

Papaz:

— Evet, dedi; ama bu gece dönüyor, bu acele seyahatin sebeplerine dair herkes bir şey söylüyor.

Laurence:

— Bu adam, bizim her iki hanedanımızın başına belâ kesildi, dedi.

Genç Kontes, rüyasında kuzenleriyle Hautesserre'leri tehlikede görmüştü. Onların Paris'te, ne tehlikelere göğüs gerdiklerini düşünmüştü de güzel gözleri sabit ve donuk bir hal almıştı; birdenbire kalktı, bir şey söylemeden odasına çıktı. Merasim odasında oturuyordu. Bu odanın yanında, ormana nazır kulede bir çalışma, bir de dua odası vardı. Salondan çıktığı sırada köpekler havladı, demir parmaklıklı küçük kapının çalındığı işitildi, Durieu ürkmüş bir tavırla salona koşup:

— Belediye başkanı geldi! Bir şeyler oluyor, dedi.

Simeuse'ler konağının eski uşaklarından olan adam arasına şatoya gelir, Hautesserre'ler de politika icabı, ona saygı gösterirler, o da bundan pek hoşlanırdı. Goulard adındaki bu adam, Cinq-Cygne köyünde emlâki olan ve Troyes'da ticaretle uğraşan hali vakti yerinde bir kadınla evlenmiş ve elinde avucunda ne varsa hepsini ortaya koyarak satın aldığı zengin bir manastır arazisiyle bu emlâki büsbütün genişletmişti. Şatodan bir çey-

rek fersah mesafede olan geniş Val-des-Preux manastırı ona Gondreville kadar muhteşem bir konak vazifesini görüyor ve orada karısıyle birlikte, koca bir katedraldeki iki fare gibi kalıyorlardı.

Laurence, kendisini ilk defa Cinq-Cygne'de görünce gülerek:

— Goulard, pek açgözlü imişsin! demişti [1].

İhtilâle çok bağlı olmasına ve Kontes tarafından soğuk karşılanmasına rağmen, belediye başkanı Cinq-Cygne'lerle Simeuse'lere saygı hisleri duymaktan geri kalmıyordu. Onun için şato da olup bitenlere göz yumardı, göz yummak dediği de salonun panolarını süsliyen XVI. Louis'in, Marie-Antoinette'in, Kırılın oğulları, Kırılın kardeşinin, Artois Kontu'nun, Cazalès'in ve Charlotte Corday'nin resimlerini görmemesi; yüzüne karşı cumhuriyetin yıkılmasını temenni etmelerine, beş directeur'ü [2] ve o zamanki bütün işleri alaya almalarına ses çıkarmamasıydı. Michu'nün, mesleklerini bir bakışta keşfettiği ve Gondreville'e gitmeden önce etrafı yoklamış olan iki adam, sonradan görmelerin çoğu gibi, bir defa yükünü yaptıktan sonra, asıl aileleri hoş gören ve onlara bağlanmak istiyen bu adamın vaziyetinden faydalanmak istemişlerdi.

[1] Burada açgözlü, pisboğaz mânasına gelen **goulu** söziyle Goulard adı arasında bir kelime oyunu vardır.

[2] Directoire devleti, beş direktörden mürekkep bir meclis tarafından idare edilirdi,

Eski devir polisinin güzel usul ve ananelerine sadık kalan adamlar o hafiyeler şahı Corentin'in gizli bir vazifeleri vardı. Malin, bu iki trajikomedi aktörünün iki taraflı rol oynadıklarına hükmetmekle yanılmıyordu; onun için, bunların neler yaptıklarını söylemeden önce hangi başa kol vazifesini gördüklerini anlatmak lâzım. Bonaparte, Başkonsül olurken Fouché'yi emniyet işleri başında bulmuştu. İhtilâl, polisi, apaçık bir şekilde ve haklı olarak ayrı bir bakanlık haline getirmişti. Fakat Marengo'dan dönüşünde, Bonaparte polis genel müdürlüğünü teşkil etti; bu vazifeye Dubois'ı tâyin etti, Fouché'yi de danıştaya alarak emniyet bakanlığına onun yerine, sonradan Lapparent Kontu olan eski Convention'cu Cochon'u getirdi. Belirli bir siyasetle geniş gayeler peşinde koşan bir hükümet içinde emniyet bakanlığını en ehemmiyetli bakanlık sayan Fouché, bu değişikliği bir gözden düşme, veya hiç değilse kendisine karşı bir güvensizlik saydı. Burada bahsi geçen bomba ve fesat işlerinde bu devlet adamının aşırı üstünlüğünü fark eden Napoléon, onu tekrar emniyet bakanlığına aldı. Sonra, kendisinin yokluğunda, Fouché'nin Walcheren meselesinde gösterdiği kabiliyetin derecesinden gözü yılan İmparator, bu bakanlığı Rovigo Dukası'na verdi ve Otranto Dukası'nı Illyria vilâyetlerini idareye, yani tam mânasıyle bir sürgüne gönderdi.

Napoléon'u fena halde yıldırılmış olan bu acayip kabiliyet, Fouché'de birdenbire meydana çıkmış değildi. O devrin en harikulâde ve en yan-

lış anlaşılmış adamlarından biri olan bu eski Convention üyesi, fırtınalar içinde yetişmişti. Directoire zamanında, olgun adamların geçmişe bakarak, geleceği keşfettikleri bir yükseklığe erişmiş, sonra âdi bir aktörün âni bir ilhamla birdenbire mükemmel oynamaya başlaması kabîlinden, o süratli 18 Brumaire ihtilâlinde çok beceriklilik göstermişti. Evvelce mensup olduğu Montagnard'ların ve sonradan mensup olacağı kırılcıların sırlarına vâkıf olan bu solgun yüzlü ve manastırların sır vermez havası içinde yetişmiş adam, siyaset sahnesinin insanlarını, hâdiselerini ve menfaatlerini yavaş yavaş tetkik etmişti; Bonaparte'ın sırlarını sezmiş, ona faydalı tavsiyelerde bulunmuş, kıymetli haberler ve bilgiler vermişti. Ustalığını ve yararlığını gösterebildiğine memnun olmakla beraber Fouché, içyüzünü tamamiyle meydana koymaktan sakınmıştı, iş başında kalmak istiyordu; fakat Napoléon'un kendisine karşı kararsızlığı ona siyasi hürriyetini kazandırmıştı. Walcheren hâdisesinden sonra İmparator'un nankörlüğü, daha doğrusu emniyetsizliği, ne yazık ki, asıl ruhlu olmıyan ve hareketlerinde Talleyrand Prensi'ni taklideden bu adamın hürriyetini meydana koyar. O sırada, eski ve yeni iş arkadaşları idari hususlardaki kabiliyetinin eşsizliğini takdir etmekten uzaktılar; onda bir idare dehası vardı, bütün tahminleri doğru çıkar, bütün kararları yerinde olurdu. Bugün bütün tarafsız tarihçiler itiraf ederler ki, Napoléon'un düşmesinin bin bir sebebinden biri de aşırı onurudur ve kendisi hatalarının

cezasını pek ağır çekmiştir. Bu kuşkulu hükümdar sonradan ele geçirdiği iktidarı çok kıskanırdı ve bu his, ihtilâlin değerli bir mirası olan ve fikirlerini yürütecek bir hükümeti kendileriyle pekâlâ kurabileceği becerikli adamlara karşı beslediği gizli hıncı kadar hareketlerine müessir olmuştur. Onu rahatsız eden insanlar yalnız Talleyrand'la Fouché'den ibaret olmamıştı. Gaasıplar için felâket şudur ki, tacı onlara verenler de, başlarından tacı alanlar da kendilerine düşman olur. Napoléon, bir vakitler âmirleri veya eşitleri olmuş kimseleri de Hakka bağlı olanları da asla hükümdarlığına ikna edememişti: onun için kendisine ettiği yemini kimse ciddîye almıyordu. Fouché'nin kapalı dehasını takdir etmekten ve onun keskin gözünden sakınmaktan âciz alelâde bir adam olan Malin, gizlice kendisine başvurarak, fesat hareketi hakkında birtakım ip ucları bulacağını umduğu Gondreville'e memurlar göndermesini rica etmekle bir pervane gibi kendisini mumun ateşine atmış oldu. Fouché, dostunu sorguya çekerek korkutmadan, Malin'in Gondreville'e ne diye gittiğini, nasıl olup da elde ettiği malûmatı Paris'e derhal bildirmediğini düşündü. Birçok Convention üyeleri gibi çifte rolle ve türlü dolaplarla beslenmiş olan bu eski papaz, içinden dedi ki: "Biz bile henüz esaslı bir şey bilmezken Malin bu malûmatı kimden almış olabilir?" Fouché, bu işin içinde Malin'in de uzaktan parmağı olacağına hükmettiyse de Başkonsül'e bir şey söylemedi. Malin'i mahvetmektense, onu bir âlet gibi kullanmayı

tercih ediyordu. Fouché, Malin'in Gondreville malikânesini ne türlü dolaplarla ele geçirdiğini ve bu yüzden Simeuse ikizlerine karşı daima uyanık davrandığını biliyordu. Simeuse'ler Condé'nin ordusunda hizmet görüyorlardı, matmazel de Cinq-Cygne kuzinleriydi, şu halde bunlar, o civarda bulunup isyan hareketine katılmış olabilirlerdi, ve bu harekete katılmaları bağlı bulundukları Condé hanedanının da fesatta suç ortağı olduğuna delâlet ederdi. Mösyö de Talleyrand'la Fouché, 1803 fesadının bu pek karanlık tarafını aydınlatmaya ehemmiyet veriyorlardı. Fouché, bütün bunları bir anda ve vuzuhla zihninden geçirmişti.

Fakat Malin ve Talleyrand'la kendi arasında öyle bağlar vardı ki, kendisini pek basiret ve ihtiyatla harekete mecbur ediyor ve ona Gondreville şatosunun içinde olup bitenleri iyice öğrenmek arzusunu veriyordu. Mösyö de la Besnardière; Talleyrand Prens'i'ne; Gentz, Metternich'e; Dundas, Pitt'e; Duroc, Napoléon'a; Chavigny, Cardinal de Richelieu'ye ne kadar bağlı idiyseler Corentin de Fouché'ye öyle kayıtsız şartsız bağlıydı. Corentin, bu bakanın yalnız müşaviri değildi, onun can damarıydı, XI. Louis'nin gizli Tristan'ıydı; onun için Fouché, orada bir eli ve gözü bulunsun diye kendisini emniyet bakanlığında bırakmıştı. Söylendine göre, bu çocuğun Fouché'ye bağlılığının itiraf edilemez bir sebebi vardı, Çünkü, onu ne zaman bir işte kullansa ardından cömertçe mükâfatlandırırđı. Corentin,

son polis kaymakamının [1] yetiştirmesi olan Peyrade'ın dostluğunu kazanmıştı. Bununla beraber ona da tamamiyle açılmazdı. Corentin, Fouché'den Gondreville şatosunu keşfetmek, plânını hâfızasına nakşetmek ve bütün köşe bucağını öğrenmek emrini almıştı. Eski bakan ona: "Belki bir gün tekrar oraya dönmek zorunda kalırız." demişti. Napoléon da çekileceği son merhale saydığı Austerlitz muharebe meydanını keşfetmelerini subaylarından isterken tıpkı böyle söylemişti. Corentin, ayrıca Malin'in hareketlerine dikkat ederek, Gondreville'deki nüfuzunun derecesini yoklıyacak, kullandığı adamları gözetliyecekti. Fouché, Simeuse'lerin o civarda bulunduklarına muhakkak nazariyle bakıyordu. Condé Prensi'nin gözdesi olan bu iki subayı gözaltında bulundurmakla Peyrade'la Corentin, Rhin ötesindeki fesat hareketinin nerelere kadar dal budak saldığı hakkında kıymetli malûmat elde edebilirlerdi. Her neyse, Cinq-Cygne'i kuşatıp Nodessme ormanından Paris'e kadar bütün yerleri gözetlemek için gerekli tahsisat, memur ve emirler Corentin'e verildi. Fouché, adamına son derece ihtiyatla hareket etmelerini tembih etti ve Malin tarafından müspet deliller verilmedikçe Cinq-Cygne şatosunun aranmamasını söyledi. Sonra malûmat olarak da, üç seneden beri gözetlenen Michu'nün şüpheli bir adam olduğunu haber vermişti. Corentin de şefi gibi düşünmüştü: "Fesat hareketinden Malin'in

---

[1] Kırallık devrinin en yüksek polis âmiri.

haberi var!" Sonra içinden demişti ki: "Fouché'nin de bu işte parmağı olmadığı ne malûm!"

Malin'den evvel Troyes'ya hareket eden Co-rentin, jandarma komutanıyla anlaşmış, en zeki adamları seçerek, başlarına becerikli bir subay koymuştu. Co-rentin, bu subaya buluşma yeri olarak Gondreville şatosunu gösterdi, Cinq-Cygne vâdisinin dört ayrı noktasına ve telâş uyandırmamak için hayli arayla on ikişer kişilik kollar göndermesini söyledi. Bu dört kol devriye, bir dört-gen teşkil edecek ve bunu Cinq-Cygne şatosunun etrafında gitgide daraltacaklardı. Grévin'le konuştuğu sırada kendisini şatoda yalnız bırakmakla Malin, Co-rentin'in vazifesini kısmen görmesine imkân vermişti. Parktan dönüşünde danıştay üyesi Co-rentin'e Simeuse'lerle Hauteserre'lerin o civarda bulunduklarını o kadar katıyetle söylemişti ki, iki memur, subayı yolladılar, fakat kişizadele-rin talihi varmış ki, Michu, hafiyesi Violette'i sarhoş edip sızdırdığı sırada subay, karaağaçlı büyük yoldan ormanı geçiyordu. Danıştay üyesi, evvelâ, Peyrade'la Co-rentin'e, az önce kurtulduğu pusudan bahsetmişti. İki Parisli de o zaman ona karabina hikâyesini anlattılar, Grévin de köşkte neler olup bittiğini anlaması için Violette'i yolladı. Co-rentin, notere, geceyi daha emniyetle geçirmesi için dostu danıştay üyesini Arcis kasabasında kendi evine götürmesini söyledi. Michu'nün ormana daldığı ve Cinq-Cygne'e koştuğu sırada Peyrade'la Co-rentin bir menzil beygiri koşulmuş hasır örgülü bir yaylı içinde yola çıktılar. Arabayı, Troyes

komutanının birliğin en kurnaz eri diye tavsiye ettiği bir jandarma çavuşu sürüyordu.

Peyrade, Corentin'e dedi ki:

— Hepsini ele geçirmenin en iyi çaresi tehlikeden onları haberdar etmektir. Telâşa düşüp vesikalarını kurtarmak veya kaçmak isterlerken yıldırım gibi tepelerine ineriz. Jandarma kordonu şatoya yaklaştıkça bir ağ vazifesini görür. Bu suretle kimse elimizden kaçamaz.

Çavuş:

— Onlara belediye başkanını gönderebilirsiniz, dedi, uysal adamdır, onların fenalığını istemez, onun için kendisine itimadederler.

Goulard yatmak üzereyken, arabayı küçük bir koruda durdurmuş olan Corentin, az sonra bir hükümet memrunun gelerek, Hautesserre'lerle Simeuse'lerin oğullarını yakalamak üzere şatoyu kuşatması için emir vereceğini; kendileri orada bulunamadığı takdirde, geceyi orada geçirip geçir-mediklerini öğrenmek, matmazel de Cinq-Cygne'in evrakını araştırmak ve belki de şatonun efendileriyle hizmetçilerini tevkif etmek istiyceklerini kendisine mahrem olarak haber verdi.

Corentin dedi ki:

— Matmazel de Cinq-Cygne'i herhalde büyük şahsiyetler himaye ediyorlar, çünkü gizli kalmak şartıyla bu araştırmayı ona haber vermek ve kendisini kurtarmak üzere elden gelen her şeyi yapmak için emir aldım. Bir kere işe başladıktan sonra artık hâdiselere hükmüm geçmez, yalnız değilim, onun için hemen şatoya koşun.

Belediye başkanının böyle gece yarısı çıkagelişi, iskambil oynıyanları çok hayrete düşürdü, bahusus ki, Goulard'ın pek şaşkın ve müteessir bir ifadesi vardı.

— Kontes nerede? diye sordu.

Madam d'Hauteserre:

— Yattı, dedi.

İnanamıyan belediye başkanı, birinci kattan gelen gürültülere kulak kabarttı. Madam d'Hauteserre sordu:

— Goulard, neniz var sizin bugün?

Goulard, insanın her yaşta sahip olabileceği bir safiyet ifadesiyle dolu bu yüzleri tetkik ederken hayretten hayrete düşüyordu. Bu sükûnete ve bu yarım kalmış boston oyununa bakıyordu da Paris polisinin şüphelerine bir türlü akıl erdiremiyordu. O sırada, dua odasında diz çökmüş olan Laurence, isyan hareketinin muvaffak olması için candan dua ediyordu! Bonaparte'ı öldürecek olanlara yardım etmesi için Allaha yalvarıyordu! O meşum adamı yok etmesini Allahtan bütün kalbiyle diliyordu! Harmodius'lerin, Judith'lerin, Jacques Clément'ların, Ankastroëm'lerin, Charlotte Corday'lerin, Limoëlan'ların ^[1] taassubu, bu sâf ve bakir, temiz ruhu coşturuyordu. Catherine yatağı hazırlıyor, Gothard pencere kepenklerini kapıyordu, tam o sırada Laurence'ın pencereleri altına gelerek oraya çakıl taşları atan Marthe Michu'yü fark ettiler.

---

[1] Meşhur şahsiyetleri öldürerek adları tarihe geçmiş kimseler.

Gothard, bir yabancı insan görünce:

— Matmazel, bir şeyler var, dedi.

Marthe, alçak sesle:

— Susun! dedi, buraya gelin, bir şey söyleyeceğim.

Bir kuşun daldan yere inmek için sarf edeceğinden daha az bir müddet içinde Cothard aşağıdaydı. Marthe, Gothard'a dedi ki:

— Az sonra jandarmalar şatoyu kuşatacaklar. Gürültü etmeden Matmazel'in atını eyerle ve şu kuleyle ahırlar arasından, hendek gediğine getir.

Marthe, Gothard'ın peşinden gelen Laurence'ı görünce titredi.

Laurence, hiç heyecanı belli olmıyan bir sesle:

— Ne var? dedi.

Marthe, genç Kontes'in kulağına eğildi:

— Başkonsül'e karşı suikast keşfedilmiş; kuzenlerinizi kurtarmak isteyen kocam, kendisiyle görüşmeye gelmeniz için beni gönderdi.

Laurence, üç adım geriledi ve Marthe'a baktı:

— Siz kimsiniz? dedi.

— Marthe Michu.

Matmazel de Cinq-Cygne soğuk bir tavırla cevap verdi:

— Ne demek istediğinizi anlamıyorum.

Marthe, dize gelip ellerini Laurence'a uzatarak:

— Aman, onları mahvediyorsunuz, dedi. Si-meuse'lerin hatırı için gelin. Burada herhangi bir evrak, sizi ele verebilecek bir vesika var mı? Ormanın yüksekliğinden kocam demin jandarmaların kasketleriyle tüfeklerinin parıltısını gördü.

Gothard, koşup tavan arasına tırmanmıştı, uzaktan jandarmaların şeritlerini gördü ve kırların derin sessizliği içinde atların gürültüsünü işitti; hemen ahıra atıldı, hanımının atını eyerledi, tembihi üzerine, Catherine de hayvanın ayaklarına bez parçaları sardı.

Laurence, gözlerinde ve sözlerinde samimiliğin taklidedilemez ifadesini okuduğu Marthe'a sordu:

— Nereye gideceğim?

Kadın, Laurence'ı çekerek:

— Gedik tarafına! dedi. Asîl ruhlu kocam orada; bir Yehuda'nın neler yapabileceğini göreceksiniz!

Catherine, telâştı bir halle salona girdi, hanımının kırbacını, eldivenlerini, şapkasını, tülünü alıp çıktı. Catherine'in bu âni görünüşü ve hareketi, belediye başkanının söylediklerini öyle parlak bir şekilde teyidediyordu ki, madam d'Hauteserre'le Abbé Goujet bir bakışmayla şu fikri birbirlerine ifade ettiler:

— Oldu olanlar! Laurence gizli işler görüyor, kuzenleriyle genç Hauteserre'leri mahva sürüklüyor!

Mösyö d'Hauteserre, Goulard'a sordu:

— Ne demek istiyorsunuz?

— Ne olacak, şato kuşatıldı. Araştırma yapacaklar. Oğullarınız buradaysalar, onları ve Simeuse'leri kaçırm.

Madam d'Hauteserre hayret içinde haykırdı:

— Oğullarım mı?

Mösyö d'Hauteserre:

— Biz kimseyi görmedik, dedi.

Goulard atıldı:

— İsabet! Ama Cinq-Cygne ve Simeuse hanedanını çok severim, başlarına bir felâket gelmesini istemem. Beni dinleyin. Eğer şüpheli evrakınız varsa...

Mösyö d'Hauteserre:

— Evrak mı? diye tekrarladı.

Belediye başkanı, devam etti:

— Evet, eğer varsa yakın hepsini, ben gidip memurları oyalıyayım.

Hem kiralık kurdunu, hem cumhuriyet kuzusunu kollamak isteyen Goulard, dışarı çıktı, köpekler şiddetle havladılar.

Rahip:

— Artık iş işten geçti, işte geldiler, dedi. Fakat Kontes'e kim haber verecek, kendisi nerede acaba?

Matmazel Goujet:

— Catherine'in kırbacını, eldivenlerini ve şapkasını alması boşuna değildi ya, dedi.

Goulard, Cinq-Cygne şatosu halkının hiçbir şeyden haberleri olmadığını söyleyerek iki memuru biraz geciktirmeye çalıştı.

Peyrade, Goulard'la eğlenerek:

— Siz bu insanların ne matah olduğunu bilmezsiniz, dedi.

O zaman, bu iki uysal halli meşum adam içeri girdiler, Arcis jandarma çavuşıyla bir jandarma eri de kendilerini takibediyordu. Bu manzarayı görünce sakın sakın boston oynıyan dört kişi korkudan donakaldılar. Böyle silâhlı kuvvetlerin de içeri girmesinden dehşete düşmüşlerdi. Çimenlikten, atları eşinen on kadar jandarmanın çıkardığı gürültü geliyordu.

Corentin:

— Burada yalnız matmazel de Cinq-Cygne eksik, dedi.

Mösyö d'Hauteserre:

— Herhalde odasında uyuyordur, dedi.

Corentin, dış salona, oradan da merdivene doğru koşarken:

— Benimle gelin, bayanlar, diyordu.

Goujet ile madam d'Hauteserre peşinden gidiyorlardı. Corentin, yaşlı kadının kulağına eğildi:

— Ben sizlerdenim, dedi, size belediye başkanını ben gönderdim. Arkadaşımdan sakının, bana güvenin, hepinizi kurtaracağım!

Matmazel Goujet sordu:

— Ne var, ne oluyor?

Corentin:

— Ne olacak, ölüm dirim meselesi, haberiniz yok mu?

Madam d'Hauteserre düşüp bayıldı. Lau-

rence'in dairesi boştu. Matmazel Goujet buna pek şaştı, Corentin'in de çok canı sıkıldı. Bütün geçit yerleri tutulmuş olan vâdiye, şatodan veya parktan kimsenin kaçamayacağına emin olan Corentin, her odaya bir jandarma koydu, binaların, ahırların araştırılmasını emretti ve salona indi. Durieu, karısı ve bütün adamlar büyük bir heyecan içinde oraya koşmuşlardı. Peyrade, küçük mavi gözleriyle bütün bu yüzleri tetkik ediyor, bu kargaşalık arasında sakın ve kayıtsız duruyordu. Corentin, tek başına döndüğü sırada — matmazel Goujet, madam d'Hauteserre'i ayıltmakla meşguldü — atların çıkardığı gürültülere karışan bir çocuk ağlaması işitildi. Atlar küçük demir kapıdan giriyorlardı. Umumi üzüntü havası içinde, bir çavuş göründü, elleri bağlı olan Gothard'la Catherine'i ite ite memurların önüne getirdi.

— Yakaladık, dediler. Bu afacan ata binmişti, kaçmak üzereydi.

Corentin, şaşkına dönen çavuşun kulağına:

— Aptal, dedi, bırakaydın gitsin. Peşine takılarak bir şeyler öğrenebilirdik.

Gothard, alıklar gibi bir ağlamadır tutturmuştu. Catherine'in öyle sâf ve mâsum bir hali vardı ki, ihtiyar memuru çok düşündürdü. Lenoire'in şakirdi, bu iki çocuğu birbiriyle mukayese ettikten, kurnaz tahmin ettiği ihtiyar kişizadenin bön bön bakışını, fişlerle oynıyan eski papazı, bütün bu hizmetçilerin ve Durieu'lerin şaşkınlığını tetkik ettikten sonra Corentin'e yaklaşıp kulağına dedi ki:

— Pek de sâf insanlar olmasalar gerek.

Corentin, evvelâ oyun masasını gösteren bir göz işaretiyle cevap verdi, sonra ilâve etti:

— Boston oynuyorlardı! Kontesin yatağı hazırlanıyordu, kız kaçtı, ötekiler şaşkına döndüler, bunları sıkıştıralım bakalım.

Gedikler, sebepsiz ve faydasız şeyler değildir. Bugün Matmazelin kulesi denilen kuleyle ahırlar arasındaki gedik bakın nasıl ve niçin yapılmıştı. Daha Cinq-Cygne'e yerleşir yerleşmez, mösyö d'Hauteserre, orman sularının şato hendeğine aktığı uzun bir sel yatağını, şatonun yedek topraklarından iki büyük arazi parçasını birbirinden ayıran bir yol haline getirmiş, fakat bunu, sırf buraya bir fidanlıkta bulduğu yüz kadar ceviz ağacını dikmek için yapmıştı. On bir sene içinde, bu cevizler hayli sıklaşmıştı. Yeni satın alınmış otuz arpent'lık küçük bir koruya açılan, kenarları altı ayak yüksekliğinde setlerle çevrili bulunan bu yolu hemen tamamiyle örtüyordu. Şato halkı tamamlandığı zaman, bunlar, bahçe kapısından dolanıp yolu uzatmaktansa, parkın duvarları boyunca uzıyan ve çiftliğe götüren köy yoluna çıkmak için gedikten geçmeyi tercih ettiler. Buradan gele gide hiç farkında olmadan gidiği her iki yanından genişletiyorlardı, buna aldırış da ettikleri yoktu, çünkü on dokuzuncu asırda hendeklerin hiçbir faydası kalmamıştı. Mösyö d'Hauteserre de zaten sık sık bundan faydalanmak çarelerinden söz ederdi. Bu devamlı tahriplerden çıkan toprak, çakıl ve taşlarla nihayet hen-

değin dibi doldu. Üzerinden bu şosamsı yolun geçtiği sular ancak büyük yağmurlarda onu örterdi. Bununla beraber, herkesin, hattâ Kontes'in bile yardım etmiş olduğu bu tahriplere rağmen gedik, buraya bir atı indirmeyi ve hele köy yoluna çıkmak üzere öte yana çıkarmayı güçleştirecek kadar dikti; fakat galiba tehlike anlarında atlar sahiplerinin düşüncelerine aşına çıkıyorlar. Genç Kontes, Marthe'in peşine takılmakta tereddüdeder ve ondan izahat isterken, bulunduğu sırttan jandarmaların yürüyüş istikametlerini takibetmiş ve hafiyelerin plânlarını anlamış olan Michu, kimsenin gelmediğini görerek, başandan ümidini kesiyordu. Bir jandarma kolu, nöbetçiler gibi aralıklı olarak park duvarı boyunca ilerliyordu, jandarmaların aralarında ancak ses ve gözle anlaşılabilecekleri, en küçük gürültüleri ve en ehemmiyetsiz hâdiseleri işitip görebilecekleri kadar mesafe vardı. Yüzükoyun yere yatıp, kulağını toprağa koymuş olan Michu, Amerika yerlileri gibi, seslerin kuvvetine bakarak ne kadar zamanı kaldığını hesaplıyordu. Kendi kendine "Geç yetiştim! diyordu. Violette'in alacağı olsun! Herif bir türlü sızmak bilmedi! Ne yapmalı şimdi?" Orman yolundan gelen kolun bahçe kapısı önünden geçtiğini işitiyor ve aynı tarzda köy yolundan gelen kolla buluşmak üzere olduklarını anlıyordu. "Daha beş altı dakika kaldı!" diyordu. Tam o sırada Kontes göründü; Michu, onu kuvvetli eliyle yakaladı ve ağaçlıklı yola indirdi.

— Dosdoğru gidin!

Sonra karısına döndü:

— Onu, atımın bulunduğu yere götür, hem yavaş olun, jandarmalar pek yakındadır.

Kırbacı, eldivenleri ve şapkayı getiren Catherine'i ve hele Gothard'la kısırağı görünce, tehlike anlarında zekâsı kuvvetle işliyen bu adam, jandarmalara Violette'e oynadığı kadar güzel bir oyun oynamaya karar verdi. Gothard, büyük bir ustalıkla kısırağa hendeğin yamacını tırmandırmıştı.

Çiftlik müdürü, Gothard'ı kucaklıyarak:

— Hayvanın ayaklarına bez mi sardın?. Gel öpeyim seni! dedi.

Kısrak, hanımının yanına giderken Michu eldivenleri, şapkayı, kırbacı aldı.

— Zeki çocuksun, diyeceklerimi anlayacaksın, diye devam etti. Senin hayvanı da bu yola çıkar, eversiz bin, çiftliğe doğru tarlalar içine alabildiğine sürerek, jandarmaları peşine tak.

Sonra takibedilecek yolu gösteren bir işaretle:

— Şu yayılmış olan jandarma kolunu bir araya topla, diye ilâve etti.

Catherine'e de dedi ki:

— Sana gelince, kızım, Cinq-Cygne'den Gondreville'de çıkan yoldan başka bir jandarma kolu ilerliyor, sen de Gothard'ın ters istikametinde koş ve bu jandarmaları şatodan çekerek orman tarafında topla. Yani, çukur yolda önümüze kimse'nin çıkmaması için elinizden geleni yapın.

Catherine'le bu işte zekâsını türlü vesilelerle ispat etmiş olan o akıllı çocuk, vazifelerini mü-

kemmel gördüler ve jandarma kollarına, şikârları ellerinden kaçıyor hissini verdiler. Ayın aldatıcı ışıkları, takibedilen insanların boyunu, giyişini, cinsiyetini, hattâ sayısını fark etmeye imkân vermiyordu. “Kaçanları yakalamalı!” diyen yanlış kaideye uyarak peşlerine takılmışlardı. Yüksek polis âmirlerinin bunu ne kadar ahmakça bulduklarını Corentin’in çavuşa söyledikleri ispat ederdi. Jandarmaların bu, kaçanı kovalamak insiyaklarına güvenmiş olan Michu, Marthe’in Kontes’i tâyin edilen yere götürmesinden az sonra ormana ulaşmıştı.

Marthe’a:

— Köşke koş, dedi. Ormanı Parisliler muhafaza altına almış olmalıdırlar, burada durmak tehlikelidir. Tamamiyle serbest kalmaya çok ihtiyacımız olacak herhalde.

Michu, atını çözdü ve peşinden gelmesini Kontes’ten rica etti.

Laurence:

— Bana gösterdiğiniz alâkanın sebebini izah etmedikçe şuradan şuraya kımıldamam, dedi. Ne de olsa siz Michu’sünüz.

Michu, tatlı bir sesle:

— Matmazel, dedi, hareket tarzımı size kısaca anlatayım. De Simeuse kardeşler bilmezler ama, ben servetlerinin muhafızıyım. Bu hususta rahmetli babalariyle velinimetim olan sevgili anneleri bana talimat vermişlerdi. Onun için genç efendilerime hizmet edebilmek maksadiyle azılı bir ihtilâlcî rolü oynadım; çok yazık ki, bu işe

geç başlamıştım, ve efendilerimi kurtaramadım! (Burada Michu'nün sesi titredi.) Delikanlıların kaçmasından beri şerefli bir şekilde yaşamalarına gerekli paraları kendilerine gönderiyordum.

— Stasbourg'da Breintmayer ticarethanesi vasıtasıyla mı?

— Evet, Matmazel, Breintmayer'ler Troyes'dan mösyö Girel'in muhabirleridir. O da, servetini kurtarmak için benim gibi sözde Jacobin olmuştur. Bir çiftçinin, Troyes'dan çıkarken yerde bulduğu kâğıt, bizi ele verebilecek olan bu meseleye aitti: hayatım kendimin değil onların, anlıyor musunuz? Gondreville'i satın alamadım. Bu vaziyetimde bunca parayı nereden bulduğumu sorsalar mahvolurdum. Burayı sonradan satın almayı daha uygun buluyordum; fakat o Marion soysuzu başka bir soysuzun, Malin'in adamıydı. Ama ne olsa Gondreville gene eski sahiplerinin malı olacak. Siz o işi bana bırakın. Daha dört saat olmadı, tüfeğimi Malin'e çevirmiştim, tetiği çekseydim gittiği gündü! Adam! Hele o geber-sin, miras taksimi için Gondreville'i satılığa çıkarırlar, siz de alırsınız. Ben ölseydim, karım size bir mektup verecekti, bu iş için gerekli parayı nereden bulacağınızı öğrenecektiniz. Fakat o haydut herif, kendisi gibi itin biri olan arkadaşı Grévin'e, mösyö de Simeuse'lerin Başkonsül'e karşı suikast hareketine iştirak ettiklerini, bu civarda bulunduklarını, Gondreville'de rahat etmek için onları ele verip kendilerinden kurtulmanın daha iyi olacağını söylüyordu. İki azılı hafiyenin de gelmiş.

olduğunu gördüğü için tüfeği boşalttı, gençlere nerede ve nasıl haber verebileceğimizi sizin bileceğinizi düşünerek hiç vakit kaybetmeden buraya koştum.

Laurence elini Michu'ye uzatarak:

— Siz asıl olmaya lâyık bir insansınız, dedi.

Michu, bu eli öpmek için yere diz çökmek istedi.

Laurence niyetini anladı, bu hareketine mâni olarak: "Kalk, Michu!" dedi. Bunu öyle bir sesle söylemiş ve kendisine öyle tatlı bakmıştı ki, Michu o anda, on iki yıldan beri uğradığı bedbahtlık derecesinde büyük bir saadet duydu.

— Siz âdeta daha vazifem olan bütün işleri de yapmışım gibi beni mükâfatlandırıyorsunuz, dedi. Giyotin habercilerini işitiyor musunuz? Gelin konuşmak için başka bir yere gidelim.

Michu, Kontes'in arkasını döndüğü tarafa geçerek kısırağın dizginini tuttu ve kendisine dedi ki:

— Siz sadece sıkı durup hayvanı kamçılarmaya ve ağaç dallarından yüzünüzü korumaya bakın.

Sonra, izi kaybettirmek için dönüp dolaşıp geçtiği yerleri başka istikametlerden tekrar kat'ederek yarım saat kadar dörtnala hayvanları koşturdu, nihayet bir yere gelince durdu.

Kontes etrafına bakınarak:

— Ben de ormanı sizin bildiğiniz kadar bilirim ama, şimdi nerede bulunduğumu kestiremiyorum, dedi.

Michu:

— Tam ortasındayız, cevabını verdi. Peşimize iki jandarma takıldı ama kurtulduk!

Çiftlik müdürünün Laurence'ı getirmiş olduğu o pek hoş yer, bu facianın başlıca şahıslarıyla bizzat Michu için o kadar uğursuz olacaktı ki, orayı tasvir etmek bir tarihçinin vazifesidir. Zaten bu yer, görüleceği gibi, imparatorluğun adli tarihinde de şöhret almıştır.

Nodesme ormanı Notre-Dame denilen bir manastırın malıydı. Zaptedilip yıkılan bu manastır, keşişleri ve her şeyiyle birlikte tamamiyle ortadan kalkmıştı. Herkesin göz diktiği orman, Champagne kontlarının arazisi arasına girdi, onlar da sonradan ormanı rehine koymuşlar ve satılmasına müsaade etmişlerdi. Altı asır içinde harabeleri tabiat, zengin ve kudretli yeşil hırkasiyle örtmüş ve izlerini öylesine silmişti ki, en güzel manastırlardan birinin vaktiyle orada yükselmiş olduğunu güzel ağaçların gölgelendirdiği bir tepecten başka haber veren bir şey kalmamıştı. Bu tepeliğin etrafı aşırılamıyacak kadar kalın çalılarla örtülmüştü, 1794 ten beri Michu, fundaların boş kalan aralarına dikenli akasyalar dikerek çitleri büsbütün kalınlaştırmıştı. Bu tepeliğin eteğinde bir su birikintisi vardı ki, kaybolmuş bir pınara alâmetti. Manastırın vaktiyle oraya yapılmasına da herhalde bu pınarın mevcudiyeti sebeb olmuştu. Nodesme ormanının tapularına sahip olan adam, bu sekiz asırlık ismin menşeiini bulmuş ve ormanın ortasında vaktiyle bir manastır bulunduğuna

nu keşfetmişti. Bir hak iddiası üzerine ormanın tapularını gözden geçirirken bir tesadüf eseri olarak bu hususiyeti öğrenen Simeuse Markisi, ihtilâlin ilk gürültülerini işitir işitmez, anlaşılması güç olmıyan bir düşünceyle manastırın yerini aramaya koyuldu. Ormanı tabiatıyla pek iyi bilen korucu bu işte efendisine yardım etti ve ormancılıktaki ihtisasiyle manastırın yerini keşfetmekte gecikmedi. Ormanın birkaç büsbütün silinmiş olan başlıca beş yolunun istikametlerine dikkat edince hepsinin tepeciğe ve su birikintisine ulaştıklarını görmüştü, vaktiyle herhalde, Troyes'dan, Arcis ve Cinq-Cygne vâdilerinden ve Bar-sur-Aube'dan buraya gelenler olmalıydı. Marki, tepeciği iskandil etmek istedi, fakat bunun için oranın yerlisi olmıyan işçiler kullanması lâzımdı. İşler karışınca araştırmaları durdurmuştu. Fakat tepecikte ya bir define, yahut da manastırın temelleri bulunduğu fikri Michu'nün zihnine saplanıp kalmıştı. Michu, bu arkeolojik çalışmalara devam etti; tam su birikintisi hizasında, tepeciğin tek sarp yamacının eteğinde iki ağaç arasında toprağın verdiği sestten altında bir boşluk bulunduğunu anladı. Havanın çok güzel olduğu bir gece bir kazma alıp geldi ve yeri kazınca, taş merdivenlerle inilen bir mahzen methali buldu. En çukur yeri üç ayak derinliğinde olan su birikintisi, sapı tepecikten çıkar gibi görünen bir eczacı kaşığına benzerdi ve insan eseri olan bu kayadan bir pınar fışkırarak bu geniş ormanda sızma suretiyle kaybolduğu hissini verirdi. Etrafı su ağaç-

lariyle, akçağaç, söğüt ve dişbudaklarla çevrili olan bu sulak yer, bugün üstünden kimseciklerin geçmediği eski yolların ve orman hıyabanlarının kalıntısı olan patikaların birleştiği noktadır. Üstü, geniş yapraklı bitkiler, terelerle kaplı olan ve durgun görüldüğü halde canlı olan bu suyun yüzü, ince ve gür çimenlerle kaplı kenarlarından güç ayırdedilen tamamiyle yeşil bir halı gibidir. İnsanların oturdukları yerlerden pek uzaklarda olduğu için hiçbir ehlî hayvan buradan su içmeye gelemez. Bu su birikintisinin altında hiçbir şey bulunamayacağına tamamiyle kani olan ve tepeciğin sarp yamacından gözleri yılan hususi korucularla avcılar ormanın en eski ağaçlariyle kaplı olan bu yeri hiçbir zaman gezmemiş, araştırmamış ve yoklamamışlardı. Michu, işletme sırası gelince, burayı ağaçları büyütmeye mahsus bir yer olarak ayırmıştı. Mahzenin sonunda, hep kesme taştan yapılmış, manastırların in pace adı verilen zindanlarına benzer cinsten üstü kemerli temiz ve düzgün bir mahzencik vardı. Bu mahzenciğin böyle salim kalışının, bu merdiven kalıntisiyle mahzenin olduğu gibi durmalarının sebebi, manastırı yıkanların, kaynağa dokunmamış olmalarından ve Romalıların yaptıkları gibi harç ve tuğladan herhalde pek kalın bir duvarın üst yandaki suları bu yana geçirmemiş olmasındandı. Michu, bu sığınığın methalini iri taşlarla örmüştü; sonra buranın sırrını yalnız kendisine hasretmek ve içine girilmesini imkânsız kılmak için su birikintisi tarafından gidecek yerde ağaçlı tepeciğe çıkarak mah-

zene sarp yamaçtan inmeyi âdet etmişti. İki firari buraya ulaştıkları sırada ay, tepecğin asırlık ağaçlarının doruklarını gümüş parıltılarla ışılatıyor ve oraya ulaşan patikaların böldüğü, kimi sivri, kimi yuvarlak, kimi tek ağaçla, kimi de bir ağaç kümesiyle sona eren koru dilimleri üzerinde ışık oyunları meydana getiriyordu.

Oradan, gözler ya bir patikanın yuvarlaklığına, ya uzun bir orman yolunun muhteşem görünüşüne, yahut da âdeta siyah denecek kadar koyu bir yeşillik duvarına takılarak, insan, elinde olmadan, uzadıkça silikleşen manzaralara dalıyordu. Bu yol kavşağının dalları arasından sızan ışık, terelerle nilüferlerin çıplak bıraktıkları noktalarda bu sakin ve unutulmuş sudan bir iki elmas kırıntısını ışılatıyordu. Yabani kokusu ruhta hürriyet düşünceleri uyandıran bu güzel orman köşesinin derin sessizliğine kurbağaların bağrıışmaları son verdi.

Kontes, Michu'ye:

— Hakikaten kurtulduk mu? dedi.

— Evet, Matmazel. Ama ikimizin de görülecek işlerimiz var. Gidip hayvanları şu tepecğin üstündeki ağaçlara bağlayın (ve kravatını uzatarak) ağızlarına da birer mendil bağlayın; benimki de, sizinki de akıllı hayvanlardır, ses çıkarmamak lâzım geldiğini bilirler. İşinizi bitirince şu sarp yamaçtan doğruca suya inin, dikkat edin de elbiseniz bir yere takılmasın: beni aşağıda bulacaksınız.

Kontes, hayvanları saklayıp, bağlamak ve

ağızlarını tıkamakla meşgulken, Michu, taşları kaldırdı ve mahzenin ağzını açtı. Ormanını iyi bildiğini sanan Kontes, kendini üstü kemerli bir mahzende bulunca pek şaşı. Michu, bir duvarcı ustalığıyla methalin üstünde taşları kemer halinde ördü. İşini bitirince gecenin ıssızlığı içinde jandarmaların sesleriyle atlarının gürültüsü işitildi, fakat Michu, hiç aldırmadan çakmağını çaktı, küçük bir çam dalını tutuşturdu ve Kontes'i bitişik zindana götürdü. Burayı gezmek için kullanmış olduğu bir mum parçası hâlâ orada duruyordu. Demirden ve hayli kalın olmakla beraber pas yüzünden yer yer delinmiş olan kapıyı Michu tamir etmişti ve dışından iki yandaki deliklere giren demir çubuklarla kapatılıyordu. Yorgunluktan bitap bir halde olan Kontes, bir taş sıraya oturdu. Üst yanında duvara mıhlı bir halka hâlâ duruyordu.

Michu:

— Rahat rahat görüşebileceğimiz bir salonumuz var, dedi. Jandarmalar istedikleri kadar dört dönsünler, olsa olsa atlarımızı bulup götürebilirler.

— Atlarımızı götürmek mi? İyi ama sonra kuzenlerimle d'Hauteserre'ler mahvolmuş demektir! Söyleyin bakayım bildiklerinizi.

Michu, Malin'le Grévin'in konuştuklarından işittiği bir iki sözü anlattı.

O sözünü bitirince Kontes:

— Bizimkiler şimdi Paris yolundalar, dedi, bu sabah şehre varacaklar.

Michu:

— Mahvoldular! diye haykırdı. Şehir kapılarında girip çıkanların gözetleneceğini takdir edersiniz. Efendilerimi ölüme mahkûm ettirmek için Malin, geçmelerine ses çıkarmayıp kendilerini adamakıllı ele vermelerini tercih edecektir.

Laurence:

— Aksiliğe bakın ki, benim de umumi plândan hiç haberim yok. George, Rivière ve Moreau'ya nasıl haber vermeli? Hem neredeler acaba? Neyse şimdi onları bırakalım da kuzenlerimle Hauteserre'leri düşünelim; onlara mutlaka yetişmelisiniz.

Michu:

— Telgraf en hızlı atlardan tez varır, dedi; hem bu fesada katılmış olan bütün kişizadeler içinde en sıkı takibe uğrıyan kuzenleriniz olacaktır; kendilerini bulursam onları buraya getirmeliyiz, mesele kapanıncıya kadar burada kalırlar; zavallı babaları, bu sığınığın ip ucunu bana verirken belki de bir önseziye uymuştu: buranın oğullarını kurtaracağını hissetmiş olacak!

— Kısrağım, Artoins Kontu'nun harasından çıkmadır, onun en güzel İngiliz atının yavrusudur, ama bugün otuz altı fersah yaptı, sizi hedefe ulaştıramadan çatlar, dedi.

Michu:

— Benim hayvan iyidir, dedi, siz otuz altı fersah yaptınızsa, benim ancak on sekiz fersahlık bir yolum var.

Kontes:

— Hayır, yirmi üç, çünkü beş saatten beri yoldadırlar! Onları Lagny'den ilerde Coupvrai'de bulacaksınız; şafak vakti oradan gemici kıyafetinde çıkacaklardı, Paris'e mavnalar içinde girmek niyetindeydiler.

Annesinin nişan halkasının yarısını parmağından çıkararak ilâve etti:

— İşte yalnız buna inanırlar, öteki yarısını onlara vermiştim. Askerlerinden birinin babası olan Coupvrai korucusu, bu gece kendilerini orman içinde kömürcülerden kalma metruk bir barakada saklıyacak! Onlar sekiz kişidir. Kuzenlerimin yanında Hauteserre'lerle daha dört asker var.

— Matmazel, alelâde askerlere kimse aldırış etmez, biz yalnız mösyö de Simeuse'lerle meşgul olalım, ötekileri bırakalım kendi başlarının çaresine baksınlar. Onlara tehlikeyi haber vermek de az iyilik mi?

— Hauteserre'leri feda etmek mi? Asla! Ya birlikte ölür, ya birlikte kurtulurlar.

Michu:

— Büyük bir soydan değiller ki! dedi.

— Topu topu şövalyedirler, biliyorum; ama Cinq-Cygne'lerle Simeuse'lere bağlıdırlar. Siz, kuzenlerimle beraber Hauteserre'leri de getirin ve bu ormana ulaşmak için en münasip çarenin ne olduğunu da kendileriyle kararlaştırın.

— Orman jandarma dolu! İşitiyor musunuz? Ne yapacaklarını konuşuyorlar.

— Bu gece iki defa talihiniz size yar oldu, haydi, gidip onları getirin, bu mahzende saklayın, kimse onları burada bulamaz! Benim size hiçbir faydam dokunamaz, diye hırsla söylendi. Olsa olsa düşmanlarımıza fener vazifesini görürüm. Polisler, beni sakın bir halde görünce akrabalarımın ormana dönmüş olabileceklerini asla hatırlarına getiremezler. Şimdi Lagny'den ormana altı saatte gelebilmek için beş sağlam at bulmak, bütün mesele bundan ibaret. Ormana ulaştıktan sonra çatlasalar da zarar yok.

Genç Kontes'i dinlerken derin derin düşünen Michu:

— Ya para? diye sordu.

— Bu gece kuzenlerime yüz altın verdim.

Michu:

— Öyleyse hiç merak etmeyin, dedi. Bir kere onları buraya sakladıktan sonra, kendilerini görmekten mahrum kalacaksınız; karım veya bizim küçük, haftada iki defa kendilerine yiyecek getirirler. Ama kendimin serbest ve hayatta kalacağımdan emin olmadığım için Matmazel, başıma bir felâket gelirse haberiniz olsun: köşkümün çatısındaki ana direk matkapla delinmiştir, iri bir takozla tıkanmış olan delikte ormanın bir köşesinin plânı vardır. Plânda üzerinde bir kırmızı nokta göreceğiniz ağaçlar, yerlerinde kütüklerine siyah birer işaretle belli edilmiştir. Bütün bu ağaçlar birer işaretir. Her işaretli ağacın solundaki üçüncü yaşlı meşe ağacının gövdesinden iki ayak ilerde yedi ayak derinliğinde teneke kutular

gömülmüştür ve bu kutuların her birinde yüz bin franklık altın para vardır. Böyle on bir ağaç vardır ve bu on bir ağaç, Gondreville'in elden gitmesinden sonra Simeuse'lerin bütün serveti demektir.

Matmazel de Cinq-Cygne:

— Kişizadeler, yedikleri darbelerden daha yüz sene bellerini doğrultamazlar, dedi.

Michu:

— Bir parola kararlaştırılmış mıdır? dedi.

— Askerler için Fransa ve Charles; Hautesserre'lerle Simeuse'ler için Laurence ve Louis. Aman Yarabbi, onları on bir sene sonra ilk defa daha dün göreyim de bugün ölüm tehlikesinde olduklarını bileyim! Hem de ne ölüm!

Mahzun bir tavırla:

— Michu, dedi, bu on iki sene içinde ne kadar büyüklük ve sadakat gösterdinizse önümüzdeki on beş saat içinde de o kadar ihtiyatlı olun. Kuzenlerimin başına bir şey gelirse kahrımdan ölü-rüm. Hayır, Bonaparte'ı öldürünciye kadar ya-sarım!

Michu:

— Her şey elden gittiği gün, o işi birlikte yaparız, dedi.

Laurence, Michu'nün kaba elini aldı ve İngiliz usulünde kuvvetle sıktı. Michu saatini çıkardı, saat on ikiydi.

— Neye mal olursa olsun, çıkalım, dedi. Yolunu kesmeye kalkacak jandarmanın vay haline. Emretmek gibi olmasın ama, siz de Kontes cenap-

ları, doludizgin Cinq-Cygne'e koşun. Şimdi oradadırlar, onları oyalayın.

Delik açılınca Michu hiçbir gürültü işitmedi; yere yatıp kulağını toprağa yapıştırdı ve acele kalktı:

— Troyes'ya doğru gidiyorlar, ormandan çıkmak üzereler, dedi. Onlara madik oynayacağım!

Kontes'in dışarı çıkmasına yardım etti ve taşıyınlarını tekrar yerli yerine koydu. İşini bitirince, Laurence'in tatlı sesiyle kendisini çağırdığını işitti. Kontes, hayvana binmeden onu at sırtında görmek istemişti. Genç hanımıyle son bir kere baktığı sırada sert adamın gözlerinde yaşlar vardı, kızın gözleri ise kuruydu.

Artık bir şey işitemez olduğu zaman kendi kendine: "Hakkı var, onları oyalıyalım!" dedi. Ve hayvanını Cinq-Cygne'e doğru doludizgin koyuverdi.

İhtilâlin bitmiş olduğuna inanmıyan ve o devirde adaletin ne kadar üstünkörü işlediğini bilen madam d'Hauteserre, oğullarının ölüm tehlikesinde olduklarını öğrenince acısından nasıl bayılmışsa, aynı ıstırabın şiddeti altında kendine gelmişti. Acı bir tecessüs hissiyle salona indi. O sırada salonun manzarası o tarzda resimler yapan resamlara lâayık bir şeydi. Peyrade'la Corentin, şöminenin bir köşesinde ayakta alçak sesle konuşuyorlar, hâlâ oyun masasında oturup fişlerle oynayan papaz, göz uciyle onları süzüyordu. Corentin'in kurnaz bakışları birkaç kere papazın da-

ha az kurnaz olmıyan gözleriyle karşılaşmıştı; fakat aynı derecede kuvvetli olan ve kılıçları çatıstırdıktan sonra müdafaa vaziyeti alan iki hasım gibi, her ikisi de hemen gözlerini başka yana çeviriyorlardı. Bir balıkçıl kuşu gibi uzun bacaklarıyla ayakta dikilen mösyö d'Hauteserre, uzun boylu, şişko ve cimri Goulard'ın yanibaşında, hayretten donakalmış bir halde duruyordu. Sirtına efendi elbisesi giymişti ama, belediye başkanında hâlâ bir uşak hali vardı. İkisi de jandarmalara şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Çok sıkı bağlandığı için şişmiş ve morarmış elleriyle Gothard jandarmaların arasında ağlayıp duruyordu. Catherine sâf ve sade, fakat nüfuz edilmez vaziyetini gene muhafaza ediyordu. Bu küçük insanları tevkif etmekle Corentin'e göre ahmaklık etmiş olan çavuş, gitmek mi, kalmak mı lâzım geldiğini bir türlü kestiremiyordu. Eli kılıcının kabzasında, gözleri iki Parislinin üzerinde salonun ortasında düşünceli düşünceli duruyordu. Şaşkın bir halde olan karı koca Durieu'lerle şatonun diğer adamları mükemmel bir endişeliler grubu teşkil ediyorlardı. Gothard'ın sarsıla sarsıla ağlaması olmasa, uçan sineklerin sesi duyulacaktı.

Madam d'Hauteserre dehşete düşmüş ve benzi uçmuş bir halde kapıyı açıp, gözleri ağlamaktan kızarmış olan matmazel Goujet'ye yaslanarak içeri girdiği zaman bütün bu yüzler iki kadına çevrildi: Laurence'in birdenbire çıkıp gelmesinden şato halkı ne kadar korkuyorlarsa, iki memur da bunu o kadar istiyorlardı. Uşaklarla efendilerin

âni hareketleri, âdeta, tahta kuklalara tek bir hareket, meselâ bir göz kırpması yaptıran bir mekanizmanın tesiriyle meydana gelmiş gibi oldu.

Madam d'Hauteserre, Corentin'e doğru hızla üç geniş adım attı ve kesik, fakat şiddetli bir sesle ona dedi ki:

— Merhamet buyurun, Mösyö, oğullarımın suçu nedir? Hem, buraya gelmiş olduklarını zannediyor musunuz?

İhtiyar kadını görünce kendi kendine: "Eyvah, bir pot kıracak!" demiş olan papaz, gözlerini yere indirdi.

Corentin, hem nazik, hem de alaycı bir tavırla:

— Vazifem ve gördüğüm iş, bunu size söylememe mânidir, dedi.

Bu züppenin aşağılık nezaketiyle büsbütün ağırlaştırdığı bu ret cevabı üzerine ihtiyar anne taş kesildi, kendini Abbé Goujet'nin yanında bir koltuğa bıraktı, ellerini birleştirerek bir şeyler adadı.

Corentin, onbaşıya Laurence'ın küçük seyisini işaret ederek:

— Bu ağlamaklı sümsüğü nereden yakaladınız? dedi.

— Çiftliğe giden yolda, park duvarları dibinde; Closeaux korularına ulaşmak üzereydi.

— Ya bu kız?

— Onu Olivier enselemiş.

— Nereye gidiyormuş?

— Gondreville'e doğru.

Corentin:

— Öyleyse ters istikamette gidiyorlardı, dedi.

Jandarma:

— Evet, cevabını verdi.

Corentin, belediye başkanına:

— Bunlar vatandaş [1] Cinq-Cygne'in küçük uşağıyla oda hizmetçisi değiller mi?

Goulard:

— Evet, cevabını verdi.

Corentin'le ağız ağıza bir şeyler konuştuktan sonra Peyrade onbaşıyı da alarak dışarı çıktı.

Tam o sırada Arcis jandarma çavuşu içeri girdi, Corentin'in yanına geldi ve ona usulca dedi ki:

— Ben buralarını pek iyi bilirim, kenar, köşe, her tarafını aradım; kimseler yok, meğer ki, yer açılıp yerin dibine girmiş olsunlar. Dipçiklerimizle döşemelere ve duvarlara vurarak gizli bir yer var mı diye bakıyoruz.

İçeri giren Peyrade, Corentin'i bir işaretle çağırdı, çukur yolun başlangıcı olan hendek geldiğini göstermeye götürdü.

Peyrade:

— Manevralarını keşfettik, dedi.

Corentin:

— Ben de! Size söyliyeyim. Küçük afa-

[1] İhtilâl sırasında unvanlar kaldırıldığından herkese bu unvanla hitabedilirdi. Corentin, "kontes" demek istemiyor,

canla o kız, şikârların çıkıp kaçmasını temin için o jandarma olacak budalaları aldattılar.

Peyrade dedi ki:

— İşin aslını ancak yarın öğrenebiliriz. Bu yol çamurludur; iki jandarmaya üst ve alt başlarından yolu kestirttim; sabah olunca, oradan kimlerin geçtiğini ayak izlerinden tanırız.

Corentin:

— İşte bir atın nal izleri, dedi. Ahırlara gidelim.

Peyrade Corentin'le birlikte salona girince, mösyö d'Hauteserre'le Goulard'a sordu:

— Kaç at var burada?

Corentin, belediye başkanının cevap vermekte tereddüdettiğini görünce bağırdı:

— Haydi, mösyö Goulard, pekâlâ biliyorsunuz, cevap versenize!

— Valla, Kontes'in kısırağı, Gothard'ın, bir de mösyö d'Hauteserre'in atı var.

Peyrade:

— Ahırda yalnız bir hayvan gördük, dedi.

Durieu:

— Matmazel gezintiye çıktı, cevabını verdi.

Çapkın Peyrade, mösyö d'Hauteserre'e döndü:

— Kızınız arasına böyle gece gezintilerine çıkar mı?

Adamcağız sâf bir eda ile:

— Sık sık, dedi, mösyö Goulard da bunu teyidedebilir.

Catherine:

— Herkes bilir ki, o aklına eseni yapar. Yatmadan evvel göğü seyrediyordu, herhalde uzakta parlıyan süngülerinizi merak etti. Dışarı çıkarken bana: “Acaba gene yeni bir ihtilâl mi var, bir bakayım!” dedi.

Peyrade:

— Ne zaman çıktı? dedi.

— Tüfeklerinizi gördüğü zaman.

— Nereye gitti?

— Bilmiyorum.

Corentin sordu:

— Ya öteki at ne oldu?

Gothard:

— Jan...dar...malar...elimden a...a...aldılar, dedi.

Jandarmalardan biri:

— Nereye gidiyordun? dedi.

— Ha...hanımımın... pe...şinden... çi...çiftliğe gidiyordum...

Jandarma bir emir bekliyerek başını Corentin'e çevirdi, fakat bu ifade hem öyle yalan, hem öyle doğru, öyle mâsum ve aynı zamanda öyle kurnazca görünüyordu ki, iki Parisli birbirine bir göz atarak sanki Peyrade'ın sözünü tekrarlادılar: “Pek de sâf insanlar olmasalar gerek!”

Mösyö d’Hauteserre, bir iğneli nükteyi bile anlamıyacak kadar zekâdan mahrum görünüyordu. Belediye başkanı düpedüz bir ahmaktı. Evlât derdinden budalaya dönen madam d’Hauteserre me-

murlara aptalca sâf sualler soruyordu. Bütün şato halkı uykudayken tam mânasiyle bastırılmışlardı. Bütün bunları göz önünde tutan, bu insanların mi-zaçlarını zihninden geçiren Corentin, tek hasmının matmazel de Cinq-Cygne olduğunu derhal anladı. Ne kadar usta ve becerikli olursa olsun, polisliğin zayıf tarafları vardır. Yalnız fesatçının bütün bildiklerini öğrenmesi yetmez, ayrıca tek olan hakikate erişmek için bin bir faraziyyede bulunması da gerekir. Fesatçı kendi emniyeti düşüncesini hiç aklından çıkarmaz, halbuki polis ancak muayyen zamanlarda uyanıktır. Arada birinin ihanet edip, adamı ele vermesi olmasa fesat hazırlamaktan daha kolay bir şey olamaz. Tek başına bir fesatçı, elinde hudutsuz vasıtaları olan polisten daha zekidir. Sanki açık bulacaklarını umdukları bir kapının önünde kalakalmış da zorladıkları zaman ardından birtakım insanın hiçbir şey söylemeksizin dayandığını hissetmiş gibi Corentin ile Peyrade mâ-nevi bir mukavemet görüyorlar, maksatlarının keşfedilip boşa çıkarıldığını anlıyorlar, fakat bu işi kimin yaptığını kestiremiyorlardı.

Arcis jandarma çavuşu hafiyelerin kulağına eğilerek:

— Mutlaka, dedi, Simeuse'lerle Hauteserre'ler geceyi burada geçirdilerse onları ya mösyö ve madam d'Hauteserre'le matmazel de Cinq-Cygne'in, hizmetçi kızın ve uşakların yataklarında yatırmışlardır, yahut da gidip parkta dolaşmışlardır, çünkü buradan geçtiklerine dair en küçük bir ize bile raslanmıyor.

Corentin, Peyrade'a:

— Onları kim haberdar etmiş olabilir, dedi. Henüz bu meseleyi Başkonsül, Fouché, bakanlar, bir de emniyet umum müdürüyle Malin'den başka kimse bilmiyor.

Peyrade, Corentin'in kulağına eğildi:

— Bu civara koyunlar [1] bırakınız.

Bu koyun sözünü işiten ve işittiği bu tek kelimeden her şeyi anlıyan papaz gülümsemekten kendini alamadı:

— İsabet edersiniz, dedi, Champagne eyaletinde ot boldur.

Papaza aynı şekilde bir gülümsemeyle cevap veren Corentin içinden: "Vay, dedi, burada kafası işliyen yalnız bir kişi var, şunu bir deniyelim bakalım."

Başkonsül'e karşı sadakatine bir delil vermek isteyen ve iki memura hitabeden belediye başkanı:

— Baylar... dedi.

Corentin, alaycı bir tavırla papaza bakarak:

— "Vatandaşlar" deyiniz, dedi. Cumhuriyet daha kaldırılmadı.

Belediye başkanı devam etti:

— Vatandaşlar, ben salona girdiğim sırada, daha ağzımı açmadan, Catherine içeri daldı, hanımının kırbacını, eldivenlerini ve şapkasını alıp gitti.

---

[1] Polisin şüphelendiği kimselerin itimadını kazanıp ağzından lâf almaya memur ettiği hafiye. Burada kelime oyunu vardır.

Gothard müstesna, bütün ağızlarından bir dehşet mırıltısı yükseldi. Jandarmalarla memurlar dışında, bütün gözler, ateşler saçarak Goulard'ı tehdidetti.

Peyrade:

— Âlâ, vatandaş Goulard, dedi, mesele anlaşıldı.

Corentin'e aşikâr bir emniyetsizlikle bakarak ilâve etti:

— Vatandaş Cinq-Cygne'e tam zamanında haber verilmiş.

Corentin, jandarmaya:

— Onbaşı, şu afacanı kelepçe takıp ayrı bir odaya hapsedin. (Catherine'i göstererek) bu kızcağızı da kapatın.

Peyrade'ın kulağına eğilerek:

— Sen evrakın müsaderesi işine nezaret edersin, dedi, her tarafı araştır, aranmadık bir yer bırakma.

Sonra papaza döndü ve mahrem bir şey söylercesine:

— Rahip efendi, dedi, sizinle mühim bir mesele hakkında konuşacağım.

Onu bahçeye götürdü:

— Beni dinleyin, rahip efendi, siz bir piskopos kadar zekisiniz, (burada konuştuklarımızı kimse işitemez) maksadımı anlıyacaksınız; bir budalalık edip kendilerini dönülmez bir uçuruma atmak üzere olan iki aileyi kurtarmak için bütün ümidim sizde. Hükümetlerin maksat, vasıta ve şa-

hıslarını iyice öğrenmek üzere fesat hareketlerine katıştırdıkları o iğrenç hafiyelerden biri Simeuse ve Hauteserre kardeşlere ihanet etti. Beni yanımdaki aşağılık herifle bir tutmayın, o polise mensuptur; bense konsüllük hususi kaleminde vazifeliyim, o yüzden son söz benimdir. Mösyö de Simeuse'lerin mahvolmaları arzu edilmiyor; Malin onların kurşuna dizilmesini ister ama, Başkonsül, eğer burada iseler, fena maksatları da yoksa, onları uçuruma yuvarlanmadan tutmak istiyor, çünkü o, mert askerleri sever. Yanımdaki memurun tam salâhiyeti vardır, ben görünüşte hiçbir şey değilim, fakat bu işte hazırlanan suikastı biliyorum. Malin, memurun kulağını bük müştür, Simeuse'leri bulup yakalatırsa herhalde kendisine himayesini, yüksek bir mevki ve belki de para va'detmiştir. Gerçekten büyük adam olan Başkonsül, hırsı ve tamahı sevmez. (Papazın bir hareketini fark ederek atıldı.) İkizlerin burada olup olmadığını öğrenmek istemiyorum; fakat kurtulmaları için bir tek yol vardır. X. yılın 6 floreal'i tarihli kanunu bilirsiniz, bu kanun, hâlâ yabancı memleketlerde bulunan mültecileri XI. yılın 1 Vendémiaire'inden önce, yani geçen sene eylûlüne kadar memlekete dönmüş olmaları şartıyla affetmektedir; fakat Simeuse ve Hauteserre kardeşler, Condé ordusunda komutanlık etmiş olduklarından bu kanunun istisna ettiği kimseler arasındadırlar; o yüzden Fransa'da bulunmaları bir suç teşkil eder ve bugünkü şartlar altında korkunç bir suikastın suç ortakları sayılmalarına

kâfi gelir. Başkonsül, bazı kimselerin hükümetine can düşmanı kesilmelerine sebeb olduğu için bu istisnanın bir hata olduğunu anladı; Simeuse lere şunu haber vermek istiyor: kendisine bir dilekçe göndererek kanunlara sığınmak üzere Fransa'ya girdiklerini bildirmelerini, anayasaya yemin edecekleri va'dinde bulunmalarını istiyor. Takdir edersiniz ki, bu vesikanın tevkiflerinden önce Başkonsül'ün elinde bulunması ve birkaç gün evvelki tarihi taşınması lâzım; onu ben götürmeyi üzerime alırım. (Papazın yeni bir menfi işaretle bulunduğunu görerek devam etti.) Size gençlerin nerede bulunduklarını sormuyorum, kendilerini bulacağımızdan maalesef eminim; orman muhafaza altındadır, Paris kapıları ve hudut boyları sıkı tarassut altındadır. Beni iyi dinleyin! Bu baylar bu ormanla Paris arasında bulunuyorlarsa yakalanacaklardır; Paris'te iseler, orada keşfedilecekler; geri dönerlerse biçareler gene tevkif edilecekler. Başkonsül, kızızadeleri sever ve cumhuriyetçilere tahammül edemez; sebebi de basit: bir taca sahip olmak istiyorsa hürriyeti boğması şarttır. Bu sır aramızda kalsın. İşte böyle! Yarına kadar bekliyeceğim, her şeyi görmemezlikten geleceğim, yalnız memurdan sakının; bu huysuz Provence'lı hinoğlu hindir, Fouché ona talimat vermiştir, bana da Başkonsül verdi.

Papaz:

— Mösyö de Simeuse'ler burada iseler, onları kurtarmak için kanımın yarısını ve bir kolumu seve seve feda ederim; fakat matmazel de Cinq-

Cygne kendilerinin sırdaşı ise, ruhumun selâmeti üzerine yemin ederim ki, bu hususta ağzından tek kelime kaçırmamıştır ve fikrimi sormak şerefini de bana bahşetmiş değildir. Eğer hakikaten gizlediği bir şey varsa, gizlemesi isabet olmuş. Dün gece, her geceki gibi, tam bir sessizlik içinde saat on buçuğa kadar boston oynadık, ne bir şey işittik, ne de bir şey gördük. Bu ıssız vâdiden bir çocuk geçecek olsa herkes görür, haberdar olur, on beş gün var ki, buraya tek yabancı ayak atmış değildir. Halbuki Hauteserre ve Simeuse kardeşler tek başlarına dört kişi ederler. Mösyö d'Hauteserre'le karısı hükümete boyun eğmiş insanlardır, oğullarını yanlarına almak için ellerinden geleni yapmışlardır. Daha evvelki gün gene onlara mektup yazdılar. Onun için, vicdanım üzerine yemin ederim, siz çıkıp gelmeseydiniz, kendilerinin Almanya'da bulundukları hakkındaki katî kanaatim devam edecekti. Aramızda kalsın, burada, Başkonsül'ün yüksek meziyetlerini genç Kontes'ten başka herkes takdir eder.

Corentin içinden: "Seni gidi kurnaz!" dedi. Sonra yüksek sesle cevap verdi:

— Bu gençler kurşuna dizilecek olursa kabahati kimseye bulmaym, günahı benden gitti; artık karışmam. Abbé Goujet'yi mehtabın iyice aydınlattığı bir yere getirmişti, ve bu korkunç sözleri söylerken birdenbire onun yüzüne baktı. Papaz çok müteessirdi ama teessürü hiçbir şeyden haberi olmıyan, şaşırılmış bir adamın teessürüydü.

Corentin içinden: “Ondan bir şeyler koparacağımı umarken kendim faka bastım.” dedi. Papaz da kendi kendine: “Vay gidi madrabaz!” diye söylendi.

Corentin ile papaz salona girerlerken kilisenin eski saati on ikiyi çalıyordu. Oda ve dolap kapılarının açılıp kapandığı işitiliyordu. Jandarmalar yatakları bozuyorlardı. Peyrade, hafiyelere mahsus uyanık bir zekâ ile her tarafı araştırıyor, altüst ediyordu. Bu talan, hep hareketsiz ve ayakta duran sadık hizmetçileri dehşete düşürüyor ve kızdırıyordu. Mösyö d’Hauteserre, karısı ve matmazel Goujet ile mahzun mahzun bakışıyorlardı. Herkes müthiş bir merak içindeydi. Peyrade aşağı inerek salona geldi, elinde sandal ağacından işlenmiş, oymalı bir çekmece tutuyordu, bu çekmece amiral Simeuse tarafından vaktiyle Çin’den getirilmiş olacaktı. Bu güzel kutu yassı idi ve bir lûgat kitabı büyüklüğünde idi.

Peyrade, Corentin’e işaret etti, onu pence-
renin kenarına götürdü:

— Buldum! dedi. Marion’a Gondreville için sekiz yüz bin altın frank teklif eden, demin de Malin’i öldürmeye kalkışan şu Michu yok mu işte o Simeuse’lerin adamı olacak; Marion’u tehdidetmesi de, Malin’e silâh çekmesi de hep aynı sebeptendi. Bana o adamın başının altında bir şeyler var gibi geliyordu, şimdi anlıyorum ki, tek bir fikri varmış, meseleyi biliyor, gelip burada-
kilere haber vermiş olacak.

Corentin, meslektaşının vardığı hükümleri devam ettirerek dedi ki:

— Malin, dostu notere suikast işinden bahsetmiş olacak, pusuya yatmış olan Michu, onun Simeuse'lerden söz ettiğini duydu. Gerçekten ateş edecek yerde vazgeçmesi için herhalde Gondreville'in kaybından daha büyük bir tehlike karşısında bulunduğunu fark etmiş olacak.

Peyrade:

— Bizim hüviyetimizi pekâlâ anlamıştı. Onun için derhal fark ettim ki, bu köylünün hari-kulâde bir zekâsı var.

Corentin:

— Herhalde tetikte bekliyordu da ondan. Fakat dostum, ne de olsa, fazla hayale kapılmıyalım: ihanetin kokusu çabuk yayılır, iptidai adamlar da bu kokuyu uzaktan alırlar.

Provence'lı:

— Daha iyi ya, bu da bizim işimize yarar, dedi.

Corentin, jandarmalardan birine seslendi:

— Arcis jandarma çavuşunu çağırın.

Peyrade'a döndü:

— Onu Michu'nün köşküne gönderelim.

Provence'lı:

— Bizim hafiye Violette orada, dedi.

Corentin:

— Kendisinden bir haber almadan yola çıktık, dedi. Sabatier'yi yanımıza almalıydık. İkimiz kâfi değiliz.

Jandarmanın girdiğini görünce onu Peyrade'la kendi arasına alarak:

— Çavuş, dedi, demin Troyes çavuşunun yaptığı gibi tongaya basmayın. Bize öyle geliyor ki, bu işte Michu'nün de parmağı var; köşküne gidin, her şeyi gözetleyin, bütün olup bitenleri bize haber verin.

Jandarma cevap verdi:

— Küçük hizmetçileri yakaladıkları sırada adamlarımdan biri ormanda at sesleri işitmiş, belki orada saklanmaya çalışanlar vardır diye, dört yavuz eri peşlerine taktım.

Dışarı çıktı ve çimenliğin taş döşeli yolunda dörtnala sürdüğü atının nal sesleri süratle uzaklaştı.

Corentin: “Bunlar ya Paris'e gidiyorlar, yahut da Almanya'ya dönüyorlar” diye düşündü. Oturdu, cebinden bir defter çıkardı, kurşun kalem ile iki emir yazdı, mühürledi, ve jandarmalardan birine gelmesini işaret etti:

— Doludizgin Troyes'ya gideceksin, valiyi uyandır, ona söyle, sabahın erken saatlerinden faydalanarak telgrafı hemen çektersin.

Jandarma dörtnala gitti. Bu hareketin mânası ve Corentin'in maksadı o kadar aşikârdı ki, şato halkının fena halde canı sıkıldı; fakat bu yeni endişe âdeta açılmış yaraları üstüne inen başka bir darbeydi, çünkü şu anda hepsinin gözleri o kıymetli çekmeceye çevrilmişti. İki memur, bir yandan konuşurlarken, bir yandan da bu ateşli bakışları gözetliyorlardı. Hepsinin böyle korku için-

de çırpınışlarının tadını çıkaran bu iki mahlûkun hissiz kalbleri, merhametsiz bir hırsla kuduruyordu. Polise mensup olanlar tıpkı avcılar gibidirlere, fakat bedenî ve zihnî kuvvetlerini kullanırken, biri bir tavşan, bir keklik veya karaca vurmaya çalışır, öteki ise devleti veya hükümdarı kurtarmaya, büyük bir mükâfat kazanmaya bakar. Onun için insanla hayvan arasında ne kadar büyük fark varsa, insan avı da hayvan avından o derece üstündür. Zaten hafiye, gördüğü işi emrinde çalıştığı makamların ehemmiyet ve büyüklüğü ile mütenasip bir şekilde yükseltmek ihtiyacındadır. Avını kovalarken avcı ne kadar heyecan ve hırs içindeyse, hafiyenin de işini görürken daha az heyecan duymadığını takdir etmek için, bu mesleğe girmiş olmaya hacet yoktur. Bu iki adam da, aydınlatmak istedikleri işte ip ucları çoğaldıkça daha çok aşka geliyorlardı; fakat tavırları, bakışları, sakin ve kayıtsız kalıyordu, nasıl ki, şüphelerini, düşüncelerini, plânlarını hiç belli etmiyorlardı. Fakat meçhul ve gizli vakaların izinde bu iki av köpeğinin mânevi koku alışlarının tesirlerini takibeden, ihtimallerinin süratle tetkiki yoluyla gerçeği bulmak için gösterdikleri köpeklere has atıklığı fark eden biri dehşete düşmekten kendini alamazdı! Bu deha sahibi insanlar pek yükseklerde olabilecekken, nasıl olmuş da bu kadar aşağı düşmüşlerdi? Onları böyle düşüren hangi eksiklik, hangi kusur, hangi ihtirastı? İnsan acaba, mütefekkir, muharrir, devlet adamı, ressam, general olduğu gibi yaradılış icabı mı polis oluyor, ve ötekiler nasıl söz söyle-

meyi, yazmayı, idare etmeyi, resim yapmayı veya harb etmeyi biliyorlarsa, bunlar da ellerinden ancak hafiyelik etmek geldiği için mi, bu mesleği seçiyorlar? Şato halkının hep birlikte yalnız bir dileği vardı: ne olurdu şu alçak heriflerin başına bir yıldırım düşüverseydi. Hepsi intikama susamıştı. Onun için jandarmalar orada olmasaydı belki ayaklanacaklardı. Yüzsüz Peyrade, sualini sözleri ile olduğu kadar, iri kızıl burnunun hareketiyle de sorarak dedi ki:

— Çekmecenin anahtarı kimsede yok mu?

Provence'lı, salonda jandarma kalmamış olduğunu biraz ürkerek fark etti. Corentin'le ikisi yalnız kalmışlardı. Corentin, cebinden küçük bir hançer çıkardı ve kapak yanığına soktu. Tam o sırada evvelâ köy yolunda, sonra çimenliğin taş yolunda, müthiş bir dörtnal gürültüsü işitildi; fakat asıl dehşet veren şey, ortadaki küçük kule dibinde dört ayağıyla birden yere serilen hayvanın düşmesi ve soluması oldu. Elbisesinin fıstırtısından tanıdıkları Laurence görününce, düşen yıldırımın hâsıl ettiği sarsıntıya benzer bir ürperme orada bulunanları sarmıştı. Hizmetçiler hemen iki sıra olarak ona yol açtılar. Doludizgin gelmiş olmasına rağmen, suikastın keşfedilmesinden büyük bir acı duymuştu. Bütün ümitler yıkılmıştı! Yıkıntılar arasından dörtnala geçerken, Konsüller Hükümetine boyun eğmenin lüzumunu düşünmüştü. Dört kişizadenin mâruz bulunduğu tehlike ona yorgunluğunu ve azabını unutturmasa olduğu yerde düşüp uyurdu. Kuzenleriyle ölümün arasına girmek

için kısırağını çatlatasıya sürmüştü. Bu kahraman kızın, benzi uçmuş, yüzünün hatları gerilmiş, tülü bir yanda, kırbacı elinde, eşikte durup bütün sahneyi ateşli bir bakışla süzerek, olup bitenleri bir hamlede anladığını görünce, herkes Corentin'in asık ve bulanık yüzünü kımıldatan hafif bir harekete bakarak hakiki iki rakibin karşı karşıya bulunduklarını fark etti. Müthiş bir düello başlamak üzereydi. Genç Kontes, çekmeceyi Corentin'in elinde görünce, kırbacını kaldırıp adamın üstüne öyle şiddetle atıldı, eline öyle müthiş bir darbe indirdi ki, çekmece yere düştü; Laurence onu kavradı, ateşin ortasına attı ve iki memur kendilerini toplayıncıya kadar, tehditkâr bir tavırla şömine-nin önüne dikildi. Laurence'ın gözlerinde nefret ifadesi alev alev yanıyor, soluk alını ve küçümseyen bir kıvrılışla bükülmüş dudakları, Corentin'i zehirli bir yılanı saldırır gibi, kırbaçladığı zaman-kinden daha büyük bir hakaret taşıyordu. Mösyö d'Hauteserre'in şövalyeliği depreşti, bütün kanı yüzüne hücum etti yanında kılıç olmadığına yandı. Hizmetçiler evvelâ sevinçle ürperdiler. O kadar özledikleri intikam nihayet gelmiş, bu adamdan birini yerin dibine geçirmişti. Fakat feci bir korku bu saadetin zevkını duymalarına meydan vermedi: jandarmaların hâlâ çatı katında gidip geldiklerini duyuyorlardı. Polise mensup olanlar, aralarındaki farklar ne olursa olsun, halkın indinde hafiye-dirler. Çünkü halk, hükümetler için lüzumlu olan bu işe bulaşanların çeşitlerini ayrı bir tâbirle birbirinden ayırdetmek lüzumunu hiç duymamış-

tır. Evet, işte hafiyenin tuhaf ve mükemmel bir huyu vardır: hiç kızmaz; rahipler gibi alçakgönüllü ve mütevekkildir, her hakareti sîneye çeker ve kendisini anlamıyan sâfdillere karşı bir set gibi kapalıdır; hakaretlerin çarpıp geri döndüğü tunçtan bir alını vardır, sağlam kabuklarının zırhını toptan başka hiçbir şeyin delemeyeceği hayvanlar gibi irkilmeden hedefine yürür; fakat gene o hayvan gibi, kabuğunun delinmezliğine ne derece inanmışsa yaralandığını hissettiği zaman da o derece kudurur. Parmaklarına yediği kırbaç, Corentin'e, kabuğu delen top mermisi gibi geldi; bu asıl ve ulvi kızın o tiksinti dolu hareketi onu yalnız bu insanların nazarında değil, kendi nazarında da küçültmüştü. Provence'lı Peyrade ocağa atıldı, Laurence'tan bir tekme yedi, fakat kızın ayağını yakaladı, kaldırdı ve onu, hicap hissiyle, evvelce yatmış olduğu koltuğa yıkılmak zorunda bıraktı. Bu, o korku havası içinde komik bir manzara oldu, insan işlerinde böyle tezatlar çok görülür. Peyrade çekmeceyi ateşten çıkarmak için elini yaktı; fakat muvaffak olmuştu, kutuyu yere koyup üstüne oturdu. Bütün bu şeyler, kimse ağzını açmadan, süratle olup bitmişti. Kırbacın acısını geçirmiş olan Corentin, matmazel de Cinq-Cygne'in ellerini yakalıyarak kalkmasına mâni oldu.

O tezyif edici nezaketiyle:

— Beni size karşı kuvvet kullanmak zorunda bırakmayın, **Güzel vatandaş!** dedi.

Peyrade'in üstüne oturduğu çekmece hava-

sızlıktan sönmüştü. O, garip vaziyetini değiştirmeden:

— Jandarmalar, buraya! diye haykırdı.

Corentin, hançerini yerden aldı, bununla Kontes'i tehdidetmek hatasına düşmeksizin küstah bir tavırla ona:

— Uslu duracağınızı va'dediyor musunuz? dedi.

Laurence, halinde ve sesinde bir hüznün ifadesiyle:

— Bu çekmecedeki sırlar hükümeti alâkadar etmez, cevabını verdi. İçindeki mektupları okuduğunuz zaman, bütün hainliğinize rağmen okuduğunuzdan utanacaksınız. Bir an durduktan sonra ilâve etti:

— Ama acaba utanma nedir bilir misiniz?

Papaz, Laurence'a, "Allah aşkına! sakın olunuz" demek ister gibi bir baktı.

Peyrade ayağa kalktı. Çekmecenin kömürlerle temasa gelerek, hemen tamamıyla yanan dibi halının üzerinde kızılımtırak bir iz bıraktı. Çekmecenin üstü kömürleşmişti, kenarları mukavemet etmedi. Kayısı rengi külotunun dibini, polislerin tanrısı olan korkuya feda eden bu kaba Scaevola [1] kutunun iki yanını bir kitabı açar gibi açtı ve oyun masasının örtüsü üstüne üç mektupla

[1] Romalı kahraman. Romalılarla Etrüskler arasında yapılan bir harbde Etrüsk komutanını öldürmek isterken yanlışlıkla bir başkasını öldürmüş, Etrüsk kralının önüne çıkarılınca hata eden elini ateşe sokarak yakmıştır.

iki saç perçemini boşalttı. Corentin'e bakarak gülümsiyecekti ki, birden saçların beyaz ve renklerinin birbirinden farklı olduğunu gördü. Corentin, matmazel de Cinq-Cygne'in yanından ayrılarak içinden saçların düştüğü mektubu okumaya geldi.

Laurence da kalktı, iki hafiyenin yanına geldi ve dedi ki:

— Çekinmeyin, yüksek sesle okuyun, bu, cezanız olsun. Onlar, yalnız gözleriyle okudukları için bizzat kendisi şu mektubu okudu:

“Sevgili Laurence,

“Kocamla ben, tevkif edildiğimiz o felâket gününde gösterdiğiniz büyüklüğe şahit olduk. Sevgili ikizlerimizi bizim gibi ve bizim kadar sevdiğinizizi biliyoruz; bu sebeple kendileri için hem kıymetli, hem de hazin bir emaneti size bırakıyoruz. Cellât saçlarımızı kesti, az sonra öleceğiz; kendisi, sevgili öksüzlerimize verebileceğimiz tek yadigâr olan bu iki armağanı elinize ulaştıracağını bize va'detti. Bizden kalan bu şeyleri onlar için saklayınız, daha iyi günler geldiğinde kendilerine verirsiniz. Bu saçlara hayır dualarımızla birlikte son buselerimizi de koyduk. Son düşüncemiz evvelâ oğullarımız, sonra siz, nihayet Allah olacaktır! Onları çok seviniz.

“Berthe de Cinq-Cygne

“Jeanne de SIMEUSE.”

Mektup okunurken herkesin gözleri doldu.

Laurence, insanı taş gibi donduran bir bakışla iki memura bakarak, metin bir sesle dedi ki:

— Siz, cellâttan da merhametsizsiniz.

Corentin, hiç istifini bozmadan saçları mektuba, mektubu da masanın bir kenarına koydu, uçmasın diye de üstüne içi fiş dolu bir sepeti yerleştirdi. Herkesin heyecanı arasında gösterilen bu soğukkanlılık korkunç bir şeydi. Peyrade, öteki iki mektubu da açıyordu.

Laurence atıldı:

— Bunlara gelince, aşağı yukarı birbirinin aynadırlar. Vasiyetnameyi dinlediniz, işte onun yerine getirilmesi. Artık kalbimin sırlarını herkes öğrenecek, işte bu kadar.

“1794, Andernach, savaştan önce.

“Sevgili Laurence’çığım, sizi bütün varlığım ile seviyorum ve bunu öğrenmenizi istiyorum; yalnız ben ölecek olursam habereniz olsun ki, kardeşim Paul-Marie de sizi benim kadar sever. Ölürken tek tesellim, bir gün sevgili kardeşimin kocanız olabileceğini düşünmektir. İkimiz de hayatta iken onu bana tercih etmiş olsaydınız, kıskançlıktan eriyip giderdim. Ama bu tercih bana pek tabii de görünmez değildi, çünkü belki de o benden üstündür. V.s. &

“MARIE-PAUL.”

Yüzünde sevimli bir kızartı ile:

— İşte öteki, dedi.

“Andernach, savaştan önce”

“Laurence’çığım, ben mahzun tabiatlı bir insanım: fakat Marie-Paul neşeli çocuktur, ben-

den fazla hoşunuza gitmesi tabiidir. Bir gün ikimizden birini tercih etmeniz icabedecek. O gün! Sizi her ne kadar bütün kalbimle seviyorsam da...”

Peyrade, Larence’in sözünü keserek ve satırlar arasında gizli mürekkeple bir şeyler yazılı olmasın diye ihtiyaten mektupları ışığa kaldırarak:

— Demek mültecilerle muhaberede bulunuyordunuz, dedi.

Laurence, kâğıtları sararmış olan kıymetli mektupları katlarken:

— Evet, dedi. İyi ama siz benim evime, şahsi hürriyetime ve bütün kutsal masuniyetlere ne hakla tecavüzde bulunuyorsunuz?

Peyrade:

— Ha, sahil dedi. Ne hakla mı? Size bunu söyliyeyim, güzel aristokrat, diyerek cebinden adliye bakanlığınca verilmiş ve içişleri bakanı tarafından imza edilmiş bir emirname çıkardı.

— Buyurun, vatandaş, bakanlar bu mesuliyeti üzerlerine aldılar.

Corentin kulağına eğilerek:

— Biz de size Başkonsül’ü öldürmeye kalkanları ne hakla çatınızın altında barındırdığınızı sorabilirdik. Parmaklarıma kırbaçla vurdunuz, intikam almak için bir gün kuzenlerinizi öteki dünyaya göndersem hakkımdır, halbuki ben onları kurtarmaya gelmiştim.

Laurence’in dudaklarının kıpırdamasından ve Corentin’e bakışından, papaz bu meçhul büyük

sanatkârın kıza neler söylediğini anladı ve Kontes'e inanmaması için bir işaret yaptı, fakat işareti Goulard'dan başka gören olmadı. Peyrade, kapak iki katlı olmasın diye çekmecenin üstüne hafif hafif vuruyordu.

Laurence, Peyrade'ın elinden kapağı alarak:
— Aman kırmayın, dedi, alın.

Bir iğne aldı, bir insan şeklinin başını itti, aralarında yay bulunan iki tahta tabakası birbirinden ayrıldılar, ve çukur olanında Simeuse'lerin Condé ordusu kıyafetiyle yapılmış iki minyatürü görüldü, bunlar, Almanya'da fildişi üzerine işlenmiş iki portreydi. Bütün öfkesine lâıyk bir hasımla karşı karşıya bulunan Corentin, Peyrade'ı bir kenara çekerek kendisiyle gizlice görüştü.

Abbé Goujet, Laurence'a gözleriyle Markiz'in mektubunu ve saçları işaret ederek:

— Bunları ateşe atıyordunuz ha? dedi.

Genç kız cevap makamında mânalı bir şekilde omuz silkmekle yetindi. Papaz, hafiyeleri oyalıyarak zaman kazanmak için Laurence'ın her şeyi feda ettiğini anladı ve hayranlık ifade eden bir hareketle gözlerini yukarı kaldırdı.

Laurence, işittirecek kadar yüksek sesle papaza dedi ki:

— Gothard'ın ağladığını işitiyorum, nerede yakaladılar onu?

— Bilmiyorum.

— Çiftliğe mi gitmişti?

Peyrade, Corentin'e:

— Çiftlik! dedi. Oraya adamlar gönderelim.

Corentin:

— Hayır, dedi, bu kız kuzenlerinin hayatını bir çiftçiye emanet edemez. Bizi oyalamaya çalışıyor. Siz benim dediğimi yapın, buraya gelmek hatasına düştüğümüze göre, bari fırsattan istifade bir şeyler öğrenelim.

Corentin gelip şöminenin önünde durdu, ısınmak için ceketinin uzun ve sivri kuyruklarını kaldırdı, misafirlikte bulunan bir adamın halini, tavrını takındı.

— Bayanlar, gidip yatabilirsiniz, adamlarınız da yatabilirler. Mösyö Goulard, artık size ihtiyacımız kalmadı. Aldığımız katî emir başka türlü hareket etmemize imkân vermiyordu; fakat pek kalın bulduğum bütün duvarlar muayene edildikten sonra gideceğiz.

Belediye başkanı, hazır bulunanları selâmlıyarak çıktı. Papaz da, matmazel Goujet de yerinden kıınıldamamışlardı. Hizmetçiler de genç hanımlarının âkıbeti hakkında pek endişeli oldukları için kaldılar. Laurence'ın dönüşünden beri, kendisini muztarip bir anne merakıyla tetkik eden madam d'Hauteserre, Kontes'i bir köşeye çekti ve alçak sesle sordu:

— Çocuklar burada mı?

Laurence cevap verdi:

— Oğullarınız şatoma gelsin de sizin haberiniz olmasın, kabil mi bu?

— Durieu, dedi, bakın bakalım, hâlâ nefes alan zavallı Stella mı kurtarmak mümkün mü acaba?

Corentin:

— Hayvanınıza çok yol yürütmüşsünüz, dedi.

Laurence, kendisine hayretle bakan papaza döndü:

— Üç saatte on beş fersah. Saat dokuz buçukta çıktım, ve saat biri hayli geçe döndüm.

Asma saate baktı, saat iki buçuğu gösteriyordu.

Corentin:

— Demek on beş fersahlık bir seyahat yaptığınızı inkâr etmiyorsunuz?

— Hayır, dedi. İtiraf ederim ki, kuzenlerimle mösyö de Simeuse'ler, tamamiyle mâsum oldukları için, aften istisna edilmemelerini istiyceklerdi, bu maksatla Cinq-Cygne'e dönüyorlardı. Fakat bay Malin'in onları bir ihanet işine bulaştırmak istediğini sezince, hemen Almanya'ya dönmeleri için koşup kendilerine haber verdim, Troyes'dan çekilen telgraf hududa varmadan orada olacaktı. Eğer hareketim bir suçsa cezasına hazırım.

Laurence'ın uzun boylu düşünmüş olduğu ve bütün teferruatı pek inanılır görünen bu cevap, genç Kontes'in gözücuyla süzdüğü Corentin'in kanaatlerini sarstı. Bu pek katî anda, bütün kalblerin helecanla bu iki yüze takılı kaldığı, bütün gözlerin Corentin'le Laurence arasında mekik dokuduğu sırada, yolda ormandan dörttnala gelen bir hayvanın gürültüsü çınladı ve atının bahçe

kapısından girerek, çimenliğin taş yolunda ilerlediği işitildi. Bütün yüzlerde müthiş bir endişe belirdi.

Peyrade, gözleri sevinçle parlıyarak içeri girdi; hemen meslektaşının yanına koşarak Kontes'e duyuracak kadar yüksek sesle:

— Michu yakalandı, dedi.

Endişeden, yorgunluktan ve bütün akli melekelerindeki gerginlikten yanakları pembeleşen Laurence, tekrar sarardı, ve yıldırımla vurulmuşçasına, âdeta baygın bir halde bir koltuğa yığıldı. Durieu kadın, matmazel Goujet ve madam d'Hauteserre yanına koşular, çünkü nefes alamıyordu; üstündeki binici caketinin kordonlarını kesmelerini eliyle işaret ediyordu.

Corentin, Peyrade'a:

— Faka bastı, dedi, seninkiler Paris'e gidiyorlar, emirleri değiştirelim.

Salonun kapısında bir jandarma bırakarak dışarı çıktılar. Bu iki adamın şeytana taş çıkartan kurnazlıkları, bu düelloda, Laurence'ı mûtat hilelerinden birinin tuzağına düşürmek suretiyle müthiş bir başarı kazanmıştı.

Sabahın saat altısında, şafak sökerken, iki memur tekrar geldiler. Hendek başındaki yolu muayene ettikten sonra, atların oradan geçerek, ormana gittiklerine kanaat getirmişlerdi. Civarı keşfe çıkan jandarma komutanının raporunu bekliyorlardı. Şatoyu bir çavuşun nezareti altında kuşatılmış bir halde bırakarak sabah kahvaltısı için Cinq-Cygne'deki bir meyhaneye gittiler. Ama daha önce, bütün sorulara göz yaşı tufaniyle ce-

vap veren Gothard'ın sessiz ve hareketsiz duran Catherine'i serbest bırakmaları için emir vermişlerdi. Catherine ile Gothard salona gelip, koltukta uzanıp kalmış olan Laurence'ın elini öptüler. Durieu gelip, Stella'nın kurtulduğunu haber verdi; ama kısırağın bakılmaya çok ihtiyacı vardı.

Endişe ve merak içinde bulunan belediye başkanı, köyde Peyrade ile Corentin'e rasladı. Yüksek memurların kötü bir meyhanede kahvaltı etmelerine gönlü razı olmadığı için onları evine götürdü. Manastır bir çeyrek fersah mesafede idi. Yolda, Peyrade, Arcis çavuşundan Michu ile Violette hakkında hiçbir haber çıkmadığını söyledi.

Corentin:

— Karşımızda usta insanlar var, dedi, onların vaziyeti bizden daha sağlam. Herhalde bu işte papazın da parmağı olmalı.

Madam Goulard, iki memuru, ocağında ateş yanmıyan geniş bir yemek odasına aldığı sırada, jandarma üstegmeni geldi, hayli telâşlı bir hali vardı. Peyrade'a:

— Arcis jandarma çavuşunun atını ormanda bulduk, sahibi meydanda yok, dedi.

Corentin haykırdı:

— Üsteğmen, Michu'nün köşküne koşun, orada neler olup bittiğini öğrenin! Çavuşu öldürmüş olacaklar.

Bu haber belediye başkanının hazırlattığı kahvaltının tadını kaçırdı. Parisliler, bir mola esnasında yemek yiyen avcılarının süratiyle atıştırdılar ve gitmek lüzumunu duyacakları her yere

acele yetişmek için kullandıkları menzîl atı kolu, sepet örgülü arabalarıyla şatoya döndüler. Bu iki adam, endişe, ıstırap, korku ve en acı kaygılar içinde bırakmış oldukları bu salonda tekrar göründükleri zaman orada, sırtında robdöşambri ile Laurence'ı, mösyö ve madam d'Hauteserre'i, Abbé Goujet ile kızkardeşini zâhirî bir sükûnet içinde ocağın başına toplanmış buldular.

Laurence düşünmüştü: "Michu'yü yakalamış olsalardı buraya getirirlerdi. Kendime hâkim olamıyarak bu rezillerin şüphelerini kuvvetlendirdiğime üzülüyorum. Ama, hatamı tamir edebilirim."

Alaycı ve serbest bir tavırla iki memura sordu:

— Daha uzun zaman böyle mevkuf mu kalacağız?

İki hafiye, bir bakışma ile: "Michu hakkındaki endişelerimizi nerden sezmiş olabilir? Şatoya dışarıdan kimse girmedi. Ağzımızı arıyor." diye düşündüler.

Corentin:

— Sizi daha uzun müddet rahatsız etmiyeceğiz, cevabını verdi; üç saate kadar, münzevi hayatınızı ihlâl ettiğimiz için size eseflerimizi bildireceğiz.

Kimse cevap vermedi. Küçümseme ifade eden bu susuş, Corentin'in hıncını büsbütün artırdı, bu küçük âlem içinde kafaları işliyen iki insan, Laurence ile papaz, Corentin'in ne mal olduğunu anlamışlardı. Gothard'la Catherine, kahvaltı için sofrayı ateşin yanına kurdular, papaz-

la kızkardeşi de sofraya oturdular. Bahçede, avluda, yolda dolaşıp arada bir salona uğrıyan iki hafiyeye, ne ev sahipleri, ne de hizmetçiler zerre kadar aldırış etmediler.

Saat iki buçukta üsteğmen geldi. Corentin'e:

— Çavuşu buldum, dedi. Cinq-Cygne köşkünde Bellache çiftliğine giden yolda upuzun yatıyordu. Başında müthiş bir şışten başka bir yarası yoktu; herhalde başını da düşerken vurmuş olacak. Söylediğine göre, atından o kadar âni bir şekilde kopup o kadar şiddetle arkaya fırlamış ki, bunun nasıl olduğunu kendisi de bilemiyor; bereket versin ayakları özengilerden kurtulmuş, yoksa ölmüş gitmişti, ürken atı onu tarlalarda sürükleyip duracaktı; onu Michu ile Violette'e bıraktık.

Laurence'a bakan Corentin:

— Nasıl, Michu, köşkünde mi? dedi.

Kontes, öcünü alan bir kadın edasiyle mânalı bir bakışla gülümsüyordu.

Üsteğmen devam etti:

— Onu, Violette'le dün gece başlamış olduğu bir pazarlığı keserken buldum. Violette de, Michu de bana sarhoş göründüler; ama şaşacak bir şey yok, bütün gece içmişler, hâlâ da uyuşamamışlar.

Corentin sordu:

— Bunları size Violette mi söyledi?

— Evet.

Peyrade, üsteğmenin zekâsından kendisi kadar şüphe eden Corentin'e bakarak:

— Ah! dedi, insan her işini bizzat görmeli, başka çare yok.

Genç adam, ihtiyara bir baş işaretiyle cevap verdi.

Matmazel de Cinq-Cygne'in şömine üzerindeki saate baktığını fark ederek:

— Michu'nün köşküne saat kaçta gittiniz? dedi.

Üsteğmen:

— Saat iki sularında, dedi.

Laurence, bir bakışla mösyö ve madam d'Hauteserre'le Abbé Goujet ve kızkardeşini süzdü. Onlar da bu bakışın tesiri altında kendilerini gökmavisi bir örtü altında sandılar; Kontes'in gözlerinde muvaffakiyet sevinci parlıyordu. Kızardı, kirpikleri arasından göz yaşları yuvarlandı. En büyük felâketlere karşı bile metanet gösteren bu genç kız ancak sevinç yaşları dökebilirdi. O anda pek ulvi bir hali vardı; bilhassa papazın nazarında. Laurence'ın erkek tabiatlı olmasından âdeta teessür duyan Abbé Goujet, birdenbire onda kadınlığın aşırı rikkatini fark etmişti; fakat bu hassaslık onda, sanki bir granit kayanın altında, pek derinlerde saklı bir define gibiydi. O sırada bir jandarma içeri girdi ve Michu'nün oğlu, babasının yanından gelmiş, Paris'ten gelen beylerle konuşmak istiyorum, diyor, girmesine müsaade edelim mi? diye sordu. Corentin, evet işareti yaptı. François Michu, soydan avcı olan bu kurnaz köpekçik avludaydı, serbest bırakılan Go-

thard, jandarmanın gözü önünde kendisiyle bir lâhza konuşabilmişti. Küçük Michu, jandarmaya fark ettirmeden, Gothard'ın avcuna bir şey sıkıştırarak kendisine verilmiş bir vazifeyi yerine getirdi. Gothard, François'nın peşinden usulca içeri daldı ve matmazel de Cinq-Cygne'in yanına sokularak ona nişan halkasının tamamını mâsum bir eda ile uzattı; Kontes, yüzüğü hararetle öptü, çünkü Michu'nün halkayı kendisine göndermekle dört kişizadenin emniyette olduklarını söylemek istediğini anlamıştı.

— Bubam soruyo, çavuş çok kötülemiş, onu ne yapalım, diyo?

Peyrade:

— Nesi varmış? dedi.

— Kafası patlamış, fena düşmüş yere. Candarmalar hayvana iyi binerler ama nasıl olmuş ki... hayvanı tökezlemiş olacak! Kafasında bir delik var, nah! Vallah yumruk gibi arka yanında. Adamcağız, kötü bir taşın üstüne mi düştü ki ne? Candarma da olsa, gene de canı yanıyo zavallının, insanın içi dayanmıyo.

Troyes jandarma yüzbaşısı avluya girdi, atından indi, Corentin'e işaret etti, Corentin de onu tanıyınca vakit kaybetmemek için pencereye koşarak açtı:

— Ne var?

— Holândalılar gibi geriye atıldık! Ormanın büyük yolunun tam ortasında yorgunluktan çatlamış beş at bulduk, tüyleri terden diken diken olmuş, hayyanların nereden geldiğini ve bunları

temin edenlerin kimler olduğunu anlamak için muhafaza ettiriyorum. Orman kuşatılmıştır, içindekiler dışarıya çıkamazlar.

— Bu atlılar ormana acaba saat kaçta girdiler, dersiniz?

— Saat yarımında.

Corentin yüzbaşının kulağına eğildi:

— Ormandan kuş uçurtmıyacaksınız. Peyrade siz burada kalın, ben zavallı çavuşu görmeye gidiyorum.

Provence'ının kulağına fısıldadı:

— Belecarye başkanının yanında kal, yerine bırakmak üzere sana becerikli bir adam gönderirim. Bura halkından faydalanmak lâzım, her rasladığın insanı iyice tetkik et.

Hazır bulunanlara döndü ve ürkütücü bir sesle:

— Allaha ısmarladık, dedi.

Çıkan memurları kimse selâmlamadı.

Peyrade, Corentin'in sepet örgülü arabaya binmesine yardım ederken:

— Bu neticesiz kalan ev araştırmasına Fouché ne der? diye söylendi.

Corentin, Peyrade'ın kulağına dedi ki:

— Dur bakalım, henüz her şey bitmiş değil, kişizadeler ormanda olsalar gerek. Salonun büyük penceresinin küçük camları arasından kendilerine bakan Laurence'ı gösterdi:

— Bundan hiç de aşağı kalmıyan bir kız, beni çileden çıkardığı için hakkından gelmiştim! Elime düşerse kırbaçlamayı gösteririm ben ona.

Peyrade:

— Öteki kahpenin biriydi, dedi; ama bunun mevkii...

— Bana ne? Denizdekilerin hepsi balıktır, diyerek Corentin, arabacılık eden jandarmaya, menzil atını sürmesini işaret etti.

On dakika sonra Cinq-Cygne şatosu tamamiyle boşaltılmıştı.

Laurence, yer gösterdiği ve önüne yemek koyduğu François Michu'ye sordu:

— Çavuşu nasıl yok ettiniz?

— Babamla anam bana işin çok tehlikeli olduğunu, kimsenin evimize girmemesi lâzım geldiğini söylemişlerdi. Ormandan nal sesleri işitince jandarma itlerinin geldiğini anladım, eve girmelerine mâni olmak istedim. Tavan arasında duran kalın iplerden aldım, nal seslerinin geldiği yolun ağzındaki ağaçlardan birine bağladım. Sonra, ipi bir atlının göğsü hizasına kaldırdım ve karşı ağaca bağladım.. Yol kapanmıştı. Tedbir boşa gitmedi. Mehtap kalmamıştı. Çavuş kapaklandı, ama ölmedi. Eh! Jandarmalar dokuz canlı oluyor! Ne yapalım, elden bu kadar geliyo.

Laurence, François Michu'yü öperek:

— Sen bizi kurtardın! diyerek onu bahçe kapısına kadar çıkardı. Orada kimsecikler bulunmadığını görünce kulağına eğildi:

— Yiyecekleri var mı?

— Üç kiloluk bir ekmekle dört şişe şarap götürdüm. Altı gün rahat duracağız.

Salona dönünce, genç kız, kendisini hayranlık ve endişe ile seyreden mösyö ve madam d'Hauteserre'le matmazel ve Abbé Goujet'nin sessiz sorularıyla karşılaştı.

Madam d'Hauteserre:

— Onları gördünüz demek? diye atıldı.

Kontes gülümsiyerek bir parmağını ağzına götürdü ve yatmak için odasına çıktı; zaferi kazandıktan sonra yorgunluğunu bütün kuvvetiyle hissetmişti.

Cinq-Cygne'den Michu'nün köşküne gitmek için en kısa yol, bu köyden Bellache çiftliğine giden ve bir gün evvel Michu'nün hafiyeleri görmüş olduğu meydana ulaşan yoldu. Corentin'i götüren jandarma da, gece Arcis çavuşunun gitmiş olduğu bu yoldan geçiyordu. Yolda memur, jandarma çavuşunun nasıl olup da alaşağı edildiğini düşünüyordu. Bu derece ehemmiyetli bir noktaya yalnız bir kişi gönderdiği için kendi kendine içerliyor ve bu hatadan, kendi hesabına hazırladığı bir polis nizamnamesi için hüküm çıkarıyordu.

— Jandarmayı ortadan kaldırdıklarına göre, Violette'i de atlatmanın çaresine bakmış olmalılar, dedi. Ölü bulunan beş hayvan, herhalde dört fesatçı ile Michu'yü, Paris yakınlarından ormana getirmiş olacak.

Arcis karakoluna mensup olan jandarmaya sordu:

— Michu'nün atı var mı?

Jandarma:

— Yaman bir midilli! dedi. Sabık Simeuse Markisi'nin harasından çıkma bir av atı. On beş yaşında vardır ama hâlâ dipdiridir. Michu, onunla yirmi fersah yol alır da hayvan gene nah şu şapkam gibi kupkuru kalır. Çok iyi bakar o hayvana, ne paralar teklif ettiler de vermedi.

— Nasıl şey bu hayvan?

— Yağıza çalar al bir donu, ayak bileklerinde ak lekeleri var, bir Arap atı gibi, baştan aşağı adale.

— Arap atı gördün mü ki?

— Geçen sene Mısır'dan döndüm, Memlûk atlarına bindim orada. Süvari sınıfında on bir yıl hizmet gördüm. General Steniel'le Rhin'e, oradan İtalya'ya gittim, Başkonsül'ün ordusu ile Mısır'a geçtim. Yakında çavuş olacağım.

— Michu'nün köşküne vardığın zaman, ahıra uğra, on bir senedir atlarla haşır neşir olduğuna göre, bir atın yorgun olup olmadığını anlarsın herhalde.

Jandarma, yolun meydana ulaştığı noktayı gösterdi:

— İşte bizim çavuş burada yuvarlanmış.

— Yüzbaşıya söylersin, gelip beni bu köşkten alsın, birlikte Troyes'ya gideceğiz.

Corentin yere atladı ve bir müddet araziyi tetkik etti. Biri park duvarına yaslanmış, öteki meydanın köy yolu ile bölünen dilimindeki iki karaağacı tetkik etti; sonra yolun tozları içinde kimsenin görmediği bir şey, bir üniforma düğmesi:

gördü ve aldı. Köşke girince, Violette ile Michu'yü mutfakta oturmuş hâlâ pazarlık eder buldu. Violette kalktı, Corentin'i selâmladı ve ona şarap ikram etti.

Violette'in on iki saatten beri sarhoş olduğunu bir bakışta anlıyan genç adam:

— Teşekkür ederim, dedi, çavuşu görmek istiyorum.

Michu:

— Yukardadır, dedi, karım başında bekliyor.

Hemen merdivenlere atılan ve jandarmayı sargılar içinde madam Michu'nün yatağına uzanmış bulan Corentin:

— E! Çavuş, nasılsın bakalım! dedi.

Şapka, kılıç ve palaska bir iskemleye bırakılmıştı. Her kadın gibi merhametli olan, zaten bu işi oğlunun becerdiğinden de habersiz bulunan Marthe, annesiyle birlikte çavuşun başında bekliyordu.

Madam Michu:

— Arcis doktoru mösyö Varlet'yi bekliyoruz, dedi, Gaucher onu getirmeye gitti.

İki kadının mâsumiyetini belirten bu manzaradan hayli şaşırان Corentin:

— Bizi bir dakika yalnız bırakın, dedi.

Sonra üniformaya bakarak:

— Nerenizi çarptınız? diye sordu.

Çavuş:

— Göğsümü, dedi.

— Bakayım göğsünüzdeki deriye?

Üniformaların en küçük teferruatını bile tâ-yin eden yeni bir kanunun millî denilen jandarmaların ceketine ilâve ettiği beyaz zıhlı sarı şeridin üzerinde bugünkü köy korucularınıninkine benzer bir plâka vardı, ve kanun bunun üzerine şu acaip sözlerin hakkedilmesini emretmişti: **Şahsa ve mülke saygı!** ip tabiatıyla buraya çarpmış ve onu kuvvetle zedelemişti. Corentin, ceketi aldı ve yerde bulduğu düşmenin koptuğu yere baktı.

Corentin:

— Sizi saat kaçta yerden kaldırdılar? dedi.

— Şafak vakti.

Yatağın bozulmamış olduğuna dikkat eden

Corentin:

— Sizi derhal buraya mı çıkardılar? dedi.

— Evet.

— Kim çıkardı?

— Kadınlar, bir de beni baygın bir halde bulan küçük Michu.

Corentin içinden:

— Anlaşıldı, bunlar yatmamışlar, dedi. Çavuşa silâhla veya sopa ile vurulmamıştır, çünkü ona vurabilmek için hasmının kendi hizasında olması, yani at sırtında bulunması icabederdi; şu halde ancak yoluna konulan bir engel onu devirmiş olabilir. Bir direk mi acaba? İmkânsız. Bir zincir mi gerdiler? İzi kalırdı.

Muayene etmek için yanına yaklaşırken, çavuşa yüksek sesle sordu:

— Ne hissettiniz?

— Öyle birdenbire yuvarlandım ki...

— Çenenizin altı sıyrılmış.

— Bana öyle geliyor ki, bir ip yüzümü allak bullak etti...

Corentin:

— Buldum, dedi. Yolunuzu kesmek için iki ağaç arasına ip gerdiler...

Çavuş:

— Mümkündür, dedi.

Corentin indi ve salona girdi.

Michu, Violette'e hitabederek ve hafiyeyi süzerek:

— Eh, keselim pazarlığı gayri, koca tilki, diyordu. Hepsine yüz yirmi bin frank verin, bütün malım mülküm sizin olsun. Paramı irada yatıracam.

— Allah canımı alsın, altmış bin franktan başka on param yok.

— İyi ama, gerisi için size mühlet veriyorum! Dünden beri bir türlü bitiremedik bu pazarlığı... Eşi olmıyan topraklar.

Violette:

— Toprak fena değildir, dedi.

Michu:

— Hanım! Bize şarap! diye bağırdı.

Marthe'in annesi:

— İçtiğiniz yetmez mi? diye söylendi. Dün saat dokuzdan beri on dördüncü şişe oluyor.

Corentin Violette'e:

— Bu sabah dokuzdan beri mi buradasınız? dedi.

— Yok, affedersiniz. Dün akşamdan beri, buradan bir yere kıınıldamadım, ama bir şey de kazanmadım; herif içirdikçe topraklarının fiyatını da durmadan artırıyor.

Corentin:

— Pazarlıkla kadeh kaldıran, fiyatı da yükseltir, dedi.

Masanın bir köşesine sıralanmış bir düzüne kadar boş şişe, ihtiyar kadının doğru söylediğine şahitlik ediyordu. O esnada jandarma dışardan Corentin'e işaret etti ve kapı eşiğinde kulağına eğildi:

— Ahırda at yok, dedi.

Corentin içeri girince:

— Sizin küçüğü atınıza bindirip şehre yolla-dığınıza göre neredeyse gelir, dedi.

Marthe:

— Hayır, efendim, yaya gitti, dedi.

— Ya! Peki atınız ne oldu?

Michu soğuk bir tavırla:

— Biri bir yere kadar gidecekti de ona verdim.

Corentin, çiftlik müdürüne hitabederek:

— Gelin bakalım, hazret, dedi, kulağınıza söylenecek bir çift sözüm var.

Corentin ile Michu dışarı çıktılar:

— Dün akşam saat dörtte doldurduğunuz tüfekle danıştay üyesini öldürecektiniz: noter Gre-vin sizi gördü; fakat sizi yakalamak için bu delil yetmez: iş meydanda ama şahit az. Sonra ne

edip edip Violette'i uyuttunuz, siz, karınız, veldiniz, matmazel de Cinq-Cygne'i gelişimizden haberdar etmek ve buraya getirip henüz bilmediğim bir yere sakladığınız kuzenlerini kurtarmak için geceyi dışarıda geçirdiniz. Oğlunuz, yahut da karınız hayli zeki bir tertiple jandarmayı yere yuvarladı. Velhasıl bizi mat ettiniz. Siz yaman bir madrabazsınız. Ama durun bakalım, daha sırası gelecek. Uzlaşalım ister misiniz, efendileriniz bu işte kârlı çıkar.

Michu:

— Gelin bu tarafa, başbaşa konuşabileceğimiz bir yere gidelim, diyerek hafiyeyi parkta gölün yanına kadar götürdü.

Corentin, suyu görünce Michu'ye dikkatle baktı, kendisini bir metre suyu altında iki metre derinliğinde batağı bulunan bu göle atmak için herhalde kuvvetine güveniyordu. Michu de aynı dikkatle onu süzdü. Bu âdeta, gevşek ve soğuk bir boa yılanının, o kızıl derili Brezilya parslarından birine meydan okuyuşu gibi oldu.

Genç adam çayırın kenarında durdu ve küçük hançerini almak için elini yan cebine sokarak:

— Susamış değilim, cevabını verdi.

Michu soğuk bir eda ile:

— Biz anlaşılamayız, dedi.

— Uslu durun, dostum, polis sizi göz altında tutacaktır.

— Eğer polis de sizin gibi yanlış görürse, bu işten hepimiz zararlı çıkarız.

Corentin, mânalı bir tavırla:

— Demek kabul etmiyorsunuz? dedi.

— Sizin gibi bir mendeburla uzlaşmaktansa mümkün olsaydı yüz kere boynumu vurdurmaya razı olurdum.

Corentin, Michu'yü, köşkü ve peşinden havlıyan Couraut'yu süzdükten sonra acele arabaya atladı. Troyes'dan geçerken bazı emirler verdi ve Paris'e döndü. Bütün jandarma karakollarına gizli talimat gönderildi.

Aralık, ocak ve şubat aylarında en küçük köylerde bile devamlı, hararetili araştırmalar yapıldı. Bütün meyhanelere hafiyeler gönderildi. Corentin üç ehemmiyetli şey öğrendi: Michu'nün atına benziyen bir hayvan Lagny civarında ölü bulunmuştu. Nodesme ormanında gömülen beş atın her biri beşer yüz franga çiftçiler ve diğer-menciler tarafından, bir adama satılmıştı ve tariflere göre bu adam Michu idi.

George'a yataklık ve suç ortaklığı edenler hakkındaki kanun çıkınca, Corentin nezaretini yalnız Nodesme ormanına inhisar ettirdi. Moreau, kıralcılar ve Pichegru tevkif edildikten sonra ise, oralarda yabancı yüzler artık görünmez oldu. O zaman Michu işinden oldu, Arcis noteri ona şimdi senatör olan eski danıştay üyesinin bir mektubunu getirdi, bu mektubunda Malin, Grévin'den hesapları teslim alıp Michu'ye yol vermesini rica ediyordu. Michu, üç gün içinde eline usulü dairesinde bir ibraname aldı ve serbest kaldı. Her-

kesi hayrette bırakan bir harekette bulunarak Cinq-Cygne'de oturmaya gitti. Laurence, şatonun bütün yedek arazisine onu çiftçi olarak almıştı. Şatoya yerleştiği gün, kötü bir tesadüfle, Enghien Dukası'nın kurşuna dizildiği güne raslamıştı. Prens'in tevkifi, muhakemesi ve ölüm cezasına çarpıldığı haberi hemen bütün Fransa'da bir arada öğrenildi, bu müthiş cezadan sonra Polignac, Rivière ve Moreau'nun dâvaları başladı.

II

CORENTIN'İN İNTİKAMI

Michu için yapılacak çiftlik evi inşa edilmeye kadar, sahte Yehuda [1] mahut gediğın bulunduğú tarafta, ahırlar üstündeki odalara yerleşti. Michu, biri kendi, biri de oğlu için iki at tedarik etti, matmazel de Cinq-Cygne'in, tahmin edebileceğı gibi, dört kişizadeye yiyecek götürmek ve bir şeyden mahrum olmamalarını temin etmek maksadiyle yaptığı bütün gezintilerde şimdi Gothard'la birlikte onlar da kendisine refakat ediyorlardı. François ile Gothard, Couraud ve Kontes'in köpeklerinin yardımıyla, sığınagın civarında gözcülük ediyor, etrafta kim-seler olup olmadığına bakıyorlardı. Köyde hafiyeler bulunduğundan hiç şüpheleri olmadığı için, Marthe'la annesinin ve Catherine'in herkesten gizli olarak hazırladıkları yiyecekleri Laurence'la Michu götürüyorlardı. İhtiyaten bu seferi hiçbir zaman haftada iki defadan fazlaya çıkarmıyor ve kâh gündüz, kâh gece her vakit ayrı ayrı saatlerde gidiyorlardı. Bu tedbirler, Riviére, Polignac ve Moreau'nun muhakemeleri devam ettiğı müddetçe sürdü. Bonaparte ailesini imparatorluğā davet eden ve Napoléon'u imparator ilân eden senato

---

[1] Yehuda, bilindiğı gibi İsa'ya ihanet eden havarinin adıdır.

kararı Fransızların tasdikına sunulduğu zaman, mösyö d'Hauteserre ve Goulard'ın kendisine getirdiği oy cetvelini imzalamıştı. Nihayet Papa'nın Napoléon'a taç giydirmeye geleceği öğrenildi. Matmazel de Cinq-Cygne, o zaman, Haute-serre kardeşlerle kuzenlerinin mülteciler listesinden silinmeleri ve vatandaş haklarına tekrar sahip olmaları için müracaatta bulunmalarına mâni olmadı. Mösyö d'Hauteserre, hemen Paris'e koştu ve mösyö de Talleyrand'ı tanıyan sabık Chargebœuf Markisi'ni buldu. O sıralarda gözde olan bu bakan, dilekçeyi imparatoriçe Joséphine'in eline ulaştırdı, o da, daha halkın vereceği oyu beklemeden İmparator, majeste, sire diye anılan kocasına verdi. Mösyö de Chargebœuf, mösyö d'Hauteserre ve Paris'e gelmiş olan Abbé Goujet, Talleyrand tarafından kabul edilmelerini temin ettiler ve bu bakan kendilerine yardımda bulunacağını va'detti. Napoléon, kiralcıların kendisine karşı hazırlamış oldukları büyük fesadın başlıca elebaşılarını daha şimdiden affetmişti; fakat dört kişizade sadece şüphe altında bulunmalarına rağmen, İmparator, bir danıştay oturumundan çıkarken, senatör Malin'le Fouché, Talleyrand, Cambacérès, Lebrun'ü ve emniyet umum müdürü Dubois'yı çalışma odasına çağırdı.

Henüz Başkonsül elbisesini taşıyan müstakbel imparator:

— Baylar, dedi, Condé ordusu subaylarından Simeuse ve Hauteserre'lerden Fransa'ya dönmelelerine müsaade edilmesi için bir dilekçe aldık.

Fouché:

— Zaten Fransa'dadırlar, dedi.

Talleyrand:

— Paris'te rasladığım daha bir sürü başkaları gibi.

Malin:

— Herhalde bunlara raslamış olmayacaksınız, dedi. Çünkü Nodesme ormanında saklıdır-
lar ve orada kendilerini evlerinde sanıyorlar.

Başkonsül'le Fouché'ye, hayatını kurtaran sözleri tekrarlamaya tabii yanaşmadı; fakat Co-rentin'in verdiği raporlara dayanarak dört kişizadenin mösyö de Rivière ve Polignac'ın suikast hareketine iştirak etmiş olduklarına ve Michu'nün suç ortakları olduğuna, hazır bulunanları ikna etti. Emniyet umum müdürü senato üyesinin id-dialarını teyidetti.

Emniyet umum müdürü sordu:

— Peki ama suikastın meydana çıkarıldığını İmparator'dan, konseyinden ve benden başka bilen olmadığı halde çiftlik müdürü bu sırrı nasıl öğrenebilmiş?

Dubois'nın bu fikrine dikkat eden olmadı.

İmparator, Fouché'ye dedi ki:

— Bir ormanda gizlendiler de yedi aydan beri kendilerini bulamadınızsa cezalarını çekmiş sayılırlar.

Emniyet umum müdürünün uyanıklığından ürken Malin:

— Bu adamlar hasımlarım oldukları için haşmetpenahın mütalâalarına iştirak etmemek

elimden gelmez; aflarını diliyorum ve onlar adına sizden bunu istirham ediyorum.

Malin'e dikkatle bakan Fouché:

— Memlekete dönmeleri, sizin hesabınıza, dışarıda kalmalarından daha az tehlikelidir, dedi. Çünkü memlekete dönerlerse İmparatorluk anayasasına ve kanunlara sadakat yemini edeceklerdir

Napoléon sordu:

— Bay senatör için ne bakımdan tehlikeli oluyorlar?

Talleyrand, İmparator'la bir, iki dakika alçak sesle konuştu. Bunun üzerine Simeuse'lerle Hauteserre'lerin affı kararlaştırılmış göründü.

Fouché:

— Haşmetmeap, dedi, bu insanlardan bahsedildiğini daha çok duyacaksınız.

Grandlieu Dukası'nın tavassutu üzerine, Talleyrand, İmparator aleyhine herhangi bir harekete girişmiyeceklerine ve samimî olarak inkıyadettiklerine dair bu baylar namına kişizadelik şerefleri üzerine söz veriyordu. Napoléon, bu andın pek tesiri altında kalırdı.

Bakan dedi ki:

— Mösyö d'Hauteserre'lerle mösyö de Simeuse'ler, son hâdiselerden sonra Fransa'ya karşı silâhlı mücadelede bulunmak istemiyorlar. İmparatorluk hükümetine fazla muhabbetleri yoktur, majestelerinin teshir etmeleri gereken insanlardır; fakat kanunlara itaat ederek Fransız topraklarında yaşamakla iktifa edeceklerdir.

Sonra kendisine gelen ve bu duyguları ifade eden bir mektubu İmparator'un önüne koydu.

İmparator, Lebrun ile Cambacérès'e bakarak:

— Bu kadar açık anlatılan duygular herhalde samimi olsa gerek, dedi, ve Fouché'ye sordu:

— Başkaca itirazlarınız var mı?

Müstakbel emniyet bakanı yüksek sesle:

— **Afları katileştiği** zaman bu haberi kendilerine bildirmeye beni memur etmelerini, haşmet-penahın menfaatleri namına dilerim, dedi.

Fouché'nin yüzünde endişeli bir ifade okuyan Napoléon:

— Pekâlâ, dedi.

Bu iş katî bir neticeye varmış görünmeden bu küçük toplantı sona ermişti; yalnız bu toplantı Napoléon'un zihnine dört kişizade hakkında bir şüphe ilıştirmek neticesini doğurmuştu. Arzularının yerine getirileceğine inanan mösyö d'Hauteserre şatoya bir mektup yazarak bu güzel havadisi vermişti. Birkaç gün sonra Goulard gelip madam d'Hauteserre'le Laurence'a dört genci Troyes'ya yollamalarını, yemin edip imparatorluk kanunlarını kabul etmelerinden sonra valinin kendilerine bütün haklarını iade eden kararnameyi vereceğini söylediği zaman Cinq-Cygne'dekiler hiç hayret etmediler. Laurence, belediye başkanına kuzenleriyle d'Hauteserre'lere haber göndereceğini söyledi.

Goulard:

— Ya, demek burada değiller? dedi.

Madam d'Hauteserre, genç kıza endişe ile bakıyordu, Kontes, belediye başkanını orada bırakarak Michu'ye fikir danışmak üzere dışarı çıktı. Michu, mültecileri derhal serbest bırakmakta bir mahzur görmedi. Laurence, Michu, oğlu ve Gothard, hayvan sırtında ormana gittiler, yanlarında yedek bir at daha vardı, çünkü Kontes, dört kişizade ile birlikte Troyes'ya gidecek ve gene onlarla beraber dönecekti. Bu güzel haberi öğrenen bütün bendegân, bu sevinçli alayın hareketini seyretmek için çimenlikte toplanmıştı. Dört delikanlı gizlendikleri yerden çıktılar, kimse tarafından görülmeden atlara bindiler ve matmazel de Cinq-Cygne'le birlikte Troyes yolunu tuttular. Michu, oğlu ve Gothard'ın yardımıyla mahzenin kapısını kapadı, üçü birlikte yaya olarak döndüler. Michu, yolda efendilerinin kullandıkları gümüş kâseyi ve kablari mahzende unuttuğunu hatırladı, tek başına oraya döndü. Su kenarına vardığı zaman, mahzenden sesler işitti ve çalılar arasından geçerek doğruca methale yürüdü.

Peyrade, yapraklar arasından patlıcan burununu çıkarıp gülümsüyerek:

— Herhalde gümüş takımlarınızı almaya geliyorsunuz? dedi.

Gençler kurtulmuştu ama, Michu, gene de sebebini bilemediği bir hisle bütün mafsallarında bir sızı duydu: yaklaşan bir felâketin o tarif edilmez, müphem endişesini o kadar şiddetle hissetmişti; bununla beraber ilerledi ve Corentin'i merdivende elinde bir mumla buldu.

Michu'ye:

— Biz fena adamlar değiliz, dedi. Bir haftadan beri sizin sadık kişizadeleri istediğimiz anda yakalayabilirdik, ama affedildiklerini biliyorduk. Yaman herifsiniz! Bize çok çektirdiniz, onun için hiç değilse merakımızı tatmin etmemizi çok görmezsiniz.

Michu:

— Bizi ele verenin kim olduğunu ve bu işi nasıl yaptığını bilmeyi çok isterdim, diye haykırdı.

Peyrade, gülümsiyerek:

— Bunu pek merak ediyorsanız, atlarınızın nallarına bakın, kendi kendinizi ele verdiğinizi görürsünüz.

Corentin, jandarma yüzbaşısına atlarla beraber gelmesi için işaret ederek:

— Darılmaca yok, dedi.

Michu:

— Vay, dedi, atları İngiliz usulünde pek güzel nallıyan ve Cinq-Cygne'den ayrılan o mende-bur Parisli nalband demek onlardanmış! Nallarına bir iki kayar eklenmiş atlarımızı ıslak bir havada, bir demetçi veya avcı kılığına soktukları adamlarından biri tarafından takibettirmeleri kâfi gelmişti. Neyse, ödeşik demektir.

Michu, kişizadeler tekrar Fransız vatandaşlığına dönerek hürriyetlerine kavuşmuş oldukları için bu sığınığın keşfedilmesinin artık bir zararı olmadığını düşünerek teselli buldu. Bununla beraber önsezileri yersiz değildi. Polis bir, Cizvitler

iki, düşmanlarının da, dostlarının da asla peşini bırakmazlar.

Mösyö d'Hauteserre, Paris'ten döndü ve hayırlı haberin oraya kendinden önce erişmiş olmasına pek şaşıtı. Durieu, çok leziz bir yemek hazırlıyordu. Hizmetçiler, uşaklar giyiniyorlar, sürgünler sabırsızlıkla bekleniyordu. Nihayet saat doğru döndüler. Neşeliydiler ama bir yandan da onurları kırılmıştı. Çünkü iki sene müddetle polisin nezareti altında kalacaklar, her ay vilâyete görünecekler, iki sene müddetle, Cinq-Cygne'den ayrılmıyacaklardı.

Vali:

— Size vesikaları imzalamaya göndereceğim, dedi. Birkaç ay sonra da bu şartların kaldırılmasını isterseniz, zaten Pichegru'nün bütün suç ortaklarına aynı şartlar tatbik edilmiştir.

Oldukça hak edilmiş olan bu sıkıntılar, gençleri biraz üzdü. Laurence güldü:

— Fransızların İmparatoru, henüz affetmeye alışmamış, hayli nezaketsiz bir adam, dedi.

Kişizadeler bütün şato halkını bahçe kapısında buldular, köy halkının büyük bir kısmı, maceraları vilâyette dillere destan olan gençleri görmek için yollara dökülmüştü. Madam d'Hauteserre, oğullarını uzun zaman kollarından ayırmadı; gecenin bir kısmında hiçbir şey söylemedi, dili tutulmuş gibiydi ama, mesuttu. Simeuse'lerin ikizleri görünüp de attan indikleri zaman şaşılacak derecede birbirlerine benzemeleri umumi bir hayret nidası ile karşılandı: bakışları aynı, sesleri aynı, tavırları

aynıydı. İkisi de eyerleri üzerinde kalkıp attan inmek için ayaklarını hayvanın sağrısından aşırırken ve dizginleri bırakırken tıpkı tıpkısına aynı hareketleri yaptılar. Tamamiyle bir örnek olan giyinişleri de ayırdedilmelerini büsbütün güçleştiriyordu. Topuk üstünde işlemeli Suvarofvari çizimleri, beyaz deriden vücuda yapışan pantolonları, madenî düğmeli yeşil av ceketleri, siyah kıravatları ve geyik derisinden eldivenleri vardı. O sırada otuz bir yaşında bulunan bu gençler, o zamanın tâbiriyle sevimli süvarilerdi. Orta boylu fakat mütenasip yapılı idiler. Uzun kirpikleri ve çocuk gözleri gibi keskin bakışlı, akları nemli gözleri, siyah saçları, güzel alınları vardı. Tenleri zeytuniye çalar bir beyazlıkta idi. Bir kadın konuşması gibi tatlı olan sözleri kırmızı dudaklarından zarafetle dökülüyordu. Taşra kişizadelerinden daha kibar ve daha nazik olan tavırları, insanları ve dünyayı tanımakla ilkinden daha kıymetli ikinci bir terbiye almış ve olgunlaşmış olduklarını gösteriyordu. Almanya'da bulundukları müddetçe Michu sayesinde parasız kalmadıkları için seyahat etmişler ve yabancı saraylarda iyi bir kabul görmüşlerdi. Mösyö d'Hauteserre'le papaz, onları biraz mağrur bulmuşlardı; fakat vaziyetleri göz önünde tutulursa bu halleri, belki de bir seciye ifadesiydi. İtinalı bir terbiyenin verdiği güzel tavırları vardı ve bütün bedenî hareketlerde yüksek bir maharet gösteriyorlardı. Aralarında fark edilebilecek tek ayrılık fikirlerdeydi. Büyüğü nasıl mahzunluğu ile insanları teshir ediyorsa, kü-

çüğü de neşesiyle kalbleri fethediyordu; fakat tamamiyle mânevi olan bu tezat ancak uzun bir mahremiyetten sonra fark edilebilirdi.

— Michu, Marthe'in kulağına:

— Ah! yavrum, dedi, insan nasıl olur da bu gençlere bağlanmaz?

İkizlere hem bir kadın, hem de bir anne sıfatıyla hayranlık duyan Marthe, kocasının elini tutarak, ona güzel bir baş işareti yaptı. Hizmetçilere, yeni efendilerini kucaklamak müsaadesi verildi.

Dört genç, kendi kendilerini mahkûm ettikleri yedi aylık kapanma müddeti içinde, arasıra lüzumunu duydukları gezintilere çıkmak ihtiyatsızlığında bulunmuşlar, bu esnada, Michu, oğlu ve Gothard tarafından nezaret altında bulundurulmuşlardı. Güzel gecelerin aydınlattığı bu gezintilerde Laurence, müşterek hayatlarının mazisini haline ekleyince, iki kardeşten birini seçmesi imkânsız olduğunu hissetmişti. İkizlerin her ikisine karşı temiz ve aynı derecede kuvvetli bir sevgi ile bağlıydı. Ona öyle geliyordu ki, iki kalbi vardı. Öte yandan iki Paul'ler de yaklaşan rekabetlerinden aralarında bahis açmaya asla cesaret edememişlerdi. Belki üçü de işi tesadüfe bırakmışlardı. İçinde bulunduğu ruh haletinin tesiriyle olacak, Laurence, bir an aşikâr bir tereddüt geçirdikten sonra salona girmek için iki kardeşe de kollarını verdi. Mösyö ve madam d'Hauteserre de sorguya çektikleri oğullarının kollarında arkalarından girdiler. O esnada bütün şato halkı haykırdı.

— Yaşasın Cinq-Cygne'ler, yaşasın Si-meuse'ler!

Laurence, iki kardeşin arasında başını çevirdi ve teşekkür makamında sevimli bir işaret yaptı.

Bu dokuz kişi nihayet birbirlerini tetkika başlayınca (çünkü uzun bir ayrılıktan sonra bir araya gelen insanlar, hattâ aynı aileden olsalar bile bir an gelir ki, birbirlerini tetkika koyulurlar) Adrien, d'Hauteserre'in Laurence'a ilk defa nasıl bir bakışla baktığını gören annesiyle Abbé Goujet, bu gencin Kontes'e âşık olduğunu tahmin ettiler. Hauteserre'lerin küçüğü olan Adrien'in hassas ve müşfik bir kalbi vardı. Türlü mihnetlerle olgunlaşmış olmasına rağmen ruhu hâlâ bir delikanlı ruhuydu. Birbirini kovalayan tehlikeler içinde ruhları daima bakir kalan bazı askerler gibi gençliğin o güzel sıkılganlıklarından kendini kurtaramıyordu. Onun için kaba tavırlı, yaman avcı, irade sahibi, cesur asker, fakat maddi ve gönül işlerinde incelikten mahrum olduğu kadar zekâ kıvraklığından da nasibi olmıyan ağabeyinden çok farklı idi. Biri ruhtan, öteki enerjiden ibaret; bununla beraber kişizadelerin hayatına kâfi gelen şerefe ikisi de aynı derecede sahipti. Esmer, kısa boylu, zayıf ve kuru olan Adrien d'Hauteserre gene de çok kuvvetli görünüyordu; halbuki uzun boylu, soluk benizli ve kumral olan ağabeyi selimsiz görünüyordu. Asabi mizaçlı olan Adrien ruhça kuvvetli idi; lenfavi olmasına rağmen, Robert tamamiyle bedenî olan kuvvetini göstermek-

ten hoşlanırdı. Aileler içinde işte bu neviden, sebepleri merak uyandıran garabetlere raslanır; fakat burada bundan bahsedişimizin tek sebebi neden Adrien'in ağbeysinin şahsında bir rakiple karşılaşmadığını anlatmak içindir. Robert, Laurence'a, bir akraba muhabbeti ve bir asılzadenin kendi cinsinden bir kıza karşı duyacağı saygıyı gösteriyordu. His bakımından, Hauteserre'lerin büyüğü, kadını erkeğe tâbi bir mahlûk sayan, annelik hakkını yalnız maddi mânasına inhisar ettiren, kadında birçok meziyetler arıyan, fakat bunlara sahip olması nazarında kadrini artırmıyan erkeklerdendi. Onlara göre kadını cemiyet hayatına, politikaya, aileye kabul etmek içtimai bir sarsıntı olur. İptidai kavimlerin bu köhne düşüncesinden bugün o kadar uzaktayız ki, hemen bütün kadınlar, hattâ yeni nesillerin teklif ettikleri zararlı hürriyetleri istemiyenler bile, ona tahammül edemezler; fakat Robert d'Hauteserre ne yapalım ki, böyle düşünürdü. Robert bir ortaçağ adamı, küçüğü bugünün adamıydı. Bu farklar, iki kardeş arasında sevgiye mâni olacak yerde tam tersine onları daha çok birbirine bağlamıştı. Papaz, matmazel Goujet ve madam d'Hauteserre daha ilk akşamdan bu farkları kavramışlar, ve bir yandan bostonlarına devam ederlerken ileride çıkacak güçlükleri şimdiden sezer gibi olmuşlardı.

Yirmi üç yaşında olan Laurence, yalnızlığının düşüncelerinden ve boşa çıkan geniş bir teşebbüsün kaygılarından sonra, şimdi birdenbire kadınlığına dönmüş, hudutsuz bir muhabbet ihtiyacı

duyuyordu; zekâsının bütün inceliklerini ortaya döktü ve pek sevimli göründü. On beş yaşında bir çocuk safiyetiyle, alâkasının bütün cazibelerini hissettirdi. Şu son on üç sene içinde, Laurence kadınlığını ancak çektiği ıstıraplarla tanımıştı, şimdi bunun acısını çıkarmak istiyordu; o zamana kadar ne derece büyük ve kuvvetli olmuşsa şimdi de o derece sevimli ve şuh oluvermişti. Hepsı çıktıktan sonra salonda kalan dört ihtiyar bu sevimli kızın yeni vaziyetinden endişe duymaktan geri kalmadılar. Bu karakterde ve bu asalette bir genç kızın aşkı ne müthiş olurdu. İki genç, aynı kadını aynı muhabbetle seviyorlardı; Laurence bunlardan hangisini seçecekti? Birini seçmek ötekini öldürmek demek değil miydi? Kendisi Kontes olduğu için kocasına bir unvan ve güzel imtiyazlar, uzun ve şerefli bir mazi getiriyordu; Simeuse Markisi, belki de bu faydaları düşünerek, eski kanunlar gereğince fakir ve unvansız olan kardeşinin Laurene'ı alması için kendini feda edecekti. Fakat küçüğü, ağabeysini Laurence'ın kocası olmak gibi büyük bir saadetten mahrum etmek istiyecek miydi? Uzaktan bu aşk mücadelesinin büyük mahzurları olmamıştı; zaten iki kardeş tehlikeler içinde yaşadıkça, savaşların tesadüfleri bu güçlüğü ortadan kaldıracaktı; fakat şimdi bir araya gelmelerinin neticesi ne olacaktı? İhtirasların bütün kuvvetiyle hüküm sürdüğü bir çağa gelmiş olan Marie-Paul'le Paul-Marie kuzinlerinin bakışlarını, yüzündeki ifadeyi, alâkalarını, sözlerini paylaşmak mevkiinde kalınca

aralarında âkıbeti korkunç olabilecek bir kıskançlık başgöstermiyecek miydi? İkizlerin şimdiye kadar hep aynı şekilde ve birlikte geçmiş olan hayatları bundan böyle ne şekil alacaktı? Son boston partisinde her biri tarafından birer birer ortaya atılan bu faraziyelere madam d'Hauteserre, Laurence'in, kuzenlerinden birine varacağını sanmadığı cevabını verdi. İhtiyar kadın, o gece, analarla Tanrı arasında bir sır olan o önsezilerden birini duymuştu. Laurence da kuzenleriyle baş-başta bulunmaktan içinde bir korku duymuyor değildi. O heyecanlı suikast dramını, iki kardeşin karşılaştıkları tehlikeleri, yabancı memleketlerde çektiklerini, şimdi, hiç hatırına gelmemiş olan yeni bir dram takibediyordu. Bu asıl genç kız, ikizlerden hiçbirine varmamak gibi acı bir çareye başvuramazdı, kalbinde dayanılmaz bir aşk varken başka biriyle evlenemiyecek kadar dürüsttü. Kız kalmak, karar veremiyerek kuzenlerini usandırmak ve kaprislerine rağmen kendisine hangisi sadık kalırsa onunla evlenmek... İşte bu, düşünülmüş olmaktan ziyade hatıra gelmiş bir karar oldu. Gözlerini kaparken en hayırlısı işi tesadüfe bırakmak olduğunu düşünüyordu. Tesadüf, aşkta Hızır gibi kadınların imdadına yetişir.

Ertesi sabah M'chu, Paris'e gitti, birkaç gün sonra oradan yeni efendileri için aldığı dört güzel atla döndü. Av mevsimi bir buçuk aya kadar başlayacaktı. Genç Kontes, bu idmanın yorucu eğlencelerinin şatoda baş başa geçirilen saatlerin güçlüklerine bir deva olacağını düşündü. Bu garip

aşkın şahitleri ilkönce hiç beklenmedik bir netice karşısında şaşırdılar, ve hayranlık duydular. İki kardeş, herhangi bir düşünceye tâbi olmadan, kuzinlerine itina ve muhabbet göstermekte birbirleriyle yarış ettiler; bundan duydukları zevk, âdeta kendilerine yetiyordu. Kendi aralarında nasıl kardeşçe geçiniyorlarsa, Laurence'a da tıpkı öyle muamele ediyorlardı. Bundan daha tabii bir şey olamazdı. Bu kadar uzun sürmüş bir ayrılıktan sonra, kuzinlerini tetkik etmek, onu iyice tanımak, kendilerini de ona ayrıca tanıtarak seçme hakkını Laurence'a bırakmak ihtiyacını duyuyorlar, ayrı hayatlarını tek hayat haline getiren karşılıklı sevgileri bu güç işte kendilerine yardım ediyordu. Bu ikizleri birbirinden ayırdetmekte annelik gibi aşk da güçlük çekiyordu. Laurence, onları tanımak ve yanılmamak için kendilerine ayrı renkte kırıvatlar vermek zorunda kaldı: büyüğüne beyaz, küçüğüne siyah. Herkesi aldatan bu müthiş benzerlik, aynı tarz yaşayışları olmasa böyle bir vaziyet pek mantıksız görünürdü. Hattâ bunu anlamak için insanın gözleriyle görmüş olması lâzımdır; bir defa görünce de insan bunu kendi kendine izah edebilmesi inanmasından da zordur. Laurence ağzını açacak olsa, sözleri aynı derece âşık ve sadık olan bu iki gönülde aynı şekilde akisler bırakırdı. İnce, hoş veya güzel bir fikir ortaya atacak olsa iki çift gözde uyandırdığı zevkı fark ederdi, bu gözler bütün hareketlerini takibeder, en küçük arzularına tercüman olur, ve ona her zaman, birinde neşeli, ötekinde

tatlı bir hüznle dolu yeni ifadelerle gülümserdi. Sevgilileriyle alâkalı bir şey olunca, iki gencin yüreği öylesine hoplar ve hareketleri öylesine buna uyardı ki, Abbé Goujet'ye göre ulvî bir manzaraydı bu. Meselâ, çok kere erkeklerin sevilen bir kadına göstermekten hoşlandıkları ihtimamlardan birini yerine getirmek, gidip bir şey getirmek fırsatı çıksa, gençlerin büyüğü bunu yapmak zevkini kardeşine bırakır, bir yandan da kuzinine rikkat verici, vakur bir bakışla bakardı. Simeuse'lerin küçüğü bu türlü hizmetlerde bulunmayı bir onur meselesi sayıyordu. İnsanları kıskançlıkta hayvanca bir vahşete kadar götüren bir histe bu asalet yarışı onları seyreden ihtiyarları hayretten hayrete düşürüyordu.

Bu ufak tefek şeyler karşısında çok kere Kontes'in gözleri dolardı. Tek bir intıba, fakat bazı müstesna yaradılışlarda belki pek derin olan bir intıba, Laurence'ın hisleri hakkında bir fikir verebilir; meselâ, Sontag'la Malibran gibi [1] iki güzel sesin ahenkli bir düo içinde mükemmel bir şekilde kaynaşmalarını. deha sahibi iki icracının iki musiki aletinden çıkardıkları, bir arada mezcolan ve âcık bir gönlün iç çekisleri gibi ruha işliyen tatlı sesleri hatıra getirenler bunu anlayacaklardır. Papaz, bazan bir koltuğa gömülen Simeuse Markisi'nin, Laurence'la gülüşüp söyleşen kardeşini nasıl derin ve hüznü bir bakışla seyrettiğine bakar da onun hudutsuz bir fedakârlık yapacak

---

[1] Biri Alman öteki İspanyol olan iki meşhur ses sanatkârı.

kabiliyette olduğunu tahmin ederdi. Fakat çok geçmeden gözlerinde amansız ihtirasın şimşegini yakalardı. İkizlerden biri ne zaman Laurence'la baş başa kalsa sevilenin yalnız kendisi olduğuna inanacağı gelirdi.

Kontes, o zaman gönlünde neler duyduğunu kendisine soran Abbé Goujet'ye derdi ki:

— Bana öyle geliyor ki, ikisi aynı insandır.

Papaz bunun üzerine genç kızda işvebazlıktan eser olmadığını anladı. Laurence iki erkek tarafından sevildiğine gerçekten inanmıyordu.

Oğlu, Laurence'ın aşkıyle sessizce yanıp tutuşan madam d'Hauteserre bir akşam Kontes'e:

— İyi ama yavrucuğum, ne de olsa ikisinden birini tercih etmen icabedecek, demişti.

Laurence:

— Bırakın mesut olalım, cevabını vermişti. Allah, bizi kendimize karşı korur.

Adrien d'Hauteserre, kendisini için için kemiren bir kıskançlığı kalbinin derinliklerinde gizliyor, ümide kapılamıyacağını bildiği için de ıstırabını bir sır gibi saklıyordu. Bu mücadelenin devam ettiği birkaç ay zarfında bütün parıltısı ile ışıldayan bu güzel kızı seyretmek zevkiyle yetiniyordu. Gerçekten de, kadınlığa dönmüş olan Laurence, bütün sevilen kadınlar gibi kendine ihtimam eder olmuştu. Modaları takibediyordu. Süsler ve yeniliklerle daha güzel görünmek için bir iki defa Paris'e de gitmişti. Nihayet, kuzenlerinin çok zامandan beri mahrum bulundukları her türlü zevk ve rahatlığı temin etmek için, vasisinin itirazları-

na aldırmadan, şatosunu Champagne eyaletinin en mükemmel konforlu meskeni haline getirmişti.

Robert d'Hauteserre, bu üstü kapalı dramdan bir şey anlamıyordu. Kardeşinin Laurence'a âşık olduğunun farkında değildi. Genç kıza gelince, onun süs merakına takılıp dururdu, çünkü bu kötü kusuru, hoşla gitmek arzusuna atfediyordu; fakat bu suretle his, zevk ve yüksek terbiye hususunda her şeyde yanıliyordu. Onun için bu ortaçağ adamı ne zaman ortaya çıksa, Laurence farkında olmadan, onu dramın komik şahsiyeti haline getirirdi. Robert'le münakaşa ederek, onu içinde ahmaklık ve cehaletin batıp gömüldüğü bataklıklara adım adım çekerek kuzenlerini eğlendirirdi. Kusursuz olması için kurbanını müteessir etmemesi gereken bu zekâ oyunlarında bu kız gerçekten ustaydı. Bununla beraber, Robert'e, bütün kabalığına rağmen, bu üç sevimli insanın mesut oldukları bu yegâne güzel devre esnasında, meseleyi kökünden halledebilecek erkekçe bir sözle Simeuse'lerle Laurence'ın arasına girmeye asla yanaşmamıştı. İki kardeşin samimiliği onun üzerinde büyük bir tesir yapmıştı. Robert, bir kadının ikisinden birine ötekinin mahrum kaldığı veya onu üzecek bir alâka göstermekten ne derece korkabileceğini herhalde tahmin etti; görüyordu ki, kardeşlerden biri bir iltifata nail olsa, öteki buna seviniyor, ama bir yandan da yüreği burkuluyordu. En künhüne varılmaz sırları andıran bu türlü nâdir hâdiselere çare bulmak için Papa'nın, müdahale etmek hakkını haiz olduğu

imanlı devirlerde hususi müsaadelere yol açması mümkün olan bu vaziyeti, Robert'in ona karşı duyduğu saygı mükemmelen izah eder.

İhtilâl, bu insanların kalblerinde Katolik imanını tazelemişti; böylece din, bu buhranı büsbütün şiddetlendiriyordu, çünkü seciyelerdeki büyüklük, vaziyetlerdeki gerginliği arttırır. Onun için mösyö ve madam d'Hauteserre'le papaz ve kardeşi iki kardeşten ve Laurence'tan herhangi bayacağı bir hareket beklemiyorlardı.

Şatodakilerin sessizce seyircisi oldukları ve aile çevresi içinde bir sır gibi saklanan bu dram hem süratli, hem de ağır bir seyir takibetti; öyle umulmadık hazları, ufak tefek mücadeleleri, hayal kırılışına uğrıyan tercihleri, boşa çıkan ümitleri, ertesi güne bırakılan izahları, sessiz itirafları vardı ki, Cinq-Cygne halkı, Napoléon'un taç giyme merasimine hiçbir alâka göstermedi. Bu aşk fırtınaları, yorucu ev eğlencelerinde bir oyalanma vesilesi arıyarak arada bir fasılaya uğrardı. Vücudu fazla yoran idmanlar, ruhu hulyanın tehlikeli kırlarında dolaşmak fırsatından mahrum eder. Laurence da, kuzenleri de işleri düşünmez olurlardı, çünkü her gün, meraklı hâdiselerle dolu geçirdi.

Bir gece matmezel Goujet:

— Doğrusu bu âşıklardan hangisinin daha çok sevdiğini bir türlü kestiremiyorum, demişti.

Dört boston oyuncusu ile birlikte salonda yalnız Adrien vardı, bu söz üzerine gözlerini kaldırdı ve benzi attı. Birkaç günden beri hayatla

tek rabıtası Laurence'ı görüp sözlerini dinlemekten ibaret kalmıştı.

Papaz:

— Bana kalırsa, Kontes, kadın olmak dola-yısıyla, daha çok kendini vererek seviyor, dedi.

Laurence, iki kardeş ve Robert az sonra döndüler. Gazeteler yeni gelmişti. Fransa'nın içinde girilen isyan teşebbüslerinin boşa çıktığını görünce İngiltere, Fransa'ya karşı Avrupa'yı silâhlıyordu. İnsan dehasının tasarladığı plânların en harikulâdelerinden biri, İmparator'a, İngiltere'nin kudretini mahvetmek suretiyle Fransa'nın kendisine verdiği taca mukabele etmesine imkân hazırlıyacak olan plân, Trafalgar felâketiyle suya düşmüştü. Boulogne ordugâhı o esnada kaldırılmıştı. Her zamanki gibi askerleri sayı itibariyle aşağı olan Napoléon, daha hiç görünmemiş olduğu sahalarda şimdi Avrupa ile muharebelere girecekti. Bu seferin vereceği netice bütün dünyayı meşgul ediyordu.

Robert, gazeteyi bitirdikten sonra:

— Ah! Bu defa yıkılacak, dedi.

Marie-Paul:

— Avusturya ile Rusya'nın bütün kuvvetlerini karşısında bulacak, dedi.

Paul-Marie de:

— Almanya'da şimdiye kadar hiç harb etmemişti, diye ilâve etti.

Laurence sordu:

— Kimden bahsediyorsunuz?

Üç kişizade:

— İmparator'dan, cevabını verdiler.

Laurence, iki âşığına, onları küçük düşüren, fakat Adrien'in pek hoşuna giden küçümseyici bir bakışla baktı. Hor görülen Adrien, hayranlık ifade eden bir jest yaptı ve kendisinin Laurence'tan başka bir şey düşünmediğini anlatan bir gururla gözleri parladı.

Abbé Goujet:

— Görüyor musunz, dedi, aşk ona kinini unutturdu.

Bu, iki kardeşin mâruz kaldıkları ilk ve son biricik sitem oldu. Fakat o anda sevda bahsinde Laurence onları da geçmişti. Kendisi, iki ay sonra o hayret verici Austerlitz zaferini, mösyö d'Hautesserre'in oğullariyle bir münakaşasından öğrenebilmişti. Plânına sadık olan ihtiyar, evlâtlarının hizmet talebinde bulunmalarını istiyordu; herhalde rütbeleriyle vazifeye alınacaklar, askerlikte ilerlemek imkânını bulacaklardı. Cinq-Cygne'de katışıksız kıralcılık, en kuvvetli temayül olmuştu. Dört kişizade ile Laurence, ileride vukubulacak felâketleri sezmişe benziyen basiretli ihtiyarı alaya aldılar. Basiret bir meziyet olmaktan ziyade belki de zihnî bir hassamızın eseridir; ama herhalde bir gün gelecek fizyologlarla filozoflar, hassaların, zihne bağlı canlı ve nâfiz bir faaliyetin kazancı olduğunu kabul edeceklerdir.

Fransa ile Avusturya arasında barışın imzalanmasından sonra, 1806 şubatının sonlarına doğru, af talebi sıralarında mösyö de Simeuse'lerin

lehinde çalışan ve ileride onlara ne derece bağlı olduğunu ispat edecek olan bir akraba, sabık Chargebœuf Marki'si Aube eyaletinde Seine-et-Marne'daki çiftliklerinden, bir nevi yaylı araba ile Cinq-Cygne'e gelmişti. Bu fakir araba küçük taşlı yola girince, sofrada öğle yemeğini yemekte olan şato halkı gülmekten kendilerini alamadılar; fakat arabanın iki meşin perdesi arasından çıkan ihtiyarın dazlak başını görünce mösyö d'Hauteserre gelenin adını söyledi, ve hepsi Chargebœuf'ler ailesi reisini karşılamak için sofradan kalktılar.

Simeuse Markisi, kardeşiyle d'Hauteserre'lere:

— Daha önce davranmadığımıza hata ettik. dedi, gidip kendisine teşekkür etmeliydik.

Arabanın sandığına bitişik bir tünekten hayvanları idare eden, köylü kılıklı bir uşak, deriden kaba bir borunun içine âdi kamçısını bıraktı. Marki'nin inmesine yardım etmeye geldi; fakat Adrien ile Simeuse'lerin küçüğü ona meydan vermediler, bakır düğmelere takılan kapıyı açtılar, ve itirazlarına bakmadan ihtiyarı aşağı indirdiler. Marki, deri kapılı sarı yaylısını mükemmel ve rahat bir araba diye övmekten kendini alamazdı. Gothard'ın yardımıyla uşak, atları çözmeye başlamıştı bile. Parlak sağrılı bu iri ve sağlam hayvanlar herhalde arabaya olduğu kadar ziraat işlerine de yarıyordu.

Laurence, koluna girip salona götürürken ihtiyar akrabasına:

— Bu soğukta? diyordu. Siz doğrusu eski zaman yiğitlerindenmişsiniz!

Marki genç akrabalarına kibarca sitemde bulundu:

— Benim gibi işe yaramaz bir ihtiyarı ziyaret etmek sizlere düşmezdi ya!

Mösyö d'Hauteserre içinden: “Acaba niye geldi?” diyordu.

Açık renk külotlu, ince ve kısa bacaklarına geçirdiği çorapları çizgili, altmış yaşında yakışıklı bir ihtiyar olan mösyö de Chargeboeuf'ün bir saç kesesi vardı, pudralı saçlarını kanad şeklinde iki yana taramıştı. Yeşil kumaştan av elbiseleri altın sırmalarla süslüydü. İhtiyarlar arasında hâlâ moda olan bu süsler, büyük Fredrich'i andıran yüzüne yaraşıyordu. Bir pudra tabakasının başına çizdiği ay dilimini bozmamak için üç köşeli şapkasını hiç giymezdi. Sağ elini eğri başlı bastonuna dayarken bastonu ile şapkasını, XIV. Louis'ye yaraşır bir tavırla, birlikte tutuyordu. Bu saygıdeğer ihtiyar, ipekli paltosunu çıkarıp bir koltuğa gömüldü, şapkasıyla bastonunu bacakları arasında, sırrını ancak XV. Louis sarayı müdavimlerinin bildikleri bir zarafetle tutuyordu. Bu hareket, herhalde kıymetli bir mücevher olan enfiye kutusu ile oynamak için elleri serbest bırakırdı. Marki de yeleşinin, kapağına altın klaptanla arabeskler işlenmiş cebinden kıymetli bir enfiye kutusu çıkardı. Enfiyesini hazırlar ve tatlı tatlı bakarak diğer bir zarif hareketle etrafındakilere tabakasını uzatırken, ziyaretinin ne kadar hoş

gittiğini fark etti. O zaman genç mültecilerin kendisine karşı vazifelerinde neden kusur ettiklerini sezdi. Kendi kendine âdeta şöyle der gibiydi: “Sevda zamanı, ziyaret zamanı değildir.”

Laurence:

— Sizi birkaç gün bırakmayız, dedi.

Marki:

— İmkânı yok, cevabını verdi. Aramızdaki maddi mesafeden çok daha fazlasını aştınız ama hâdiseler aramıza bu kadar mânevi mesafe koymuş olmasaydı benim de kızlarım, gelinlerim, torunlarım olduğunu bilirdiniz. Bütün bu insanlar akşam beni aralarında göremezlerse merak ederler, on sekiz fersahlık da yolum var.

Simeuse Markisi:

— Pek kuvvetli atlarınız var, dedi.

— Öyle mi? Troyes’den geliyorum, dün orada işlerim vardı da.

Nezaket icabı büyük bir alâka gösterilmesi âdet olan şeylere, aileye, Chargebœuf Markizi’ne dair beylik sualler sorulduktan sonra, mösyö d’Hauteserre’e öyle geldi ki, mösyö de Chargebœuf’ün nihayet genç akrabalarına ihtiyat tavsiye etmekte. Marki’ye göre zamane kötüydü, İmparator’un âkıbeti ne olacağını kimse bilemezdi.

Laurence:

— Bilmiyecek ne var? dedi, tanrı olacak.

Adamcağız İmparator’a tâvizlerde bulunmak lüzumundan bahsetti. Her zaman söylediği boyun eğmek zaruretinin çok daha salâhiyet ve

emniyetle ifade edildiğini görünce mösyö d'Hautesserre, oğullarına âdeta yalvaran bir eda ile baktı.

Simeuse Markisi, Chargebœuf Markisine:

— Bu adama hizmet edebilir misiniz? dedi.

— Tabîî, ailemin menfaati bunu icabettiriyororsa.

Nihayet ihtiyar, uzak tehlikelerden söz açtı; Laurence, kendisini ne demek istediğini açıkça anlatmaya davet edince, dört kişizadeye artık ava çıkmamalarını, evlerinde rahat durmalarını tavsiye etti.

Simeuse'lere:

— Siz Gondreville arazisini hâlâ kendi malınız telâkki ediyorsunuz ama böylece müthiş bir kini körüklüyorsunuz. Hayretinizden anlıyorum ki, cesur müdahalenizi hâlâ unutmayan Troyes'da düşmanlarınız olduğundan haberdar değilsiniz. İmparatorluk polis kuvvetlerinin elinden yakanızı nasıl kurtardınız orada herkesin ağzında. Kimileri sizi övüyor, kimileri de İmparator'un düşmanı diye gösteriyorlar. Bazı kimseler de uğrunda kanlarını döktükleri Napoléon'un size karşı gösterdiği müsamahaya şaşıyorlar. Siz, sizden zeki olduklarını sanan adamları atlattınız, aşağı tabaka insanları asla affetmezler. Vilâyetinizde polis ve adliye, düşmanımız senatör Malin'in elindedir. Çünkü her tarafa, hattâ imtiyazlı adlî vazifelere bile kendi adamlarını yerleştirmiştir. Polis kötü bir işte sizin parmağınızı keşfetmekten pek memnun olur. Meselâ bir köylü siz tarlasından geçerken bir sebep icadederek bir kavga çıkarır, üzerinizde dolu si-

lâh bulunur, ateşli gençlersiniz, elinizden bir kaza çıkabilir. Sizin vaziyetinizde suçlu olmamak için insanın yüz kere haklı olması gerekir. Size bunları boşuna söylemiyorum. Polis burayı daimî bir nezaret altında tutuyor ve sırf senatörü sizin herhangi bir teşebbüsünüze karşı korumak için Arcis gibi küçük bir yerde bir komiser bulunduruyor. Kendisi sizden korkuyor ve bunu söylüyor.

Simeuse'lerin küçüğü:

— Ama bu bir itiraf! dedi.

— İftira! İftira olduğuna ben inanıyorum! Ama herkes ne der? İş asıl orada. Michu, senatörü öldürmek istemiş, adam bunu unutmuş değildir. Sizin dönüşünüzden sonra Kontes, Michu'yü yanına aldı. O yüzden birçok kimselerin, ve halkın ekseriyetinin nazarında Malin haklıdır. Malla-
rına sahip olanların karşısında mültecilerin durumu ne kadar nazik olduğunu bilmiyorsunuz. Zeki bir adam olan vali, dün sizin hakkınızda bana iki kelime fısıldadı, canım sıkıldı. Hiç istemem ki, sizi burada...

Bu cevap derin bir hayretle karşılandı. Marie-Paul zile kuvvetle bastı.

İçeri gelen çocuğa:

— Gothard, dedi, gidip Michu'yü çağırın.

Gondreville'in eski müdürü çok geçmeden geldi.

Simeuse Markisi:

— Michu, dostum, dedi, Malin'i öldürmeye kalkışmışsın, doğru mu?

— Evet Marki cenapları; buraya tekrar gelirse gene onu gözetliyeceğim.

— Biliyor musun ki, seni pusuya yatıranın biz olduğumuzdan şüpheleniyorlar; kuzinimiz seni çiftçi sıfatıyla yanına aldı diye maksadını benimsemiş olmakla itham ediliyor.

Michu:

— Aman Yarabbi! dedi, mahvoldum öyleyse? Demek o Malin olacak belâyı başınızdan savmak bana nasip ol mıyacak?

Paul-Marie:

— Hayır, yavrum, hayır, dedi. Buradan ve bizim hizmetimizden ayrılman lâzım, seninle meşgul olacağız, servetini artırman için lüzumlu tedbirleri alacağız. Burada nen var nen yoksa hepsini sat, paranı al, seni Trieste'ye dostlarımızdan birinin yanına yollıyacağız, çok tanıdığı vardır; sana iyi işler temin eder, burada hepimiz için vaziyet düzeldiği zamana kadar orada kalırsın.

Olduğu yerde kalakalan Michu'nün gözleri doldu.

Chargebœuf Markisi sordu:

— Malin'e ateş etmek için pusuya yattığın zaman gören oldu mu?

— Noter Grevin onunla konuşuyordu, kendisini öldürmeme zaten bu mâni oldu, isabet de olmuş ya!

Michu, hanımına bakarak:

— Kontes cenapları sebebini bilirler, dedi.

Aile arasında olmasına rağmen bu soruşturmadan canı sıkılan mösyö Chargebœuf:

— Ama meseleyi bu Grevin'den başka bilenler yok mu? dedi.

— Efendilerimi tuzığa düşürmek için vaktiyle buraya gelen hafiye de biliyordu.

Mösyö de Chargebœuf bahçeye bakmak ister gibi kalktı:

— Fakat Cinq-Cygne'i hayli hale yola koymuşsunuz değil mi? dedi.

Sonra dışarı çıktı. Bu سوالın mânasını sezen iki kardeşle Laurence da kendisini takibettiler.

İhtiyar onlara:

— Siz, açık yürekli ve âlicenapsınız ama daima ihtiyatsız davranıyorsunuz, dedi. Herhalde iftira olan bir dedikodudan size söz etmemek elimden gelmez; fakat siz hareket tarzınızla bu dedikoduyu mösyö d'Hauteserre'le oğulları nazarında bir hakikat haline koyuyorsunuz! Ah! Gençler, gençler! Siz, Michu'yü burada bırakıp kendiniz gitmeliydiniz! Ama herhalde burada kalmak niyetinde iseniz, senatöre Michu hakkında iki satır yazın, çiftliğinize dair ağızlarda dolaşan söylentileri benden işittiğinizi ve kendisine yol verdiğinizi bildirin.

İki kardeş:

— Nasıl? diye haykırdılar. Malin'e, annemizle babamızı öldürene, servetimizi yüzünüzce gaspeden adama mektup yazmak ha!

— Bütün bunlar doğru; fakat o, İmparatorluk sarayının en mühim şahsiyetlerinden biri ve Aube vilâyetinin hükümdarıdır.

Cinq-Cygne Kontesi:

— Condé ordusu Fransa'ya girdiği takdirde XVI. Louis'nin idamı, yahut da müebbeden hapsedilmesi için rey veren adama! dedi.

Paul-Marie de:

— Belki Enghien dukasının idamını da tavsiye etmiştir, dedi.

— O o o! Eğer adamın asalet unvanlarını bir bir saymaya kalkarsanız devam edelim: Robespierre'i devirmek üzere ayaklananların daha kalabalık olduğunu fark edince onu düşürmek için eteğinden çeken oydu, 18 Brumaire hükümet darbesi. muvaffak olamasaydı, Bonaparte'ı kurşuna dizdirirdi, Napoléon sarsılacak olsa, Bourbon'ları gene o getirecektir, kim kuvvetliyse daima kendisini yanında bulacak ve korktuğu bir düşmanın işini bitirmek üzere kılıç veya tabancayı eline verebilecektir! Daha iyi ya işte!

Laurence:

— Bu kadar alçalacak mıyız? dedi.

Uçünü ellerinden tutup, o sırada üstü hafif bir kar tabakası ile kaplı bir çimenliğe doğru kenara çeken Chargebœuf Markisi:

— Çocuklar, dedi, akli başında bir adamın düşüncesini dinlerken kızacaksınız ama, size bunu söylemek benim için bir vazifedir, bakın ne yapacağım: ortaya ihtiyar bir aracı, meselâ kendimi

koyacağım, Gondreville'in satışı ibranamesi karşılığında ondan bir milyon frank istiyeceğim... Emin olun, mesele gizli tutulmak şartıyla buna razı olur. Tahvillerin, bugünkü faiz rayiciyle senede yüzbin frank iradınız olur. Fransa'nın başka bir köşesinde gidip güzel bir çiftlik alırsınız, Cinq-Cygne'in idaresini mösyö d'Hauteserre'e bırakırsınız ve bu güzel mirasçının kocası hanginiz olacağını belirtmek için kur'a çekersiniz. Fakat bir ihtiyarın sözleri, gençlerin kulağında mânası anlaşılmıyan bir gürültüden ibarettir, nasıl ki, gençlerin söyledikleri de ihtiyarlara öyle gelir.

İhtiyar Marki, üç akrabasına cevap istemediğini işaret etti ve salona döndü. Abbé Goujet ile kızkardeşi de, onlar konuşurken, oraya gelmişlerdi. Kuzinleriyle evlenmek için kur'a çekmek teklifi Simeuse'leri kızdırmıştı, Laurence da akrabasının tavsiye ettiği çirkin çareden âdetâ tiksinimişti. Onun için üçü de, gene nazik olmaya devam etmekle beraber, ihtiyara karşı daha az samimî davranmaya başladılar. Muhabbetleri soğumuştı. Bu soğukluğu hissedən mösyö de Chargebœuf, bu üç sevimli insana, tekrar tekrar, muhabbet dolu nazarlarla baktı. Söhbet umumi bir mecraya girmiş olmasına rağmen, mösyö d'Hauteserre'in, oğullarının devlet hizmetine girmesi hususunda gösterdiği ısrarı överek hâdiselere boyun eğmek lüzumunu tekrarladı.

— Bonaparte, dükler tâyin ediyor. İmparatorluk içinde derebeylikler yaratmıştır, kontlar da

tâyin edecek. Malin, Gondreville Kontu olmak istiyecektir.

Sonra genç Simeuse'lere bakarak:

— Bu fikir, hakkınızda hayırlı olabilir, diye ilâve etti.

Laurence atıldı:

— Yahut da felâketli!

Atları koşulunca Marki hemen kalktı ve herkes tarafından uğurlandı. Arabasına bindikten sonra Laurence'ı bir işaretle çağırdı, genç kız bir kuş çevikliğiyle basamağa sıçradı.

İhtiyar adam, kızın kulağına eğildi:

— Siz alelâde bir kadın değilsiniz, beni anlamalısınız, dedi. Malin'in içi rahat olmadığı için size de rahat vermiyecektir, size bir tuzak kuracak. Hiç olmazsa bütün hareketlerinize, hattâ en ehemmiyetsizlerine bile çok dikkat edin! Uzlaşmaya bakın, ben bu kadar söylörim.

İki kardeş, çimenliğin ortasında, kuzinlerinin yanında, ayakta, bahçe kapısından çıkan ve Troyes yolunda uçup giden yaylıyı derin bir hareketsizlik içinde seyrediyorlardı. Laurence, ihtiyarın son sözünü onlara söylemişti. İnsan ne kadar tecrübeli olursa olsun, altında köhne bir yaylı, bacaklarında kaba çoraplar ve ensesinde bir saç kesesi olursa sözünü dinletemez. Bu genç yüreklerden hiçbiri Fransa'da meydana gelen değişikliği tasavvur edemiyordu, öfkelerinden sinirleri depresiyor ve şeref duygusu asıl kanlariyle damarlarında kaynayıp duruyordu.

Simeuse Markisi:

— Chargebœuf'lerin reisi bu hale gelsin! dedi. “Ailesinin düsturu: daha zorlusu gelsin!” (**Adsit fortior!**) gibi en güzel bir harb nidası olan bir adam!

Laurence, acı bir gülümseyişle:

— Öküzleşmiş, dedi [1].

Simeuse'lerin küçüğü de:

— Ne yapalım, artık Saint Louis devrinde yaşamıyoruz, diye ilâve etti.

Kontes:

— **Şarkı söyliyerek ölmek!** Hanedanımızı yaratan beş genç kızın bu haykırışı, benim de nidam olacak, dedi.

Simeuse'lerin büyüğü de atıldı:

— Bizimki de **burada öl!** değil mi? Onun için amana gelmiyeceğiz. Düşünürsek görürüz ki. akrabamız Öküz efendi, bize söylediği şeyleri pek uslu uslu gevelemiş olacak. Gondreville, bir Malin'in adı olsun!

Küçük Simeuse:

— Hem de konağı! diye bağırdı.

Ağabeysi:

— Mansard, o şatonun plânını kişizadeler için çizmişti, şimdi ayaktakımı orada üreyecek! dedi.

Matmazel de Cinq-Cygne:

— Böyle olacağına Gondreville'in yanıp kül olması daha hayırlı olur.

[1] Chargebœuf ismindeki “bœuf” sözü, öküz mânâsına olduğu için, Laurence, bir kelime oyunu yapıyor.

Mösyö d'Hauteserre'in kendisine satacağı bir danayı görmeye gelen bir köylü, ahırdan çıkarken bu cümleyi işitti.

Laurence:

— İçeri girelim, dedi, az kalsın bir ihtiyatsızlık yapıyor, bir dana yüzünden öküze hak kazandırıyorduk.

Salona girince:

— Ah zavallı Michu'cüğüm, dedi! Senin ettiğin oyunu unutmuştum, ama bizi burada iyi bir gözle görmüyorlar, onun için bizi şüpheli gösterecek hareketlerde bulunma. Daha başka bir kötülük ettin mi?

— Ettim, efendilerimin yardımına koşmadan önce büyük efendimin katilini öldürmemek hatasında bulundum.

Papaz:

— Michu! diye bağırdı.

Papazın seslenişine aldırış etmeden:

— Sizin emniyette olduğunuza kanaat getir-medikçe buradan bir yere ayrılamam. Etrafta hiç de hoşuma gitmiyen birtakım heriflerin dolaştığını görüyorum.. Ormanda şu son av partisinde, Gondreville'de benim yerime koydukları o adam yanıma geldi: "Orasını kendi malınız mı sanıyorsunuz?" diye sordu. "Ne yaparsın, yavrum! dedim, insanın iki asırdan beri yaptığı şeylerin itiyadını iki ayda kaybetmesi kolay değil."

Simeuse Markisi, hazzından gülümsiyerek:

— Hata etmişsin, Michu, dedi.

Mösyö d'Hauteserre sordu:

— Ne cevap verdi?

— İddialarımızı senatöre haber vereceğini söyledi.

Hauteserre'lerin büyüğü atıldı:

— Gondreville Kontu! Ah! Ne maskaralık Ama sahi, Bonaparte'a da haşmetmeap demiyorlar mı?

Papaz da ilâve etti:

— Berg Grandükü'ne de altes diyorlar.

Mösyö de Simeuse sordu:

— O da kim?

Mösyö d'Hauteserre cevap verdi:

— Murat, Napoléon'un eniştesi.

Matmazel de Cinq-Cygne atıldı.

— Mükemmel! Beauharnais Markisi'nin dul karısına da haşmetmeap mı diyorlar?

Papaz:

— Evet, Matmazel, dedi.

Laurence:

— Bunları görmek için Paris'e gitmeliydik dedi.

Michu:

— Heyhat, Matmazel, dedi, küçük Michu'yü liseye koymak için oraya gittim, size yemin edebilirim ki, İmparatorluk muhafız kıtası hiç de şakaya gelmez. Bütün ordu ona benziyorsa, bugünkü vaziyet bizden ömürlü olabilir.

Mösyö d'Hauteserre:

— Hizmet kabul eden asîl ailelerden bahsediliyor.

Papaz ilâve etti:

— Hem bugünkü kanunlara göre oğullarınız için hizmet mükellefiyeti vardır. Kanun artık ne unvan tanıyor, ne isim.

Laurence haykırdı:

— Bu adamın sarayı ile bize yaptığı fenalığı ihtilâl bile baltasıyla yapamamıştı.

Papaz:

— Kilise, onun selâmeti için dua ediyor, dedi.

Üst üste söylenen bu sözler ihtiyar Chargebœuf Markisi'nin akıllıca öğütlerinin ne kadar yerinde olduğunu gösteriyordu; fakat bu gençler bir uzlaşmayı kabul edemeyecek kadar şeref duygusu ve iman taşıyorlardı. Sonra bütün yenilenlerin her devirde düşündüklerini düşünüyorlardı: nasıl olsa galiplerin ikbalı bir gün sona erer, İmparator'u oıdudan başka tutan yoktur; hakkın önünde hiçbir zorbalık dayanmaz, diyorlardı. Bütün bu ihtarlara rağmen önlerinde kazılmış olan kuyuya düştüler, Mösyö d'Hauteserre gibi uysal ve ihtiyatlı insanlar böyle bir tehlikeden korunabilirlerdi. İnsanlar açıkyürekli düşünseler, belki kabul ederler ki, felâket gelip çatmadan önce açık veya kapalı bir şekilde geleceğini mutlaka haber verir. Pek çokları, bu ısrarlı veya aşikâr ihtarın mânasını ancak felâketten sonra hissetmişlerdir.

Michu, matmazel de Cinq-Cygne'e usulca dedi ki:

— Herhalde Kontes cenapları takdir buyururlar ki, hesabımı görmeden buradan ayrılamam.

Laurence, cevap makamında anladığını ifade eden bir işaret yaptı, Michu dışarıya çıktı. Topraklarını derhal Bellache çiftçisi Beauvisage'a satan Michu, parasını ancak yirmi gün sonra alabildi. İşte, Marki'nin ziyaretinden bir ay sonra, iki kuzenine bir servetleri bulunduğunu haber veren Laurence, ormanda gömülü milyonu çıkarmak için mi-carême [1] gününün münasip olacağını söyledi. Çok kar yağması yüzünden Michu o vakte kadar gidip defineyi almak imkânını bulamamıştı; fakat bu işi efendileriyle birlikte yapmak niyetindeydi. Michu, memleketten mutlaka ayrılmak istiyor, kendinden korkuyordu.

Hanımına dedi ki:

— Her nedense Malin ansızın Gondreville'e geliverdi; sahibinin ölümü dolayısıyla Gondreville'i satılığa çıkartmak fırsatına dayanamayacağım. İçime doğanı yapmadığım için kendimi suçlu görüyorum!

— Kış ortasında böyle Paris'i bırakıp gelmesine acaba sebep ne?

— Arcis halkı da zaten hep bunu konuşuyor. Ailesini Paris'te bırakmış, oda uşağından başka kimseyi getirmemiş. Arcis noteri mösyö Grévin, Aube başmülteziminin karısı yani Malin namına Gondreville'in alım muamelesine âlet olan

---

[1] Büyük Perhiz'in ortasındaki perşembe günü.

Marion'un yengesi madam Marion'da ona refakat ediyorlar.

Laurence, mi-carême gününü mükemmel bir fırsat bildi, yortu dolayısıyla adamları savmak kolaydı. Karnaval şenlikleri yüzünden köylüler şehre akın ediyor, kırlarda kimsecikler kalmıyordu. Fakat o günün intihabı aksi gibi pek çok adliye vakalarında raslanan uğursuz bir tesadüfün meydana gelmesine yardım etti. Matmazel de Cinq-Cygne, düşüncesinde ne kadar hesaplı davranmışsa, tesadüf de gününü o kadar ustalıklı hesaplamıştı. Bir ormanın kenarındaki bir şatoda bir milyon yüz bin franklık bir servetlerinin bulunduğunu bilmek mösyö ve madam d'Hauteserre'i o kadar telâşa düşürecek ki, fikri sorulan Hauteserre kardeşler de kendilerine haber verilmemesi daha doğru olacağını söylediler. Bu seferin sırrı Gothard, Michu, dört kişizade ve Laurence arasında kaldı. Birçok hesaplardan sonra her atın sağrısına uzun bir torba içinde kırk sekiz bin frank koymak kabil olduğu anlaşıldı. Üç sefer kâfi gelecekti. Bir ihtiyat tedbiri olarak,ecessüsleri tehlikeli olabilecek bütün insanların yortu eğlencelerini seyretmek üzere Troyes'ya gönderilmesi kararlaştı. Kendilerine güvenilebilecek olan Catherine, Marthe ve Durieu şatoyu bekliyeceklerdi. Şato hizmetçileri, verilen izni sevinçle kabul ettiler ve gün doğmadan yola çıktılar. Michu'nün yardımıyla Gothard, sabah erkenden atları tımar edip eyerledi. Kervan Cinq-Cygne bahçelerinden geçti ve oradan efendilerle uşaklar or-

mana ulaşılar. Parkın kapısı pek alçak olduğu için hepsi oraya kadar yaya giderek hayvanları yedekte götürmüşlerdi, ata bindikleri sırada Bel-lache çiftçisi ihtiyar Beauvisage tesadüfen oradan geçiyordu.

Gothard haykırdı:

— Aman! Biri geliyor.

Dürüst çiftçi meydana çıkarak:

— Merak etmeyin, benim, dedi. Merhaba baylar, vilâyetin emirlerine aldırmadan ava gidi-yorsunuz, demek? Neme lâzım ben haber verecek değilim, ama dikkatli olun! Dostlarınız varsa, düşmanlarınız da var.

Şişman d'Hauteserre gülümsiyerek:

— Adam! dedi, Allah vere de avımız başarılı olsun, sen de tekrar efendilerine kavuşur-sun.

Hâdiselerin bambaşka bir mâna verdiği bu söz üzerine Laurence, Robert'e dik dik baktı. Si-meuse'lerin büyüğü, Malin'in bir tazminat mukabilinde Gondreville'i eski sahiplerine iade edeceğine sanıyordu. Bu çocuklar Chargebœuf Markisi'nin kendilerine tavsiye ettiğinin tersini yapmak istiyorlardı. Onların ümitlerini paylaşan Robert, o uğursuz sözleri söylerken işte bunu düşünüyordu.

Kapının anahtarını alarak en arkadan gelen Michu, Beauvisage'a:

— Herhalde, çeneni tut, azizim, dedi.

Mart sonunun güzel günlerinden biriydi: hava rutubetsiz ve açık, yer temiz, sıcaklık, yaprak-

sız ağaçlarla tezat teşkil edecek kadar kuvvetliydi. Hava o kadar beraktı ki, kırlarda yer yer yeşil sahalar göze çarpıyordu.

Simeuse'lerin büyüğü gülerek:

— Kuzinim, define aramaya gidiyoruz, ama evimizin asıl definesi sizsiniz, dedi.

Laurence önden gidiyordu, atının sağında ve solunda kuzenleri ilerliyorlardı. İki Haute-serre onların peşinden geliyor, en arkada da Michu bulunuyordu. Gothard, öncü olarak ileriden gidiyordu.

Simeuse'lerin küçüğü alçak sesle:

— Mademki servetimizi kısmen olsun bula-
cağız, ağabeyimle evlenin, dedi. Size tapıyor,
bugünün kişizadelerine yetecek kadar da zengin
olursunuz.

Laurence:

— Hayır, bütün serveti onun olsun, ikimize
yetecek kadar zengin olduğum için sizinle evlene-
ceğim, cevabını verdi.

Simeuse Markisi:

— Oyle olsun, dedi. Ben de gidip size kar-
deşlik etmeye lâayık bir kadın ararım.

Laurence, ona bir kıskançlık ifadesiyle ha-
karak:

— Demek beni sandığımdan daha az sevi-
yormuşsunuz, dedi.

Marki:

— Hayır, dedi, ikinizi de sizin beni sevdiği-
nizden fazla severim.

Laurence, Simeuse'lerin büyüğüne, kendisini bir an için tercih eden bir nazarla bakarak:

— Demek kendinizi feda edecektiniz, diye sordu.

Marki ses çıkarmadı.

Bu susuştan sabırsızlanan Laurence devam etti:

— İyi ama! O zaman da aklım, fikrim sizde kalır, kocam da buna tahammül edemez.

Küçük Simeuse ağabeysine bakarak:

— Sensiz nasıl yaşarım ben? dedi.

Marki atıldı:

— Peki ama ikimizle birden evlenemezsiniz ya!

Sonra can evinden vurulmuş bir insanın sert edasiyle ilâve etti:

— Hem artık karar vermek zamanı gelmiştir.

Hauteserre'ler işitmesinler diye atını ileri sürdü. Kardeşinin ve Laurence'ın atları da onu takibetti. Arkadan gelen üç kişi ile aralarında kâfi bir mesafe bıraktıktan sonra Laurence bir şeyler söylemek istedi, fakat söz yerine gözlerinden yaş boşandı. Nihayet:

— Bir manastıra gireceğim, dedi.

Simeuse'lerin küçüğü:

— Cinq-Cygne hanedanını söndürmek mi kastınız? dedi. Hem bahtsızlığına razı olan bir kişi yerine iki kişiyi bedbaht etmiş olursunuz! Hayır, kardeşiniz olarak kalmak hangimize nasip olursa, buna tevekkül göstereceğiz.

Marki'ye bakarak devam etti:

— Korktuğumuz kadar fakir olmadığımızı öğrenince aramızda konuşup anlaştık. Tercih edilen ben olursam bütün servetimiz ağabeyimin olacak. Talihsizlik bana düşecek olursa, serveti de, Simeuse unvanını da bana bırakıyor. Çünkü o zaman Cinq-Cygne adını taşıyacak! Bu saadete erişemeyecek olan, hiç değilse mevki ve servet sahibi olacak. Nihayet, kederine dayanamadığını anlayacak olursa, kurulan yuvanın neşesini kaçırmamak için, orduda vazife alıp kendini öldürtebilir.

Büyük Simeuse:

— Biz tam mânasiyle ortaçağ şövalyeleriyiz, atalarımıza lâyük evlâtlarız. Sizi dinliyoruz, Laurence! diye haykırdı.

Küçüğü de:

— Bu vaziyette kalmak istemiyoruz, dedi.

Büyüğü:

— Laurence, inan ki, bağlılığın da kendine has bir zevki var.

Laurence:

— Sevgili çocuklar, dedi, karar verecek halde değilim. İkinizi de sanki tek bir insanmışınız gibi seviyorum, anneniz sizi nasıl seviyordu, tıpkı öyle seviyorum! Allah yardımcımız olsun. Ben birinizi tercih etmiyeceğim, işi tesadüfe bırakırız. Yalnız bir şart koşuyorum.

— Nedir o?

— Hanginiz kardeşim olacaksanız, ta ben gitmesine müsaade edinciye kadar yanımda kala-

cak. Gitmesinin yerinde olup olmadığını yalnız ben tâyin etmek istiyorum.

İki kardeş, kuzinlerinin düşüncesinin mânâsını anlamaya çalışmadan:

— Peki, dediler.

— Madam d'Hauteserre bu gece sofrada, duadan sonra hanginize hitabederse ona varacağım. Fakat hiçbiriniz kurnazlık etmiyecek, kendisini size sual sormak zorunda bırakmayacaksınız.

Küçük Simeuse:

— Dürüst olacağız, dedi.

İki kardeş Laurence'm elini öptüler. Her ikisinin de kendi lehine çıkacağına ihtimal verebileceği bir neticenin artık katîleşmesi ikizleri son derece neşelendirmişti.

Büyüğü:

— Laurence'cığım, dedi, nasıl olsa ikimizden birini Cinq-Cygne Kontu yapacaksın.

— Hangimizin Simeuse'lükten çıkacağına oynuyoruz, dedi.

Hauteserre'lerin arkasından gelen Michu:

— Görüyorum ki, hanım daha uzun müddet kız kalmıyacak, dedi. Efendilerim pek neşeliler. Hanımım birini intihabediyorsa gitmekten vazgeçtim, bugünü görmek isterim!

Hauteserre'lerin hiçbiri cevap vermedi. Hauteserre'lerle Michu'nün arasından bir saksâğan havalandı, iptidai insanlar gibi bâtil itikatları olan Michu'ye sanki bir ölü için çanlar çalınıyormuş gibi geldi. Birlikte korularda dolaşırken saksâğana pek seyrek rastlıyan sevgililer için gün neşeli başla-

mıştı. Elinde plânı bulunan Michu yerleri tanıdı! Her kişizade bir kazma getirmişti: paralar bulundu; ormanda paranın saklandığı kısım, ıssız ve geçitlerden, meskenlerden uzak bir yerdı. Böylece altın yüklü kervan kimse ile karşılaşmadı. Bu bir felâket oldu. Çünkü son iki yüz bin frankı almak üzere Cinq-Cygne'den gelirken, başarısından cesaretlenen kafilé ondan evvelki seferlerde takibettiği yoldan daha kestirme bir yola saptı. Bu yol, Gondreville'e nazır yüksek bir noktadan geçiyordu.

Mavimtırak bir alev sütunu gören Laurence:
— Yangın! dedi.

Michu:

— Şenlik ateşi olacak, cevabını verdi.

Ormanın en küçük patikalarını bile tanıyan Laurence kafiléden ayrıldı ve Michu'nün eskiden oturduğu Cinq-Cygne köşküne doğru hayvanını mahmuzladı. Köşk ıssız ve kapalı olmasına rağmen demir kapı açıktı, yerde birçok atların ayak izleri Laurence'ın dikkatini çekti. Alev sütunu İngiliz parkının bir çayırından geliyordu, Kontes, herhalde ot yakıyorlardır, dedi.

Parktan midillisinin sırtında dörtmala çıkan Violette, Laurence'ın önünde durarak:

— Ya! Demek siz de onlara dahilsiniz? diye haykırdı. Ama herhalde bu bir karnaval muzipliğidir? Adamı öldürmiyecekler değil mi?

— Kim?

— Kuzenleriniz canına kastetmiyorlar değil mi?

— Kimin?

— Senatörün.

— Deli misin, Violette?

— Öyleyse burada işiniz ne ya? diye sordu.

Kuzenlerinin bir tehlikeye marûz bulundukları düşüncesiyle cesur süvari, hayvanını var kuvvetiyle mahmuzladı ve çuvallar doldurulurken oraya yetişti.

— Dikkat! Neler oluyor bilmiyorum ama, Cinq-Cygne'e dönelim!

Kişizadeler, ihtiyar Marki'nin kurtardığı servetin taşınmasıyla uğraşırken Gondreville şatosunda garip hâdiseler cereyan ediyordu.

Öğleden sonra saat iki de senatör ve dostu Grévin, zemin katındaki büyük salonda ocağın karşısında bir şatranç partisine başlamışlardı. Madam Grévin'le madam Marion, şöminenin köşesinde bir kanapeye oturmuşlar konuşuyorlardı. Bütün şato halkı, Arcis kazasında hayli zamandan beri sözü edilen meraklı bir maskara alayını seyre gitmişlerdi. Cinq-Cygne köşkünde Michu'nün yerini alan kâhyanın ailesi de oraya gitmişti. Şatoda o sırada yalnız senatörün oda uşağıyla Violette vardı. Kapıcı, iki bahçıvan ve karıları, işleri başındaydılar; fakat bunların oturdukları yer, Arcis yolunun ucunda, avluların methalindedir, ve burası ile şato arasındaki mesafe oradan silâh sesinin duyulmasına imkân vermiyecek kadar fazla idi. Zaten bu insanlar kapı eşiğinde oturmuşlar, maskara alayının geleceğini umarak yarım fersah ötedeki Arcis kasabası istikametine bakı-

yorlardı. Violette de, geniş bir sofada oturmuş, kira mukavelesinin yenilenmesi işini görüşmek üzere senatörle Grévin tarafından kabul edilmesini bekliyordu. Tam o sırada, boy, eda ve tavırlarıyla Hauteserre'lerle Simeuse'leri ve Michu'yü andıran maskeli ve eldivenli beş kişi, oda uşağıyla Violette'in üzerine atılarak ağızlarına tıkaç makamında birer mendil soktular ve bir kilerde iskemlelere bağladılar. Saldıranların bütün çabukluğuna rağmen uşakla Violette, birer feryat koparmak imkânını bulmuşlardı. Bu bağrışlar salondan işitildi. İki kadın bunun bir imdat çağrışı olması ihtimalini ileri sürdüler.

Madam Grévin:

— Durun, dedi, içeri hırsızlar girdi!

Grévin:

— Yortu şenliğidir, dedi! Şatoya maskeliler dolacak.

Bu münakaşa beş yabancıya cümle kapısı tarafından kapıları kapıyarak, uşakla Violette'i hapsetmek için zaman kazandırmıştı. Hayli inatçı bir kadın olan madam Grévin, gürültünün sebebini mutlaka öğrenmek istedi; kalktı ve beş maskeli ile karşılaştı, bunlar onu da Violette'le uşağın âkıbetine uğratmakta gecikmediler; sonra salona hücum ettiler, en kuvvetlilerinden ikisi Gondreville Kontu'nu yakaladı, ağzını tıkadılar ve park tarafından kaçırıldılar, öteki üçü de madam Marion'la noteri birer koltuğa bağlayıp ağızlarını tıkıyorlardı. Bu suikastın icrası yarım saatten fazla sürmemişti. Üç meçhul adam, senatörü ka-

çırmış olanların da sonradan iltihakiyle, bodrumdan tavan arasına kadar şatonun her yanını araştırdılar. Hiçbir kilidi zorlamadan bütün dolapları açtılar; duvarları yokladılar, hâsılı akşamın saat beşine kadar şatonun sahipleriymiş gibi davrandılar. O sırada oda uşağı, Violette'in ellerini bağliyan ipleri dişleriyle koparma işini tamamlamıştı. Ağzındaki tıkacı çıkaran Violette, imdat çağırmaya başladı. Bu haykırışları işitince beş meçhul adam bahçeye indiler, Cinq-Cygne'deki atlara benziyen hayvanlarına atladılar ve kaçtılar, ama bütün çabukluklarına rağmen, Violette kendilerini görmüştü. Uşağın bağlarını çözdükten, o da kadınlarla noteri kurtardıktan sonra Violette midillisine atliyerek mütecavizlerin peşine düştü. Köşke varınca, bahçe kapısının iki kanadını da ardına kadar açık bulunca pek şaşmış, matmazel de Cinq-Cygne'i nöbet bekler vaziyette görünce duyduğu hayret daha az olmamıştı.

Genç Kontes uzaklaşınca, Grévin, at sırtında oraya yetiştı. Yanında Gondreville'in korucusu vardı, kapıcı kendisine şato ahırlarından bir hayvan çıkarıp vermişti. Kapıcının karısı, Arcis jandarma karakoluna haber vermeye gitmişti. Violette derhal Grévin'e, Laurence'la karşılaştığını, sarsılmaz ve azimli seciyesini pek iyi bildikleri cüretli genç kızın kaçtığını anlattı.

Violette:

— Etrafı gözetliyordu, dedi.

Grévin haykırdı:

— Bu işi yapanlar, Cinq-Cygne'deki kişizadeler olabilir mi, dersin?

Violette:

— Nasıl! dedi. O şişko Michu'yü tanımadınız mı? Benim üstüme atılan oydu! Pençesini pek iyi hissettim. Zaten atlar da Cinq-Cygne şatosunun atlarıydı.

Noter, koru içindeki meydanda ve parkta atların nal izlerini görünce, bu kıymetli izlerin muhafazası için korucuyu bahçe kapısında nöbetçi bırakarak Violette'i bunları tesbit etmesi için Arcis sulh yargıcını çağırmaya gönderdi. Sonra acele Gondreville şatosunun salonuna döndü, İmparatorluk jandarmasının üstegmeniyle teğmeni, yanlarında dört er ve bir çavuş olduğu halde oraya gelmişlerdi. Bu teğmen tahmin edeceğiniz gibi, iki sene önce François'nın başını yardığı ve Corentin'i o zaman kurnaz hasmını kendisine tanıttığı çavuştu.. Kardeşi orduda hizmet gören ve en iyi topçu albaylarından biri olan Giguët ismindeki bu adam, jandarma subaylığı vazifesinde kabiliyetiyle kendini gösteriyordu. Daha sonraları Aube süvari bölüğüne kumanda etmiştir. Welff adındaki teğmen, evvelce Corentin'i Cinq-Cygne'den köşke ve köşkten Troyes'ya götürmüş olan çavuştu. Yolda, Parisli, Mısır ordusunun bu eski erine Laurence'la Michu'nün çevirdikleri dolaplar hakkında hayli şeyler anlatmıştı. O yüzden bu iki subayın, Cinq-Cygne halkı aleyhine büyük bir gayret göstermeleri pek tabii idi. Nitekim göstermekten de geri durmadılar. Directoire tarafından

ilân edilen ve dördüncü yılın Brumaire kanunu denilen kanunun hazırlanmasına, biri öteki hesabına olmak üzere, Malin'le Grévin birlikte çalışmışlardı. Onun için bu kanunu pek iyi bilen Grévin, bu işte büyük bir süratle hareket etti, fakat bunu yaparken Michu ile Hauteserre'ler ve Simeuse'lerin suçlu oldukları hakkında kanaate yakın bir tahminin tesiri altında bulunuyordu. Napoléon'un şimdi Fransa'da yürürlükte bulunan kanunları ve adliye sistemiyle tam o sıralarda değiştirmekte olduğu bu adalet teşkilâtının mahiyetini bugün, birkaç yaşlı yargıçtan başka kimse-ler hatırlamaz..

Dördüncü yılın Brumaire kanunu, Gondreville'de işlenen suçun derhal tahkik ve takibini vilâyet jürisi müdürüne bırakıyordu. Sırası düşmüşken hatırlatalım ki, Convention, adliye dilinden **crime** sözünü kaldırmış, yerine **delit** [1] tâbirini koymuştu. Ve kanuna karşı işlenen suçlar için para cezası, hapis, terzil veya terhip cezaları vardı. Ölüm cezası, terkibî bir cezaydı. Bunula beraber, bu terhibî ölüm cezası barıştan sonra kaldırılarak yerine yirmi dört yıl kürek cezası konulacaktı. Böylece Convention, yirmi dört yıl küreğin ölüm cezasına eşit olduğunu kabul etmiş oluyordu. O halde müebbet kürek cezası veren ceza kanununa ne demeli? Napoléon'un danıştayının o sırada hazırlamış olduğu teşkilât, pek bü-

[1] Crime ve delit, ikisi de suç, cürüm anlamına olmakla beraber aynı zamanda cinayet anlamına gelen crime daha ağır bir deyimdir.

yük yetkileri nefsinde toplıyan jüri müdürleri usulüne son veriyordu. Suçların tahkiki ve ithamnamenin hazırlanması hususunda jüri müdürü âdetâ hem adlî emniyet memuru, hem savcı, hem sorgu yargıcı, hem de yargıç vazifesini, görüyordu. Yalnız tahkikatı ve ithamnamesi bir icra komiserinin vizesiyle sekiz jüri üyesinin tasdikına tâbiydi. Bu jüri heyetine tahkikatında elde ettiği delilleri anlatıyor, şahitlerle sanıkları dinletiyor ve heyet itham kararı denilen bir ön karar veriyordu. Müdür, kendi odasında toplanan jüri üyeleri üzerinde öyle bir nüfuz sahibi oluyordu ki, bunlar onun sözünden dışarı çıkamıyorlardı. Bu jüri üyeleri iddia jürisini teşkil ederlerdi. Sanıkları yargılayacak olan cinayet mahkemesindeki jüri ise başka üyelerden mürekkepti. İddia jürisine mukabil bu, yargı jürisi adını alırdı. Napoléon'un **Cour criminel** adını verdiği cinayet mahkemesi, bir başkan, dört yargıç, savcı ve bir hükümet komiserinden meydana gelirdi. Bununla beraber 1799 dan 1806 ya kadar, bazı vilâyetlerde bazı suikastları yargılamak üzere jüri heyetinin yardımı olmadan yargılıyan, hukuk mahkemesinden alınmış yargıçlardan hususi surette kurulan mahkemeler de vardı. Hususi mahkemelerle cinayet mahkemeleri arasındaki bu ayrılıktan birtakım salâhiyet ihtilâfları doğuyordu ki, bunları da yargıtay hallederdi.

Aube vilâyetinde böyle bir hususi mahkeme bulunsaydı, bir imparatorluk senatörüne karşı yapılan suikastın yargılanması şüphesiz ki, oraya havale edilirdi; fakat bu sakin vilâyette bu istis-

nai adliye cihazı mevcut değildi. Onun için Grévin de jandarma teğmenini Troyes jürisinin müdürüne gönderdi. Mısır ordusunun eski eri doludizgin oraya koştu ve bu pek nüfuzlu adli âmiri menzil arabasıyla Gondreville'e getirdi.

Troyes jüri müdürü eski bir mahkeme mü-lâzimi [1], Convention komitelerinden birinin eski bir maaşlı kâtibi, Malin'in dostu ve onun tarafından tâyin edilmiş bir adamdı. Cinayet mahkemelerinin eski bir kurdu olan Lechesneau adındaki bu adam, Grévin gibi Convention'un adli çalışmalarına çok yardım etmişti. Bu yüzden Malin onu Cambacérès'e tavsiye etmiş, o da kendisini İtalya'ya başsavcı tâyin etmişti. Aksi gibi Lechesneau, Torina'nın kibar kadınlarından biriyle münasebette bulunmuş ve kocasının, gayrimeşru bir çocuğun kaçırılması dolayısıyla açtığı dâvayı önlemek için Napoléon kendisini azletmek zorunda kalmıştı. Her şeyini Malin'e borçlu olan ve böyle bir suikastın ehemmiyetini idrak eden Lechesneau, jandarma yüzbaşısı ile on iki kişilik bir müfrezeyi beraberinde getirmişti.

— Yola çıkmadan önce tabii vali ile anlaşmıştı, vakayı öğrendiği zaman gece bastırmış olduğu için vali telgraftan istifade edememişti. Bu görülmemiş suikastı emniyet bakanına, başyargıca ve İmparator'a haber vermek üzere Paris'e bir postacı yolladılar. Lechesneau, Gondreville şatosu salonunda madam Marion'u Grévin'i, Violette'i,

[1] Lieutenant de bailliage: Kırallık zamanında, kiral adına yargılamaya yetkili memur.

senatörün oda uşağını ve yanında zabıt kâtibi bulunan sulh yargıcını buldu. Şatoda araştırmalar yapılmış bulunuyordu. Sulh yargıcı, Grévin'in yardımıyla, tahkikatın ilk delillerini itina ile topluyordu. Yargıç, ilkönce, intihabedilen gün ve saatin ne derin hesaplara dayandığını hayretle görmüştü. Saat, izlerin ve delillerin derhal araştırılmasına imkân vermiyordu. Bu mevsimde, Violette'in suçluların peşine düştüğü, saat beş buçuk sularında ortalık kararmış bulunur; kötülük edenler için gece demek, çok kere cezadan kurtuluş demektir. Herkesin Arcis karnavalını görmeğe gittiği ve senatörün evinde yalnız kaldığı bir günün seçilmesi ise şahitlerden kurtulmak için değil miydi?

Lechesneau:

— Emniyet umum müdürlüğü memurlarının hakları varmış. Bizi Cinq-Cygne kızızadeleri hakkında ikaz etmekten geri durmadılar ve er geç bir kötülük edeceklerini söylediler.

Beş maskeli adamla senatörün izlerinin aranması için bütün civar vilâyetlere haberciler çıkarmış olan Aube valisinin çalışmalarına güvenerek, Lechesneau tahkikatının esaslarını tesbit işine girdi. Bu iş Grévin'le sulh yargıcı gibi kuvvetli hukuk mütehasssının yardımıyla çabucak yapıldı. Malin'le Grévin'in Paris'te hukuk işlerinin bütün girdi çıktısını öğrenmiş oldukları hukuk idaresinin [1] eski başkâtibi olan Pigoult ismindeki

[1] Etude: Her türlü hukuki işleri gören, noter ve avukatlık muameleleriyle uğraşan ve noterlik gibi imtiyazı satın alınan bir iş müessesesi.

bu sulh yargıcı üç ay sonra Arcis mahkemesi başkanlığına getirildi. Lechesneau, Michu'nün evvelce nösyö Marion'u nasıl tehdidettiğini ve senatörün, kendi parkında nasıl bir pusudan kurtulmuş olduğunu biliyordu. Biri ötekinin neticesi olan bu iki vaka, herhalde bu yeni suikastın ilk alâmetleri olacaktı ve eski çiftlik müdürünün bu işi yapanların başında bulunduğuna delâlet ediyordu. Banius ki, Grévin, karısı, Violette ve madam Marion beş maskeli adam arasında tıpkı tıpkısına Michu'ye benzeyen biri bulunduğunu söylüyorlardı. Başların, favorilerin rengi, herifin bodur boyu yüzünden maske takması âdeta beyhude bir zahmet olmuştu. Zaten Cinq-Cygne köşkünün bahçe kapısını Michu'de başka kim anahtarla açabilir-di? Arcis'den döndüklerinde sorguya çekilen yeni müdürle karısı her iki kapıyı da kilitlemiş olduklarını ifadelerinde söylemişlerdi. Korucu ve zabıt kâatibi yanında olduğu halde kapıları muayene eden sulh yargıcı bunlarda hiçbir zorlama izi bulunmadığını görmüştü.

Grévin dedi ki:

— Kendisini kapı dışarı ettiğimiz zaman çift olan anahtarların birer tekini beraberinde götürmüş olacak. Herhalde büyük bir kötülük düşünmüş olmalı ki, yirmi gün içinde varını yoğunu sattı ve parasını evvelki gün benim idarehanemde teslim aldı.

Bu hâdiseyi dikkate değer bulan Lechesneau:

— Her şeyi onun sırtına yüklemiş olacaklar, dedi. Onlar için canını verir bu adam.

Şatoyu bu kadar iyi tanıyan Simeuse'lerle Hauteserre'lerden başka kim olabilirdi? Mütecavizlerden hiçbiri araştırmalarında hataya düşmemiş, hepsi ne istediklerini ve istediklerini nerede bulacaklarını pek iyi bildiklerini ispat eden bir emniyetle her tarafa girip çıkmışlardı. Kapıları açık kalan dolaplardan hiçbiri zorlanmamıştı. Demek ki, suçluların elinde bunların anahtarları vardı; daha garibi; en küçük bir şey çalınmamıştı. Şu halde maksat hırsızlık değildi. Hem Violette, hayvanların Cinq-Cygne şatosunun hayvanları olduğunu tanıdıktan sonra, çiftlik müdürünün köşkü önünde Kontes'i pusuda bulmuştu. Bütün bu vakalar ve ifadeler karşısında, Simeuse'lerle Hauteserre'ler ve Michu'nün suçlu oldukları hakkında işin evveliyatından habersiz bir adliye teşkilâtının nazarında belirecek tahminler bir jüri müdürünün nazarında katî bir mahiyet alıyordu. Şimdi acaba müstakbel Gondreville Kontu'nu ne yapmak istiyorlardı? Niyetleri Michu'nün daha 1799 da tâlip olduğu ve bedelini ödiyecek vaziyette bulunduğunu bildirdiği Gondreville'i eski sahiplerine geri vermeye onu mecbur etmek miydi? Öyleyse işin mahiyeti değişiyordu.

İşinin eri adliye mütehassısı şatoda yapılan hararetli araştırmalardan maksadın ne olabileceğini düşündü. Eğer niyetleri intikam almak olsaydı, suçlular Malin'i öldürebilirlerdi. Senatör belki de öldürölüp gömülmüştü. Bununla beraber kaçırma hâdisesi bir şahsı hürriyetinden mahrum

etme suçu ifade ediyordu. Şatodaki araştırmalardan sonra neden buna başvurulmuştu? İmparatorluğun yüksek bir şahsiyetinin kaçırılmasının uzun zaman gizli kalabileceğini sanmak için insanın deli olması lâzımdı! Bu suikastın çabucak her yanda duyulacak olması bundan beklenecek menfaatleri hiçe indiriyordu.

Bu mütalâalara karşı, Pigoult, adliyenin hiçbir zaman haydutların niyetlerini tamamı tamamına bilemiyeceği cevabını verdi. Bütün cinayet dâvalarında, yargıçla suçlu, ve suçlu ile yargıç arasında daima karanlık noktalar kalırdı; insanın hareketlerinde öyle derinlikler vardır ki, ancak suçluların itirafları oraya aydınlık serpebilir.

Grévin'le Lechesneau, tasdik makamında birer baş işareti yapmakla beraber aydınlatmak istedikleri o karanlık noktalardan gözlerini ayırmadılar.

Pigoult, Grévin'le madam Marion'a dedi ki:

— Halbuki İmparator onları affetmiş, aleyhindeki son suikastte parmakları olmasına rağmen kendilerini listeden çıkarmıştı!

Lechesneau, beraberinde getirdiği bütün jandarmaları hemen Cinq-Cygne ormanı ile vâdisine gönderdi, Giguet'nin yanına sulh yargıcını da kattı, bu suretle yargıç, kanunun tâbiriyle, kendisinin yardımcı adlî emniyet memuru oluyordu; onu Cinq-Cygne bucağında tahkikata yarıyacak deliller toplamaya, icabında gerekli sorguları yapmaya memur etti ve işin süratle yürümesini temin için,

aleyhinde aşikâr deliller bulunan Michu hakkında bir tevkif kararını acele yazdırarak imzaladı. Jandarmalarla sulh yargıcının yola çıkmalarından sonra, Lechesneau, Simeuse'lerle Hauteserre'ler aleyhine çıkarılacak tevkif kararlarını hazırlamak gibi ehemmiyetli bir işe devam etti. Kanuna göre bu kararın suçlular hakkındaki bütün delilleri zikretmesi lâzımdı. Giguët ile sulh yargıcı, Cinq-Cygne'e kadar süratle gitmişlerdi ki, Troyes'dan dönen şato halkına raslamışlardı. Yakalanıp belediye başkanının yanına götürülen ve orada sorguya çekilen bu insanlar, verdikleri ifadenin ehemmiyetinden tamamiyle habersiz olarak, bir gün evvel kendilerine bütün gün için Troyes'ya gitmek müsaadesinin verilmiş olduğunu söylediler. Sulh yargıcının bir sorusu üzerine de bu eğlenceye gitmeyi akıllarından geçirmediikleri halde, Matmazelin, izni kendiliğinden vermiş olduğu cevabını verdiler. Bu ifadeler sulh yargıcına o kadar ağır birer delil gibi göründü ki, kendisi sözde suçluların elebaşısını yakalamak üzere Michu'nün çiftliğine giderken birlikte hareket etmek üzere mös-yö Lechesneau'nun da Cinq-Cygne'deki kişizadeleri bizzat tevkife gelmesi için jandarma teğmenini kendisine göndermişti. Bu yeni deliller o kadar katî göründü ki, Lechesneau derhal Cinq-Cygne'e hareket etti ve giderken Grévin'e atların parktaki nal izlerini muhafaza etmesini tembih etti. Jüri başkanı, evvelce halk düşmanı iken şimdi de İmparator'un düşmanı haline gelen eski kişizadelere karşı giriştiği hareketin Troyes' da ne

kadar sevinç uyandıracığını biliyordu. Böyle hallerde bir yargıç basit faraziyeleri kolayca açık deliller diye kabul eder. İhtirasları yüzünden Napoléon'un gözünden düşmeseydi — çünkü İmparator, ihtiyatlı bir adam olmuştu—büyük mevkilere yükselebilecek olan Lechesneau, senatörün şahsi arabasıyla Gondreville'den Cinq-Cygne'e giderken, gençlerin ve Michu'nün cüretini matmazel de Cinq-Cygne'in zekâsiyle telif edilemeyecek kadar çılgınca buldu. Herhalde senatörü Gondreville'i geri vermeye mecbur etmekten daha başka niyetleri olmalı diye düşündü. Her şeyde, hattâ yargıçlıkta dahi, meslek haysiyeti diyeceğimiz bir taraf vardır. Lechesneau'nun tereddütleri, her insanın, hoşuna giden bir vazifeyi yapmaktan duyduğu ve âlimleri ilimde, sanatkârların sanatta, yargıçların adalet işlerinde göstermeyi vicdan borcu bildikleri gayretten ilerigeliyordu. O yüzden belki de bir yargıç sanıklara jüri üyelerinden daha çok emniyet telkin etmek gerektir. Yargıç, yalnız akıl ve mantığın emrini dinler, jüri üyeleri ise duyguya kapılırlar. Jüri müdürü kendi kendine birçok sualler sordu, ve suçluları tevkif etmekle bu suallere tatmin edici cevaplar alacağını düşündü. Malin'in kaçırılması haberiyle Troyes kasabası baştanbaşa çalkanmakta olmasına rağmen, Arcis'de saat sekizde henüz kimse'nin haberi yoktu, çünkü jandarmalarla sulh yargıcını çağırmaya geldikleri sırada herkes sofrada bulunuyordu; Cinq-Cygne'de meseleden haberdar olan kimse yoktu, Cinq-Cygne vâdisiyle şatosu

ikinci defa olarak sarılmıştı ama bu defa işi yapan polis değil, adliye makamları idi; biriyle uyusmak mümkün olabilirse de ötekiyle hemen daima imkânsızdır.

Laurence, Marthe ve Catherine ile Durieu'lere şatoda kalarak bir yere çıkmamalarını ve pencereden bakmamalarını tembih etmiş, onlar da dediğini tamamiyle yerine getirmişlerdi. Her seferde, atlar gediğin karşısındaki çukur yolda duruyordu, oradan, hepsini en kuvvetlileri olan Robert'le Michu, gedikten geçerek torbaları Matmazelin Kulesi denilen kulenin merdivenleri altındaki bir bodruma gizlice nakletmişlerdi. Saat beş buçuğa doğru şatoya gelince dört kişizade ile Michu hemen altınları gömme işine girişmişlerdi. Laurence'la Hauteserre'ler bu bodrumu duvarla örmenin doğru olacağını düşündüler. Michu, bu işi üzerine aldı, kendisine yardım eden Gothard, inşaat sırasında kalmış olan birkaç torba alçıyı getirmek üzere çiftliğe gitti. Marthe da torbaları gizlice Gothard'a vermek üzere evine döndü. Michu için yapılmış olan çiftlik binası, vaktiyle kendisini jandarmaları gördüğü tepenin üzerindeydi, ve buraya çukur yoldan varılıyordu. Çok acıkmış olan Michu, elini o kadar çabuk tuttu ki, saat yedi buçuğa doğru işini bitirmişti. Evvelce lâzım olacağını tahmin ederek almaya gönderdiği son bir torba alçıyı getirmemesini söylemek için hızlı bir yürüyüşle evine dönüyordu. Fakat evi Cinq-Cygne korucusu, sulh yargıcı, zabıt kâtibi ve üç jandarma tarafından sarılmıştı. Bun-

lar kendisinin geldiğini işitince saklandılar, Michu içeri girdi.

Michu, omzuna bir torba vurmuş olan Gothard'la karşılaştı. Ve ona uzaktan seslendi:

— Bitti, küçük, onu geri götür, gel bizimle yemek ye!

Yüzü ter içinde, hendeğin gediğinden gelen çamurlu taş kırıntılıyla alçıdan üstü başı berbat bir halde olan Michu, Marthe'la annesinin, kendisini beklerken çorbayı hazırladıkları mutfağa neşeli bir tavırla girdi.

Michu, ellerini yıkamak üzere çeşmenin musluğunu açtığı sırada, sulh yargıcı; zabıt kâtibi ve korucu ile birlikte çıkageldi.

Michu:

— Hayrola, mösyö Pigoult, ne var? diye sordu.

Sulh yargıcı:

— İmparator ve kanun namına sizi tevkif ediyorum, dedi.

Tam o sırada Gothard'ı getiren üç jandarma içeri girdiler. Marthe'la annesi kenarı şeritli şapkaları görünce, dehşetle bakıştılar.

— Ya! Bakın hele! Sebep ne peki? diyen Michu karısına: “Yemek ver, açlıktan ölüyorum.” diyerek sofraya oturdu.

— Sebebini siz de benim kadar bilirsiniz, diyen sulh yargıcı, tevkif müzekkeresini çiftçiye gösterdikten sonra zabıt kâtibine, zabıt tutmaya başlamasını işaret etti.

Michu:

— Şaşkın şaşkın ne bakıp duruyorsun, Gothard? dedi. Karnın toksa haber ver. Bırak onlar saçmalarını yazadursunlar.

Sulh yargıcı:

— Elbiselerinizin ne halde olduğunu kabul ediyorsunuz ya? dedi. Avlunuzda Gothard'a söylediklerinizi de inkâr etmezsiniz.

Onun soğukkanlılığına hayretler içinde kalan karısının getirdiği yemekleri açlığın verdiği bir ağgözlülükle atıştıran Michu hiç cevap vermiyordu; ağzı dolu ve yüreği mâsumdu. Müthiş bir korku duyan Gothard'ın ise iştahı kesilmişti.

Korucu, Michu'nün kulağına eğildi:

— Söyle bakalım, senatörü ne yaptınız? Yargıçların dediklerine bakılırsa bu işin cezası idammış.

Son sözleri işiten Marthe:

— Aman Yarabbi! diyerek düşüp bayıldı.

Laurence'ın sözlerini hatırlıyan Michu:

— Violette bize kötü bir oyun etmiş olacak! dedi.

Sulh yargıcı:

— Ya! Violette tarafından görüldüğünüzü biliyorsun demek, dedi.

Michu, dudağını ısırdı ve artık ağzını açmaya karar verdi. Gothard da aynı şekilde ihtiyatlı davrandı. Kendisini söyletmek için sarf ettiği gayretlerin boşuna olduğunu gören ve Michu'nün o havalideki kötü şöhretini bilen sulh yargıcı onun ve Gothard'ın ellerini bağlamalarını

ve Cinq-Cygne şatosuna götürmelerini emretti, kendisi de jüri müdürüyle buluşmak üzere oraya gitti.

Kişizadelerle Laurence, karınları çok acıktığı için bir an evvel sofraya oturmak arzularını yenip temizlenememişlerdi. Genç kız birinci kılığı ile, ötekiler beyaz deriden külotları, seyis tarzında çizmeleri ve yeşil çuha caketleriyle, mösyö ve madam d'Hauteserre'in hayli endişe içinde kendilerini bekledikleri salona gelmişlerdi. Mösyö d'Hauteserre birtakım gidip gelmeler fark etmiş ve bilhassa kendisine karşı gösterilen emniyetsizliği hissetmişti, çünkü Laurence, hizmetçiler gibi ona da sıkı tembihlerde bulunamamıştı. Oğullarından birinin, yanından sıvışarak bir sualini cevapsız bıraktığı bir esnada, gelip karısına demişti ki: "Korkarım Laurence gene başımıza işler açacak!"

Madam d'Hauteserre, Laurence'a sormuştu:

— Bugün ne avladınız gene?

Genç kız gülerek cevap vermişti:

— Ah! Oğullarınızın ne kötü bir işe yardım ettiklerini günün birinde öğrenirsiniz elbette.

Şaka diye söylenmişti ama bu sözler ihtiyar kadını titretmişti. Catherine, sofranın hazır olduğunu bildirdi. Laurence kolunu mösyö d'Hauteserre'e verdi ve kuzenlerinden birini aralarındaki anlaşma gereğince kâhin mevkiine konulmuş olan madam d'Hauteserre'in koluna girmek zorunda bıraktığı için de kıs kıs güldü.

Simeuse Markisi, madam d'Hauteserre'i sofraya götürdü. O zaman vaziyet o kadar ciddi bir mahiyet aldı ki, yemek duası bitince, Laurence'la iki kuzen kalblerinin şiddetle çarptığını hissettiler. Yemeği dağıtan madam d'Hauteserre, Simeuse'lerin yüzündeki endişeyi fark etmiş ve Laurence'ın benzi atmış olduğunu görmüştü, hepsine birden bakarak:

— Ne oldu, mühim bir şey mi var? dedi.

Laurence:

— Kime soruyorsunuz? dedi.

İhtiyar kadın:

— Hepinize, diye cevap verdi.

Robert:

— Bana soruyorsan, anne, açlıktan geberiyorum, dedi.

Merakı geçmemiş olan madam d'Hauteserre, küçüğe vereceği bir yemeği Simeuse Markisine uzattı:

— Ben de anneniz gibi oldum, kıravatlarınız ayrı ama gene her zaman aldanıyorum. Sizi kardeşiniz sandımdı, dedi.

Küçüğü sarardı:

— Ona büyük eyilik ettiniz, dedi. Artık kont de Cinq-Cygne oldu.

Bu pek neşeli çocuk, bütün neşesini kaybetti; fakat Laurence'ın yüzüne bakarken gülümsiyecek ve öldürücü acısını gizliyecek kuvveti içinde buldu. Bir an içinde âşık yok olup, yerini kardeşe bırakmıştı.

İhtiyar kadın:

— Nasıl, Kontes nihayet kararını verdi mi? diye haykırdı..

Laurence:

— Hayır, dedi, işi talihe havale ettik, siz de onun aleti idiniz.

Sabahleyin aralarında kararlaştırdıkları şeyi anlattı. Kardeşinin yüzündeki sarılığın arttığını gören büyük Simeuse, gitgide “Onu sen al, ben gidip ölürüm!” diye bağırarak ihtiyacını duyuyordu. Sofraya tatlı geldiği sırada yemek odasının bahçe tarafındaki penceresinin vurulduğu işitildi. Hauteserre’lerin büyüğü gidip açınca papaz içeri girdi, park duvarından atlarken külotu çalılara takılarak yırtılmıştı.

— Kaçın, sizi tevkif etmeye geliyorlar!

— Sebep?

— Henüz bilmiyorum, fakat aleyhinizde takibat var.

Bu sözler, umumi bir gülüşme ile karşılandı.

Kişizadeler:

— Biz bir şey yapmadık ki, diye bağıldılar.

Papaz:

— Yapın, yapmayın, atlarınıza atlayıp sınırı aşın. Mâsum olduğunuzu ancak orada ispat edebilirsiniz. Gıyaben verilen bir hüküm bozulabilir ama, peşin hükümlerin hazırladığı ve ayaktakımının hırslarıyla elde edilen vicahî bir karar bozulamaz. Başkan de Harlay [1] nin sözünü ha-

[1] XVI. asırda Paris Adlî Meclisi başkanlığında bulunmuş bir hukukçu.

tırlayın: “Beni Notre-Dame’ın kulelerini çalmakla itham etmeye kalksalar, ilk yapacağım şey kaçmak olur.” demişti.

Simeuse Markisi:

— İyi ama, kaçmak suçlu olduğunu kabul etmek olmaz mı?

Laurence:

— Kaçmayın! dedi.

Çok canı sıkılan papaz:

— Ah bu ulvî hatalar, dedi. Tanrının gücüne sahip olsaydım, sizi kaçırdım. Fakat beni burada bu halde bulurlarsa bu garip ziyareti hem sizin, hem de benim aleyhimde bir delil diye kullanırlar. Aynı yoldan sıvışıyorum. Düşünün! Henüz vaktiniz var. Her taraftan kuşatıldınız ama, papaz evi tarafındaki duvarı unuttular. Papazın tavsiyeleri de Chargebœuf Markisi’nin sözleri gibi boşa gitmişti. Kendisi çıktıktan az sonra kalabalık insanların ayak sesleri ve jandarmaların kılıç şakırtıları avluyu doldurdu ve yemek odasına kadar geldi.

Küçük Simeuse, Laurence’a:

— Müşterek hayatımız bir faciadır ve biz korkunç bir sevda çekiyoruz, dedi. Bu korkunçluk sizin kalbinize de sirayet etti. Belki de tabiat kanunlarını altüst etikleri içindir ki, tarihin bize naklettiği ikizler hayatlarında hep bedbaht olmuşturlar. Bize gelince, bakın kader bizi nasıl insafsızca takibediyor. İşte kararınızı geciktiren bir uğursuzluk.

Laurence şaşkına dönmüştü, jüri müdürünün, kendisi için pek acı olan şu sözlerini, âdeta bir uğultu halinde işitti:

— Paul-Marie ve Marie-Paul Simeuse, Adrien ve Robert d'Hauteserre bayları, İmparator ve kanun namına tevkif ediyorum.

Sanıkların üzerindeki çamur lekelerini yanındakilere göstererek:

— Baylar günün bir kısmını at sırtında geçirmiş olduklarını inkâr etmezler herhalde?

Matmazel de Cinq-Cygne, vakur bir tavırla:

— Kabahatleri neymiş? dedi.

Giguët:

— Matmazeli tevkif etmiyor musunuz? dedi.

— Hakkındaki delilleri daha etraflı tetkik edinciye kadar kendisini kefalete raptten serbest bırakıyorum.

Goulard, Matmazel sadece kaçmıyacağına dair şerefi üzerine söz verirse kefil olmayı teklif etti. Laurence, Simeuse ailesinin eski uşağını öyle yukardan bir bakışla yerin dibine geçirdi ki, bu adamı kendisine can düşmanı etti. Gözlerinden bir damla yaş geldi, bir ıstırap cehenneminden haber veren o hırs yaşlarından bir damla. Dört kişizade müthiş bir bakışla bakıştılar ve yerlerinden kımıldamadılar. Dört gencin ve Laurence'ın kendilerini aldatmış olmalarından korkan mösyö ve madam d'Hauteserre, tarif edilmez bir şaşkınlık içindeydiler. Çocukları için büyük üzüntüler geçirdikten ve onlara kavuştuktan sonra şimdi yeniden ellerinden alındığını gören bu ana ve baba,

koltuklarına mihlanmış bir halde görmeden ba kıyor, işitmeden dinliyorlardı.

Laurence, eski vasisine:

— Kefilim olur musunuz, diye sorabilir miyim, mösyö d'Hauteserre, dedi.

İsrafil'in sûru kadar vâzih ve kesin olan bu haykırışla kendine gelen ihtiyar, gözlerine dolan yaşları sildi, her şeyi anladı ve genç kıza zayıf bir sesle:

— Affedersiniz, Kontes, dedi, biliyorsunuz ki, her şeyim sizindir.

Bu suçluların sakın sakın yemek yiyişlerine önce hayrette kalmış olan Lechesneau, mösyö ve madam d'Hauteserre'in şaşkınlığını ve kendileri ne kurulmuş olan tuzağı keşfetmeye çalışan Laurence'in düşünceli halini görünce suçlu oldukları hakkındaki eski kanaatini tekrar buldu.

Nezaketle:

— Baylar, dedi, pek iyi bir terbiye almış olduğunuz için beyhude bir mukavemete kalkışmazsınız, dördünüz de benimle ahıra gelin: huzurunuzda atların nallarını sökeceğiz, bunlar belki de dâvada sizin mâsumluğunuzu veya suçluluğunuzu ispat edecektir. Siz de gelin, Matmazel..

Cinq-Cygne nalbandı ile çırağı bilirkişi sıfatıyla getirtilmişlerdi. Ahırda bu nal sökme işi görülürken, sulh yargıcı, Gothard'la Michu'yü getirdi. tecavüzü yapanların atlarının parkta kalan ayak izleriyle karşılaştırmak maksadiyle atların ayaklarından nalların birer birer sökölüp işaretlenerek bir araya toplanması hayli zaman aldı. Bu

nunla beraber, Pigoult'nun geldiğini haber alınca. Lechesneau, sanıkları jandarmalarla birlikte bırakarak, zabıt varakasını yazdırmak üzere yemek odasına gitti, sulh yargıcı Michu'nün üstünün başının ne halde olduğunu göstererek tevkif esnasında olup bitenleri anlattı.

Pigoult sonunda Lechesneau'ya:

— Senatörü öldürüp üstüne duvar örmüş olacaklar, dedi.

Yargıç:

— Şimdi ben de bundan korkuyorum, dedi.

Gothard'a sordu:

— Alçıyı nereye götürdün?

Gothard ağlamaya başladı.

Bir ağa yakalanmış aslan gibi gözleri ateş sağan Michu:

— Adliye, çocuğu korkutuyor, dedi.

Belediye başkanının evinde alıkonulan şato halkı o sırada geldiler, sofaya doldular, Catherine'le Durieu'ler ağlayıp duruyorlardı. Onlara sorgulara verdikleri cevapların ehemmiyetini haber verdiler. Jüri müdürü ile sulh yargıcının bütün suallerine Gothard hıçkırıklarla cevap verdi; ağlıya ağlıya nihayet kendisine öyle bir çırpınma nöbeti geldi ki, yargıçlar korkup onu rahat bıraktılar. Küçük afacan artık gözetlenmediğini fark edince Michu'ye gülümsiyerek baktı, o da bir göz işaretiyle hareketini beğendiğini anlattı.

Madam d'Hauteserre nihayet Pigoult'ya hitabederek:

— Mösyö, dedi, bize bu tevkiflerin sebebinı söyleyebilir misiniz?

— Baylar, senatörü silâh teşhir ederek kaçırmaq ve mahpus tutmaqla itham ediliyorlar, çünkü bütün zavahire rağmen kendisini öldürdüklerini tahmin etmiyoruz.

Mösyö d'Hauteserre sordu:

— Bu suçu işliyenlere ne ceza verilir?

Sulh yargıcı:

— Yeni kanunda hilâfına hükümler bulunmayan eski kanunlar yürürlükte kaldığına göre, ölüm cezası verilebilir.

Madam d'Hauteserre:

— Ölüm cezası mı? diye haykırarak bayıldı.

Tam o sırada papaz, kızkardeşiyle içeri girdi, matmazel Goujet Catherine'le Durieu kadını çağırıldı.

Michu:

— Menhus senatörünüzü görmedik bile, dedi.

Pigoult, kanaat getirmiş bir yargıcın ekşi gülümsemesiyle:

— Ama madam Marion, madam Grévin, mösyö Grévin, senatörün uşağı, Violette sizi pekâlâ görmüşler.

Bu cevaba pek şaşan ve o andan itibaren efendileriyle birlikte aleyhlerinde kurulmuş bir tuzığa düştüklerine inanmaya başlayan Michu:

— Vallahi bir şey anlamıyorum, dedi.

Ahıra gidenler o sırada geri döndüler. Lau-

rence, madam d'Hauteserre'e koştı, kendine gelen kadın, genç kıza:

— Ölüm cezası verilmiş, dedi.

Laurence, dört kişizadeye bakarak:

— Ölüm cezası mı? diye tekrarladı.

Bu söz etrafa korku saldı, ve Corentin'den ders almış olan Giguet bundan faydalandı.

Simeuse Markisi'ni yemek odasının bir kenarına çekerek:

— Henüz iş işten geçmiş değildir, belki de bu yaptığınız bir muziplikten ibaretti? Nasıl olur? Siz askerlik etmiş insanlarsınız. Senatörü ne yaptınız? Öldürdüyseniz iş işten geçmiştir; ama bir yere sakladı iseniz, iade edin, görüyorsunuz ki, iş meydana çıktı. Jüri müdürünün, senatörle mutabık kalarak, takibatı örtbas edeceğine eminim.

Simeuse Markisi:

— Suallerinizden katiyen bir şey anlamıyoruz, dedi.

— Bu ağızları kullanırsanız işin sonu fenaya varır.

Simeuse Markisi:

— Sevgili kuzinim, dedi, biz hapishaneye gidiyoruz, ama merak etmeyin, birkaç saate kadar geri döneriz: bu işte bir yanılma var, meydana çıkacaktır.

Yargıç, Giguet'ye dört kişizade ile Gothard ve Michu'yü götürmesi için işaret ederken:

— Sizin hesabınıza öyle olmasını temenni ederim, dedi.

Üsteğmene dönerek:

— Kendilerini Troyes'ya götürmeyin Arcis karakolunuzda alıkoyun; yarın, sabahleyin, atlarının nallarını parkta kalan izlere tatbik ettiğimiz zaman orada hazır bulunacaklar.

Lechesneau ile Pigoult, Catherine'i, mösyö ve madam d'Hauteserre'i ve Laurence'i sorguya çektikten sonra gittiler. Durieu'ler, Catherine ve Marthe, efendilerini ancak öğle yemeğinde gördüklerini söylediler; mösyö d'Hauteserre onları saat üçte gördüğünü bildirdi. Gece yarısı, Laurence, kendini mösyö ve madam d'Hauteserre'in arasında, Abbé Goujet ile kızkardeşinin karşısında, on sekiz aydan beri bu şatoyu hayatla dolduran, aşkı ve neşesi olan dört gençten uzak bulunca, uzun müddet sessiz kaldı ve kimse bu sükûtu bozmaya cesaret edemedi. Hiçbir keder bu kadar derin, bu kadar tam olmamıştır. Nihayet bir iç çekmesi duyuldu, başlar doğruldu.

Bir köşede unutulmuş olan Marthe:

— Ölüm! Madam!... Mâsum olduklarına bakmadan öldürecekler onları, diyerek ayağa kalkmıştı.

Papaz:

— Neydi yaptığınız? diye sordu.

Laurence, cevap vermeden dışarı çıktı. Bu beklenmedik felâket karşısında kendine gelmek için yalnızlığa ihtiyacı vardı.

III

İMPARATORLUK DEVRİNDE SİYASİ BİR DÂVA

Üç büyük ihtilâle şahit olan otuz dört senelik bir zaman sonra, Fransız İmparatorluğu senatörlerinden birinin kaçırılmasının Avrupa'da uyardığı görülmemiş heyecanı bugün ancak ihtiyarlar hatırlayabilirler. İmparatorluk devrinde Saint-Michel meydanı bakkalı Trumeau ile Morin kadının, İkinci Kırallık Devri'nde madam Fauldes ile Castaing'in, bugünkü hükümet zamanında da madam Lafarge ile Fieschi'nin dâvaları istisna edilirse, Malin'i kaçırmakla itham edilen gençlerin muhakemesi kadar alâka ve merak uyandıran bir dâva daha görülmemiştir. Senatosunun bir üyesine karşı yapılmış böyle bir suikast, İmparator'u kızdırdı, kendisine suçun işlendiği ve araştırmaların bir netice vermediği haberiyle suçluların tevkifi hemen aynı zamanda bildirilmişti. Ormanın en derin köşelerine kadar aranıp taranmasına, Aube ve civar vilâyetlerin her tarafı gezilmesine rağmen, Gondreville Kontu'nun saklandığı yer veya geçirildiği yollardan en küçük bir iz bile bulunamadı. Napoléon tarafından çağırılan başyargıç emniyet bakanından malûmat aldıktan sonra gel-

di ve İmparator'a Malin'in Simeuse'lere karşı olan durumunu anlattı. O sıralarda ciddî meselelerle meşgul bulunan İmparator, bu vakanın sebebini daha önceki hâdiselere atfetti.

— Bu gençler akıllarını oynatmışlar, dedi. Malin gibi bir hukukçu, zorla kendisinden koparılabilecek akitleri sonradan reddedebilir. Gondreville Kontu'nu, ne suretle serbest bırakacaklarını görmek için bu kişizadeleri gözetleyin.

Kendi kurduğu nizama karşı bir suikast, ihtilâlin neticelerine mukavemetin kötü bir misali, o büyük millî emlâk meselesi için bir tehlike, ve iç politikasının devamlı meşgalesi olan " tarafları uzlaştırma " esasına engel telâkki ettiği bir işte çok büyük bir süratle hareket edilmesini tembih etti. Ne de olsa, kendisine rahat duracaklarını va'detmiş olan bu gençler ona oyun etmişlerdi.

Bugünkü emniyet bakanının ağzından iki seneye evvel işitmiş olduğu cümleyi hatırlıyarak:

— Fouché'nin tahmini doğru çıktı, dedi.

Halbuki Fouché, bu sözü Corentin'in Laurence hakkında bildirdiği şeylere dayanarak söylemişti.

Kör ve dilsiz, nankör ve kayıtsız olan âmme işlerine kimsenin alâka göstermediği bir meşrutiyet hükümeti zamanında, İmparator'un ağzından çıkan tek sözün siyasi ve idarî mekanizmayı ne derece gayrete getirdiği tasavvur edilemez. Bu kudretli irade, insanlar kadar cansız şeylere de sirayet ediyor gibiydi. Bu sözü söyledikten sonra, kendi aleyhindeki 1806 ittifakından şaşkına dö-

nen İmparator, bu meseleyi unuttu gitti. Girişeceği yeni savaşları düşünüyor, ve Prusya Kırallığının can evine büyük bir darbe indirmek üzere alaylarını toplamakla uğraşıyordu. Fakat adaletin çabuk tecelli etmesi hususundaki arzusu bütün İmparatorluk yargıçlarının içinde bunaldıkları kararsızlık yüzünden ehemmiyetle telâkki edildi. O sıralarda başvekil sıfatıyla Cambacérès, ve başyargıç Régnier, bidayet mahkemeleri, İmparatorluk mahkemeleri ve yargıtayın kurulmasını hazırlıyorlardı; Napoléon'un pek haklı olarak çok ehemmiyet verdiği kıyafet meselelerini görüşüyor; kadroları gözden geçiriyor ve ilga edilmiş parlâmentoların [1] bakayasını araştırıyorlardı. Tabiatıyla, Aube vilâyeti yargıçları düşündüler ki, Gondreville Kontu'nun kaçırılması işinde gayret ve himmet göstermeleri göze girmek için mükemmel bir vesile olacaktır. O yüzden Napoléon'un tahminleri saray mensuplarının ve halkın nazarında şüphe götürmez birer hakikat oldu.

Avrupa kıtasında henüz barış hüküm sürüyordu, ve bütün Fransa, İmparator'a hayrandı: Napoléon menfaatleri, gururları, şahısları, hâtıralara varıncıya kadar herşeyi kollamasını biliyordu. Onun için bu hareket herkese milletin rahatını kaçıran bir hâdise gibi göründü. Böylece mâsum kişizadeler halkın lânetine uğradı. Pek azlık olan ve çiftliklerinden dışarı çıkamıyan kişizadeler aralarında bu meseleden üzülererek bahsediyorlardı

[1] Kırallık devrinde en büyük adli meclis.

ama içlerinden hiçbiri ağzını açmaya cesaret edemiyordu. Gerçekten halk efkârının böyle umumi bir saldırısına nasıl karşı konulurdu? Bütün vilâyette, 1792 de, Cinq-Cygne konağının pancurlarından atılan kurşunlarla öldürülen o bir kişinin hâtıraları tazeleniyor ve sanıklara lânet yağdırılıyordu. Mültecilerin yüz bularak gadre uğradıklarından şikâyet edip, mallarının kendilerine geri verilmesini temin için bu malları elde etmiş olanlara karşı hep birden baskı yapmalarından korkuluyordu. Onun için bu kişizadelere haydut, hırsız, katil dediler ve Michu'nün suç ortaklığı, sanıkların aleyhindeki duyguları büsbütün şiddetlendirdi. Kaynatasiyle birlikte Terreur devrinde vilâyette boyunları vurulanların hepsinin kafalarını kestirmiş olan bu adam hakkında en gülünç şeyler uyduruluyordu. Aube vilâyetinin hemen bütün memurlarını Malin tâyin ettirmiş olduğu için halkın öfkesi o nispette büyük oldu. Halkın seare karşı gelecek hiçbir asil ses yükselmedi. Haklarında ileri sürülen ithamlarla mücadele etmek için zavallıcıkların elinde hiçbir kanuni vasıta yoktu; çünkü hem iddia unsurlarını, hem de muhakemeyi jüri heyetinin emrine tâbi kılmakla, dördüncü yılın Brumaire ayında çıkarılan kanun, meşru itimatsızlık sebebiyle temyize başvurmak büyük emniyetini sanıklara vermemiştir. Tevkiflerinden iki gün sonra, Cinq-Cygne şatosunun efendileriyle hizmetçileri iddia jürisinin huzuruna çıkmaya çağrıldılar. Cinq-Cygne'e bekçi olarak çiftçiyi bırakmışlardı, Abbé Goujet ile kızkardeşi de işlere

nezaret etmek üzere şatoya yerleşmişlerdi. Mat-mazel de Cinq-Cygne'le mösyö ve madam d'Hau-teserre, Troyes şehrinin dolaylarındaki o uzun ve geniş sokaklardan birinde Durieu'nün sahibi ol-duğu küçük eve geçmişlerdi. Taşra şehirlerinde görülen bir cinayet dâvası sanıklarının akrabaları- nın her gün başlarına gelen ufak tefek hâdiseler yüzünden ayaktakımı halkın kendilerine dış bi- lediğini, burjuvaların fena bir gözle baktıklarını ve idare makamlarının husumetini fark edince, Laurence'ın yüreği sızladı. Gayret verici ve mer- hamet dolu sözler yerine, korkunç intikam arzu- larını ifade eden konuşmalar; basit bir nezaket veya terbiye icabı olan bir edep yerine kin be- lirtileri; hepsinden fazla da, bayağı insanların harcı olan bir soğukluk ile karşılaşılıyorlar ve felâ- ket, insanı çekingen kıldığı için, bütün bunları daha çabuk hissediyorlardı. Kuvvetini yeniden toplamış olan Laurence, mâsumluklarının bütün parlaklığıyla meydana çıkacağına güveniyor ve halk kitlelerini hor gördüğü için kendisini karşı- lyan düşmanca sükûttan ürkmüyordu. Mösyö ve madam d'Hauteserre'e bir yandan cesaret verir- ken, bir yandan da tahkikatın süratle ilerlemesin- den cinayet mahkemesinde pek yakında başlıya- cağı anlaşılan adlî mücadeleyi düşünüyordu. Fa- kat hiç beklemediği bir darbeye hedef olacak ve bu yüzden cesareti kırılacaktı. Bu felâket ortasın- da ve herkesin aleyhlerine döndüğü bu bedbaht ailenin kendini âdeta bir çöl ortasında gibi yalnız hissettiği bir sırada bir adam birdenbire Lau-

rence'in nazarında büyüdü ve ne mükemmel bir seciye sahibi olduğunu ispat etti. İthamnamenin, jüri başkanının vesikanın altına yazdığı "mucip" kaydiyle savcıya gönderildiğinin ve sanıklar aleyhine çıkarılmış olan tevkif müzekkeresinin bir hapis emirnamesine çevrildiğinin ertesi günü, Chargebœuf Markisi, büyük bir cesaret göstererek köhne arabasına binip genç akrabasının yardımına koştu. Takibatın süratle yürüyeceğini tahmin ederek, acele Paris'e gitmiş, eski devrin en kurnaz ve en dürüst dâvavekillerinden birini, Bordin'i alıp getirmişti. Bordin, Paris'te on sene kişizadelerin vekilliğini etmiş ve sonra yerini meşhur Derville'e ^[1] bırakmıştı. Bu liyakatli dâvavekili Normandiya parlâmentosu sabık başkanlarından birinin torunu olup, kendini yargıçlık mesleğine hazırlıyan ve tahsilini kendi vasiliği altında yapmış bulunan bir genci derhal avukat olarak intihabetti. Bu genç avukat, bu dâvadan sonra, Paris'te İmparator'un yeniden tesis ettiği bir makama başsavcı yardımcılığına tâyin edilmiş ve en meşhur adliyecilerimizden biri olmuştur. Mösyö de Granville, bu müdafaayı parlak bir başlangıç yapmak için bir fırsat diye kabul etti. O devirde, avukatların yerine müdafa vekilleri usulü konulmuştu. Böylece müdafa hakkı tahdidedihnemmiş oluyordu, mâsum bir kimsenin müdafaasını her isteyen üzerine alabilirdi; ama sanıklar gene de

[1] Balzac'ın "Albay Chabert" isimli hikâyesindeki başlıca şahıslardan biridir.

kendilerini müdafaa için eski avukatlara başvururlardı. İhtiyar Marki, çektiği üzüntülerin Laurence'ı ne derece harabettiğini görünce ona karşı büyük bir dikkat ve ihtiyatla hareket etti. Boşu-boşuna vermiş olduğu öğütlerini kendisine hatırlatmadı; Bordin'i, her tavsiyesi harfi harfine yerine getirilmek lâzım gelen bir dâhi diye, ve genç de Granville'i de kendisine tamamiyle güvenilebilecek bir avukat olarak takdim etti.

Laurence, elini ihtiyar Marki'ye uzattı ve onun elini hararetle sıktı, bu hal Marki'nin pek hoşuna gitti.

Genç kız ona:

— Hakkınız varmış, dedi.

Marki sordu:

— Şimdi benim tavsiyelerimi dinlemek ister misiniz?

Genç Kontes, mösyö ve madam d'Hauteserre'le birlikte, bir tasdik işareti yaptı:

— O halde benim evime geliniz, şehrin merkezinde, mahkemenin yanındadır; burada pek sıkışık vaziyettesiniz ve mücadele sahnesinden pek uzaktasınız, orada avukatlarınızla birlikte daha rahat edersiniz. Her gün şehri baştanbaşa geçmek mecburiyetinde kalmazsınız.

Laurence kabul etti; ihtiyar adam, kendisini ve madam d'Hauteserre'i evine götürdü, muhakemenin devamı müddetince Cinq-Cygne sakinleriyle avukatlar burada oturdular. Yemekten sonra, kapılar kapatıldı, Bordin, hiçbir teferuatını unutmamasını rica ederek bütün olup bi-

tenleri Laurence'a anlattırdı. Zaten Paris'ten Troyes'ya gelirlerken, Marki evvelce geçen vakalardan bir kısmını Bordin'le genç avukata anlatmıştı. Genç avukat bir yandan meselenin esaslarını dikkatle takibetmeye çalışırken bir yandan da matmazel de Cinq-Cygne'e hayranlık duymaktan kendini alamıyordu.

Laurence, facianın tafsilâtını şimdiye kadar bu hikâyede okuduğunuz şekilde anlattıktan sonra Bordin:

— Hepsi bu kadar mı? dedi.

Genç kız:

— Evet, cevabını verdi.

Insanın başına gelebilecek en vahim, aynı zamanda en nâdir sahnelerden biri olan bu sahenin cereyan ettiği Chargebœuf konağı salonunda birkaç dakika çıt çıkmadı. Tabiatla mücadele başlamadan önce hekimler hastanın öleceğini nasıl hissederlerse, adliye ile mücadeleden önce de her dâva yargıçlardan evvel avukatlar tarafından görülür. Laurence, mösyö ve madam d'Hauteserre, Marki, gözlerini, sözleriyle ölüm veya dirim hükmünü verecek olan bu eski savcının esmer ve çiçekbozuğu ihtiyar yüzüne dikmişlerdi. Mösyö d'Hauteserre alnında beliren ter damlalarını sil-di. Laurence, genç avukata baktı ve yüzünü üzüntülü gördü.

Marki tabakasını uzatarak:

— Söyleyin bakalım, Bordin'ciğim? dedi.

Bordin, dalgın bir tavırla bir tutam enfiye aldı ve üstüne ham ipekten kaba siyah çoraplar

geçirilmiş kalın baldırlarını oğuşturdu, ayağında siyah, çuhadan bir külot, sırtında biçimi alâfransez denilen elbiseleri andıran bir uzun caket vardı; ürkek bir ifade verdiği gözleriyle müşterilerine tuhaf bir bakışla baktı ve bu bakış onları ürküttü.

— Size meseleyi teşrih ederek kanaatimi açık söyleyeyim mi?

Laurence:

— Söyleyin, söyleyin, efendim! dedi.

İhtiyar meslek adamı dedi ki:

— Bütün yaptığınız iyi şeyler aleyhinizde birer delil haline gelmiş, akrabalarınızı kurtaramayız, olsa olsa cezalarını azaltabiliriz. Michu'ye mallarını satması için verdiğiniz emir, senatör hakkındaki kötü maksatlarınızın en aşikâr delili sayılacak. Yalnız kalmak için adamlarınızı mahsus Troyes'ya gönderiniz, ve bu hakikat olduğu için büsbütün göze çarpacak. Hauteserre'lerin büyüğü tarafından Beauvisage'a söylenen müthiş söz hepinizi mahvedecek. Siz de şatonuzda bir söz sarf ettiniz ki, Gondreville'e karşı beslediğiniz husumeti çok evelden meydana vurdu. Size gelince, tam o hâdise cereyan ederken, demir kapının önünde etrafı kolluyordunuz; hakkınızda takibat yapmıyorlarsa, sebebi dâvaya bir alâka mevzuu katmamak içindir.

Mösyö de Granville:

— Dâvanın iler tutar yeri yok, dedi.

Bordin devam etti:

— Bahusus ki, artık hakikati de söylemek

imkânsızdır. Michu, Simeuse'ler ve Hauteserre'ler, sizinle birlikte günün bir kısmını ormanda geçirdiklerini ve öğle yemeği için Cinq-Cygne'e geldiklerini iddia etmekle yetinmek zorundadırlar. Fakat, suikastın yapıldığı sırada, saat üçte hepinizin orada bulunduğunuzu ispat için şahitleriniz kimlerdir: sanıklardan birinin karısı olan Marthe, Durieu'lerle Catherine ki, sizin hizmetçilerinizdir, Mösyö ile Madam da, sanıkların babası ve annesidirler. Bu şahitlerin bir kıymeti yoktur, kanun onları, aleyhinizde şahit olarak kabul etmez, sağduyu da lehinizde şahadetlerini hükümsüz sayar. Ormana bir milyon yüz bin frankı çıkarmak için gittiğinizi söylemek hatasında bulunsanız, bütün sanıkları küreğe mahkûm ettirirsiniz. Savcı, jüri âzaları, yargıçlar, dinleyiciler ve bütün Fransa, bu altınları Gondreville'den aldığınızı ve bu işi becermek için de senatörü kaçırdığınızı zannederler. İthamları bugünkü şekliyle kabul edersek, iş vâzıh değildir.. Fakat tam hakikat söylendiği takdirde tamamiyle vuzuh kazanır: bütün karanlık noktaları jüri âzaları hırsızlık suçuyla izah ederler, çünkü bugün kıralcı demek, haydut demektir! Bugünkü hal, siyasi bakımdan mâkul sayılabilecek bir intikam ihtimalini ortaya koyuyor. Sanıklar için ölüm cezası tehlikesi vardır. Fakat herkesin nazarında şereflerini kaybetmezler; halbuki hiçbir zaman meşru sayılamıyacak bir para hırsızlığını işe karıştırırsanız suçları mâzur görülebilecek idam mahkûmlarına karşı duyulan alâkadan doğacak faydaları kaybedersiniz. İlk anda

olsaydı, gününüzü ne suretle geçirdiğinizi ispat için parayı gizlediğiniz yerleri, ormanın plânını, teneke boruları, altınları göstermek suretiyle taraf-sız yargıçlar huzurunda kendisini temize çıkarmanız mümkündü; fakat bugünkü vaziyette susmak lâzımdır. Allah vere de altı sanıktan hiçbiri bir hata etmemiş olsa, verdikleri ifadelerden faydalanmaya çalışacağız.

Laurence, büyük bir üzüntü içinde ellerini oğuşturdu ve hazin bir bakışla gözlerini göğ-e kaldırdı. Çünkü kuzenlerinin içine düştüğü ucu-rumun derinliğini o anda hissetmişti. Marki ile genç avukat, Bordin'in müthiş sözlerini tasvip ediyorlardı. Hauteserre Markisi ağlıyordu.

Madam d'Hauteserre, sinirlendi:

— Abbé Goujet, kaçmalarını tavsiye ediyordu, ne diye dinlemedik? dedi.

Eski savcı:

— Ah! diye haykırdı, onları kaçırmak elde iken kaçırmadınızsa, çocukları kendi elinizle öldürmüşsünüz, demektir. Gıyaben verilen hüküm zaman kazandırır. Mâsumlar zamanla, işlerin içyüzünü aydınlatabilirler. Bu iş bana bütün gördüklerimin en esrarlısı gibi görünüyor, hayatımda az dâva görmedim, hani!

M. de Granville atıldı:

— Herkes için, hattâ bizim için bile anlaşıl-maz bir şey. Sanıklar mâsumsalar, demek ki, bu işi başkaları yaptı. Beş kişinin gökten düşer gibi bir köye gelmesi, sanıkların atları gibi nallanmış atlar bulması, onların kılıklarına girmesi, Malin'i

bir çukura tıkması sırf Michu'yü, Hauteserre ve Simeuse beylerini mahvetmek için olamaz. Hakiki suçlular olan o meçhul adamların, bu beş mâsumun kıyafetine girmekte herhalde bir çıkarları vardı; bu adamları bulmak, izlerini araştırmak için, hükümet gibi bizim de yirmi fersahlık bir çevre içinde ne kadar köy varsa o kadar memur ve kulağımız olması icabeder.

Bordin:

— Bu imkânsız bir şeydir, dedi. Düşünmek bile abes. Cemiyetler adliyeyi icadettiklerinden beri, itham edilen mâsumlara yargıçların suçlulara karşı sahip oldukları iktidara eşit bir kuvvet vermenin yolunu asla bulamamışlardır. Adalet iki taraflı değildir. Müdafaa'nın ne hafiyesi vardır, ne de polisi. Onun için müekkillerinin lehine cemiyetin kuvvetinden faydalanamaz. Mâsumların elinde ancak mantık ve muhakeme vardır; mantık ve muhakeme yargıçlara tesir etse bile önceden hazırlanmış jürinin üzerinde tesirsiz kalır. Bütün memleket aleyhinize ayaklanmış bulunuyor. İddianameyi tasvibeden jürinin sekiz üyesi millî emlâk sahipleriydi. Mahkemenin jüri heyetinde de, onlar gibi, millî emlâk alıp satmış kimseler veya memurlarla karşılaşacağız. Hâsılı, Malin taraftarı bir jüri karşısında bulunacağız. Onun için tam bir müdafaa sistemine ihtiyacınız var, bunun içinden çıkmayınız ve mâsumiyetiniz içinde can veriniz. Mahkûm edileceksiniz. Temyize başvuracağız ve orada işi uzatmaya çalışacağız. Bu arada lehinize deliller toplıyabilirsem, affınızı ister-

siniz. İşte meselenin teşrihi ve kanaatim bu merkezdedir. Muvaffak olursak (çünkü adalet işlerinde her şey mümkündür) bu bir mucize olur; fakat avukatınız, bütün tanıdıklarım içinde bu mucizeyi yaratmaya en muktedir olanıdır, ben de kendisine yardım edeceğim.

Mösyö de Granville o zaman atıldı:

— Bu muammanın anahtarı senatörün elinde olsa gerek, çünkü düşmanımızın kim olduğunu ve ne için bize düşmanlık ettiğini biliyoruz. Kış sonunda Paris'ten kalkıyor, yanına kimse almadan tek başına Gondreville' geliyor, noteriyle bir odaya kapanıyor ve kendisini yakahyan beş adama âdeta mahsus kendini teslim ediyor.

Bordin:

— Şüphesiz, dedi, onun da hareket tarzı, hiç değilse bizimki kadar gariptir; fakat aleyhimize ayaklanmış bunca insana karşı, itham edilen bizler, nasıl olur da itham eden mevkiine geçeriz? Böyle bir şeyi yapabilmek için hükümetin hoş görüşüne, yardımına ve alelâde bir vaziyette icabeden bin kat fazla delile ihtiyacımız vardır. Michu ile Simeuse beylerinin Malin'e karşı durumlarını bilen meçhul hasımlarımızın bu işte taammütle, hem de inceden inceye hazırlanarak hareket etmiş olduklarını görüyorum. Öyle ya hiç ağızlarını açmıyorlar! Bir şey çalmıyorlar! İhtiyatlı davranmışlar. Bu maskeli adamlar alelâde haydutlar olamaz. Ama karşımıza çıkaracakları jüri âzalarına gelin de bunları anlatın! Bazı avukatların ve adliyecilerin pek büyük bir kabiliyetle hususi işlerde gösterdik-

leri feraset Laurence'ı hayrete düşürüyor ve zihnini karıştırıyordu; bu korkunç mantık karşısında kalbinin burkulduğunu hissetti.

Bordin dedi ki:

— Ceza işlerinde mahkemeler yüz dâvadan on tanesini bile inceden inceye tetkik etmez ve hiç değilse üçte birinin sırrı kendisi için meçhul kalır. Sizinki de sanıklar kadar itham edenlerin, mahkeme kadar halkın da içinden çıkamıyacağı dâvalardan biridir. Hükümdara gelince, onun Si-meuse beyleri kendisini devirmeye kalkışmış olmasalar da onları kurtarmayı düşünemeyecek kadar çok işleri vardır. Fakat Malin'e düşmanlık edenler kim olabilir? Ve bunun sebebi nedir?

Bordin'le mösyö de Granville bakiştılar, Laurence'ın doğru söylediğinden şüphelenmiş gibi bir halleri vardı. Bu hareket, genç kız için ,bı işin binbir acısı içinde en gücüne gidenlerden biri oldu; onun için iki avukata öyle bir bakışla baktı ki, onların içindeki bütün kötü şüpheleri yok etti.

Ertesi günü dâva dosyası müdafaa vekillerine verildi ve bunlar sanıklarla temasa geçmek imkânını buldular. Bordin, altı sanığın, asıl birer insan gibi, tâbiri mahsusiyle **iyi davranmış** olduklarını aile erkânına haber verdi.

Bordin:

— Mösyö de Granville, Michu'yü müdafaa edecek, dedi.

Bu değişiklikten hayrete düşen mösyö de Chargebœuf:

— Michu'yü mü? dedi.

Sabık savcı:

— Dâvanın can alacak noktası odur, bütün tehlike de burada, cevabını verdi.

Laurence:

— En fazla tehlikede olan o ise bence bu karar yerindedir! dedi.

Mösyö de Granville:

— Bazı hayırlı emareler seziyoruz, bunları iyice tetkik edeceğiz. Onları kurtarmaya muvaffak olursak bunu şuna borçlu olacağız: mösyö d'Hautesere, Michu'ye çukur yoldaki seddin direklerinden birini tamir etmesini söylemiştir, bir de ormanda bir kurt görülmüştür, çünkü bir cinayet mahkemesi huzurunda her şey, yapılacak duruşmalara bağlıdır; bu duruşmalar, küçük küçük şeyler üzerinde yapılır, fakat bu küçük şeylerin sonradan ne muazzam neticeler doğurduğunu göreceksiniz.

Her hareket ve fikir insanının, hareket ve fikrin beyhudeliği kendisine ispat edilince düştüğü içe acı veren o ruh bitkinliğine Laurence da kapıldı. Artık sadık adamlar sayesinde bir adamı veya bir rejimi devirmek, esrar karanlıklarına sarılmış mütaassıp bağlılıklar bahis mevzuu değildi: bütün cemiyetin kendisine ve kuzenlerine karşı silâhlanmış olduğunu görüyordu. Bir hapishaneyi tek başınıza hücumla zaptedemezsiniz, düşman bir halkın arasında ve sanıkların sözde cüretleri yüzünden tetikte duran bir polisin gözleri önünde mevkıfları kaçıramazsınız, onun için, bu asıl ve cesur kızın çehresindeki ifadeyle büsbütün beliren

şaşkınlığından ürken genç avukat ona biraz cesaret vermeye kalkışınca Laurence kendisine şu cevabı verdi:

— Susuyor, üzüyor ve bekliyorum.

Sesinin tonu, tavrı ve bakışı bu cevaba öyle ulvi bir mahiyet vermişti ki, daha kalabalık bir yerde söylenmiş olsaydı meşhur olurdu. Bir iki dakika sonra mösyö d'Hauteserre, Chargebœuf Markisi'ne diyordu ki:

— Halbuki biçare çocuklarım uğrunda ne zahmetlere girmiştım! Onlar için hemen sekiz bin franklık iratlı tahvil edindim. Orduya girmeyi kabul etselerdi yüksek rütbeler elde ederler ve bugün iyi birer izdivaç yaparlardı. İşte, bütün ümitlerim suya düştü.

Karısı:

— Şerefleri ve başları tehlikeye girmişken nasıl olur da menfaatlerini düşünürsünüz.

Marki:

— Mösyö d'Hauteserre her şeyi düşünür, dedi.

Cinq-Cygne sakinleri cinayet mahkemesinde duruşmaların başlamasını beklerken ve mevkurları görmek müsaadesini boşuboşuna isterken, şatoda, en büyük bir gizlilik içinde, son derece vahim bir hâdise cereyan ediyordu. Marthe, iddia jürisi önünde ifadesini verir vermez Cinq-Cygne'e dönmüştü. Bu ifade o kadar ehemmiyetsizdi ki, savcı kendisinin mahkemece dinlenmesine lüzum görmemişti. Aşırı derecede hassas olan bütün insanlar gibi, kadıncağız, matmazel Goujet'ye arka-

daşlık etiği salonda, yürekler acısı bir şaşkınlık içinde oturup duruyordu. Kendisine, papaza ve sanıkların günlerini nasıl geçirdiklerini bilmiyenlerin hepsine bunların mâsumlukları şüpheli görünüyordu. Bazen Marthe, Michu ile efendilerinin ve Laurence'ın, senatörden intikam almış olduklarını sanıyordu. Biçare kadın Michu'nün efendilerine ne derece sadık olduğunu bildiği için, gerek sabıkaları, gerekse bu işi becermekteki ehemmiyetli rolü dolayısıyla bütün sanıklar içinde en çok onun tehlikede olduğunu anlıyordu. Abbé Goujet, kızkardeşi ve Marthe bu mütalâanın yol açtığı faraziyeler içinde bulanıp kalıyorlardı; fakat, düşüne düşüne, zihinleri herhangi bir ihtimale takılıp kalıyordu. Tabiatıta mutlak boşluk nasıl imkânsızsa, Descartes'ın insan zihninde olmasını istediği mutlak şüphe de o kadar imkânsızdır ve bunu temin edecek zihnî ameliye, hava boşaltma makinesinin neticeleri gibi, istisnaî ve acayip bir şey olurdu. Hangi konuda olursa olsun insan bir şeye inanır. Marthe, sanıkların suçlu olmalarından o kadar korkuyordu ki, endişesi âdeta bir kanaate eşitti; ve bu zihin haleti onu felâkete sürükledi. Kişizadelerin tevkifinden beş gün sonra, bir gece saat on sularında, tam yatmaya gideceği sırada, çiftlikten yaya gelen annesi kendisini çağırdı. Marthe'a:

— Troyes'dan bir işçi gelmiş, Michu'den haber getirmiş, seninle görüşmek istiyor, çukur yolda seni bekliyor, dedi.

Kestirmeden gitmek için, gedikten geçtiler.

Gecenin ve yolun karanlığı içinde, Marthe, insan şeklinde bir karaltıdan başka bir şey fark edemedi.

Bu adam, oldukça endişeli bir sesle:

— Madam, bir şey söyleyiniz ki, sizin madam Michu olup olmadığınızı anlıyayım, dedi.

Marthe:

— Tabii, dedi. Peki nedir istediğiniz?

Meçhul adam:

— Güzel, dedi. Verin elinizi bana, korkmayın benden.

Marthe'm kulağına eğilerek ilâve etti:

— Beni buraya Michu gönderdi, size bir tezkere getiriyorum. Hapishane memurlarındanım, âmirlerim oradan ayrıldığımı fark ederlerse, hepimiz yandık, demektir. Bana itimadediniz. Vaktiyle beni oraya merhum babanız yerleştirmişti. Michu onun için bana emniyet etti.

Marthe'm eline bir mektup sıkıştırdı ve cevap beklemeden ormana doğru uzaklaşarak ortadan kayboldu. Marthe, işin içyüzünü muhakkak öğreneceğini düşünerek ürperdi. Annesiyle beraber çiftliğe koştu ve odasına kapanıp şu mektubu okudu:

“Marthe'çığım, bu mektubu sana getirenin kimseye bir şey söylemeyeceğine emin olabilirsin, okuyup yazması yoktur, Babœuf fesadına karışmış en halis cumhuriyetçilerden biridir; baban kendisini birçok hizmetlerde kullanmıştır, onun nazarında senatör bir haindir. Ya, işte karıcığım sena-

törü biz, evvelce efendilerimizi sakladığımız mahzene kapadık ve üstünü duvarla ördük. Keratanın ancak beş günlük yiyeceği vardır, yaşaması menfaatimiz icabı olduğu için, bu tezkereyi okur okumaz, hemen kendisine en az beş gün yetecek kadar yiyecek götür. Ormanı herhalde gözetliyorlardır, efendilerimize erzak taşırken yaptığımız gibi son derece ihtiyatlı ol. Malin'e hiçbir şey söyleme, kendisiyle konuşma ve mahzenin merdivenlerinden birinde bulacağın maskelerimizden birini yüzüne tak. Boynumuzun vurulmasını istemiyorsan, sana emanet etmek zorunda kaldığım bu sırrı kimseye açmazsın. Matmazel de Cinq-Cygne'e de bir şey söyleme, kancıklık edebilir. Benim için hiç merak etme. Bu işin sonu hayra çıkacağına eminiz, zamanı gelince, Malin bizim kurtarıcımız olacaktır. Söylemeye hacet yok, bu mektubu okur okumaz yakarsın, zira bir satırı görülecek olursa gittiğim gündür. Seni çok çok öperim.

Michu"

Ormanın ortasındaki tepenin altında o mahzenin mevcudiyetini Marthe'la oğlundan, dört kişizade ve Laurence'tan başka bir bilen yoktu, kocası Peyrade'la Corentin'e orada tesadüf ettiğinden ona hiç söz etmediği için Marthe öyle sanıyordu. O yüzden, Michu'nün eliyle yazıp imzaladığını sandığı mektup ancak kendisinden gelebilirdi. Şüphesiz, Marthe, eğer sanıkların mâsum olduklarını bilen hanımıyla iki müşavirine derhal danışsaydı, kurnaz savcı, müekkillerini çevreliyen

alçakça entrikalar hakkında bir ip ucu elde etmiş olacaktı; ama bütün kadınlar gibi ilk aklına eseni yapmak âdetinde olan ve âşikâr saydığı yukarki mülâhazalara kanan Marthe, mektubu ocağa attı. Bununla beraber, garip bir ihtiyatkârlık ilhamı altında mektubun yazılmamış tarafını ateşten çekti, mânası kimseye zarar vermiyecek olan ilk beş satırlık parçayı aldı ve elbisesinin eteğine dikti. Malin'in yirmi dört saatten beri aç olduğu düşüncesinden ürkerek kendisine o gece şarap, ekmek ve et götürmeye karar verdi. İnsaniyeti ve merakı bu işi ertesi güne bırakmasına imkân vermiyordu. Fırını yaktı, annesinin yardımıyla bir tavşan ve ördek böreği, bir pirinç çöreği yaptı, iki piliç kızarttı, üç şişe şarap aldı ve iki yuvarlak ekmeği kendi eliyle yuğurdu. Sabahın saat iki buçuğuna doğru, ormana gitmek için yola çıktı, bütün bu yiyecekleri bir arka sepetine koydu, ve bütün yolculuklarında kendisine mükemmel bir anlayışla kılavuzluk eden Couraut'yu da yanına aldı. Bu köpek, yabancıların kokusunu daha pek uzaklardan alır, ve etrafta böyle bir kimsenin bulunduğunu sezdi mi, hanımının yanına gelerek, başını bir ona, bir tehlikeli noktaya çevirerek hafiften ulurdu.

Marthe, saat üçe doğru göle erişti ve Couraut'yu orada bekçi bıraktı. Methali açmak için yarım saat uğraştıktan sonra, hakikaten merdivenin bir basamağı üstünde bulduğu maskeyi yüzüne geçirerek elinde bir hırsız feneriyle mahzenin kapısına geldi. Senatörün oraya kapatılması

çok daha önceden tasarlanmışa benziyordu. Marthe'in evvelce görmediği bir metre kare boyunda gelişigüzel bir delik, mahzeni örten demir kapının üstünde açılmıştı; fakat Malin'in her mahpusun sahip olduğu zaman ve sabır sayesinde kapıyı muhafaza eden demir çubuğu yerinden oynatamaması için, üstüne bir de asma kilit takılmıştı. Yosun yatağından kalkmış olan senatör, maskeli bir yüz görünce içini çekti, ve henüz kurtuluş saatinin gelmiş olmadığını tahmin etti. Bir hırsız fenerinin dalgalı ışığının imkân verdiği ölçüde Marthe'a dikkat etti, elbiselerine, boyuna bosuna ve hareketlerine bakarak kendisini tanıdı; kadın, delikten böreği kendisine uzattığı zaman, böreği tutmıyarak Marthe'in ellerini kavradı ve pek büyük bir çabuklukla parmağındaki iki yüzüğü, nişan halkasıyle matmazel de Cinq-Cygne'in verdiği bir yüzüğü çıkarmaya çalıştı.

— Sizsiniz madam Michu'cüğüm, inkâr edemezsiniz ya! dedi.

Marthe, senatörün parmaklarını hissederek etmez avcunu yumdu, ve göğsüne şiddetli bir yumruk indirdi. Sonra, hiç ağzını açmadan gidip kuvvetlice bir dal kesti, öteki yiyecekleri bunun ucuna takarak senatöre uzattı.

Senatör:

— Niçin kapattılar beni buraya? dedi.

Marthe cevap vermeden oradan kaçtı. Evine dönerken, saat beşe doğru, ormanın kenarına geldiği sırada Couraut bir yabancının oralarda bulunduğunu kendisine haber verdi. Kadın, hemen

yolu değiştirdi ve içinde uzun zaman oturmuş olduğu köşke doğru yürüdü; fakat ağaçlı yola çıktığı zaman, Gondreville'in kâhyası kendisini uzaktan gördü; bunun üzerine Marthe doğruca ona doğru ilerlemeyi daha uygun buldu.

Kâhya kendisine yaklaşırken:

— Bugün neden böyle erkencisiniz, madam Michu? dedi.

— O kadar felâkete uğradı ki, hizmetçilerin görecekları işleri kendim yapmak zorunda kalıyorum; tohumluk almak için Bellache'a gidiyorum.

Kâhya:

— Demek Cinq-Cygne'de tohumluk yok, öyle mi?

Marthe cevap vermedi. Yoluna devam etti ve Bellache çiftliğine varınca, Beauvisage'dan kendisine tohumluk çeşitli hububat vermesini istedi, ve mösyö d'Hauteserre'in tohumluklarını tazelemek için hububatı kendisinden almasını tembih ettiğini ona söyledi. Marthe gittikten sonra, Gondreville kâhyası, Marthe'in oraya ne maksatla gittiğini öğrenmek üzere çiftliğe geldi, altı gün sonra, ihtiyatı ele alan Marthe, ormanı göz altında tuttukları şüphesiz olan korucular tarafından görülmemek için, yiyecekleri daha gece yarısında ormana götürdü. Senatöre üçüncü defa olarak yiyecek götürdükten sonra, papazın sanıkların alenî sorgularını okuduğunu — çünkü duruşma artık başlamıştı — işitince dehşete kapıldı. Abbé Goujet'yi bir kenara çekti ve âdetâ bir günah

çıkarmış gibi kendisine söyleyeceği şeyleri kimseye açmayacağına dair ona yemin ettirdikten sonra, Michu'den aldığı mektubun parçalarını göstererek içinde neler yazılı olduğunu kendisine anlattı ve senatörün nerede saklı olduğunu haber verdi. Papaz, derhal Marthe'a yazıları karşılaştırmak için yanında kocasının mektupları bulunup bulunmadığını sordu. Marthe, çiftlikteki evine gitti ve orada kendisini şahit sıfatıyla mahkemeye çağıran bir celp buldu. Şatoya geldiği zaman, Abbé Goujet ile kardeşi de sanıkların talebi üzerine şahit olarak davet edilmişlerdi. Onun için derhal Troyes'ya gitmek zorunda kaldılar. Böylece, bu dramın bütün şahısları, hattâ sadece figüranları bile iki ailenin mukaderatının bahis konusu olduğu sahnede toplanmış bulundular.

Fransa'da pek az yer vardır ki, adalet, ayrılmaz bir parçası olması gereken itibara lâyık bir mevkie sahip bulunsun. Din ve kırıllıktan sonra cemiyetlerin en büyük aleti o değil midir? Her tarafta, hattâ Paris'te bile, binalar kötü, salonlar biçimsiz ve dekordan mahrumdur; bu hal âbideler hususunda dünyanın en iddialı ve en gösterişli milletinde bu muazzam kuvvetin nüfuz ve tesirini azaltmaktadır. Hemen bütün şehirlerde mahkemeler hep aynı şekilde tanzim edilir. Dörtköşe uzun bir salonun bir ucunda bir seki üstünde yeşil çuha örtülü bir kürsü görünür, bunun arkasında âdi koltuklarda yargıçlar otururlar. Solda savcının yeri, ve o tarafta, jüri heyeti için duvar boyunca iskemleler dizilmiş uzun bir tribün. Jüri heyeti-

nin karşısında sanıklarla onlara nezaret eden jandarmalara mahsus sıraların bulunduğu başka bir tribün. Zabıt kâtibi, kürsü sekisinin altında, suç delillerinin üzerine konduğu masanın yanında durur. İmparatorluk adliyesinin kurulmasından önce hükümet komiseriyle jüri müdürü için, mahkeme heyetinin biri sağında, öteki solunda iki yer bulunurdu. İki mübaşir, şahitler için yargıçların önünde bırakılmış olan boşlukta gidip gelirler. Müdafiler, sanıklara mahsus tribünün altında yer alırlar. Bir tahta parmaklık, salonun öteki ucuna doğru iki tribünü birbirine bağlar ve dinlenmiş şahitlerle imtiyazlı meraklıların oturdukları bir nevi divanhane teşkil eder. Sonra, yargıçlar heyetinin karşısında, giriş kapısının üstünde, mahkeme polisine emreden başkanın seçtiği vilâyet erkânıyla kadınlarına mahsus kötü bir balkon vardır. İmtiyazlı olmıyan dinleyiciler, salonun kapısıyle tahta parmaklık arasında kalan boşlukta ayakta durur. Fransız mahkemelerinin ve bugünkü istinaf mahkemelerinin bu mûtat manzarası Troyes cinayet mahkemesinde de aynıyle görülüyordu.

1806 nisanında, ne mahkeme heyetini teşkil eden dört yargıçla başkanda, ne savcıda, ne jüri müdüründe, ne hükümet komiserinde, ne mübaşirde, ne müdafilerde, jandarmalardan başka kimse, her taraftaki çıplaklığı ve yüzlerdeki silikliği giderecek herhangi bir hususi işaret ve kıyafet görülmiyordu. Adalet ve sanıklara imtisal örneği teşkil eden haçtan ortada eser yoktu.

Her şey kasvetli ve bayağı idi. Cemiyetin

hayrı bakımından pek lüzumlu olan şatafat, suçlu için belki de bir tesellidir. Halk mahkemeye büyük bir tehacüm gösterdi, görenekler ıslah edilmedikçe, halkın mahkemeye kabulünün bir teşhir mânası taşımadığını duruşmanın bu suretle teşhirinin pek insafsız bir ceza teşkil ettiğini ve eğer kanun vâzı neticsini aklına getirebilseydi, böyle bir cezayı vermiyeceğini Fransa idrak etmedikçe böyle hallerde bu tehacüm daima görülecektir. Görenekler kanundan da zalimdir. Görenekler, insanlar demektir; kanun ise bir memleketin aklı, mantığıdır. Ekseriya mantıksız olan görenekler, kanuna galebe çalarlar. Mahkeme etrafında halk birikti. Bütün meşhur dâvalarda olduğu gibi, başkan, kapıları nöbetçi askerlere muhafaza ettirmek zorunda kaldı. Parmaklığın ardında ayakta duran seyirciler o kadar sıkıştı ki, havasızlıktan boğuluyorlardı. Michu'yü müdafaa eden mösyö de Granville, Simeuse'lerin müdafii olan Bordin, altı sanıktan en az suçlu görünenleri Hauteserre'lerle Gothard'ın müdafaasını üzerine alan Troyes'li bir avukat, celse açılmadan önce yerlerini almışlardı, ve yüzlerinden emniyet okunuyordu. Nasıl hekim, hastasına endişelerini katiyen belli etmezse, avukat da müşterisine daima pek ümitli görünür. Bu, yalanın fazilet olduğu nadir hallerdendir. Sanıklar içeri girdikleri zaman, endişe içinde geçirdikleri yirmi günün sonunda biraz renkleri uçmuş olan dört genci görenler arasından lehte fısıltılar yükseldi. İkizlerin birbirine tıpkı tıpkı-

sına benzemeleri en kuvvetli alâkayı uyandırdı. Belki de herkes tabiatın, en nadir garabetlerinden birini hususi bir şekilde himaye etmesi gerektiğini düşünüyor ve kaderin haklarındaki unutkanlığını tamir etmek arzusunu duyuyordu; onların hiç utanma eseri göstermiyen, fakat kurum da satmayan asîl, sade halleri birçok kadınları duygulandırdı. Dört kişizade ile Gothard tevkifleri esnasında üstlerinde bulunan elbiseyi taşıyorlardı; fakat yakalandığı zamanki kıyafeti suç delillerinden olan Michu, en iyi elbisesini giymişti: mavi bir redingot, Robespierre modası kahverengi bir yelek ve beyaz bir kırıvat. Zavallı adam, suratsızlığının cezasını çekti. Sarı, açık ve derin gözleriyle, kıpırdanan halka bakınca, kendisine bir dehşet fısıltısı ile cevap verildi. Kaynatasının bunca kurbanlarının oturmuş olduğu sanıklar arasına kendisinin de oturmuş olmasını seyirciler Tanrının takdiri gibi görmek istediler. Gerçekten büyük olan bu adam, efendilerine alaycı bir gülüşü zor zaptederek baktı. Onlara, "Size zararım dokunuyor!" der gibiydi. Bu beş sanık müdafileriyle muhabbetli bir eda ile selâmlaştılar. Gothard hâlâ alık rolündeydi.

Bordin'le mösyö de Granville'in yanında cesaretle oturan Chargebœuf Markisi tarafından bu nokta üzerinde aydınlatılmış olan avukatlar, mahkemeyi ret hususunda dirayetle söz söyledikten, jüri teşekkül ettikten, ithamname okunduktan sonra sanıklar, sorgularına başlanmak üzere ayrıldılar. Hepsi de dikkatedeğer bir beraberlikle ce-

vap verdiler. Sabahleyin ormanda dolaşmaya gitmiş, sonra saat birde öğle yemeği için Cinç-Cygn'e dönmüşlerdi; yemekten sonra saat üçle beş buçuk arasında tekrar ormana gitmişlerdi. İçtimai mevkilerine göre, ufak tefek farklarla her sanığın verdiği esas ifade bu oldu. Başkan, Simeuse'lerden, bu kadar erken çıkmalarının sebebini bildirmelerini isteyince, ikisi de dönüşlerinden beri, Gondreville'i tekrar satın almak istediklerini, ve bir gün evvel gelmiş olan Malin'le pazarlığa girişmek üzere, yapacakları teklifin esasını kararlaştırmak üzere kuzinleri ve Michu ile beraber çıkmış olduklarını söylediler. Bu esnada Haute-serre'ler, kuzinleri ve Gothard, köylülerin görmüş oldukları bir kurdu avlamaya çalışmışlardı. Jüri müdürü, Gondreville parkından geçen hayvanların izlerine gösterdiği itina ile ormandaki at izlerini tesbit etmiş olsaydı, şatodan çok uzaklarda dolaştıklarının delili ellerinde bulunacaktı.

Hauteserre'lerin sorgusu, Simeuse'lerin sözlerini teyidetti ve tahkikat sırasındaki ifadelerine de uygun düştü. Gezintilerine bir sebep bulmak zarureti her sanığa avı öne sürmeyi düşündürmüştü. Köylüler birkaç gün önce ormanda bir kurt gördüklerini haber vermişlerdi. Hepsi bunu vesile yaptılar.

Bununla beraber savcı, ifadelerde tezatlar bulunduğuna işaret etti: ilk sorgularında Haute-serre'ler hep birlikte avlanmış olduklarını söylemişlerdi, halbuki mahkemedeki sözlerine göre

Hauteserre'lerle Laurence avlanırken, Simeuse'ler ormanın kıymetini takdirle meşguldüler.

Mösyö de Granville, suç, saat iki ile beş buçuk arasında işlenmiş olduğuna göre, sanıkların sabahı nasıl geçirdiklerine dair verdikleri izahata itimadedilmesi gerektiğini söyledi.

Savcı, sanıkların, senatörü hapsetmek için yapılan hazırlıkları gizlemekte menfaatleri olduğunu söyledi.

O zaman müdafaanın ne kadar dirayetle yapıldığını herkes fark etti. Yargıçlar, jüri âzaları, seyirciler, iki tarafın zaferi kazanmak için hararetle çarpışacaklarını anladılar. Bordin'le mösyö de Granville her şeyi önceden düşünmüş görünüyordular. Mâsum olan kimse hareketlerini açıkça ve kabul edilir bir şekilde izah etmek zorundadır. Onun için müdafaanın vazifesi, iddia makamının inanılmaz hikâyesine inanılır bir hikâye ile mukabele etmektir. Müekkilini mâsum sayan bir müdafiin nazarında ithamname bir masaldan ibaret tir. Dört kişizadenin alenî sorguları her şeyi kendi lehlerinde olarak kâfi derecede izah ediyordu. Buraya kadar her şey yolunda gidiyordu. Fakat Michu'nün sorgusu daha müşkül oldu ve mücadelelenin başlamasına yol açtı. O zaman mösyö de Granville'in, efendileri yerine hizmetçinin müdafaasını üzerine almayı neden tercih etmiş olduğunu herkes anladı.

Michu, Marion'u tehdidettiğini itiraf etti, fakat bu sözlerine atfedilen şiddeti reddetti. Malin'e tertibettiği tuzığa gelince, o sırada parkta

şöyle bir dolaşmakta olduğunu, senatörle mösyö Grévin'in tüfeğinin namlusunu görerek ürkmüş ve hiçbir kötü niyeti olmadığı halde kendisine fena maksatlar atfetmiş olabileceklerini söyledi. Avcılığı olmıyan bir insanın, akşam karanlığında, omuzda duran bir tüfeği kendisine çevrilmiş sanabileceğini ileri sürdü. Tevkif edildiği zaman elbiselerinin haline bir sebep göstermek için de evine dönerken hendeğe düşmüş olduğunu söyledi.

— Etrafımı iyi göremediğimden çukur yola çıkmak için taşlara tutuna tutuna hendeğe tırmanırken altımdan kayan taşlara sarılmışım, dedi. Gothard'ın kendisine getirdiği alçıya gelince, bütün sorgularında olduğu gibi, bu alçıyı çukur yoldaki seddin direklerinden birini tutturmak için kullandığı cevabını verdi.

Savcı ve başkan, nasıl olup da aynı zamanda hem şatodaki gedikte bulunduğunu, hem de çukur yolun üst yanında seddin bir direğini takviye etmekle meşgul olabildiğini sordular, bahusus ki, sulh yargıcı, jandarmalar ve korucu kendisinin aşağıdan geldiğini gördüklerini söylemişlerdi. Michu, mösyö d'Hauteserre'in, bu yolun bucakla ihtilâflar çıkarması ihtimali dolayısıyla ehemmiyet verdiği o küçük tamir işini yapmadığı için kendisine çıkıştığını, o sebepten seddin tamir edildiğini kendisine haber vermeye gittiğini söyledi.

Mösyö d'Hauteserre, bucağın oraya hak iddiasına mâni olmak için çukur yolun üst yanına bir sed yaptırmıştı. Michu, elbiselerinin hali ve kullanıldığı inkâr edilemiyecek olan alçının ne bü-

yük bir ehemmiyet aldığını görünce bu yalanı ica-
detmişti. Adalet işlerinde, hakikat ekseriya masalı
andırırsa, masallar da hakikate pek benzer. Avu-
katla savcı bu hâdiseye çok büyük bir ehemmiyet
verdiler, ve müdafiin gayretleri, savcının şüphe-
leriyle bu nokta hayatî bir kıymet kazandı. Mah-
kemede Gothard, herhalde, mösyö de Granville
tarafından kulağı bükülmüş olacaktı ki, Michu'nün
kendisinden alçı torbalarını getirmesini istediğini
itiraf etti. O zamana kadar her sorguya çekilişin-
de hemen ağlamaya başladı.

Savcı:

— Ne diye ne siz, ne de Gothard sulh yar-
gıcı ile köy korucusunu derhal o sedde götürme-
diniz? diye sordu.

Michu:

— Bu meselenin aleyhimizde büyük bir it-
ham konusu olacağını hiç aklıma getirmemiştim,
dedi.

Gothard'dan başka bütün sanıkları dışarı
çıkardılar. Gothard yalnız kalınca, başkan alık-
lık taslamaktan vazgeçmiş olduğunu hatırlatarak
kendi menfaatine olarak hakikati söylemesini is-
tedi. Jüri âzalarından hiçbiri onun ahmaklığına
inanmıyordu. Mahkeme önünde susmakla ağır
cezalara uğrıyabilirdi; halbuki hakikati söylerse,
dâva dışı edilmesi pek muhtemeldi. Gothard, ağ-
ladı; sendeledi, nihayet Michu'nün kendisine bir-
kaç torba alçı getirmesini istemiş olduğunu söy-
ledi, her seferinde kendisine çiftlik binasının önün-
de raslamıştı. Kaç torba getirdiğini sordular.

— Üç, cevabını verdi.

Torbaların, tevkifi esnasında getirdiği ile beraber mi üç olduğu — ki, bu suretle torba sayısı ikiye inmiş oluyordu — yoksa sonuncudan başka mı üç torba getirdiği hususunda Gothard'la Michu arasında bir münakaşa geçti. Bu münakaşa Michu'nün lehine neticelendi. Jüri heyeti kullanılan torbaların iki taneden ibaret olduğunu anlamıştı; fakat bu hususta şimdiden bir kanaat sahibi görünüyordu. Bordin'le mösyö de Granville bu alçı bahsini usandıracak kadar uzatmayı ve zihinlerini karmakarışık edecek kadar yormayı lüzumlu görmüşlerdi. Mösyö de Granville, seddin durumunu tetkik etmek üzere bilirkişiler tâyin edilmesine karar verilmesini istedi.

Avukat dedi ki:

— Jüri müdürü, ciddî bir tetkik yapmaktan ziyade Michu'nün bir hilesini keşfetmek maksadı ile oraya gitmekle yetinmişti; fakat bizce vazifesini yapmamıştır ve hatasından istifade etmek hakkımızdır.

Mahkeme, gerçekten de, seddin direklerinden biri o yakınlarda tahkim edilmiş olup olmadığını öğrenmek için bilirkişiler tâyin etti. Savcı ise, bu hâdisede, daha bilirkişiler vazifelerini görmeden haklı çıkmaya çalıştı.

Michu'ye dedi ki:

— Demek, seddi tek başınıza tahkim etmek için bula bula havanın karardığı bir zamanı, saat beş buçukla altı arasını buldunuz, öyle mi?

— Mösyö d'Hauteserre beni azarlamıştı!

Savcı:

— Peki, bu alçıyı sed için sarf ettiyseniz bir mala ile bir de tekne kullanmış olmanız lâzım, değil mi? Sonra, hemen mösyö d'Hauteserre'e gelip emrini yerine getirdiğinizi söylediyse, Gothard'ın size yeniden alçı getirmesine ne mâna verebilirsiniz? Evinizin önünden geçmiş olmanız lâzımdı, o zaman da âletlerinizi bırakırken Gothard'a getirmemesini söyleyebilirdiniz.

Bu ezici deliller üzerine dinliyenler arasında korkunç bir sessizlik oldu.

Savcı:

— Hadi, itiraf edin, dedi, gömdüğünüz bir direk değildi.

Michu, çok alaycı bir tavurla:

— Ya senatör müydü? dedi.

Mösyö de Granville, savcıdan bu hususta fikrini açıklamasını katî surete istedi. Michu, insan kaçırmak ve hapsetmekten sanıktı. Öldürmekten değil. Savcının bu müdahalesi çok vahim bir şeydi. Dördüncü yıl Brumaire kanunu savcının dâvaya yeni iddialar katmasını men ediyordu; ithamnamenin metninden dışarı çıkarsa bütün iddiaları hükümsüz kalırdı.

Savcı, suikastın başlıca faili olan ve efendilerinin menfaatine olarak bütün mesuliyeti kendi üzerinde toplamış bulunan Michu'nün senatörün içinde inlemekte olduğu yerin kapısını örmek lüzumunu duymuş olabileceğini söyledi.

Üstüste suallerle sıkıştırılan Gothard'la yüzleştirilerek şaşırtılan, kendi sözlerini nakzetmek

durumuna sokulan Michu, sanıklar tribününün dayanacak yerine şiddetli bir yumruk indirerek dedi ki:

— Senatörün kaçırılmasında benim hiçbir ilişiğim yoktur, herhalde düşmanları bir yere kapatmış olacaklar; ama tekrar ortaya çıkarsa göreceksiniz ki, bu işte alçının bir rolü olmamıştır.

Avukat, savcıya hitabederek:

— Mükemmel, dedi, siz müekkilimin müdafası için benden çok fazla gayret gösterdiniz.

Jüri heyetini şaşırtan ve üstünlüğü müdafaa da bırakan bu cüretli söz üzerine ilk celse sona ermiş oldu. Şehrin avukatları ve Bordin, genç müdafii hararetle tebrik ettiler. Bu iddiadan kuzukulanan savcı, bir tuzığa düşürülmüş olmasından korktu; gerçekten de avukatların pek ustaca germiş oldukları ve Gothard'ın rolünü mükemmel oynadığı bir ağa düşmüştü. Şehrin muzipleri: işi sıvayıp örtbas ettiler, savcı bir çuval inciri berbadetti; Simeuse'ler alçı gibi tertemiz çıktı kabîlinden nükteler yaptılar. Fransa'da her şey alay mevzuudur, şaka ve nükte her şeye hâkimdir: idam sehпасı, Bérésina geçidi [1] barikadlar üzerine nükteler yapılır, kıyamet gününde herhalde bazı Fransızlar Tanrının mahkemesi huzurunda da nükte yapmaktan kendini alamıyacaktır.

Ertesi gün aleyhteki şahitler dinlendi: madam Marion, madam Grévin, senatörün uşağı, Violette.

[1] Napoléon'un ordusu, 1812 de düşman karşısında büyük bir tehlikeyi atlatarak Bérésina ırmağından başarı ile geçmişti.

Bunların ne türlü ifade verdiklerini tahmin etmek kolaydır. Hepsi, dört kişizade hususunda az çok tereddütle, fakat Michu için katîyetle olmak üzere beş sanığı tanıdılar. Beauvisage, Robert d'Hauteserre'in ağzından kaçan sözleri tekrarladı. Danayı almaya gelen köylü matmazel de Cinq-Cygne'in cümlesini zikretti. Dinlenen bilirkişiler, dört kişizadeye ait atların nallarıyla nal izlerinin karşılaştırılması hakkındaki raporlarını teyidettiler, iddianame nallarla izlerin birbirine tamamiyle uyduğunu ileri sürüyordu. Bu nokta tabîî mösyö de Granville'le savcı arasında şiddetli bir münakaşaya meydan verdi. Avukat, Cinq-Cygne nalbandını itham etti ve o nallara benziyen bazı nalların birkaç gün önce vilâyet halkından olmıyan birtakım kimselere satıldığını tesbite muvaffak oldu. Zaten nalbant da yalnız Cinq-Cygne şatosu hayvanlarını değil, köyden birçok atları da bu şekilde nallamış olduğunu beyan etti. Üstelik, Michu'nün her zaman kullandığı hayvan, istisnaî olarak Troyes'da nallanmıştı ve o nalın izleri parkta görülen izler arasında bulunmuyordu.

Mösyö de Granville, jüri heyetine bakarak:

— Michu'nün kılığına giren adam bu ciheti bilmiyordu ve iddianame bizim şatonun hayvanlarından birini kullandığımızı tesbit etmiş değildir, dedi. Atları benzettiğini söyliyen Violette'in ifadesini de, uzaktan ve arkadan görülen hayvanların tanılmasına imkân olmadığına işaret ederek yerin dibine geçirdi. Avukatın gösterdiği inanılmaz gayretlere rağmen, müspet şahadetlerin

kluğu Michu'nün üzerine ağır bastı. Savcı, ıleyiciler, mahkeme ve jüri heyetleri, hepsi de, idafilere hissettikleri gibi hissediyorlardı ki, hizmetçinin suçluluğu, efendilerinin de suçlu olmalarını icabettiriyordu. Bordin, Michu'nün müfaasını mösyö de Granville'e bırakmakla dâvanın can alacak noktasını iyi tahmin etmişti fakat nu yapmakla sırlarını meydana vurmuş olurdu. Onun için Gondreville'in sabık müdürüne : her şey son derece merak ve alâka uyandırırdu. Mamafih Michu'nün hareket tarzına dicek yoktu. Bu duruşmada o, tabiatın kendisine ęışladığı sağduyuyu pek güzel kullandı; halk, kendisini göre göre nihayet üstünlüğünü kabul etti; fakat şaşılacak şey! Bu yüzden kendisinin ikastı yapan olduğu kanaati daha çok kuvvetlendi.. Kanun adamlarıyla jüri heyetinin nazarda iddia şahitleri yanında zayıf kalan müdafaa hitleri vazifelerini yapar göründüler ve vazifelerin dinlendiler. Evvelâ, ne Marthe, ne de madam Hauteserre yemin etmediler; sonra, Catherine Durieu'ler, hizmetçi olmaları dolayısıyla, aynı ırumdaydılar. Mösyö d'Hauteserre yıkılmış olan reği alçılamaşı için Michu'ye gerçekten emir vermiş olduğunu söyledi. O esnada raporlarını tayan mütehassısların ifadesi ihtiyar kişizadenin sözlerini teyidetti, fakat bunlar, bu işin ne zaman ıpıldığını tâyin etmeleri imkânsız olduğunu söyleyerek jüri müdürüne de hak vermiş oldular: bu ılama işinin üzerinden birçok haftalar geçmiş labileceği gibi, sadece yirmi gün de geçmiş ola-

bilirdi. Matmazel de Cinq-Cygne'in ortaya çıkması pek büyük bir alâka ile karşılandı, fakat genç kız, yirmi üç gün ayrılıktan sonra kuzenlerini sanıklar sırasında görünce, öyle bir heyecana kapıldı ki, suçluymuş hissini verdi. İkizlerin yanında olmak için müthiş bir arzu duydu, ve sonradan anlattığına göre, herkesin nazarında onlarla birlikte suçlu olmak üzere savcayı öldürmek için duyduğu çılgınca isteği güç zaptetmiş. Sâfiyetle anlattı ki, Cinq-Cygne'e dönerken, parkta duman görünce yangın var sanmıştı. Uzun müddet bu dumanın yanan zararlı otlardan çıktığını tahmin etmişti.

— Ama sonradan bir nokta hatırıma geldi, mahkemenin dikkatine arzederim. Binici elbise-min şeritleri ve yakamın pilileri arasında rüzgârla savrulan yanmış kâğıt parçalarına benziyen kırıntılar buldum.

Bordin:

— Duman çok fazla mıydı? diye sordu.

Matmazel de Cinq-Cygne:

— Evet, dedi, yangın var sanmıştım.

Bordin:

— Bu cihet, dâvanın mahiyetini değiştirebilir. Yangının çıktığı yerde derhal keşif yapılmasını mahkemenizden talebediyorum.

Başkan, keşif yapılmasını emretti.

Avukatların isteği üzerine tekrar çağrılan ve sorguya çekilen Grévin, bu hususta hiçbir şey bilmediğini söyledi. Fakat Bordin'le Grévin maksatlarını birbirlerine açıklıyan bir şekilde bakıştılar.

Eski savcı içinden: “Dâvanın can damarı burada!” dedi.

Noter: “Yakaladılar!” diye düşündü.

Fakat bu kurnaz tilkilerin ikisi de tahkikatın eyhude olduğunu biliyorlardı. Bordin, Grévin’in aş gibi ketum davranacağını düşündü, Grévin de e iyi etmişim de yangının izlerini ortadan kaldırmışım, dedi. Dâvanın yürüyüşü içinde pek ikinci derecede kalan ve çocukça görünen, fakat tahin bu gençlere borçlu olduğu hakkaniyet bakımından hayati ehemmiyette olan bu noktayı aydınlatmak için parkı araştırmaya memur edilen ilirkişilerle Pigoult, yangın izleri taşıyan hiçbir yer görmediklerini bildirdiler. Bordin, iki işçiye ahit gösterdi, bunlar, kâhyanın emriyle, otları yakık bir çayır parçasını sürmüş olduklarına dair fade verdiler, fakat küllerin ne çeşit şeylerin yanmasından hâsıl olduğuna dikkat etmediklerini söylediler. Avukatların daveti üzerine çağırılan kâhyan, Arcis karnavalına gidişinde şatonun yanından geçerken senatörden kendisinin sabahleyin dolaırken fark ettiği bu çayır parçasını sürmesi için emir aldığını bildirdi.

— Orada ot mu yakılmıştı, kâğıt mı?

Kâhya:

— Kâğıt yakıldığını tahmin ettirecek bir şey görmedim orada, dedi.

Avukatlar dediler ki:

— İyi ama burada eğer ot yakıldıysa birinin otları oraya taşımış ve ateşlemiş olması lâzım..

Cinq-Cygne papazı ile matmazel Goujet'nin şahitlikleri lehte bir tesir yarattı. Akşam duasından çıkıp ormana doğru gezinirlerken, kızizadelerle Michu'nün at sırtında şatodan çıkarak ormana doğru gittiklerini görmüşlerdi. Abbé Goujet'nin durumu, dürüstlüğü sözlerinin kıymetini artırıyordu.

Sanıkları mahkûm ettireceğini muhakkak sayan savcının iddianamesi benzerlerinden farklı değildi. Sanıklar, Fransa'nın mevcut nizamın ve kanunların yola gelmez düşmanlarıydı. İmparatorun hayatına karşı suikasta karışmış ve Condé ordusuna katılmış olmalarına rağmen, o âlicenap hükümdar kendilerinin memlekete dönmelerine müsaade etmişti. Bu asıl merhamete işte böyle mukabele ediyorlardı. Hâsılı Bourbon'lar adına Bonapartçılara karşı tekrarlanmış, bugün de hanedanın küçük kolu adına cumhuriyetçilere ve meşrutiyetçilere [1] karşı tekrarlanmakta olan bütün hitabet oyunları tamdı.

İstikrarlı bir hükûmette mânası olabilecek bütün bu hâyide sözler, muhtelif devirlerde, savcının ağzında hep aynı şeylerin gevelendiğini gören tarihin nazarında hiç değilse gülünçtür. Daha eski karışıklıkların ilham etmiş olduğu şu sözü burada tekrarlıyabiliriz: "Eski tas, eski hamam!". İmparatorluğun en seçkin adliyecilerinden olan savcı, suçu, memleketlerine dönmüş olan mülteci-

---

[1] Yani asıl meşru hanedanın tahta getirilmesine taraftar olanlara.

erin mallarının ellerinden alınmasından duyduğunu hınca atfetti. Senatörün durumu üzerinde tahkemeyi titretecek sözler söyledi. Sonra delleri, delilcikleri, ihtimalleri, gayretkeşliğinin rükâfatını göreceği ümidinden şevk alan bir diletle sıraladı ve avukatların açacağı ateşi beklierek sükûnetle yerine oturdu.

Mösyö de Granville bu ceza dâvasından aşka bir müdafaayı üzerine almış değildir ama bu dâva ona şöhret kazandırdı. Evvelâ, bugün Berryer'nin [1] şahsında hayran olduğumuz o coşkun belâgati gösterdi. Sonra sanıkların mâsum oluklarına kaniydi, bu da sözün kuvvetini en çok artıran âmillerden biridir. O sıralarda çıkan gazetelerin, tamamını neşrettikleri müdafaasının başlıca noktaları şunlardı: evvelâ Michu'nün hayatını hakikate uygun bir şekilde ortaya koydu. Bu en yüksek duyguları zikreden güzel bir hikâyeye oldu ve dinliyenlerde hayli muhabbet uyandırdı. Belâgatli bir sesle temize çıkarıldığını görünce bir an geldi ki, Michu'nün sarı gözlerinden yaşlar sızdı ve korkunç yüzünden aşağı aktı. O zaman asıl hüviyetiyle göründü. Basit ve çocuk gibi kurnaz bir adam, fakat bütün hayatınca bir fikir peşinden koşmuş bir adam. Bilhassa, jüri üzerinde büyük bir tesir yapan göz yaşlarıyla hakiki hüviyeti neydana çıkmıştı. Mahir avukat, bu alâka anından faydalanarak aleyhteki delilleri münakaşaya girişti:

---

[1] O devrin meşhur avukatlarından biri.

— Suçun mevzuu nerede? Senatör nerede? diye sordu. Bizi, onu bir yere tıkmak, hattâ taş ve alçıyla üstünü örtmekle itham ediyorsunuz! O halde kendisinin nerede olduğunu bizden başka bilen yoktur, yirmi üç günden beri bizi hapiste tuttuğunuza göre de açlıktan ölmüştür. Biz katiliz, halbuki siz bizi adam öldürmekle itham etmediniz. Fakat yaşıyorsa suç ortaklarımız var demektir; suç ortaklarımız var ise ve senatör hayatta ise onu meydana çıkarmaz mıydık? Bize atfettiğiniz maksatlar yerine gelmeyince vaziyetimizi boşuboşuna vahimleştirir miydik? Nedamet getirmek suretiyle, akim kalmış bir intikamdan dolayı kendimizi affetiremez miydik, şu halde kendisinden hiçbir şey elde edemiyeceğimiz bir adamı kapalı tutmakta ne diye inadedelim? Bu saçma değil midir?

Savcıya dönerek:

— Alçınızı alın götürün, bir işe yaramadı, dedi, çünkü ya cani birtakım ahmaklarız, ki buna ihtimal vermezsiniz, yahut da sizin kadar bizim de anlayamadığımız hâdiselerin kurbanı olmuş mâsum insanlarız! Siz asıl senatörün evinde yakılmış olan kâğıtları bulun, bunlar bizimkinden çok daha tehlikeli maksatlara delâlet eder ve size kaçırılmasının sebebini izah eder.

Harikulâde bir ustalıkla faraziyeler sıralamaya girişti. Dini bütün insanlar olan müdafaa şahitlerinin dürüstlüğü üzerinde ısrar etti, bunlar ahrete, ebedî cezaya inanan kimselerdi. Bu hu-

ısta çok güzel şeyler söyledi ve derin bir tesir aptı.

— Nasıl olur? dedi, bu suçlular, senatörün acırıldığını öğreniyorlar da gene yemeklerini sa-
in sakın yiyorlar. Jandarma subayı onlara işi
üzellikle halletmeyi teklif ediyor da senatörü
ade etmeyi reddediyorlar, kendilerinden ne is-
endiğini bile anlamıyorlar!

Bundan sonra bu esrarlı hâdisenin anahtarı
amanın elinde olduğunu, zamanla bu haksız
hamın üzerindeki perdenin kalkacağını ihsas etti.
bu sahaya bir defa girince, kendisini jüri âzası farz
derek cüretli ve yaman bir ustalık gösterdi, mes-
ektaşlariyle neler konuşacağını anlattı, feci bir
rahkûmiyete sebep olduktan sonra günün birin-
le hata ettiği meydana çıkarsa duyacağı ıstırabı
ylesine anlattı, duyacağı vicdan azabını öylesine
asvir etti, ve müdafaanın kendisinde uyandır-
ağı şüpheleri o kadar kuvvetle tekrarladı ki, jüri
zalarını müthiş bir endişe içinde bıraktı.

Jüri âzaları henüz bu türlü hitaplara kanık-
nış insanlar değildi; bu sözler yepyeni bir cazibe
le onları çekti ve kanaatleri sarsıldı. Mösyö de
Granville'in hararetli müdafaasından sonra, jüri
neyeti bu defa da kurnaz ve zeki eski savcayı
dinlemek mevkiinde kaldılar, Bordin lehteki de-
illeri çoğalttı, dâvanın bütün karanlık noktalarını
celirtti ve onu içinden çıkılmaz bir hale koydu.
Mösyö de Granville nasıl kalbe ve hayale hita-
betmişse o da akıl ve mantığa hitabetmeye çalıştı.

Nihayet, o kadar ciddî bir inançla jüri âzalarının zihinlerini öylesine karıştırdı ki, savcının iddialarıyla kurulan bina paramparça olup yıkıldı. Bu netice o kadar aşikârdı ki, Hautesserre'lerle Gonthard'ın avukatı, kendileri aleyhindeki iddialardan vazgeçilmiş olduğunu kaydederek jüri heyetinin adaletinden emin olduğunu söylemekle yetindi.

Savcı, cevabını ertesi güne bırakmak talebinde bulundu. Bu müdafaalardan sonra hemen müzakereye çekilirlerse beraat kararı vereceklerini jüri heyetinin gözlerinden okuyan Bordin, hukuki ve fiilî sebepler ileri sürerek günahsız müekkillerinin bir gece daha gönül ezası içinde bırakılmalarının doğru olmayacağını söylediye de, yargıçlar müzakere ettiler.

Başkan:

— Cemiyetin menfaatleri sanıkların menfaatlerine eşit olduğunu sanıyorum. Mahkeme, müdafaanın böyle bir talebini reddetmiş olsaydı hakkaniyete aykırı bir harekette bulunmuş olurdu; aynı hakkı iddia makamından esirgiyemez.

Bordin, müekkillerine bakarak:

— Her şey mümkündür, dedi. Bu akşam beraat edebilirdiniz, yarın mahkûm olabilirsiniz.

Simeuse'lerin büyüğü:

— Her ne olursa olsun, size karşı ancak hayranlık duyacağız, dedi.

Matmazel de Cinq-Cygne'in gözleri dolmuştu. Avukatlar neticeden pek şüpheli göründükleri için böyle bir muvaffakiyete ihtimal vermiyordu. Kendisini tebrik ediyorlardı ve herkes ona kuzen-

lerinin beraat etmeleri muhakkak olduğunu söyledi. Fakat bu mesele öyle gürültülü, öyle meşum ve beklenmedik bir hâdise ile sona erecekti ki, bir eşi daha ceza hukuku tarihinde görülmemiştir!

Mösyö de Granville'in müdafaasının ertesi günü, sabahın saat beşinde senatörü Troyes yolunda buldular. Meçhul kurtarıcılar tarafından geceleyin uyurken hapisten çıkarılmıştı. Dâvadan haberi yoktu, isminin bütün Avrupa'da çalkandığını bilmiyordu ve temiz havayı teneffüs etmekten bahtiyardı. Bu facianın mihveri olan adam kendisine haber verilen şeylerden ne kadar hayrete düştüyse, ona rashyanlar da aynı derecede şaşır kaldılar. Kendisine bir çiftçinin arabasını verdiler; çabucak Troyes'ya valinin evine geldi. Vali, derhal jüri müdürüne, hükümet komiserine ve savcıya haber saldı, bunlar, Gondreville Kontu'nun anlattıklarını dinledikten sonra, jüri müdürü tevkif müzekkeresini hazırlamakla meşgulken Durieu'lerin evinde yatan Marthe'ı yakalamak için polisler gönderdiler. Ancak kefalete raptten serbest bırakılmış olan matmazel de Cinq-Cygne de devamlı kederleri içinde gözünü yumabildiği nadir anlardan birinde uykusundan uyandırıldı ve sorguya çekilmek üzere hükümet konağında bekletildi. Hapishane müdürüne sanıkların; avukatları da dahil olmak üzere kimse ile görüştürülmemesi için emir verildi. Saat onda mahkeme binası önünde biriken halk, duruşmanın öğleden sonra saat bire bırakıldığını öğrendi.

Senatörün kurtulduğu haberiyle birlikte öğrenilen bu değişiklik, Marthe'ın, matmazel de de Cinq-Cygne'in tevkif edilmeleri ve sanıklarla görüşmek yasağı, Chargebœuf konağını dehşete saldı. Bütün şehir ve dâvayı dinlemek üzere Troyes'ya gelmiş olan meraklılar, gazete muhabirleri, hattâ ayaktakımı bile heyecana kapıldı ki, bu da pek tabii idi. Abbé Goujet saat on sularında mösyö ve madam d'Hauteserre'le avukatları görmeye geldi. O sırada, yemek yeniyordu, böyle bir vaziyetten nasıl olması mümkünse, öyleydi; papaz, Bordin'le mösyö de Granville'i bir kenara çekti, kendilerine Marthe'ın itiraflarını anlattı ve aldığı mektubun parçasını verdi. İki avukat bakiştılar, sonra Bordin, papaza dedi ki:

— Kimseye bir şey söylemeyin! Her şey kaybedilmiş görünüyor, hiç değilse sıkı duralım.

Marthe, jüri müdürüyle savcının ikisine birden karşı koyacak kadar kuvvetli değildi. Zaten aleyhinde bir sürü deliller vardı. Senatörün verdiği malûmat üzerine Leschesneau, Marthe'ın getirdiği ve mahzende bıraktığı son ekmeğin alt kabuğunu ve boş şişelerle daha başka şeyleri getirtmek için adam göndermişti. Mahpus kaldığı bitmez tükenmez saatlerde, Malin, vaziyeti üzerinde uzun boylu düşünmüş, düşmanları hakkında kendisine ip ucu verecek alâmetleri araştırmıştı; müşahedelerini tabiatıyla jüri müdürüne anlattı. Michu için yeni yapılan çiftlik binasında herhalde yeni bir fırın olmalıydı, üzerine konduğu tuğla ve kiremitlerin ara çizgilerinin ölçüsü alınıp ekmek

kabuğuna tatbik edilirse ekmeğin orada yapıldığı sabit olacaktı. Sonra yeşil balmumu ile mühürlü olan şişeler, herhalde Michu'nün mahzenindeki şişeler olmalıydı. Sulh yargıcına bildirilen bu ince müşahedeler üzerine yargıç, gidip Marthe'in huzuriyle araştırmalar yapmış ve senatörün tahminleri doğru çıkmıştı. Lechesneau, savcı ve hükümet komiserinin kocasının hayatını ancak tam bir itirafın kurtarabileceği hakkında zâhirî bir sâflıkla söylenmiş sözlerine aldanan Marthe, aşikâr deliller karşısında şaşkına döndüğü bir anda, senatörün içine konduğu mahzeni Michu ile Simeuse'ler ve Hauteserre'lerden başka bilen olmadığını ve senatöre üç defa geceleri yiyecek götürmüş olduğunu itiraf etti. Mahzen hakkında sorguya çekilen Laurence, orayı Michu'nün keşfettiğini ve bu dâvadan önce polisin aradığı kişizadeleri saklamak üzere orayı kendisinin gösterdiğini itiraf etmek zorunda kaldı.

Bu sorgular biter bitmez, jüri heyetiyle avukatlara duruşmanın başlayacağı haber verildi. Saat üçte başkan celseyi açarak duruşmanın yeni esaslar üzerinde yeniden başlayacağını bildirdi. Başkan, Michu'ye üç şarap şişesi gösterdi ve iki boş şişe ile o sabah sulh yargıcı tarafından çiftlik binasından karısının huzurunda alınan dolu bir şişenin, aynı şekilde mumlanmış olduğuna işaret ederek bu şişelerin kendisine ait olduğunu kabul edip etmediğini sordu: Michu bunu kabule yanaşmadı; fakat bu yeni suç delilleri jüri âzalarınca ehemmiyetli bulundu, başkan kendilerine bu boş

şışelerin senatörün kapatıldığı yerde bulunduğunu haber verdi. Manastır harabesi altındaki mahzen hakkında her sanık ayrı ayrı sorguya çekildi. Lehte ve aleyhteki bütün şahitler yeniden dinlendikten sonra, Michu'nün keşfettiği bu gizli yeri, kendisinden, Laurence'dan ve dört kişizadeden başka bilen olmadığı meydana çıktı. Savcı, senatörün, sanıklarla iki şahitten başka kimsenin bilmediği bu mahzene kapatılmış olduğunu söylediği zaman jüri heyetiyle dinliyenler üzerinde ne derin bir tesir yaptığını tasavvur etmek kolaydır. Marthe, içeri alındı. Onun ortaya çıkışı sanıklarla dinliyenler üzerinde büyük bir endişe havası yarattı. Mösyö de Granville ayağa kalkarak bir kadının kocası aleyhinde şahit olarak dinlenemeyeceğini söyledi. Savcı, Marthe'in suç ortaklığı, kendi ifadesiyle sabit olduğunu bildirdi:

Ne yemin edecek, ne şahitlikte bulunacaktı, sadece hakikatin meydana çıkması için dinlenecekti.

Başkan:

— Zaten jüri müdürü önünde yapılan sorgusunu okutmamız kâfidir, diyerek sabahleyin tutulan zaptı, zabıt kâtibine okuttu.

Başkan:

— Bu itiraflarınızı kabul ediyor musunuz? dedi.

Michu karısına baktı, hatasını anlıyan kadın bayılarak yere yuvarlandı. Sanıklarla avukatları üstüne bir yıldırım düştü dersek fazla mübalâğa etmiş olmayız.

Michu:

— Hapishaneden karıma hiçbir zaman bir şey yazmadım ve orada tanıdığım kimse yoktur, dedi.

Bordin, mektup parçasını kendisine uzattı, buna bir göz atmak Michu'ye kâfi geldi.

— Yazımı taklidetmişler, diye haykırdı.

Savcı:

— İnkâr, başvurabileceğiniz son çaredir, dedi.

O zaman senatör, mevkiine lâayık bir merasimle içeri alındı. Giriş mütthiş bir sürpriz oldu. Yargıçların, bu güzel malikânenin eski sahiplerine hiç acımadan Gondreville Kontu diye hitabettikleri Malin, başkanın daveti üzerine, sanıklara uzun uzun ve büyük bir dikkatle baktı. Kendisini kaçıranların kıyafetleri kişizadelerin kıyafetinin tıpatıp aynı olduğunu söyledi; fakat kaçırılması sırasında zihni perişan olduğu için sanıkların hakiki suçlular olup olmadığını söyleyemeyeceğini bildirdi.

— Hattâ dahası var, dedi, şahsen bu işte kendilerinin bir günahı olmadığını sanıyorum. Ormanda benim gözlerimi bağlayan eller kaba ellerdi.

Michu'ye bakarak:

— Onun için, dedi, bu işi üzerine alanın eski çiftlik müdürüm olduğuna inanacağım geliyor, fakat sayın jüri heyetinden ifademi iyice tartmalarını rica ederim. Bu husustaki şüphelerim pek zayıftır, hiçbir hususta kanaatim katî değildir. Sebebi de şu: beni yakalayan iki adam beni, göz-

lerimi bağliyanın arkasında atın sağrısına oturttu. Arkasında oturduğum adamın Michu gibi kızıl saçları vardı. Müşahedem pek garip görülecek ama söylemem lâzım, çükü sanığın lehinde bir delildir, alınmamasını kendisinden rica ederim. Bir yabancının arkasına bağlı vaziyette iken, pek hızlı gitmemize rağmen gene de kokusu burnuma geldi. Halbuki bu kokuyu Michu'nün kokusuna benzetemedim. Bana üç defa yiyecek getirene gelince, bu şahsın Michu'nün karısı Marthe olduğuna eminim. İlk seferinde onu matmazel de Cinq-Cygne'in kendisine verdiği ve çıkarmayı akıl etmediği bir yüzükten tanıdım. Bu hâdiselerde göze çarpan ve henüz sebebini anlıyamadığım tezatlar hakkında hüküm vermek, yargıçlarla jüri heyetine düşer.

Malin'in ifadesi müsait fısıltılar ve umumi bir tasviple karşılandı. Bordin, mahkemeden bu kıymetli şahide birkaç sual sormak müsaadesini istedi.

— Demek Bay Senatör hapsedilmesinin, iddia makamının sanıklara atfettiği maksatlardan daha başka sebeplere dayandığını sanıyor.

Senatör:

— Şüphesiz! dedi. Fakat bu sebeplerin neler olduğunu bilmiyorum, çünkü hapsedildiğim yirmi gün zarfında kimseyi görmedim.

Bunun üzerine savcı sordu:

— Gondreville şatonuzun, Simeuse'lerin orada bir araştırma yapmasını icabettirecek bir-

takım vesikaları, tahvilleri ve eshamı ihtiva ettiğini sanıyor musunuz?

Malin:

— Zannetmem, dedi. Öyle olsaydı da kendilerinin bu şeyleri ele geçirmek için şiddete başvuracak seviyede olduklarına ihtimal veremem. Hem bunları almak için benden istemeleri kâfi idi.

Mösyö de Granville birdenbire sordu:

— Bay Senatör, bahçesinde kâğıtlar yaktırmamış mıdır?

Senatör, Grévin'e baktı. Bir an noterle mânalı bir şekilde bakıştıktan sonra — bu hal Bordin'in gözünden kaçmamıştı — kâğıt yakmadığı cevabını verdi. Savcı, bahçede az kalsın kurban gideceği pusu hâdisesi hakkında kendisinden mâlûmat isteyip tüfeğin duruşu hususunda yanılıp yanılmadığını sorunca Senatör, Michu'nün o sırada bir ağacın üzerinde pusuda bulunduğunu söyledi. Grévin'in şahitliğine mutabık düşen bu cevap büyük bir tesir yaptı. Kişizadeler, haklarında gösterdiği âlicenaplıkla kendilerini yerin dibine geçiren düşmanları karşısında kayıtsız bir vaziyette kaldılar. Laurence, korkunç bir azap içindeydi; Chargebœuf Markisi zaman zaman koluna dayanıyordu. Gondreville Kontu dört kişizadeyi selâmlıyarak çekildi, fakat berikiler kendisine mukabele etmediler. Bu küçük nokta jüri heyetini kızdırdı.

Bordin, Marki'nin kulağına:

— Mahvoldular, dedi,

Mösyö de Chargebœuf:

— Heyhat! dedi. Hep o gururları yüzünden.

Savcı ayağa kalkıp jüri âzalarına bakarak:

— Baylar, dedi, vazifemiz çok kolaylaşmıştır.

Kullanılan alçının, sabahleyin Pigoult'nun tuttuğu zabıttâ da tarif edildiği üzere mahzen kapısını muhafaza eden demir çubuğa asma kilidi takmak için gerekli demir dili tutturmaya sarf edilmiş olduğunu söyledi. Mahzenin yerini yalnız sanıkların bildiğini kolayca ispat etti. Müdafanın yalanlarını apaçık ortaya koydu, ileri sürdükleri bütün itirazları mucize kabîlinden imdada yetişen yeni delillerle tamamen çürüttü. 1806 da henüz 1793 ün ihtilâl havası büsbütün silinmiş olmadığından Allahın hikmetinden bahsetmedi: İlâhî adaletin tecellisi gibi sözleri jüriye dinletmedi. Nihayet adliyenin senatörü kurtarmış olan meçhul suç ortaklarını araştıracağını söyledi ve hükmü güvenle bekliyerek yerine oturdu:

Jüri heyeti ortada bir sır bulunduğuna inanıyordu, fakat hepsi bu sırrın, pek mühim bir şahsi sebep yüzünden sanıkların dillerini tutmalarından ilerigeldiğine kani idiler.

Ortada bir entrika bulunduğunu apaçık sezmiş olan mösyö de Granville ayağa kalktı; fakat bitkin görünüyordu, bunun sebebi ortaya çıkan yeni delillerden ziyade jüri âzalarının âşikâr kanaatleriydi. Müdafaası belki bir gün evvelki sözlerini de gölgede bıraktı. Bu ikinci müdafaâ belki ilkinden daha mantıkî ve daha kesif oldu. Fa-

kat hararetinin jürinin soğukluğuna çarparak söndüğünü hissediyordu: sözleri boşunaydı, ve bunu görüyordu! Korkunç ve dondurucu bir vaziyet. Senatörün bir mucize eseri gibi, ve hiç şüphesiz sanıklardan hiçbirinin ve Marthe'in da yardımı olmadan kurtulmuş olmasının evvelce yürüttüğü mahkemeyi ne kadar takviye ettiğine işaret etti. Muhakkak ki, sanıklar dün beraat edeceklerine inanıyorlardı; iddia makamının ileri sürdüğü gibi senatörü kapalı tutmak veya salıvermek ellerinde olsaydı, onu karar verildikten sonra serbest bırakırlardı. Bu darbeyi ancak gizli kalan birtakım düşmanların indirmiş olacaklarını anlatmaya çalıştı.

Garibi şudur ki, mösyö de Granville ancak savcı ile yargıçların vicdani kanaatlerini sarsabilirdi, çünkü jüri âzaları sırf vazife hissiyle dinliyorlardı. Daima sanıkların tarafını tutmuş olan dinleyiciler bile suçlu olduklarına kanaat getirmişlerdi. Fikirlerin de bir atmosferi vardır. Bir muhakeme esnasında, halkın fikirleri yargıçlara, jüri heyetine tesir eder, bunun tersi de doğrudur. Belli olan veya kokusu alınan bu zihnî haleti görünce, avukat son sözlerinde kanaatinin ilham ettiği hummalı bir coşkunuğa kapıldı.

— Hiçbir şeyin önliyemiyeceği mukadder bir hatayı, sanıklar adına önceden size bağışlıyorum, diye haykırdı. Hepimiz meçhul ve şeytani bir kudretin oyuncaklarıyız. Marthe Michu, iğrenç bir hiyanetin kurbanı olmuştur. Felâket tamir

edilmez bir hal aldığı zaman cemiyet bunu fark edecektir.

Bordin, senatörün ifadesinden faydalanarak, kişizadelerin beraatini istedi.

Jüri heyeti, kanaat getirmiş görüldüğü için başkan, duruşmayı daha büyük bir tarafsızlıkla hulâsa etti. Hattâ senatörün müdafaasına dayanarak teraziyi sanıkların tarafına doğru eğdi. Bu âlicenap hareket, iddia makamının muvaffakiyetine zarar verecek değildi. Gece saat on birde, jüri şefinin muhtelif cevaplarından sonra, mahkeme Michu'yü ölüm cezasına, Simeuse'leri yirmi dörder sene, Hauteserre'leri onar sene küreğe mahkûm etti. Gothard beraat etti. Serbest bir şekilde mahkeme huzuruna getirilen sanıkların mahkûmiyetlerini dinlerken nasıl davranacaklarını herkes görmek istiyordu. Dört kişizade, Laurence'a baktılar. Genç kız onlara kuru bir gözle din kurbanlarının ateşli bakışıyla baktı.

Simeuse'lerin küçüğü kardeşine dedi ki:

— Beraat etseydik ağlardı.

Korkunç bir suikastın kurbanı olan bu beş kişinin haksız mahkûmiyetlerine karşı gösterdikleri sükûnet ve vekarı hiçbir sanık göstermemiştir.

Simeuse'lerin büyüğü mahkemeye hitabederrek:

— Avukatımız sizi affetti, dedi.

Madam d'Hauteserre hastalandı ve üç ay Chargebœuf'lerin konağında yatakta kaldı. Mösyö d'Hauteserre sakın sakın Cinq-Cygne'e döndü; fakat gençlik tesellilerinden mahrum olan o ihti-

yarlık kederi onu için için kemirdi, ikide birde dâlip gidişleri papaza, zavallı babanın hâlâ meşum karar gününün ertesinde kalakalmış olduğunu gösteriyordu. Güzel Marthe'ı muhakeme etmeye hacet kalmadı, kocasının mahkûm oluşundan yirmi gün sonra hapisanede öldü, Laurence'ın kollarında can verirken oğlunu ona emanet etti. Karar öğrenildikten sonra, son derece mühim siyasi hâdiseler bu dâvanın hâtırasını silip götürdü, artık ondan bahedilmez oldu. Cemiyet de deniz gibidir, bir felâketten sonra eski seviyesine, haline döner ve haris menfaatlerinin hareketleriyle fırtınalardan iz bırakmaz.

Laurence'ın idare kudreti ve kuzenlerinin mâsumluğuna inancı olmasaydı yıkılıp giderdi, fakat seciyesinin yüksekliğini bir kere daha ispat etti ve en aşırı felâketlerin asıl ruhlara ilham ettiği zâhirî sükûnla mösyö de Granville'i ve Bordin'i hayrete düşürdü. Madam d'Hauteserre'in başında bekliyor, ve ona bakıyor, her gün iki saat hapis-haneye gidiyordu. Cezalarını çekecekleri yere gönderildikleri zaman kuzenlerinden birine varacağını söylüyordu.

Bordin:

— Ne cezası! dedi. Matmazel, İmparator'dan aflarını istiyelim.

Laurence dehşetle haykırdı:

— Af istemek mi, bir Bonaparte'tan ha?

İhtiyar adamcağızın gözlüğü burnundan fırladı, yere düşmeden gözlüğü yakaladı, artık bir kadını andıran genç kıza baktı; onun ne seciyede

bir insan olduğunu bütün genişliğiyle anladı, Chargebœuf Markisi'nin kolunu tutarak ona dedi ki:

— Marki cenapları, yalnız başımıza Paris'e koşup çocukları kurtarmaya çalışalım!

Simeuse'lerle, Hauteserre'lerin ve Michu'nün temyiz ettikleri dâva, yargıtayın ilk baktığı iş oldu. Yargıtayın kuruluş hazırlıkları dolayısıyla karar gecikti ve bu da isabet oldu.

Eylül sonlarına doğru, avukatların ve bizzat söz söyleyen başsavcı, Merlin'in dinlenmesiyle geçen üç oturumdan sonra müracaat reddedildi. Paris İmparatorluk Mahkemesi kurulmuş, mösyö de Granville oraya savcı yardımcısı tâyin edilmişti. Aube vilâyeti bu mahkemenin salâhiyeti dairesinde bulunduğu için, mahkûmlar lehinde başkanlığı nezdinde teşebbüslerde bulunması kolay oldu; hâmisî Cambacérès'i usandırdı; Bordin'le mösyö de Chargebœuf kararın ertesi günü, kendisinin Marais'deki evine geldiler ve onu evliliğinin bal ayında buldular, çünkü aradan geçen zaman zarfında evlenmişti. Mösyö de Chargebœuf, eski avukatının hayatında vukua gelen bütün değişikliklere rağmen genç savcı yardımcısının üzgün halinden, müekkillerine sadık kaldığını anladı. Mesleğine âşık bazı avukatlar için dâvaları âdeta birer sevgili gibidir. Ama bu hal nadir görülür, güven olmaz.

Çalışma odasında eski müekkilleriyle baş başa kalınca, mösyö de Granville. Marki'ye dedi ki:

— Sizin ziyaretinizi beklemedim, hattâ bu hususta bütün nüfuzumu kullandım. Michu'yü kurtarmaya çalışmayın, yoksa Simeuse'leri affettiremezsiniz. Birinin kurban edilmesi şart.

Bordin, genç hukukçuya üç af talebini göstererek:

— Aman Yarabbi! dedi, eski müekkilinizin talebini yok etmeye nasıl elim varır? Bu kâğıdı ateşe atmak, boynunu vurdurmak demektir.

Michu'nün imza ettiği doldurulmamış kâğıdı gösterdi. Mösyö de Granville kâğıdı eline alarak baktı.

— Bunu yok edemeyiz; fakat iyi bilin! Çok şey isterseniz hiçbir şey alamazsınız.

Bordin:

— Michu'ye meseleyi danışacak kadar vakitimiz var mı?

— Evet. İdam emri başsavcının dairesinden verilir, size birkaç gün kazandırabiliriz.

Biraz acı bir tavırla:

— İnsanları öldürürler ama, usulüne erkânına da riayet ederler, hele Paris'te, dedi.

Mösyö de Chargebœuf, daha önce başarığıştan da mösyö de Granville'in sözlerine son derece hak veren malûmat almıştı.

Hukukçu:

— Michu mâsumdur, bunu biliyorum ve söylüyorum, dedi. Fakat herkese karşı tek başına kalan insanın elinden ne gelir? Ve düşünün ki, bugün vazifem susmaktır. Eski müekkilimin başını uçuracak olan siyasetgâhı benim kurmam lâzım.

Mösyö de Chargebœuf, Laurence'ı iyi tanıyordu, Michu'yü feda ederek kuzenlerini kurtarmaya yanaşmıyacağını biliyordu. Onun için Marki son bir teşebbüse girişti. Yüksek diplomaside bir selâmet çaresi bulunup bulunmıyacağını öğrenmek için dış işleri bakanından kabul edilmesini istedi. Bakanı tanıyan ve ona bazı iyilikleri dokunmuş olan Bordin'i yanına aldı.

İki ihtiyar, Talleyrand'ı, ayakları uzanmış, başı eline, dirseği masaya dayalı, gazetesi yere düşmüş bir halde ocağın ateşine dalmış buldular. Bakan, yargıtayın kararını daha yeni okumuş bulunuyordu.

— Buyurun oturun, Marki cenapları... dedi ve karşısında masada bir yer gösterdi:

— Siz de, Bordin, yazın!

“Haşmetlim,

“Jürinin suçlu saydığı dört kişizade, mahkûmiyetlerinin yargıtayınızca tasdik edildiğini gördüler.

“Haşmetli İmparatorumuz, artık cezalarını bağışlamaktan başka bir şey yapamazlar. Bu kişizadeler, asıl merhametinizden bu affı sırf gözlemlerinizin önünde dövüşerek can vermek fırsatını elde etmek için istiyorlar, ve haşmetli İmparator'larına bağlılıklarını...” v.s.

Chargebœuf Markisi, dört kişizadeye imzalatılacak olan ve İmparator'un müsait bir derkenar yazacağını umduğu bu af talepnamezinin kıymetli müsveddesini Bordin'in elinden alırken:

— Ancak prensler bu derece lûtuflâr olabilirler, dedi.

Bakan:

— Marki cenapları, dedi, akrabalarınızın hayatı muharebe meydanlarındaki tesadüflere bağlıdır; bir zaferin ertesi günü yanına erişmeye bakın, kurtuldular demektir!

Kalemi aldı, İmparator'a bizzat mahrem bir mektup, mareşal Duroc'a on satırlık bir tezkere yazdı, sonra zili çaldı, kâtibinden bir diplomatik pasaport istedi ve ihtiyar hukukçuya:

— Bu dâva hakkında hakiki kanaatiniz nedir? dedi.

— Elimizi, kolumuzu böyle bağliyanın kim olduğunu bilmiyor musunuz efendimiz?

Prens:

— Tahmin ediyorum, fakat katî bir kanaat sahibi olmaya da bazı sebepler beni zorluyor. Troyes'ya dönün, bana Cinq-Cygne Kontes'ini getirin, yarın aynı saatte fakat gizlice gelin ve madam de Talleyrand'm dairesine girin, kendisini ziyaretinizden haberdar edeceğim. Matmazel de Cinq-Cygne karşımda ayakta duracak olan adamı görebilecek bir yerde bulunacak, eğer bu şahsın de Polignac ve de Riviere fesadı esnasında kendisini ziyaret etmiş bir adam olduğunu tanırса, ben ne söylersem söyliyeyim, o ne cevap verirse versin, hiçbir harekette bulunmıyacak, ağzınızı açmıyacaksınız! Hem sade Simeuse'leri kurtarmaya bakın, o münasebetsiz kâhyanızla meşgul olmayın.

Bordin atıldı:

— Çok faziletli bir adam, efendimiz!

— Bu ne coşkunluk! Hem sizin gibi bir kimsede, Bordin! Şu halde bu adam boş olmasa gerek.

Sonra lâfı değiştirerek devam etti:

— Hükümdarımız çok onurludur, Marki cenapları. İtiraza uğramadan çılgınlıklar yapabilmek için vazifeme nihayet verecek. O, zaman ve mekân kanunlarını altüst etmesini bilen büyük bir askerdir; fakat insanları değiştirmek elinden gelmez, halbuki onları kendi ihtiyacına göre yoğurmak ister. Şimdi unutmayın ki, akrabalarınızın affedilmelerini temin edebilecek yalnız bir insan vardır; o da matmazel de Cinq-Cygne'dir.

Marki, Troyes'ya tek başına gitti ve Laurence'a vaziyeti anlattı. Laurence, savcıdan Michu'yü görmek müsaadesini elde etti. Marki de kendisini hapishane kapısına kadar götürerek orada bekledi. Genç kız, hapishaneden gözleri dolmuş bir halde çıktı.

— Zavallı adam, ayaklarındaki zincirlere bakmadan, beni düşünmeyin, diye yalvarmak için dizlerime kapanmaya kalkıştı! Ah! Marki, onun hakkını müdafaa edeceğim. Evet, gidip İmparator'un çizmelerini öpeceğim. Muvaffak olamazsam, bu adamın, ailemiz arasında ebediyen yaşamasına gayret edeceğim. Zaman kazanmak için onun af talebini muameleye koydurun, bir resmini yaptırmak istiyorum. Haydi gidelim.

Ertesi gün bakan, önceden kararlaştırılmış bir işaretle Laurence'ın kapısında olduğunu anlayınca, zili çaldı, odacısı geldi ve ona bay Corentin'i içeri alması için emir verdi.

Talleyrand ona dedi ki:

— Azizim, siz becerikli bir adamsınız, hizmetinizden istifade etmek istiyorum..

— Efendimiz...

— Dinleyin. Fouché'ye hizmet etmekle para kazanırsınız, ama hiçbir zaman şeref kazanamazsınız ve çekinmeden gösterilecek bir mevki sahibi olamazsınız; fakat Berlin'de yaptığınız gibi bana hizmet ederseniz, itibar sahibi olursunuz..

— Efendimiz teveccüh buyuruyorlar...

— Son Gondreville işinizde büyük bir maharet gösterdiniz.

Corentin, ne pek soğuk, ne de pek şaşkın bir tavır almadan:

— Efendimiz neyi kastediyorlar? dedi.

Bakan, soğuk bir tavırla cevap verdi:

— Mösyö, siz hiçbir şey olamıyacaksınız, korkuyorsunuz...

— Neden, efendimiz?

Bakan, o derin ve boğuk güzel sesiyle:

— Ölümden! dedi. Güle güle, azizim.

Chargebœuf Markisi içeri girerken:

— Ta kendisi, dedi, fakat az kalsın Kontes'i öldürüyorduk, hafakanlar geçiriyor!

Bakan:

— Bu türlü dolapları ancak o çevirebilir, dedi ve devam etti:

— Mösyö, muvaffak olmanız şüphelidir. Strasburg a gidiyomuş gibi yapınız, size doldurulmamış birer pasaport daha göndereceğim. Size benziyen insanlar tedarik edin, yolunuzu ve bilhassa arabanızı maharetle değiştirin, size benziyen kimseleri kendi yerinize Strasburg'ta bırakın, İsviçre ve Bavyera yoluyla Prusya'ya gidin. Kimseye bir şey söylemeyin ve pek ihtiyatlı olun. Polis peşinizdedir, polisin ne demek olduğunu bilmezsiniz siz!...

Matmazel de Cinq-Cygne, Troyes'ya gelip Michu'nün resmini yapmaya razı etmek için Robert Lefebvre'e büyükçe bir para teklif etti, mösyö de Granville de o sıralarda meşhur olan bu ressama elden gelen her kolaylığı göstereceğini va'detti Mösyö de Chargebœuf, Laurence ve Almanca bilen bir uşakla birlikte eski arabasıyla yola çıktı. Fakat Nancy'ye yaklaşırken daha önce mükemmel bir araba ile yola çıkan Gothard'la matmazel Goujet'ye yetişti, arabaları değiştiler. Bakanın hakkı vardı. Strasburg'ta polis başkomiseri, katî emir olduğunu söyliyerek, yolcuların pasaportlarını vize etmedi. Tam o sırada Marki ile Laurence, diplomatik pasaportlarla Besançon yoluyla Fransa'dan çıkıyorlardı. Laurence, İsviçre'den, ekim ayının ilk günlerinde geçtiyse de muhteşem manzaralarına dikkat bile etmedi. İdam saatini bilen bir suçlu gibi arabanın bir köşesinde uyuşup kalmıştı. O zaman bütün tabiat kaynar bir buharla örtülür ve en alelâde şeyler acayip şekillere bürünür. "Muvaffak olamazsam mah-

voldular" düşüncesi kalbine, eskiden çarka vurma işkencesinde cellâdın sopası mahkûmun uzuvları üstüne nasıl inerse öyle iniyordu. Gitgide daha büyük bir bitkinlik duyuyor ve dört kişizadenin âkıbetlerini tâyin edecek adamla karşı karşıya bulunacağı o katî ve kısa anı, o zalim anı beklerken bütün enerjisini kaybediyordu. Enerjisini beyhude yere harcamamak için kendini o bitkin haline bırakmaya karar vermişti. İradesi kuvvetli insanların dıştan türlü türlü belirtileri bulunan — çünkü böyle mühim hâdiseleri beklerken bazı üstün insanlar şaşılacak derecede nesheli olurlar — bu hesabını anlamaktan âciz olan Marki, Laurence'ı bu mülâkata canlı yetiştiremeyeceğinden korkuyordu. Bu mülâkat yalnız kendileri için bir fevkalâdelik gösteriyordu, ama ev hayatının her günkü nispetlerini de şüphesiz aşan bir tarafı vardı. Laurence için, hor gördüğü ve kin duyduğu bu adamın önünde küçük düşmek, bütün asîl duygularının ölümü demekti.

Genç kız dedi ki:

— Bundan sonra sağ kalacak olan Laurence, ölümü yakın olan Laurence'a benzeyecek.

Bununla beraber, Prusya'ya varınca içine girdikleri hareket halindeki muazzam insan ve eşya kalabalığının farkına varmamak iki yolcu için imkânsız oldu. Jena seferi başlamıştı. Laurence'la Marki, Fransız ordusunun muhteşem tümenlerinin tıpkı Tuileries sarayı önünde olduğu gibi uzadığını ve geçit resmi yaptığını görüyorlardı. Ancak Kitab-ı Mukaddes'in tâbirleriyle tasvir oluna-

bilecek bu askerî satvet manzarası karşısında, bu kütleleri harekete getiren adam, Laurence'ın hayalinde bir dev gibi büyüdü. Çok geçmeden zafer sözleri kulaklarında çınladı. İmparator'un orduları iki aşikâr üstünlük kazanmışlardı.. Prusya Prensi, yıldırım hızıyla ilerliyen Napoléon'a yetişmeye çalışırken, iki yolcunun Saalfeld'e varışlarından bir gün önce maktul düşmüştü. Uğursuz bir gün olan 13 ekim günü, Büyük Ordu'nun kıtaları arasında bir ırmak boyunca ilerliyordu, ortalıkta karışıklıktan başka bir şey görmüyor, bir köyden ötekine, bir tümeden öbürüne gönderilip duruyor, diğer yüz elli bin kişi ile döğüşmeye giden bu yüz elli bin kişilik denizin dalgaları üstünde, bir ihtiyarla tek başına çalkalanıp durmaktan dehşete düşüyordu.

Bir tepenin sırtından takibettiği çamurlu bir yolun çitleri üstünde hep aynı ırmağı görmekten usanarak bir askere bunun adını sordu.

Asker, suyun öte yanında büyük yığınlar halinde toplanmış olan Prusya ordusunu gösterecek:

— Saale'dir, dedi.

Karanlık basıyordu. Laurence ışıkların yandığını ve silâhların parladığını görüyordu. Şövalyelere has bir cüretkârlık gösteren ihtiyar Marki, yeni uşağının yanında, bir gün evvel satın aldıkları iki gürbüz hayvanı bizzat sürüyordu. İhtiyar adam, bir muharebe meydanına ulaşınca ne sürücü, ne de hayvan bulamıyacağını pekâlâ biliyordu. Bütün askerleri hayrete düşüren cüretli ara-

ba, ordu jandarmasına mensup bir er tarafından durduruldu. Marki'ye doğru doludizgin gelen jandarma haykırdı:

— Kimsiniz? Nereye gidiyorsunuz? Ne istiyorsunuz?

Chargebœuf Markisi:

— İmparatoru, dedi, bakanlardan büyük mareşal Duroc'a mühim bir mektup getiriyorum.

Jandarma:

— İyi ama burada kalamazsınız, dedi.

Fakat matmazel de Cinq-Cygne'le Marki, orada kalmaya mecburdular, çünkü karanlık iyice bastırmıştı.

Matmazel de Cinq-Cygne, kendisine doğru gelen ve üniformaları çuha kaputlar altında gizlenmiş iki subay görerek sordu:

— Neredeyiz?

İki subaydan biri cevap verdi:

— Fransız ordusunun ileri karakollarının önündesiniz. Burada bile kalamazsınız, çünkü düşman bir harekette bulunacak ve topçu ateş açacak olsa iki ateş arasında kalırsınız.

Genç kız kayıtsız bir tavırla:

— Ya! dedi.

Bu ya üzerine öteki subay atıldı:

— Nasıl oluyor da bu kadın burada bulunuyor?

— Mösyö Duroc'a haber vermeye giden bir jandarmayı bekliyoruz. İmparator'la görüşmek için kendisi bize yardım edecek.

Birinci subay:

— İmparator'la görüşmek mi? dedi. Katı bir muharebenin arifesinde... Hiç öyle şey olur mu?

Laurence:

— Evet hakkınız var, dedi, kendisiyle ancak öbür gün görüşmeliyim, zafer onu yumuşatır.

İki subay, gidip yirmi adım ötede hareketsiz duran atlarına bindiler. O zaman arabanın etrafı generaller, mareşaller ve subaylardan mürekkep bir kalabalık tarafından sarıldı, hepsi birbirinden parlak üniformalar giymişlerdi ve sırf o noktada bulunduğu için arabaya bir şey demediler.

Marki, matmazel de Cinq-Cygne'e:

— Aman Yarabbi, dedi, korkarım ki, İmparator'la konuştuk.

Bir korgeneral:

— İmparator mu, işte orada! dedi

Laurence o zaman, birkaç adım ötede, ileride ve yalnız başına duran birini gördü. Bu, biraz evvel: "Nasıl oluyor da bu kadın burada bulunuyor?" diye haykırmış olan subaydı. İki subaydan biri, yani İmparator, yeşil üniforması üstüne giydiği meşhur redingotiyle, koşumları pırıl pırıl yanan bir beyaz atın sırtındaydı. Bir dürbünle, Saale ırmağının öbür yanındaki Prusya ordusunu tetkik ediyordu. Laurence o zaman arabanın nasıl olup da orada kaldığını ve İmparator'un maiyetinin neden buna ses çıkarmadığını anladı. Bütün vücudundan bir ürperme geçti, saat

gelip çatmıştı. O zaman bu düzlük üzerinde hızlı adımlarla yerleşen insan kütlelerinin ve silâhlarının boğuk gürültüsünü işitti. Bataryalar sanki dile gelmişlerdi, toparıklar takırdıyor, tunç namlular gürüldüyordu. Tümgeneral Bertnier olan öteki subay:

— Mareşal Lanes bütün kolordusiyle ileride mevzi alacak, mareşal Lefebvre'le muhafaza kıtası bu tepeyi işgal edecekler, dedi.

İmparator atından indi. Bir küçük hareketi üzerine meşhur memlûkü Rüstem koşup atını tuttu. Laurence şaşkına dönmüştü, İmparator'un bu derece sade olduğunu hiç tahmin etmiyordu.

İmparator:

— Geceyi bu düzlükte geçireceğim, dedi.

Tam o sırada jandarmanın nihayet bulabildiği mareşal Duroc, Chargebœuf Markisi'ne gelerek ziyaretinin sebebini sordu; Marki, dış işleri bakanı tarafından yazılmış bir mektuptan, matmazel de Cinq-Cygne'le kendisinin İmparator'un huzurunda kabul edilmelerinin ne kadar müstacel olduğunu öğreneceğini söyledi.

Duroc, mektubu alırken:

— İmparator hazretleri herhalde yemeği ordugâhta yiyecekler, işin mahiyetini öğrendikten sonra, mümkün olup olmadığını size bildiririm, dedi.

Sonra jandarmaya döndü:

— Çavuş, dedi, bu arabaya refakat edin ve gerideki kulübenin arkasına götürün.

Mösyö de Chargebœuf, jandarmayı takibetti, tahta ve topraktan yapılmış, birkaç yemiş ağacıyla çevrili, piyade ve süvari nöbetçilerin muhafazasında sefil bir kulübenin ardında arabasını durdurdu.

Harbin ihtişamı, denilebilirdi ki, burada bütün şâsaasiyle parlıyordu. Bu tepeden, iki ordunun dizileri ayışığı altında görünüyordu. Gidip gelen emir subaylarının devamlı hareketleriyle dolu bir saatlik bekleyişten sonra, Duroc, matmazel de Cinq-Cygne'le Marki de Chargebœuf'ü almaya geldi ve kendilerini bizim samanlıklarımız gibi zemini dövülmüş topraktan olan kulübeye soktu. Kaldırılmış bir sofra önünde ve dumanı tüten bir yaş odun ateşi karşısında, Napoléon kaba bir iskemleye oturmuştu. Çamur içinde olan çizmeleri kırlarda koştuğunu belli ediyordu. Mâruf re-dingotunu çıkarmıştı, büyük kırmızı şeritle çaprazlama kesilen ve altındaki kazmır külotunun ve yeleşinin beyazlığıyla büsbütün tebarüz eden meşhur yeşil üniforması, Cesar'ı andıran o solgun ve müt-hiş yüzüne pek yaraşıyordu. Eli, dizlerine yaydığı bir haritanın üstündeydi. Berthier, İmparatorluk Başkomutan Muavinliği kıyafetiyle ayakta duruyordu. Oda uşağı Constant, İmparator'a bir tepsi içinde kahvesini uzatıyordu.

Keskin bir bakışla Laurence'ı süzerek yapmacık bir sertlikle:

— Ne istiyorsunuz? dedi. Muharebeden önce benimle konuşmaktan artık korkmuyor musunuz? Nedir derdiniz?

Laurence, İmparator'u aynı ısrarla süzerek:

— Haşmetli, dedi, ben matmazel de Cinq-Cygne'im.

İmparator, bu bakışla kendisine meydan okunduğunu sanarak kızgın bir sesle cevap verdi:

— Evet, sonra?

Laurence, yere diz çökerek, Talleyrand'ın yazdığı, İmparatoriçe ile Cambacérès ve Malin'in derkenarlarını taşıyan dilekçeyi uzatarak:

— Anlamıyor musunuz? Ben Cinq-Cygne Kontesi'yim, sizden af diliyorum.

İmparator, kurnaz bir bakışla ricacıyı yerden zarafetle kaldırdı ve dedi ki:

— Artık uslu duracak mısınız? Fransız İmparatorluğunun nasıl olması gerektiğini anlıyor musunuz?

Kadere hükmeden adamın, bu sözleri söylerken aldığı ve affedeceğini sezdiren babacan edanın tesiri altında genç kız:

— Ah! dedi, şu anda ancak İmparator'u anlıyorum.

İmparator sordu:

— Mâsum mudurlar?

Laurence heyecanla atıldı:

— Hepsi.

— Hepsi mi? Hayır, kâhyanız tehlikeli bir adamdır, size sormadan senatörümü öldürebilir...

— Ah, haşmetli, dedi, sadık bir dostunuz olsa onu yüzüstü bırakır mısınız? Siz...

Napoléon hafif bir istihza ile:

— Kadınsınız, dedi.

— Siz de taştan bir erkek!

Bu sözdeki ateşli sertlik İmparator'un hoşuna gitti.

— Bu adamı, memleketin adaleti mahkûm etmiştir, dedi.

— İyi ama mâsumdur o.

— Çocuk!...

Dışarı çıktı, matmazel de Cinq-Cygne'i elinden tuttu ve düzlüğe götürdü.

Korkakları yiğit eden o kendine has belâgatiyle:

— Bakın, işte üç yüz bin adam, onlar da mâsum! Öyle ama, yarın otuz bin kişi ölmüş, vatanları uğrunda can vermiş olacak! Prusyalılar arasında belki büyük bir mihanikçi, bir fikir adamı, bir deha var ki, biçilip gidecek. Biz de şüphesiz meçhul kalmış büyük adamlar kaybedeceğiz. Sonra, kim bilir, belki de en iyi dostumun ölümüne şahit olacağım! Allahı itham mı edeceğim? Hayır. Susacağım.

Genç kızı kulübeye getirerek ilâve etti:

— Matmazel, iyi bilin ki, nasıl burada birçokları şan ve şerefleri uğrunda ölüyorsa, insan, memleketinin kanunları uğrunda da ölmesini bilmelidir.

Marki'ye bakarak:

— Hadi Fransa'ya dönün, dedi, emirlerim arkanızdan yetişecektir.

Laurence, Michu'nün cezasının hafifletileceğini sandı, ve minnettarlığının harareti içinde, diz çökerek İmparator'un elini öptü.

Napoléon, o zaman Chargebœuf Markisi'ne döndü:

— Siz mösyö de Chargebœuf müsünüz?

— Evet, haşmetli.

— Çocuklarınız var mı?

— Çok.

— Torunlarınızdan bana verseniz ne olur?

Yaverlerim arasına girerdi...

Laurence içinden:

“Ah, gene teğmenlik damarı kabardı, dedi, affının bedelini almak istiyor.”

Marki, cevap vermeden eğildi. İsabet, general Rapp koşarak kulübeye girmişti:

— Haşmetlim, muhafız süvarileriyle Berg Grand Dükü'nün süvarileri yarın öğleden evvel bize yetişemiycekler.

Napoléon, Berthier'ye dönerek:

— Zararı yok, bizim için de uğurlu günler vardır, bunlardan faydalanmayı bilelim, dedi.

Bir el işareti üzerine Marki ile Laurence çekildiler ve arabaya bindiler; çavuş kendilerine yolu gösterdi ve onları bir köye kadar götürdü; geceyi orada geçirdiler. Ertesi gün, muharebe meydanından uzaklaşırlarken on saat durmadan gürliyen sekiz yüz topun gürültüsünü işittiler ve yolda o şaşırtıcı Jena zaferini haber aldılar. Sekiz gün sonra Troyes şehrinin kenar mahallelerine erişmişlerdi. Troyes bidayet mahkemesi savcısına başyargıçtan gelen bir emir, İmparator'un kararına intizaren kişizadelerin kefalete bağlanarak serbest bırakılmalarını emrediyordu; ama Mi-

chu'nün idam emri de birlikte gelmişti. Bu emirler daha o sabah gelmiş bulunuyordu. Laurence, saat ikiye doğru, yol kıyafetiyle hapishaneye gitti. Kendisine tuvalet denilen hazin törenin yapıldığı Michu'nün yanında kalmak müsaadesini elde etti; siyasetgâha kadar mahkûma refakat etmek talebinde bulunmuş olan o babacan Abbé Goujet, bu adama son dinî vazifeyi yapmıştı. Michu, efendilerinin âkıbeti ne olacağını öğrenmeden öleceğini düşünerek üzüntü içindeydi; onun için Laurence içeri girince sevincinden haykırdı:

— Artık ölebilirim.

Laurence:

— Affedildiler, dedi, ne şartla olduğunu bilmiyorum ama, affedildikleri muhakkak; ihtarları dinlemedim, dostum, senin için elimden gelen her çareye başvurdum seni kurtardığımı sanıyordum, fakat İmparator, o hükümdar nezaketiyle beni aldattı.

Michu:

— Çoban köpeğinin efendilerinin öldürüldüğü yerde can vermesi, mukaddermiş, dedi!

Son saat çabucak geçti. Michu, yola çıkacağı zaman, matmazel de Cinq-Cygne'in elini öpmekten daha büyük bir lûtf istemeye cesaret edemiyordu, fakat genç kız ona yanaklarını uzattı ve bu asîl mazlûm kendisini dinî bir hisle öptü. Michu, mahkûm arabasına binmeye yanaşmadı.

— Mâsumlar yaya giderler, dedi.

Abbé Goujet'nin kendisine kolunu vermesini istemedi, siyasetgâha kadar vakur ve azimli bir

tavırla yürüdü. Tahtanın üstüne yatacağı sırada, celâda, redingotunun boynuna çıkan yakasını kıvrmasını söyliyerek dedi ki:

— Elbisem size aittir, dikkat edin de bozulmasın.

Dört kişizade, matmazel de Cinq-Cygne'i ancak şöyle bir görecek kadar vakit buldular: askerî tümene kumanda eden generalin bir postası onlara aynı süvari alayına teğmen tâyin edildiklerine dair beratlar getirdi, Bayonne'da kıtalarına derhal iltihak etmeleri emri de beraberdî. Yürek parçalayıcı bir vedalaşmadan sonra — çünkü hepsinde istikbal hakkında fena önseziler vardı — matmazel de Cinq-Cygne boş şatosuna döndü.

İki kardeş, Somma-Sierra'da, İmparator'un gözleri önünde, birbirlerini müdafaa ederken can verdiler, ikisi de binbaşı olmuşlardı. Son sözleri:

— Laurence, **burada öl!** oldu.

Hauteserre'lerin büyüğü, albay rütbesini taşıırken Moskova tabyasına yapılan hücum sırasında maktul düştü ve yerine kardeşi geçti.

Dresden muharebesinde tuğgeneral tâyin edilen Adrien, orada ağır bir yara aldı ve bakılmak için Cinq-Cygne'e gelebildi. Etrafında bir an görmüş olduğu dört kişizadenin bu son kırıntısını kurtarmaya çalışırken, o sıralarda otuz iki yaşında bulunan Kontes kendisiyle evlendi; fakat ona kırık bir kalb veriyordu, o da bunu kabul etti: seven insanlar ya hiçbir şeyden şüphelenmezler, yahut her şeyden şüphe ederler.

İkinci Kırallığın kuruluşu Laurence'ta heyecan uyandırmadı, Bourbon'lar çok geç gelmişlerdi; ama gene de şikâyet edecek bir şeyi yoktu: Cinq-Cygne Markisi unvanı ile Fransa Pair [1]liğine tâyin edilen kocası, 1816 da korgeneral oldu, ve o zaman gördüğü mühim hizmetlerden dolayı mavi kordon nişanını aldı.

Laurence'ın kendi oğlu gibi baktığı Michu'nün oğlu, 1817 de avukat oldu. İki sene bu mesleği icra ettikten sonra, Alençon mahkemesine yargıç vekili tâyin edildi ve oradan 1827 de Arcis mahkemesi savcılığına geçti. Michu'nün sermayesinin işletilmesine nezaret etmiş olan Laurence, rüşet yaşına girdiği gün, on iki bin franklık iradını bu gence teslim etti; daha sonra ona Troyes'dan zengin matmazel Girel'i aldı. Cinq-Cygne Markisi, 1829 da Laurence'ın babasının, annesinin ve kendisini çok seven çocuklarının kolları arasında öldü. O öldüğü zaman henüz senatörün kaçırılması hâdisesinin iç yüzünü bilen yoktu. XVIII. Louis, bu dâvanın sebebiyet verdiği zararları telâfi etmekten kaçınmadı; fakat bu felâketin sebeplerini öğrenmek istiyen Cinq-Cygne Markizi'nin taleplerine cevap vermedi, bu sebepten de Laurence kendisinin bu işte parmağı bulunduğunu tahmin etti.

---

[1] Fransa Kırallığında devletin en yüksek pâyesi.

N E T İ C E

Rahmetli Cinq-Cygne Markisi, kendi tasarruflarını babasının ve annesinin biriktirdikleri paralara ekliyerek Foubourg du Roule sokağında muhteşem bir konak satın almıştı. Pair'liğinin idamesi için tesis edilen geniş bir majorat'ya [1] bu da dahildi.

Marki ile anne ve babasının sıkı tutumları çok zaman Laurence'ı üzmüştü. Konağın alınması bunun sebebinin meydana koymuş oldu. Konak alındıktan sonra, o zamana kadar malikânesinde yaşıyan ve çocukları için para biriktiren Markiz, artık kışlarını Paris'te geçirmeye başladı, bhusus ki, kızı Berthe'le oğlu Paul, tahsil ve terbiyeleri için Paris'in imkânlarından faydalanmak gereken bir yaşa erişmişlerdi. Madam de Cinq-Cygne cemiyet hayatına pek karışmadı. Bu kadının kalbinde kalmış olan üzüntülerden kocasının haberdar olmamasına imkân yoktu; fakat ona karşı en ustalıkli incelikler gösterdi ve hayatta ondan başka kimseyi sevmemiş bir halde dünyaya gözlerini yumdu. Bir müddet iyice anlaşılmamış kalan, fakat Cinq-Cygne'lerin âlicenap kızının, son yıllar

---

[1] Majorat: Bir pâye ile babadan oğula geçen ve başkasına devri caiz olmıyan emlak.

rında kendisinden gördüğü sevgiye aynı kuvvetle mukabele ettiği bu asıl kalbli adam, bu koca, tam mânasiyle mesut öldü. Laurence, bilhassa aile saadetlerinin zevkını tadarak yaşıyordu. Paris'te hiçbir kadın yoktur ki, dostları tarafından onun kadar sevilmiş ve sayılmış olsun. Onun evine gitmek bir şereftir. Uysal, müsamahalı, zeki haliyle ve bilhassa sadeliğiyle seçkin insanların hoşuna gider, ıstırap izleri taşıyan duruşuna rağmen onları kendine çeker; fakat idaresi bu derece kuvvetli olan bu kadını sanki herkes himaye ediyor gibidir, ve bu himaye hissi belki de dostluğunun neden bu kadar çekici olduğunu anlamaya yarar. Gençliğinde pek kederli geçmiş olan hayatı, ömrünün sonbaharına yaklaşırken güzelleşmiş, sakinleşmişti. Neler çekmiş olduğunu herkes bilir. Kâhyanın ölümünden beri salonun başlıca ve matemli bir süsü haline gelen Robert Lefebvre'in portresinin kimin resmi olduğunu asla kimse sormamıştır. Laurence'in yüzünde güçlkle yetişmiş meyvaların olgunluğu vardır. Bugün o çile çekmiş alında âdeta dinî bir vekar ifadesi görünür. Markiz'in, Paris'teki konağına geldiği sıralarda, tazminat ka-
nunu ile artmış olan serveti, iki yüz bin franklık bir geliri buluyordu ve kocasının maaşı buna dahil değildi. Simeuse'lerin bıraktığı bir milyon yüz bin frank Laurence'a miras kalmıştı. O zamandan sonra ayda yüz bin frank sarf etti, geri kalanını Berthe'in çeyizi için bir kenara koydu.

Berthe, annesinin canlı bir tasviridir, ama ondaki o savaşçı cüretten kızında eser yoktur;

onda görülen annesinin ince, zeki tarafıdır, ve "daha kadın" diye Laurence mahzun bir tavırla ilâve eder.

Markiz, yirmisine basmadıkça kızını evlendirmek niyetinde değildi. İhtiyar d'Hauteserre tarafından akıllıca idare edilen ve 1830 da tahvil-lerin düştüğü bir sırada tahvile yatırılan aile tasarrufu, 1833 te yirmisini dolduran Berthe için seksen bin frank iratlı bir çeyiz teşkil etti.

O sıralarda, oğlu Maufrigneuse Dükü'nü evlendirmek istiyen Cadignan Prensi, birkaç aydan beri oğlunu Cinq-Cygne Markizi'yle tanıştırmıştı. Georges de Maufrigneuse, haftada üç kere akşam yemeğini Markiz'in konağında yiyor, annesiyle kızını **İtaliens** Tiyatrosuna götürüyor, Boulogne korusunda dolaşırlarken arabalarının yanında atla onlara refakat ediyordu.. O zaman Saint-Germain mahallesi [1] halkı Georges'un Berthe'i sevdiğini aşikâr saydı. Yalnız madam de Cinq-Cygne, kızını, ileride prenses olmak üzere düşes yapmak niyetinde miydi, yoksa Prens bu kadar zengin bir çeyizi oğluna kaçtırmamak mı istiyordu, meşhur Diane mı taşra asilzadelerine yüz veriyor, yoksa taşra asilzadeleri madam de Cadignan'ın şöhretinden, zevklerinden ve sefih hayatından mı ürküyordu, bütün bunları kimsenin bildiği yoktu. Oğluna zarar vermemek arzusuyle, sofulaşan Prens, hususi hayatını dışarıya karşı kapamıştı ve yaz mevsimini Cenevre'de bir vilâda geçiriyordu.

[1] Eski Paris'in kızızadeler mahallesi.

Bir gece, Cadignan Prensesi'nin evinde Es-
pard Markizi'yle başbakan De Marsay vardı.
Prenses, o gece bu eski âşığını son defa görmüş
oldu; çünkü kendisi ertesi sene öldü. De Marsay'
nin müsteşarı olan Rastignac, iki büyük elçi, âyan
meclisinde nasılsa kalmış iki meşhur hatip: Le-
noncourt ve Navarin dükleri, Vendenesse Kontu
ile genç karısı ve d'Arthez orada bulunuyorlar, ve
hayli garip bir muhit teşkil ediyorlardı, bunun
sebebi de kolayca anlaşılır: başbakandan Cadignan
Prensi için bir pasaport koparılmak isteniyordu.
Bu mesuliyeti üzerine almak istemiyen De Marsay,
Prenses'e işin yolunda olduğunu söylemeye gel-
mişti. İhtiyar bir politika adamı o gece neticeyi
kendilerine getirecekti. Markiz'le madam de
Cinq-Cygne'in geldikleri haber verildi. Prensip-
lerinden asla fedakârlıkta bulunmayan Laurence,
her iki mecliste mcşru hanedan taraftarlarından en
meşhurlarının, kendisinin kiral diye değil, sadece
Orléan Dükü diye andığı adamın [1] başkaniyle
konuşup gülüşüklerini görünce şaşmadı ama bu
hal gücüne gitti. De Marsay, sönmek üzere olan
lâmbalar gibi son bir parıltı ile parlıyordu. Poli-
tika dertlerini orada seve seve unutuyordu. Cinq-
Cygne Markizi, De Marsay'ye göz yumdu, nasıl ki,
o sıralarda Avusturya sarayı için de mösyö de
Saint-Aulair'e göz yumuyor derlerdi. Salon ada-
mı, bakanı kabul ettirmişti. Fakat Gondreville
Kontu'nun geldiği haber verildiği zaman Markiz

---

[1] Louis-Philippe.

sanki kızgın bir demir üstündeymiş gibi yerinden fırladı.

Prensese soğuk bir tavırla:

— Allaha ısmarladık, Madam, dedi.

Bu meşum adamla karşılaşmamak için ne tarafa gideceğini hesaplıyarak, Berthe'le birlikte çıktı. Prens, De Marsay'ye alçak sesle:

— Galiba Georges'un evlenme işini bozdunuz, dedi.

Arcis kasabasından çıkma eski kâtib, eski halk mümessili, eski Thermidor'cu [1], eski halk hatibi, eski danıştay üyesi, eski imparatorluk konutu ve senatörü, XVIII. Louis'nin eski pair'i temmuz inkılâbının yeni pair'i Cadignan Prensi'nin önünde yaltaklanıcı bir eda ile eğildi; yanına oturarak:

— Artık korkmayınız, güzel Madam, prenslerle savaşıyoruz, dedi.

Malin, uzun tecrübesinden faydalanan XVIII. Louis'nin takdirini kazanmıştı. Decazes'ı devirmek için kendisine çok yardımı dokunmuş ve ona Villele kabinesini tavsiye etmişti. X. Charles tarafından soğuk karşılandığı için Talleyrand gibi o da gücenmişti. 1789 dan beri hizmet etmekten faydalar gördüğü ve herhalde ihanet etmekte gecikmiyeceği on ikince hükümetin devrinde çok rağbetteydi; fakat otuz altı seneden beri kendisini diplomatlarımızın en meşhurlarına [2] bağliyan dostluğu on beş

[1] İhtilâl devrinde 9 thermidor hükümet darbesinde rol alanlara verilen isim.

[2] Talleyrand'a.

aydan beri bozmuştu. İşte o akşam bu büyük siyaset adamından bahsederken şöyle demişti:

— Bordeaux Dükü'ne düşmanlığı nedendir, biliyor musunuz? Namzedi küçük buluyor da ondan.

Rastignac:

— Bu sözlerle gençlere garip öğütler vermiş oluyorsunuz, cevabını verdi.

Prenses'in o sözünden sonra düşünceli bir hal alan De Marsay, bu lâtifelere gülmedi, Gondreville'e sinsi sinsi bakıyor ve düşündüklerini söylemek için, erken yatan ihtiyarın kalkıp gitmesini bekliyordu. Madam de Cinq-Cygne'in gidişine şahit olan ve bunun sebebini bilenlerin hepsi, De Marsay gibi susuyorlardı. Markiz'i görmemiş olan Gondreville, herkeste gördüğü bu çekingenliğin sebebini anlamıyordu; fakat iş hayatının alışkanlıkları, siyasi âdap sayesinde sıra saygı bilir olmuştu. Zaten zeki bir adam da olduğu için varlığının oradakileri rahatsız ettiğini fark etti ve gitti. Şöminenin yanında ayakta duran de Marsay, ciddî düşüncelere daldığını tahmin ettiren bir tavırla ağır ağır giden bu yetmişlik ihtiyarı seyretti.

Başbakan, arabanın gürültüsünü işitince dedi ki:

— Madam, vasitanın ismini size haber vermemekle hata ettim, fakat hatamı tamir edeceğim ve Cinq-Cygne'lerle aranızı bulmak için gerekeni yapacağım. Bu işin üzerinden 30 sene geçti; âdeta IV. Henry'nin ölümü kadar eski bir bahis; lâf aramızda, şüphesiz ki, bu da daha bir sürü tarihî

felâketler gibi sebepleri tamamiyle gizli kalmış bir hâdisedir. Hem sizi temin ederim ki, bu iş Mar-kiz'i yakından alâkadar etmeseydi bile, gene de pek meraklı olmaktan geri kalmazdı. Bu vaka son zamanlar tarihimizin esaslı bir bahsini, Mont Saint-Bernard [1] faslını aydınlatmaktadır. Sa-yın elçiler görecekler ki, bugünkü siyaset adamları-mız, derinlik bakımından, 1793 te halk dalgala-rının fırtınalar üstüne yükselttiği ve bir şarkıda dendiği gibi bazıları **bir limana varmış** olan Ma-chiaveli'lerin kâ'bına erişmekten uzaktırlar. Bugün Fransa'da bir şey olabilmek için o zamanların tasırgaları içinde yuvarlanmış olmak lâzımdır.

Prenses gülümsiyerek:

— Galiba bu bakımdan vaziyetinizde hiçbir kşiklik yok... dedi.

Bütün dudaklarda alaycı bir gülüş dolaştı, De Marsay de gülümsemekten kendini alamadı. üyük elçiler sabırsızlıkla bekliyor göründüler, De larsay, bir öksürük nöbetine tutuldu, herkes istu.

Başbakan anlattı:

— 1800 yılı haziranının bir gecesı, sabahın üüne doğru, tanyerinin ağarması mumları soluk-ştırdığı bir sırada, iskambil oynamaktan usan-ış olan, daha doğrusu sırf ötekileri meşgul et-ek için oynıyan iki adam, o zamanlar Bac so-ğında bulunan Dışışleri Bakanlığı salonundan

[1] Bonapart ordularının, bu dağdan, 1800 yı-laki meşhur geçişleri kasdolunmaktadır.

çıkarak bir odaya çekildiler. Biri ölmüş olan, ötekinin de bir ayağı çukurda bulunan bu adamlar, her biri kendi sahasında birbirinden daha hari-kulâde insanlardır. İki de papazdılar, ikisi de kiliseyi sonradan teptiler, ikisi de evlendiler [1]. Biri basit bir papaz olmuştu, öteki piskopos cüppesini taşıymıştı. Birincinin adı Fouché idi, ikincinin ismini size söylemeyeceğim [2]; fakat ikisi de o zamanlar alelâde Fransız vatandaşlarıydı, hem de pek alelâde... Bunların bir odaya çekildiklerini görünce hâlâ orada bulunanlar biraz merak duydular. Üçüncü bir şahıs peşlerinden gitti. Kendini o iki kişiden çok daha kuvvetli sanan bu üçüncü şahsın adı Sieyès'di, hep bildiğimiz gibi o da İhtilâl'den önce kiliseye mensuptu. Yürürken aksıyanı o sıralarda Dışişleri Bakanı bulunuyordu, Fouché genel emniyet bakanı idi. Sieyès, Consulat'dan yüz çevirmişti. Soğuk ve haşın tavırlı, kısa boylu bir adam yerinden kalkıp o üç adamın yanına gitti ve giderken birine şöyle dedi: "Üç papaz bir araya geldi mi, ben korkarım." Bunu bizzat o zatın ağzından işittim.

"Bu adam harbiye bakaniydi. Carnot'nun sözü salonda oyun oynayan iki konsülü hiç telâşa düşürmedi. Cambacérès'le Lebrun [3] o zamanlar kendilerinden çok daha kuvvetli olan bakanlarının oyuncağıydılar. Bu insanların hemen hepsi

[1] Katolik mezhebinde papaz ve rahiblerin evlenemediği malûmdur.

[2] Talleyrand.

[3] Fransa'yı idare eden üç konsülden ikisi.

müş oldukları için kendilerine karşı bir borcu-
uz yok: artık onlar tarihin malıdırlar ve o gece-
n tarihi müthiş olmuştur; size bunu söylüyorum,
nkü benden başka bilen yoktur, çünkü XVIII.
ouis, bu hakikati zavallı madam de Cinq-Cygne'e
ylemedi ve Markiz'in bu işten haberdar olup ol-
aması bugünkü hükümetin umurunda değildir.
ördü de oturdular. Topal olanı, daha kimseye
kelime söylemeden gidip kapıyı kapadı, hattâ
ylediklerine bakılırsa sürgüyü de sürdürdü. An-
k usul erkân bilen insanlar böyle küçük şeylere
kkat ederler. Üç papazın yüzleri hep o bildi-
niz solgun ve kayıtsız yüzlerdi. Yalnız Carnot'-
n benzinde renk vardı. İlk söze başlayan da
ndisi oldu:

“— Nedir konuşacağımız şey?... ”

“Zamanımızın en harikulâde adamlarından
i saydığım ve hayran olduğum prens:

“— Fransa'nın akıbeti, demiş olacak.

“Fouché de herhalde:

“— Cumhuriyet, demiştir.

“Sieyès'in de:

“— İktidar, diye ilâve etmiş olması muh-
neldir.

Dinliyenlerin hepsi bakıştılar. De Marsay,
i, bakışı ve tavırlariyle üç zatı mükemmel bir
ilde tasvir etmişti.

“— Üç papaz, aralarında pek iyi anlaştılar,
ve devam etti. Carnot, iş arkadaşlariyle eski
nsül'e herhalde hayli vakur bir eda ile bakmış-

tır. Öyle sanıyorum ki, içinden şaşkına dönmüş olacaktır.

“Sieyès ona sordu:

“— Muvaffak olacağınızı sanıyor musunuz?

“Harbiye Bakanı:

“— Bonaparte'dan her şey beklenir, cevabını verdi, Alp dağlarını muvaffakiyetle aştı.

“Diplomat:

“— Şu anda varını yoğunu oynuyor, dedi.

“Fouché:

“— Açık söyleyelim, dedi. Başkonsül yenilirse ne yapacağız? Yeniden bir ordu kurmak mümkün müdür? Onun mütevazı hizmetkârları olarak mı kalacağız?

“Sieyès atıldı:

“— Artık cumhuriyet yoktur, on sene müddetle konsüldür.

“Piskopos ilâve etti:

“— Onun kudreti Cromwell de bile olmamıştı, hem Kırıl'ın idam hükmüne de iştirak etmemiştir.

“Fouché:

“— Bir efendimiz var, dedi, muharebeyi kaybederse gene ona tâbi olacak mıyız, yoksa hakiki cumhuriyete mi döneceğiz?

“Carnot kesip atıcı bir tavırla:

“— Fransa ancak Convention devrindeki canlılığını yeniden kazanırsa mukavemet edebilir, dedi.

"Sieyès:

"— Ben de Carnot ile aynı fikirdeyim, dedi; Bonaparte mağlûp dönerse, işini bitirmeli; yedi aydan beri bize çok kafa tuttu!

"Carnot, düşünceli bir tavırla:

"— Ordu, onun tarafını tutar, dedi.

"Fouché:

"— Halk da bizim tarafımızı! diye hayırdı.

"Piskopos, hâlâ mühafaza ettiği o gür seyle atıldı:

"— Pek acelecisiniz, beyim.

"Bu ses, küçük papazı kendine getirdi.

"Eski bir Convention âzası, kapıdan başını zatarak:

"— Saklamayın, dedi, Bonaparte galip gelse ona tapacağız; yenilirse gittiği gündür!

"Ev sahibi hiç heyecana kapılmadan:

"— Ya, orada mıydınız, Mlin, dedi; siz de amıza katılırsınız.

"Ve oturmasını işaret etti. İşte hayli sönük bir Convention âzası olan bu adam, o gördüğümüz evki ve nüfuzunu bu hâdiseye borçludur. Malin tutmasını bildi. İki bakan da ona sadık kaldılar; kat çevrilen entrikaların elebaşısı oldu.

"Carnot, katî bir kanaat ifade eden bir sesle:

"— Bu adam daha hiç yenilmemiştir! diye ykırdı, Annibal'i bile gölgede bıraktı.

"Sieyès, beş kişi olduklarına her birinin dik-tini çektikten sonra pek ince bir buluşla:

“— Bir felâket olursa, **Directoire** [1] hazır-
dır, dedi.

“Dışişleri Bakanı dedi ki:

“— Fransız İhtilâli'nin muhafazası, hepimi-
zin menfaati icabıdır, üçümüz de kiliseyi teptik;
General Kırıl'ın idamına karar verenlerdendir. Size
gelince, Malin, siz de mülteci emlâki aldınız.

“Sieyès:

“— Hepimizin menfaatleri müşterektir ve
menfaatlerimiz vatanın menfaatlerine uymakta-
dır, dedi.

“Diplomat gülümsedi.

“— Bu da pek nadir görülür.

“Fouché ilâve etti:

“— Harekete geçmeliyiz; muharebe devam
ediyor, Melas'ın kuvvetleri üstündür. Cenova tes-
lim oldu, Massena'da Antibes'e gitmek üzere ge-
milere binmek hatasını işledi; şu halde Bonaparte'a
yetiyeceği şüphelidir, Başkonsül tek başına kala-
cak.

“Carnot sordu:

“— Kim verdi bu haberi size?

“Fouché:

“— Doğruluğuna güvenebilirsiniz, dedi. Bor-
sa saatinde postayı alacaksınız.

“De Marsey, bir lâhza durup gülümsiyerek:

“— Bu adamların, sağı solu gözettikleri yok-
tu, dedi. Gene Fouché atıldı:

[1] Fransız İhtilâli devirlerinden biri olan Direc-
toire'da devlet, beş directeur tarafından idare edilirdi.

“— Kulüpleri teşkilâtlandırmak, ihtilâl ruhunu canlandırmak ve anayasayı değiştirmek, felâket haberi geldikten sonra yapılacak işler değildir. 18 Brumaire'imiz [1] hazır olmalı.

“Diplomat:

“— Bu işi emniyet bakanına bırakalım ve Lucien'den sakınalım, dedi. (Lucien Bonaparte, o sıralarda içişleri bakanıydı.)

“Fouché:

“— Onu tevkif ederim, dedi.

“Sieyès atıldı:

“— Baylar, bizim Directoire'ımız anarşik değişikliklere tâbi olmayacaktır. Oligarşik bir hükümet, kaydırlı hayat şartıyla tâyin edilen bir senato, istediğimizi yaptırabileceğimiz seçimli bir meclis teşkil ederiz; mazinin hatalarından faydalanmasını bilmeliyiz.

“Piskopos:

“— Böyle bir nizamla barışı elde edebilirim, dedi.

“Derin düşüncelere dalmış bir vaziyette kalan Carnot atıldı:

“— Bana Moreau ile muhabere için emin bir adam bulun, çünkü Almanya'daki ordu tek dayanağımız olacak!

De Marsay biraz durduktan sonra:

— Hakikaten bu adamlar haklıydılar, Baylar! dedi. O tehlikeli anda büyük adamlar olduk-

[1] Yani hükümet darbesi için gerekli şeyler.

larını göstermişlerdir, ben de olsam başka türlü hareket edemezdim.

De Marsay, hikâyesine devam etti:

“Sieyès, ciddî ve ihtar edici bir sesle:

“— Baylar! diye haykırdı.

“Bu “Baylar!” sözünün mânasını hemen anladılar: bütün bakışlar aynı imanı, aynı va'di, yani Bonaparte galip dönerse dillerini tutacakları, mutlak bir dayanışma halinde kalacakları va'dini ifade etti.

“Fouché ilâve etti:

“— Hepimiz yapacağımızı biliyoruz.

“Sieyès'in papaz kulağı imdadına yetişmiş, usulca sürgüyü çekmişti.

“Lucien içeri girdi:

“— Baylar, güzel bir haber! Bir posta, madam Bonaparte'a Başkonsül'ün bir mektubunu getirdi: Montebello da bir zaferle işe başlamış.

“Üç bakan aralarında bakıştılar.

“Carnot sordu:

“— Büyük bir muharebe mi bu?

“— Hayır, değil ama, bu muharebede Lannes büyük bir şan kazanmış. Çarpışma çok kanlı olmuş, elindeki on bin mevcutla on sekiz bin mevcutlu bir ordunun hücumuna uğramış, yardımına gönderilen bir tümen onu kurtarmış. Otto kaçıyormuş. Hâsılı Melas'nın yolu kesilmiş.

“Carnot sordu:

“— Ne zaman olmuş bu muharebe?

“Lucien:

“— Ayın sekizinde, dedi.

“Yüksek bilgili bakan devam etti:

“— Bugün ayın on üçü; o halde, görünüşe bakılırsa, şu konuştuğumuz anda Fransa'nın muadderatı taayyün ediyor.

“Hakikaten, Marengo muharebesi, 14 hazi-an günü şafakla beraber başlamıştı.

“Lucien:

“— Dört gün bekliyeceğiz, dedi, dört korunç gün!

Dış İşleri Bakanı soğuk ve sorucu bir eda ile tekrarladi:

“— Korkunç?

“Fouché:

“— Dört gün, dedi.

“Göziyle görmüş biri bana anlatmıştı: iki konül bu tafsilâtı ancak o altı şahıs salona döndük-eri zaman öğrenmişler. Saat sabahın dördüydü. önce Fouché gitti. Muzlim, derin, harikulâde, z tanılmış da olsa muhakkak ki, bir II. Philippe, ir Tiberius, bir Borgia derecesinde deha sahibi lan bu adam cehennemî ve sinsi bir faaliyetle akın neler yaptı. Walcheren hâdisesi sırasında ördüğü işler, pişkin bir kumandan, yüksek bir olitikacı, basiretli bir idare adamına yaraşır tarz-aydı. O, Napoléon devrinin tek hakiki bakanı-ır. Biliyorsunuz, o zamanlar Napoléon kendisin-en dehşetli korkmuştu. Fouché, Massena ve prens e Talleyrand, siyaset, harb ve hükümet idaresi ususlarında en büyük, en kudretli üç şahsiyettir; apoléon onları samimî bir surette eserine iştirak tirseydi, bugün Avrupa'nın yerinde geniş bir

Fransız imparatorluğu bulunurdu. Fouché, ancak Sieyès'le Talleyrand Prensi'nin bir kenarda bırakıldığını gördüğü zaman Napoléon'dan uzaklaştı. Fouché, üç gün içinde, bu ocağın küllerini karıştıran eli gizli tutmakla beraber, bütün Fransa'ya çöken o umumi üzüntü havasını yarattı ve 1793 ün cumhuriyetçi enerjisini canlandırdı. Tarihimizin bu karanlık noktasını aydınlatmak eski Montagne hareketinin bütün iplerini elinde tutan Fouché'nin önyak olduğu bu kaygu ve telâş havası, Marengo zaferinden sonra Başkonsül'ün hayatını tehlikeye koyan cumhuriyetçi suikastları meydana getirdi. Ettiği kötülüğü müdrik olduğu içindir ki, Bonaparte'in eski kanaatte olmasına rağmen, bu suikast teşebbüslerinde kıralıcılardan ziyade cumhuriyetçilerin parmağı bulunduğunu kendisine söylemek cesaretini gösterdi. Fouché, insanları çok iyi tanırdı; göz diktiği mevkilere erişemediği için Sieyès'e, büyük bir kişizade olduğu için mösyö de Talleyrand'a, tam mânasiyle dürüst bir insan olduğu için Carnot'ya güvendi; fakat o akşam araya giren adamdan korkuyordu, onu da bakın nasıl bir ağın içine alıp kısıkvrak bağladı: o sıralarda bu adam sadece Malin'di, XVIII. Louis ile muhabere eden Malin. Emniyet bakanı, kendisini ihtilâlcî hükümetin beyannamelerini, hükümlerini, kararlarını, 18 Brumaire âsilerinin kanun dışı edilmesini kaleme almak zorunda bıraktı; üstelik bu vesikaları kâfi miktarda bastırmak ve paketler halinde evinde hazır tutmak da gene bu zoraki suç ortağına düştü. Matbaacı fesatçılıkla itham

edilerek tevkif edildi çünkü bu iş için ihtilâlcı bir matbaa sahibi intihabedilmişti, polis kendisini ancak iki ay sonra salıverdi. Bu adam 1816 da öldü, ve ölünceye kadar da bu işin bir Montagnard fesadı olduğunu sandı. Fouché'nin emrindeki polis teşkilâtının oynadığı en meraklı sahnelerden biri, hiç şüphesiz, o devrin en meşhur bankerinin aldığı ilk haber oldu, bu haber Marengo muharebesinin kaybedildiğini bildiriyordu. Hatırlarsınız, talih ancak akşamın saat yedisine doğru Napoléon'a gülmüştü. O devrin maliye kralı, harb sahnesine bir müşahit göndermişti, bu adam Fransız ordusunun ezildiğine kanaat getirdi ve acele bir haberci yolladı. Emniyet bakanı ilânları asacak olanları, münadileri çağırttı, adamlarından biri kocaman bir yol arabasına doldurduğu basılmış beyannamelerle gelirken, çok süratli yetişen akşam kuryesi zafer haberini ortalığa yaydı ve bu haber Fransa'yı çılgına döndürdü. Borsada büyük kayıplar oldu. Fakat Bonaparte'ın kanun dışı edilmesini, siyasi ölümünü ilân edecek olan ilâncılarla münadilerin toplantısı boşa gitti ve bunlar, Başkonsül'ün zaferini öğen beyanname ile ilânın basılmasını beklediler. Bu suikastın bütün mesuliyeti omuzlarına yüklenebilecek olan Malin o kadar korktu ki, basılı vesika balyalarını arabalara yükliyerek gece vakti Gondreville'e getirdi ve şüphesiz ki, bu uğursuz kâğıtları, başka bir adamın adı altında satın aldığı şatonun mahzenlerine gömdü... O adamı, bir imparatorluk mahkemesi başkanlığına tâyin ettirmişti... Bu adamın ismi Marion'du!

Sonra Paris'e vaktinde yetişerek Başkonsül'ü tebrik etti. Napoléon, bildiğiniz gibi, Marengo muharebesinden sonra, İtalya'dan Fransa'ya müthiş bir süratle gelmişti; fakat o zamanların iç yüzünü bilenlerin malûmudur ki, bu acelenin sebebi Lucien'den aldığı bir mektuptu. İçişleri Bakanı, Montagne partisinin maksadını sezmiş, ve rüzgârın nereden estiğini bilmemekle beraber, bir fırtınanın kopmasından ürkmüştü. Uç bakandan şüphe edemediği için bu hareketi, ağabeysinin 18 Brumaire vakasında uyandırdığı kinlere ve 1793 ten kalma adamların İtalya'da tamir edilmez bir hezimetle uğrıyacağına inanmalarına atfediyordu. Saint-Cloud da duyulmuş olan "Kahrolsun müstebit!" haykırıları Lucien'in kulaklarında hâlâ çınlıyordu. Marengo muharebesi, Napoléon'u Lumbardia ovalarında 25 hazirana kadar alıkoydu, 2 temmuzda Fransa'ya vardı. Şimdi o beş fesatçıyı, Başkonsül'ü Tuileries sarayında zaferinden dolayı tebrik ederken bir göz önüne getirin.

Fouché, aynı salonda halk hatibine (çünkü demin gördüğünüz Malin'in biraz hatipliği vardı) biraz daha beklemesini ve henüz her şeyin bitmiş olmadığını söyledi. Gerçekten Bonaparte, mösyö de Talleyrand'la Fouché'ye ihtilâl kendileri kadar bağlı görünmüyordu, ve kendi emniyetleri için, Enghien vakasıyle onun elini kolunu bağladılar. Enghien Prensini idamı, Marengo muharebesi esnasında Dışişleri Bakanlığında çevrilen dolaba, hissedilir birtakım dallar budaklarla bağlydı. Şüphesiz işlerin iç yüzünü bilen kimselerle görüşmüş

olanların malûmudur ki, bu işte mösyö de Talleyrand'la Fouché, Bonaparte'a oyun etmişler, elçileri Başkonsül'ün nezdinde teşebbüslere girişen Bourbon hanedanıyla arasını açmak istemişlerdir.

Bu sözleri dinliyenlerden biri anlattı:

— Madam de Luynes'in evinde Whist oynayan Talleyrand, sabahın saat üçünde saatini çıkardı, oyunu bıraktı, ve üç oyun arkadaşına birdenbire, damdan düşer gibi, Condé Prens'i'nin Enghien Dükü'nden başka oğlu var mıdır? diye sordu. Mösyö de Talleyrand'nın ağzından bu kadar acayip bir سوالın çıkması herkesi hayrete düşürdü.

“Biri dedi ki:

“— Pekâlâ bildiğiniz bir şeyi ne diye bizden sorarsınız?

“— Şu dakikada Condé hanedanının sona erdiğini size haber vermek için.

“Halbuki mösyö de Talleyrand, gecenin başangıcından beri, Luynes'lerin konağında bulunuyordu ve Bonaparte'ın affedemiyecek durumda olduğunu herhalde biliyordu.

Rastignac, mösyö De Marsay'ye döndü:

— Peki ama bütün bu işlerin madam de Linç-Cygne'le ne alâkası olduğunu anlıyamadım.

— Ah dostum, siz o sıralarda pek küçüktünüz, neticeyi söylemeyi unutuyordum; Gondreville Kontu'nun kaçırılması hâdisesini bilirsiniz, ani iki Simeuse'le mösyö d'Hauteserre'in ağasının ölümüne sebep olmuştu. Küçük d'Hau-

teserre, matmazel de Cinq-Cygne'le evlenerek Cinq-Cygne Kontu ve sonradan Marki'si olmuştu.

Bu hâdiseden haberleri olmıyan birkaç kişinin ricası üzerine De Marsay, muhakemeyi anlattı ve beş meçhul şahsın, Gondreville Kontu tarafından bastırılan beyanname balyalarını imha etmek vazifesiyle gönderilen İmparatorluk genel emniyetine bağlı zorbalardan olduğunu söyledi ve Gondreville Kontu'nun da zaten İmparatorluğun sağlamlaştığını görerek bu vesikaları yakmak için oraya gelmiş bulunduğunu ilâve etti.

— Öyle sanıyorum ki, Fouché, aynı zamanda, Malin'in kendisiyle her zaman, hattâ Terreur devrinde bile anlaşmış olduğu XVIII. Louis ile muhaberesini ispat edecek delilleri de şatoda aratmıştır, dedi. Fakat bu korkunç işte, başlıca rolü oynıyan adamın şahsi hıncı da karışmış, bu adam hâlâ sağdır, hiçbir zaman değiştirilmiyen o ikinci derecede memurlardandır ve şaşılacak ustalıklariyle kendini göstermiştir: dediklerine bakılırsa, Simeuse'leri tevkife geldiği zaman matmazel de Cinq-Cygne kendisine hakaret etmiş. İşte Madam, bu vakanın iç yüzünü öğrendiniz; bunu Cinq-Cygne Markizi'ne söyleyerek XVIII. Louis'nin bu mesele hakkında neden hiç cevap vermediğini kendisine anlatabilirsiniz.

Paris, Ocak, 1841.